

Naše víra

Obsah

Předmluva	5
Úvodem.....	5
1. ČLOVĚK - TVOR NEZNÁMÝ	5
Co víme o člověku?	6
2. PROČ VLASTNĚ ŽIJEME?	11
Prastarý problém filozofů	12
Útěk před otázkou	12
Hledání smyslu života	12
Šťěstí jako uskutečnění hodnot	12
Jak je to s happy endem?	13
Žijeme z naděje.....	14
Absurdita života	14
3. CESTA K BOHU.....	16
Člověk na cestě k Bohu	17
Kde lze najít Boha?.....	17
Příroda jako Boží stopa	18
Svědectví lidského nitra	18
Touha po dokonalé lásce	18
Hlas svědomí.....	19
Poznání hranic	19
Svědectví dějin	19
Svědectví plnosti života	20
Vymyslili jsme si Boha?	20
Falešné představy o Bohu.....	20
Jak můžeme chápat Boha?	22
4. VĚŘIT ČI NEVĚŘIT?.....	23
Opatrnost v posuzování	23
Odmítání Boha	23
Nemůžeme nic vědět.....	24
Odmítání Boha ve jménu rozumu	24
Odmítání Boha ve jménu pozitivního vztahu ke světu.....	24
Odmítání Boha ve jménu lásky k člověku	24
Náboženství	25
Mnohost náboženství	25
Snášlivost	26
Jsou všechna náboženství stejně dobrá?	26
Zbožnění přírody.....	26
Bůh podle obrazu člověka.....	27
Nárok křesťanství.....	27
Zjevení	28
Naslouchat Bohu.....	29
5. MUŽ Z NAZARETA.....	29
Odkud máme zprávu o Ježíši Nazaretském?	30
Kdo je Ježíš	30
Jeden z nás.....	30
Ne pouze Zákon.....	31
S vyvrženými a viníky.....	31
Od protestu k požadavkům.....	32
Od požadavků k nabídce.....	33
Ježíš odpouští hříchy.....	33
Ježíš uzdravuje	33
Ježíš soudí	34
V dohledu je kříž	34
Ztroskotat Ježíš nebo neztroskotat?	35
6. O VÍŘE	35
Nepochopitelná dynamika.....	36

Zmrtvýchvstání	36
Historičnost zmrtvýchvstání	36
Námítky proti zmrtvýchvstání.....	37
"Pán můj a Bůh můj"	37
Víra	37
Je víra cit?	38
Cesty poznání.....	38
Co je křesťanská víra?	38
Víra a přírodní vědy	39
Víra a technický pokrok	39
Cesty k víře.....	39
Víra jako věc odvahy a jistoty	40
Bůh nám jde vstříc	41
Složitá víra?.....	41
Živá víra.....	42
7. VELIKOST A BÍDA ČLOVĚKA	42
Bůh přijímá člověka	43
Boží láska k hříšníkům	43
Velikost lidské svobody.....	43
Bída lidské svobody	43
Co je hřích?	44
Následky hřichu	44
Dědičný hřích	45
Odkud pochází zlo a hřích?	45
Tajemství bolesti	46
Boží věrnost	47
Nová velikost člověka	48
Ještě jednou o utrpení.....	48
Kristus, naděje světa.....	49
8. BOŽÍ ŽIVOT V ČLOVĚKU.....	49
Východisko.....	50
Království Boží.....	50
Síla k novému životu	50
Živý Bůh: Trojice.....	51
Milost.....	52
Bůh je náš Otec	53
Účast na novém životě.....	54
Obrat ve smýšlení a jednání.....	54
Růst a naplnění	54
9. CÍRKEV	55
Co chtěl Kristus?	56
Boží lid - církev	56
Tajemství církve	57
Kde je dnes Kristus?	57
Svatá církev	58
... církev hříšníků	58
Kritika církve	58
Křesťanství bez církve	59
10. ROZMANITÉ SLUŽBY.....	60
Jedno společenství - mnoho úkolů	60
1. Služba hlásání Božího slova (učitelský úřad)	61
2. Kněžská služba (kněžský úřad)	61
3. Služba vedení (nazývá se také úřad pastýřský)	61
... až do konce světa	62
Potřebujeme papeže?.....	63
Papež a biskupové	64
Neomylnost církve	64
Učitelský úřad církve.....	65
11. CÍRKEV A CÍRKVE	66
Na celém světě	66
...a přece sjednocená	67
Církev a církve.....	68
Ekumenismus.....	69
Mimo církev není spásy?.....	69
Církev a svět.....	70
12. PÍSMO A CÍRKEV	71
Co je bible?	71
Starý zákon	71

Nový zákon	72
Jak rozumět bibli	73
Literární porozumění biblickým textům	73
Starý zákon a Izrael	75
Nový zákon a církev	76
13. ZNAMENÍ BOŽÍ BLÍZKOSTI	78
Jak se člověk stává křesťanem?	78
Svatosti - znamení Boží blízkosti	78
Ani magie, ani kouzla	78
Kristovo ustanovení	79
Svatosti a život	79
Křest	80
Působení křtu	80
14. ŽÍT JAKO KŘESŤAN	84
Nový základ	84
Nové perspektivy	85
Křesťan je realista	85
Skutečnost přikazuje	85
Poslední instance	86
Jsou přikázání překonána?	87
Lidské předpisy a zákony	88
Kristovo "nové přikázání"	88
Osvobození ke svobodě (Gal 5, 1)	88
Miluj - a čiň, co chceš	89
Kristus jako model	90
15. KŘESŤAN VE SVÉ DOBĚ	91
Příznačná znamení doby	91
Nezavřít se ve své ohradě	91
Křesťan je společenský tvor	92
Povinnost vůči společnosti, nebo povinnosti vůči bližním?	92
Láska k světu a odpovědnost za svět	93
Druhé stvoření	93
Práce	93
Bůh nebo svět?	94
K promyšlení	95
16. KATOLICKÁ BOHOSLUŽBA	96
K čemu to je?	96
Sám se mohu modlit lépe	97
Mše svatá	97
Mše jako připomínka	97
Mše jako hostina	98
Mše jako oběť	99
Tajemství víry	99
Stavba mše svaté	99
Vstupní obřad	100
Bohoslužba slova	100
Eucharistická slavnost	101
Církevní rok	102
Bohoslužebné "rekvizity"	102
Zbožní nejsou o nic lepší	103
Služba světu nebo služba Bohu?	103
K osobní účasti na mši	104
17. SVÁTOST SMÍŘENÍ	104
Co je hřích?	105
Odpuštění	105
Kristus osvobozuje	106
Kdo odpouští hříchy dnes?	106
Praxe svátosti smíření	108
Vyznání hříchů	108
Lítost a předsevzetí	109
Pokání	110
Rozhřešení	111
Osobní rada	111
18. MODLITBA	112
Proč se modlit?	112
Kristus nás učí, jak se modlit	112
Jak se modlit	113
Soustředěnost	113

Co se modlit?	114
Některé formy modlitby	114
19. LÁSKA A MANŽELSTVÍ	117
Co je manželství?	118
Manželství jako věc společnosti	118
Manželství jako věc Boží	118
Manželství jako svátost	119
Manželství jako věc církve	119
Manželství jako společná cesta k Bohu	120
Smišené manželství	120
Manželská láska a plodnost	121
Nerozlučnost manželství	122
Tragédie rozchodu	123
20 MARIA A SVATÍ	124
Maria v Písmě svatém	124
Maria v úctě církve	125
Lidová mariánská zbožnost	125
Neposkrvněné početí	126
Nanebevzetí	126
Zjevení Panny Marie a poutní místa	127
Nesprávnosti v úctě k svatým	127
Obrazy a sochy	127
Svatořečení	128
Uctívání ostatků	128
21. OŽEHAVÉ KAPITOLY Z CÍRKEVNÍCH DĚJIN	129
Raně křesťanská církev a nebezpečí rozkolu	130
Tak zvané "temné století" (9.-10. stol)	130
Papežové a císařové	131
Tři papežové zároveň	132
Reformace a Bílá hora	133
Inkvizice a víra v čarodějnice	134
22. SMRT A VĚČNÝ ŽIVOT	136
Co je smrt?	136
Proč musí člověk zemřít?	136
Smrt jako brána k životu	137
Co říká o budoucnosti člověka víra?	137
Poslední rozhodnutí ve smrti	137
Osobní soud	138
Očistec	139
Kde máme hledat nebe?	140
Budoucnost světa	141
Kristův návrat	141
Vzkříšení těla	141
"Poslední soud"	142
Nové nebe a nová země	142
23. KATOLICKÉ ZVLÁŠTNOSTI	143
Znamení kříže	144
Svěcená voda	144
Církevní svěcení a žehnání	144
Kadidlo	145
Církevní příkázání	145
Slavení neděle	146
Neděle jako den vzkříšení Páně	146
Neděle jako shromáždění místní církve	147
Příkázané svaté přijímání	147
Zpověď a půst	147
24. VÍRA JE SETKÁNÍ S ŽIVÝM BOHEM	148
Víra je milost	149
Víra je poznání a zároveň uznání pravdy	149
Jednat podle víry, abychom došli k víře	150

Předmluva

Knížka, kterou dnes čtenáři předkládáme vlastně již ve třetím českém vydání, vznikala složitě. Jejím základem byl katechismus vydaný ve Frankfurtu nad Mohanem koncem šedesátých let v sešitové podobě (Der katholische Glaube, Katholische Glaubensinformation, Frankfurt am Main). Vydavatelství České katolické Charity dostalo od majitelů autorských práv v roce 1969 svolení k českému vydání v úpravě odpovídající domácímu kulturnímu prostředí.

Jelikož v nastupujících letech normalizace bylo nemyslitelné vydat překlad zahraniční katolické publikace a nebylo ani možno uvádět jména některých domácích autorů, bylo nutno nalézt režimu přijatelnou osobnost, která by tuto knihu zaštitila. Je zásluhou tehdejšího předsedy tiskové komise České katolické Charity, P. Josefa Beneše, že její vydání prosadil a poskytl do tiráže své jméno.

Skuteční autoři překladu a úpravy pro české poměry mu ani nebyli známi a dnes již také nelze přesně rekonstruovat, do jaké míry se kdo na českém vydání podílel. S jistotou lze však říci toto: překlad je kolektivním dílem, první tři kapitoly byly napsány prakticky nově, stejně tak i kapitola dvanáctá, jejímž autorem je Jan Sokol, a kapitola dvacátá první, kterou napsal prof. Bedřich Smékal. Kapitulu o liturgii přepracoval ThDr. Ladislav Pokorný. Na práci vydavatelského kolektivu se podíleli ThDr. Oto Mádr, ThDr. Josef Zvěřina, MUDr. Dagmar Pohunková a Václav Vaško.

První vydání, které vyšlo v omezeném nákladu, bylo brzy rozebráno. Druhé vydání již nebylo povoleno, proto se zahraniční přátelé postarali o reprint, který byl do Československa dopravován nejrůznějšími cestami. Všem neznámým dárcům a statečným přepravcům patří naše vděčnost.

Jsmo šťastni, že dnes můžeme dát čtenářům nové vydání v dostatečném nákladu, a doufáme, že poslouží do doby, než bude možno připravit novou a lepší publikaci o naší víře.

Dagmar Pohunková, Václav Vaško

Úvodem

Svým narozením jsme se ocitli uprostřed velikého dobrodružství života. Stalo se to nezávisle na naší vůli, nevybrali jsme si své rodiče, nevybrali jsme si ani místo a dobu svého narození. Je to fakt, s kterým se musíme vyrovnat: žijeme, narodili jsme se s určitými vlastnostmi a sklony, do určitého rodinného a společenského prostředí, naším domovem je malá země uprostřed Evropy a svět na sklonku dvacátého století; neklidný svět, který prochází prudkými a zásadními přeměnami. Jakási mohutná pudová síla nás vede k tomu, abychom svůj život přijímali jako něco hodnotného, dobrého, abychom na něm lpěli a chránili jej před každým ohrožením. Od svého dětství jsme puzeni k tomu, abychom poznávali věci a vztahy kolem sebe a abychom navazovali kontakty s druhými lidmi. Chtěli bychom být bezpeční a šťastní. Známe chvíle radosti, nadšení, citového vzplanutí, prožíváme závrat z úspěchů i chvíle uspokojení a klidné přátelské pohody, ale také smutek, bolest, neklid hledání, pochybnosti, zklamání a strach. Jsme chápáni i nepochopeni, setkáváme se s láskou, nenávisť i lhostejností, s věcmi dobrými a krásnými i s obludným zlem, se skutečnostmi blízkými a prostými, ale i s tím, co se vymyká našemu chápání. Někdy se nám zdá, že je tu celý svět jen pro nás, že jsme jeho středem, že všechno, co se kde děje, má pro nás nějaký význam; jindy se cítíme malí, jakoby ztraceni, zavaleni velkým, pro nás nepochopitelným světem. Hledáme své místo ve světě. Každý člověk se dříve či později ocitne před otázkou: kdo jsem? proč žiji? jak bych měl žít? A musí se nějak vypořádat s faktem smrti jak u těch, které má rád, tak i s koncem svého vlastního života.

Do této naší situace se ozývá poselství Ježíše z Nazareta, poselství, které on sám nazval radostnou zvěstí a které navzdory tomu, že prošlo dvěma tisíciletími křesťanského vývoje, si činí nárok na to, že je aktuální i pro nás. Nabízí nám cestu, která vede k řešení základních otázek lidské existence.

Tato knížka, která se snaží podat ucelený pohled na křesťanské poselství, jak žije v katolické církvi, by měla být čtenáři pomůckou na prvních krocích této cesty.

1. ČLOVĚK - TVOR NEZNÁMÝ

Většina našeho života plyne jaksi po povrchu. Žijeme den ze dne v plnění běžných povinností, připravujeme se na budoucí povolání nebo chodíme do zaměstnání, staráme se o byt, jídlo a oblečení, sedáme u televize, máme nějaké

koníčky, plánujeme příští dovolenou. O čem se nejčastěji hovoří v pracovních přestávkách? A jak vypadají hovory u rodinného stolu, pokud se rodině podaří sejít se ke společnému jídlu? K vážnějšímu zamyšlení dochází většinou, až když se vyskytne nějaký problém v rodinných vztazích nebo v pracovním kolektivu. Ale v podstatě je to stále jeden okruh myšlenek, které se bezprostředně dotýkají konkrétní životní praxe, nejbližších každodenních skutečností. O podstatě svého života, o tom, kdo vlastně jsme a proč žijeme, zpravidla nepřemýšlíme. Bereme to jako něco samozřejmého a daného.

Ale už tím, jak se rozhodujeme v každodenních maličkostech, pořadím hodnot, kterými se řídíme, a způsobem jednání s lidmi kolem nás už zaujímáme stanovisko ke svému životu a ke světu. Bez nějakého třeba nevysloveného názoru na svět bychom nemohli žít. A na lidech je vidět, zda si váží života, zda mají rádi druhé lidi, zda mají odpovědný vztah ke svým povinnostem, nebo zdali to jsou prospěcháři, sobci nebo škarohlídi a lidé zatrpklí. Každým činem ať si to uvědomujeme nebo ne - dáváme už odpověď na otázku, proč jsme na světě.

Ale v tomto všedním, do značné míry zautomatizovaném životě jsou někdy chvíle, kdy si člověk se zvýšenou intenzitou uvědomuje své vlastní bytí, kdy je jakoby vytržen sám nad sebe, kdy vidí všechno jasněji, ostřeji, kdy objevuje nové souvislosti. Bývá to vyvoláno chvílemi velkého štěstí, naplněnou láskou, narozením dítěte - to jsou snad nejintenzivnější lidské zážitky; mnohý člověk při nich cítí potřebu něčemu nebo někomu děkovat za existenci milovaného člověka, za prožívané štěstí. Podobné dojmy může vyvolat krása přírody nebo setkání se skutečným uměleckým dílem. Kolikrát jsme odcházeli z kina či divadla jakoby vyměnění, neschopni slova, kolikrát na nás zapůsobila dobrá kniha. Na mnoho lidí má tento vliv hudba. Anebo naopak: ztroskotání životních plánů, zklamání v někom, koho máme rádi, nemoc, smrt někoho blízkého nebo tragická nehoda, jejímiž jsme náhodnými svědky, nám ukazují, že život není samozřejmostí. Že můžeme žít "víc" než obvykle žijeme, ale že jsou také hranice, za které nemůžeme.

Tady někde je místo, kde vznikají otázky toho druhu, jako "kdo jsem" a "proč jsem na světě". Před těmito otázkami se dříve nebo později musí ocitnout každý člověk; je to jen dovršení těch nekonečných co? jak? a proč?, kterými se malé dítě snaží poznávat velký svět kolem sebe. Většinou se vynořují poprvé v letech dospívání, a to s velkou naléhavostí. "Praktičtí", "rozumní" lidé je často považují za pošetilost, utíkají před nimi do shonu práce a zábavy. Ale i mnozí odborníci jednostranně zahledění do problematiky svého oboru si nikdy neudělají čas na jejich řešení. Přesto se všichni tito lidé někdy ocitnou v situaci, kdy se nevyhnou zaujetí jasného stanoviska ke své existenci. Tyto otázky po podstatě a smyslu lidského bytí jsou však jakousi známkou lidského dozrávání. Mají nesmírný praktický dosah, protože odpověď na ně ovlivňuje náš vztah ke světu a k druhým lidem; je třeba podvědomým základem našeho jednání. Proto by se s nimi měl vypořádat každý člověk, který chce skutečně žít na lidské úrovni, - a neměl by čekat, až k tomu bude vyburcován nějakou vnější událostí.

Co víme o člověku?

Odpověď přírodních věd

Chceme-li pochopit své vlastní bytí, vyjděme od toho, co je nejzřetelnější a nejpochoitelnější, a hledejme odpověď na tuto otázku nejprve u přírodních věd. Shrňme-li velmi zhruba všechno, co nám jsou schopny říci o člověku, dostaneme asi tento obraz:

Jsme součástí hmotného světa, ve kterém žijeme. Jsme složeni ze stejných látek, z jakých se skládá živá příroda kolem nás, probíhají v nás životní pochody téhož druhu jako v ostatních vysoce vyvinutých živých tvorech, podléháme týmž přírodním zákonům jako svět kolem nás. Stavba a činnost našeho těla se natolik podobá stavbě a činnosti těl jiných živočichů, že můžeme čerpat vědomosti o člověku nebo např. ověřovat různé léčebné postupy studiem savců a pokusy na zvířatech. Jsme závislí na světě, všechno, co se děje v našem životním prostředí, na nás nějak působí, jsme do světa začleněni svou látkovou výměnou, jsme na něj odkázáni svým dýcháním a svou výživou. Svět kolem nás je zdrojem našeho smyslového poznání, je podkladem naší zkušenosti. Náš duševní život je závislý na činnosti naší nervové soustavy, zejména na kůře velkého mozku. Pro přírodovědce se člověk liší od nižších živočichů především nesmírnou složitostí ve stavbě svého mozku. Lidská mozková kůra obsahuje asi 14 miliard buněk, jež jsou propojeny do nesmírně složitého komunikačního systému, který je nástrojem našeho myšlení, našeho duševního života. To je oproti jiným živočichům něco kvalitativně nového, vyššího.

Vlastností všech živých organismů je, že se dovedou přizpůsobovat svému okolí, a to tím lépe, čím jsou složitější a lépe vyvinuté. To platí i pro nás. Je-li zima, dovedeme zvýšit svou tělesnou teplotu svalovým třesem, rozklepeme se, a stažením kožních cév snížíme tepelné ztráty. Vědomě se můžeme zahřát větším pohybem. Ale dovedeme ještě něco jiného: můžeme své prostředí změnit - umíme si zatopit. Je vlastností člověka, že je schopen svět poznávat, objevovat zákonitosti, které v něm platí, a že jich dovede využívat tak, aby své životní prostředí měnil. Člověk vytváří civilizaci a polidšťuje svět kolem sebe. Tady už vybočujeme z rámce přírodovědného poznání, ale neurofyziologové nám dovedou ukázat podmínky, které toto všechno umožňují. Zvířecí mozek je schopen reagovat na smyslové podněty (např. vůni, hlas, barvu) a na podněty z útrob (bolest, hlad, zimu) nebo na podněty dané např. změněným složením krve (pokles krevního cukru při hladovění, vzestup pohlavních hormonů v době páření). I v lidské nervové soustavě se tyto podněty silně uplatňují, ale navíc je v ní dána možnost reagovat na význam slova, které symbolizuje podněty z tzv. první signální soustavy. Člověk byl schopen vytvořit řeč jako podmínku myšlení a dorozumění mezi lidmi. Schopnost řeči umožňuje vytvářet společenství, umožňuje práci, výrobu nástrojů. Díky řeči můžeme také předávat své zkušenosti potomkům, takže každá generace nemusí začínat znovu poznávat svět od nulového bodu, není závislá jen na biologické dědičnosti, nýbrž může budovat na zkušenostech, které jí předaly předchozí generace.

Mezi přírodovědci panuje názorová shoda v tom, že člověk, jak jej známe dnes, se neobjevil na světě najednou v této podobě, že dnešnímu stavu předcházela dlouhá vývoj. Člověk, tak jak je začleněn do dnešní živé přírody, je začleněn i do velkého dobrodružství vývoje všeho živého na Zemi. Celá řada vědců vidí vývoj už v neživé přírodě, v růstu stále složitějších, komplexnějších útvarů od atomů k molekulám, od malých molekul k velkým organickým molekulám, od nich k první živé buňce.

"Když před několika miliardami let vznikla Země jako jedna z planet sluneční soustavy, byla ještě pustá a prázdná. Nejdříve musela vychladnout. Na původně žhavém povrchu se vytvářela kůra, na které vznikla pramoře a prakontinenty. Asi před dvěma až třemi miliardami let vznikl na zemi život, reprezentovaný výlučně primitivními živočichy ve vodě: byly to bakterie, jednobuněčné rostliny, řasy a jednobuněční živočichové. Asi před 500 milióny let se život ve vodě začal rychle vyvíjet: vedle měkkýšů tu již žily nejrůznější druhy ryb. V následujícím období zemského času postoupil život na pevninu, vznikly nejdříve rostliny, potom živočichové (obojživelníci, plazi). Asi před 175 milióny let pronikl život do vzdušného prostoru a objevili se první ptáci. Vedle nich vznikl nový druh zvířat čím dál početnějších: savci. U jedné skupiny vyšších savců se neustále zdokonaloval mozek, až konečně vznikli první živí tvorové podobní člověku, u nichž je zřejmá příbuznost s opicemi. Podle současných vědeckých poznatků se objevili první primitivní lidé asi před jedním miliónem let. Ale teprve mnohem později, před pěti až deseti tisíci let, se začaly rozvíjet první lidské kultury, především v Indii, Číně a na území dnešního Iráku, Izraele a dnešní Persie." (Citováno podle J. Wunderli, Biologie člověka, Avicenum 1973.)

Jaké je to ohromné dobrodružství - od první živé améby až k dnešnímu člověku! Kolik je v tom úsilí, strádání, bolestí i vítězství! Jak dlouhá je to cesta od první buňky, schopné už jako celek reagovat na změny okolí, k vysoce specializované nervové soustavě, k lidskému mozku, nástroji vědomí a duševního života! Vědci se shodují v názoru na to, že vývoj života směřuje k větší složitosti; pokud si přírodovědec dovolí mluvit o cíli vývoje, vidí jej ve vytvoření hmotných podmínek pro vznik lidského vědomí.

Celý proces vývoje se ubíral vpřed různými mechanismy. Kdysi se kladl velký důraz na boj o život - o potravu, o bezpečí, o sebeuplatnění, boj s živly a nepříznivým podnebím. Je to přirozený výběr, kdy přežívají nejzdatnější jedinci, schopní odolat i tvrdým životním podmínkám a kteří se umějí nejlépe přizpůsobit změnám životního prostředí. Jindy jde zase o přežití těch, kteří byli nějakou kombinací dědičných vloh jakoby nepovedení, což jim dávalo právě možnost přežít v podmínkách, kterým ti "normální" nebyli schopni se přizpůsobit. Ale mimo to se dnes stále větší význam připisuje jevu, který je možno v přírodě pozorovat i dnes: mutacím. Jsou to náhlé změny vlastností - najednou je tu něco nového, nový jedinec, v jehož dědičné hmotě došlo k nepředvídané změně a který je proto jiný, než jak bychom si to dovedli odvodit z vlastností jeho předků. Počátky každého druhu jsou pro vědu nepostižitelné, ztrácejí se nám v dávné minulosti. Víme jen, že za určitých okolností byl připraven "terén" na to, aby se tu objevila vyšší forma života; že vznikaly druhy a rody živočichů jako jakési slepé, tápavé pokusy, které neuspěly, vývojové linie bez budoucnosti (např. pravěcí veještěři), že dodnes zbyly na zemi některé rody jako "přežitky" a svědectví dávné minulosti.

I počátky člověka se nám ztrácejí v hlubinách pravěku. Máme kosterní pozůstatky roztroušené po odlehlých zeměpisných oblastech, zbytky primitivních nástrojů, zbytky ohnišť, památky prvního umění. Nevíme, kdy a jak se člověk skutečně stal člověkem, kdy a jak z primitivního předka snad společného lidem i opicím (které tak snad tvoří také jakousi "slepou", bezperspektivní odštěpenou větev?) vznikl první tvor schopný myslet, přetvářet okolí, pracovat, mluvit. Víme jen, že k tomuto vývoji došlo, že pokračoval až k dnešnímu člověku, a můžeme soudit, že směřuje dále, že ani dnešní existence lidstva není něco uzavřeného.

Dovolme si zde malou odbočku:

Mnozí zbožní křesťané naráželi tvrdě na rozpor, který viděli mezi výpovědí prvních kapitol bible - tedy mezi biblickou zprávou o stvoření - a mezi poznatky moderních přírodních věd. Tento boj mezi vědou a vírou se vedl s velkým zaujetím a urputností z obou stran, přičemž i církve tušila, že nemůže být skutečný rozpor, jestli jsou obě výpovědi pravdivé. Jednou z cest k řešení byla snaha nalézat analogie mezi biblickou zprávou o stvoření a vývojovou teorií, jednotlivé dny stvoření byly pak považovány za básnické vyjádření jednotlivých vývojových období. Přečtete-li si pozorně kapitolu Geneze a citát z moderní příručky biologie, který jsme uvedli na str. 17, najdete možná mnohou nápadnou shodu. Jenže toto není správná cesta. Bylo třeba uvědomit si, že bible není učebnicí fyziky ani biologie a že smysl zprávy o stvoření je v její teologické výpovědi o Bohu, světě a člověku. Ale k tomu se vrátíme později.

Pohled psychologie

Ukázali jsme si právě, jak úzce souvisíme s celým živým světem kolem nás. Podstatně jiný je však duševní život člověka. Člověk je schopen uvědomovat si sám sebe, kontrolovat své smyslové vnímání, může pozorovat své myšlenkové pochody, prověřovat správnost svého poznání, může kontrolovat a ovládat své reakce na podněty z vnějšího světa i ze svého nitra. I člověk má pudy a instinkty, ale nepodléhá jim zcela automaticky - a čím víc žije na lidské úrovni, tím spíše je umí ovládat.

Uvedme si velmi jednoduchý příklad: vyhladovělá šelma začne být na podnět, kterým je pokles krevního cukru, neklidná, instinktivně hledá potravu; jakmile narazí na kořist, která je signalizována pachem, barvou či pohybem, uvedou se v ní do činnosti složité instinktivní mechanismy, které vedou k ulovení kořisti a k nasycení. I u hladovějícího člověka dojde k poklesu cukru v krvi, i on začne být neklidný, začne se shánět po něčem k jídlu - ale může svou reakci ovládat. Může si vybrat mezi různými způsoby nasycení: může se vrhnout na první věc k snědku, která mu přijde pod ruku, může zhltnout cokoli, třeba škodlivého nebo v nadměrném množství, ale může také udělat z jídla malou společenskou slavnost, své nasycení může spojit s tím, co se nazývá kulturou stolování, s družností a společenstvím s druhými lidmi, nebo si také dovede jídlo odřici, má-li k tomu dostatečně silný motiv (matka si umí odřici jídlo ve prospěch hladovějícího dítěte; jak tvrdý stravovací režim vedou sportovci nebo manekýnky!). Ještě nápadnější jsou tyto rozdíly chování v sexuální oblasti: motýl, vedený pohlavním pudem, jde za "signálem", hlásajícím ukojení - bývá to vůně motýlí samičky. V pokuse vyvolá stejné chování kousek papíru, napuštěný stejnou vůní. I v člověku je silný pohlavní pud (jeho síla závisí na mnoha vnitřních i vnějších okolnostech, nezávislých na vůli jednotlivce), ale kolik je tu různých možností jeho ukojení - od nejprimitivnějších forem přes citovou a erotickou kulturu až k jeho spojení s vyzrálou lidskou láskou.

Uvedli jsme jen velmi hrubé příklady, ale jsou výrazné. Už z nich vidíme, že člověk má určitou možnost volby, že se může do jisté míry rozhodovat mezi různými možnostmi a že je ve svém rozhodování do jisté míry svobodný. Ještě se vrátíme k tomu, že nejde o naprostou svobodu - že jsme všichni omezeni svou konstitucí, svými zděděnými vlastnostmi, prostředím, výchovou, případně nemocí, že jsme svobodni jen v jakémsi rozmezí v určitém prostoru. Ale tento prostor je možno vědomě rozšiřovat vzděláním, výchovou, praxí. I svoboda v rozhodování se dá do značné míry "nacvičit".

Aby byl člověk člověkem, potřebuje kontakt s hmotným světem kolem sebe. Je puzen zvědavostí, aby poznával svět a jeho zákonitosti, aby pracoval a tak svět přetvářel, aby se sám přitom rozvíjel. Potřebuje také kontakt s druhými lidmi; musí s někým mluvit, vyměňovat názory, přebírat zkušenosti, potřebuje mít někoho rád, a vědět, že je milován. Potřebuje pocit bezpečí a jistoty. K člověku patří, aby byl schopen "vycházet sám ze sebe", aby byl "otevřený" - ke světu, k poznání, k druhým lidem. Je-li lidem zabráněno v realizaci těchto potřeb, vznikají u nich příznaky duševních poruch, od neurotických příznaků až k těžkým rozvratům psychiky s halucinacemi apod.

Všechno, co jsme dosud uvedli, utváří člověka. Je to malý svět sám pro sebe, ve srovnání s vesmírem sice nepatrný, ale nesmírně složitý a daleko převyšující mimolidskou přírodu. Člověk je osoba - to znamená, že je bytost, která si je sama sebe vědoma, může svobodně a odpovědně jednat a je otevřena okolnímu světu. To platí i pro člověka, který pro nemoc nebo pro nepříznivé vnější okolnosti nemůže rozvinout všechny tyto vlastnosti. Tady někde navazuje filozofie s učením o důstojnosti lidské osoby - že člověk je nezczizitelný, že nemůže být vlastnictvím někoho druhého, že je jedinečný a nezastupitelný, nedotknutelný. Že má vlastní hodnotu a vlastní smysl a že nesmí být upotřeben a spotřebován jako nástroj, jako by byl věcí.

Vzpomeňme, jak se tento názor ve světě pomalu prosazoval a jak se i v našem "osvíceném" století setkáváme s hrubým nedbáním lidské důstojnosti - nejen např. v nacistické ideologii, ale i v životní praxi mnoha lidí.

Cíl vývoje

Přírodní vědy mají za úkol popisovat pozorované věci a jevy a vysvětlovat je z jejich minulosti, z toho, jak vznikaly, z jejich vývoje. Považuje se za nepřislušné, nevědecké, chtít z toho, co je, předvídat budoucnost nebo mluvit o cíli, smyslu, účelu jevů. Věda o budoucnosti, futurologie - jedno z mladých vědních odvětví ovšem dovede pomocí samostatných počítačů předpovídat z toho, co je, budoucí vývoj. Tak lze odhadnout, jak se bude vyvíjet tělesná stavba příštích generací, jaká bude pracovní výkonnost, spotřeba potravin, průmyslová výroba, zemědělská produkce aj. Je možno odhadnout vývoj jednotlivých vědeckých oborů a načrtnout např. obraz světa po roce 2000. Je však pravda, že při veškeré potřebnosti a užitečnosti podobných perspektiv pro naši společnost chybí možnost ověřit si jejich pravdivost. A nedá se tu dost dobře mluvit o cíli vývoje (jde jen o odhadnutí jeho další, nejbližší fáze). Někteří biologové se však přece cítí nuceni mluvit o cíli biologického vývoje; protože vidí jeho hlavní linii ve vývoji nervové soustavy až k lidskému mozku, který je schopen být nástrojem myšlení, a protože posuzují s tímto vývojem souběžný vývoj vědomí, spatřují cíl vývoje v maximálním rozvinutí toho, co dnes nacházíme u člověka ne plně rozvinuté a využitě, totiž lidského vědomí. Teilhard de Chardin, přírodovědec a katolický kněz, vidí vývoj ve větší šíři - ve stále stoupající komplexnosti, složitosti všeho, co je, od atomů k molekulám, od molekul k buňkám, od neživého k živému, od sféry života na zemi - biosféry - ke sféře vědomí - noosféře. Ale vývoj nekončí dnešním člověkem. Jde dále k větší komplexnosti vědomí - k vytváření nadosobních společenství, k růstu kolektivního a konečně i kosmického vědomí.

Co to všechno znamená osobně pro mne?

Po všem, co jsme si řekli, nezbude, než se zamyslet velmi osobně nad svou vlastní situací:

Pro mne, teď jak tu jsem, vrcholil vývoj lidstva dnes, zde, ve mně. Já sám jsem produktem celého biologického vývoje. A záleží mi především na tom, jak se to všechno dotýká mne osobně, těch, které mám rád, a případně mých dětí.

Byla to náhoda, že jsem se narodil právě já? Jistě to bylo dáno už v okamžiku mého početí. Od každého ze svých rodičů jsem přejal polovinu dědičných vlastností - a tím jsem přijal i dědičné vlastnosti svých předků, ale jen některé a z části a nebylo možno předem určit nebo odhadnout, jakou dědičnou výbavu si ponesu do života.

V jádru první buňky, kterou jsem byl já, bylo už naprogramováno moje pohlaví a některé tělesné i duševní vlastnosti. Přes všechno vědecké poznání - nebo právě díky jemu - žasneme vždy znovu v úctě nad nesmírným tajemstvím vzniku nového člověka. Po devět měsíců jsem se vyvíjel v lůně své matky; chráněn před všemi škodlivými vlivy vnějšího světa, živen, opatrován. Za tu dobu jsem ve zkratce zopakoval jakoby celý vývoj lidského rodu, od jednobuněčného tvora přes vývojové fáze připomínající rybičku nebo obojživelníka až ke zralému novorozenci - a přitom jsem to stále byl já. Možná, že moji rodiče chtěli dítě, možná, že je právě ani nechtěli. Rozhodně nemohli chtít právě mne, nemohli tušit, že to budu právě já, takový, jaký jsem, s vlohami a vlastnostmi, které mám. A přesto jsem vznikl jako neopakovatelný originál, jako osoba, jako bytost schopná myšlení a lásky.

Svým narozením jsem byl vržen do světa, byl jsem vydán hladu, žizni, chladu, tělesné nepohodě, bolesti. Vnější svět doléhal na mé smysly, které se teprve pomalu učily vnímat, má nervová soustava musela dozrávat, "zabíhat se". Začal jsem poznávat svět svými smysly, hledal jsem bezpečí a lásku, orientoval jsem se ve svém okolí, začal jsem si uvě-

domovat sám sebe. Přišel první dětský vzdor, první kontakty s jinými dětmi, první zkušenosti s lidským společenstvím, zkušenost hry, první práce, učení, škola, setkání s bolestí, ztrátou, zklamáním, objevily se touhy, zvědavost, začaly se rozvíjet různé vlohy, byly doby tápání, hledání, omylů, pádů a povstání, nejistoty. Byla tu láska, chvíle radosti i chvíle nudy, marnosti; přišel strach, úzkost, starosti všedního dne, budování životní existence, přebírání odpovědnosti za jiné lidi... Je to můj život, můj osud. Nebyl mi dán "do vínku", ale přece jen byl do jisté míry dán už při mém narození: prostředím, do kterého jsem se narodil, výchovou, kterou jsem dostal, vlastnostmi, které jsem zdědil. Zdědil jsem i způsoby, kterými reaguji na různé situace. Ale není to nic neměnného: mohu si uvědomit své chování, mohu je usměrňovat, mohu se učit sebeovládání, nemusím se nechat "vláčet" osudem, ale mohu se učit umění žít.

I já jsem ovládán pudy, mohutnou energií, která mě žene k činnosti, do akce. Ale na rozdíl od nemyslicích zvířat nemám vrozené neomylné instinkty, které by řídily mé chování za normálních okolností k mému prospěchu. O způsobu, jak své pudy ukojím nebo jak využiji jejich sílu, musím rozhodnout svým rozumem; nemohu se vzdát myšlení a rozhodování, nemohu se spolehnout na instinkt a žít přirozeně jako zvíře; já ten instinkt totiž nemám, proto, zřeknu-li se svobodného rozhodování a rozumu, mohu se stát jen "nepovedeným", pokleslým člověkem. A naproti tomu mám před sebou možnost dalšího vývoje. Jako se dá soudit, že není ukončen vývoj lidstva, není ukončen ani můj vlastní vývoj. Nevím, kam až dojdou na cestě svého života. Člověk je schopen vyvíjet se a pracovat na sobě až do vysokého stáří, pokud chce. A nikdy nemůže o sobě říci, že je hotov a že už nemůže nic od života očekávat. To je důležité - i pokud jde o náš pohled na nás samotné, tak i ve vztahu k ostatním lidem. Ani ty nemůžeme zařadit jednou provždy do určité škatulky, roztřídit je jako brouky ve sbírce.

Filozofové se zamýšleli nad tím, co by mělo být cílem individuálního lidského vývoje, o co by měl člověk ve svém životě usilovat. Značná část se jich shoduje v tom, že by člověk měl vědomě dovést sám v sobě vývojový proces, kterým prochází lidstvo a kterým prochází on sám ve svém vývoji od dětství, že se má snažit o co největší cerebralizaci - to znamená o plné dozrání svého mozku, že se má naučit jej správně používat, že má v sobě harmonicky sladit jednotlivé složky své osobnosti a postavit je do služeb svého rozumu, toho, co označujeme duchem. Nejde přitom o vývoj "suchara", nýbrž o plnou lidskou osobnost s rozvinutými city, schopnou emocí, která však dovede vědomě svůj duševní život řídit a ovládat. Která přivede k plnému rozvoji všechno to, co je specificky lidské; i pro mne tedy by mělo platit: "Staň se, čím jsi!"

Znamená to, že by ideálem měl být jakýsi nadčlověk, sobec, kterému jde jen o jeho vlastní dokonalost? Naopak, protože k pravému lidství patří i potřeba lásky a schopnost milovat, umění vyjít ze sebe, otevřít se druhému člověku, vytvářet společenství; čím zralejší je člověk, tím lépe umí najít cestu k druhému, od "já" k "ty", tím lépe dovede překonávat své sobectví a učí se hledat své štěstí ve štěstí a spokojenosti druhých. Lidské je umění přesahovat sám sebe - v lásce a přátelství, fantazií, tvorbou... Člověk je otevřená bytost, schopná přesahovat sebe samu.

Hranice lidské existence

Načrtli jsme si právě velkolepý obraz člověka podle toho, co nám o něm vypovídá biologie a psychologie, a trochu jsme odbočili i do filozofických úvah. Na první pohled je nám však jasné, že to není úplný obraz člověka a že nám jak uvedené vědní obory, tak naše každodenní zkušenost říkají něco jiného: člověk je i po čistě biologické stránce velmi zranitelný a přes úžasnou dokonalost své tělesné stavby je velmi nedokonalý. Může se narodit s dědičnou nebo vrozenou chorobou, podléhá infekcím, během života může dojít k poruchám různých orgánů, jsou tu nemoci, stárnutí, vyhasínání jednotlivých funkcí. Po tělesné stránce vrcholí vývoj lidského těla někdy v době mezi 20 a 30 lety, pak nastává nezadržitelný, různě rychlý pokles. Nakonec nás všechny čeká smrt.

Náš duševní vývoj je závislý na naší nervové soustavě - je-li špatně vyvinutá nebo nemocná, nemůžeme ani po duševní stránce rozvinout plně všechny své schopnosti. Omezuje nás prostředí, ve kterém žijeme, sociální poměry větší části lidstva nedovolují rozvoj plně lidsky důstojného života. Scestná výchova umí pokazit i dobré vlohy...

Máme svobodu a povinnost volit to, co je dobré a správné. Ale jak můžeme vždy vědět, co je dobré a správné? Naše poznání je omezené, dílčí, neumíme uchopit jednou provždy celou skutečnost. Každý vědec ví, jak rychle se vyvíjí poznání v jeho oboru, jak rychle mnohé zdánlivě jisté poznatky zastarávají nebo nabývají jiného významu v souvislosti s novým poznáním, jak je možno zachycenou skutečnost vykládat různými způsoby. I lidské poznání je velkým dobrodružstvím bez konce. Jako by to byla cesta na velikou horu, kdy cestou pozorujeme celou krajinu kolem sebe; jak se

dostáváme výš, vidíme jednotlivosti v nové perspektivě, ale stále vidíme jen svůj úsek cesty - a ten, který jde k vrcholku jinudy, vidí možná něco jiného. Naše svoboda je i naším ohrožením. Vždy nám hrozí, že se rozhodneme špatně, že se zmýlíme...

Sám vývoj lidstva má své záporné stránky - vzpomeňme jen na zpustošené krajiny, na civilizační choroby. A kolik strádání a bolestí s sebou přináší každý pokrok, kolik lidí umírá za realizaci toho, co poznali jako dobré. Ke všem těmto úvahám, které zde můžeme jen nadhodit, se ještě vrátíme. Pro nás z nich teď vyplývají dvě otázky: 1. zdali je vůbec možno realizovat v životě plné lidství, a 2. jaký to má smysl.

Řečeno velmi prostě a hrubě: k čemu mi to je, co z toho mám, když se budu namáhat o plný rozvoj své osobnosti, když se mi to stejně nemůže plně podařit a když stejně jednou umřu. Když už mluvíme o rozumu - není rozumnější říci si "to chce klid" a prostě si žít? Ale tím bychom se vrátili k východisku našich úvah.

Člověk jako tajemství

Odpověď na otázku "co je člověk" zřejmě není tak snadná, nechceme-li popsat jen některou stránku lidské existence. Jde-li nám o člověka jako celek, o skutečný život, zůstává ve všem jakýsi tajemný zbytek.

Nemusí nás proto překvapit, že byla napsána kniha s názvem "Člověk, tvor neznámý". Totéž chce možná naléhavě vyjádřit moderní a často nepochopené umění, když člověka a jeho tvář nezobrazuje naturalisticky jako na fotografii, když ho mění nebo znetvořuje. Takové zobrazení chce možná právě vyjádřit, že člověk má mnoho tváří, že je neustále jiný, že je sám sobě otázkou.

Ale člověk nemůže žít jen otázkami.

K promyšlení

Než začnete číst další kapitolu, pokuste se znovu položit si sami tyto otázky, zamyslete se nad svým životem, nad svým vztahem ke světu, k lidem. Co myslíte - má lidský život nějaký smysl, nějaký cíl?

Člověk je vsutku málo a málo je všechno, co končí... Život trvá nejvýše 80 let, řekněme 100 let. Jak dlouhý je však čas, kdy jsem nebyl, a jak dlouhý čas bude, až už nebudu? Jak malé místo vyplňuji v obrovské propasti času? Nejsem nic, a toto malé mezidobí mě nemůže odlišit od nicoty, do níž se musím vrátit. (Bossuet)

Člověk je zjevně stvořený k tomu, aby myslel. V tom spočívá všechna jeho důstojnost a celá jeho přednost; a veškerou jeho povinností je, aby myslel správně. A podle řádu myšlení má začít u sebe, u svého Tvůrce a svého určení. (Blaise Pascal)

2. PROČ VLASTNĚ ŽIJEME?

Má-li člověk něco dělat dobře, musí vědět, jaký má jeho činnost smysl. A má-li dobře žít, musí mít před sebou smysl a cíl svého života.

Za starých časů nebyla životní orientace takovým problémem, jako je dnes. Člověk se rodil do určitého společenství s jednotnými názory, s jednolitou vírou, s ustáleným a tradicí posvěceným životním stylem. Mladý člověk přijímal bezděčně názory svého okolí a v pochybnostech měl před sebou obecně uznávané autority. To mělo své výhody - dávalo to určitou společenskou a mravní stabilitu, pocit jistoty a bezpečí. Ale byly tu i nevýhody; lidé, kteří nějak vybočovali z obecně uznávaných norem, ztráceli své místo v životě, leckdo se "nevešel" do úzkého rozmezí toho, co bylo považováno za "normální" a "správné", a tím už v takové uzavřené společnosti ztrácel i možnost plné lidské existence po svém vlastním způsobu. A co je závažnější: pasivní přejímání názorů okolí vedlo často k nesamostatnosti a názor takto získaný neobstál při změně životních podmínek - např. když se venkovský člověk přistěhoval do města. Dnes už

těžko najdeme společnost, ba i rodinu, která by byla názorově zcela jednotná, prostá rozporů, kde by si člověk nemusel sám odpovědně vytvářet svůj postoj k životu a hledat smysl svého bytí.

Prastarý problém filozofů

Z hlediska přírodních věd, z něhož jsme vycházeli na začátku minulé kapitoly, bychom na otázku po smyslu života vlastně neměli právo. Přírodní vědy popisují a vysvětlují pozorovanou skutečnost a hledají cesty, jak ji měnit, jak získané poznatky využívat v praxi. Ale na otázku po smyslu věcí odpovědět nedovedou, a proto ani otázka po smyslu lidského života nespadá do jejich kompetence. Odpověď na ni hledá filozofie.

Je to otázka stará jako samo lidstvo. V různých dobách a na různých místech na ni lidé nacházeli různé odpovědi; zdá se však, že všechny měly něco společného: za cíl lidského života bylo považováno dosáhnout štěstí, blaženosti. Rozdíl je ovšem v cestách k tomuto cíli a nakonec i v tom, co se za štěstí považuje. Hinduismus např. vidí štěstí v nalezení pravdy a ve splynutí člověka s neosobní podstatou kosmu; touha, láska, všechno lidské snažení jsou jen zdrojem utrpení a člověk se musí od nich oprostit. Cestou k tomuto odpoutání se od světa je např. jóga. I buddhismus chce člověka dovést ke štěstí; jeho nauka chce být cestou, jak vlastní lidskou silou překonat utrpení života a stát se vyrovnanou, ušlechtilou osobností. Stará řecká filozofie viděla cíl lidského života v blaženosti. Jeden směr ji viděl v blaženosti smyslů; největší myslitelé klasického Řecka (Platón, Aristoteles) však učili, že skutečného štěstí dosáhne ten, kdo ve svém životě uskutečňuje nejvyšší hodnoty - pravdu, dobro, krásu.

Starozákonní člověk viděl své štěstí a tím i cíl svého života v pozemské hojnosti a v blahobytu, ve zdařilé rodině, v zabezpečení pokojné existence svého národa; přitom si byl vědom, že jsou to hodnoty, které nemůže realizovat vlastními silami, a vůdčí silou jeho života byla naděje a důvěra v Boží zaslíbení; je to Bůh, kdo dává spásu, na člověku pak je, aby nezahloupl úmluvu, kterou s ním Bůh učinil, a aby plnil Boží přikázání. Přitom se v dějinách izraelského myšlení setkáváme s vývojem představy o spáse - to, co zprvu znamenalo jen pozemské štěstí, nabývá stále hlubšího duchovního významu a přesahuje i hranici smrti. Na toto myšlení navazuje křesťanství.

Útěk před otázkou

Koncem minulého století napsal francouzský pozitivistický filozof Littré: "Proč pátráte tvrdošíjně po tom, odkud přicházíte nebo kam jdete? Nikdy se o tom nedovíte ani to nejmenší. Tyto problémy jsou chorobou. Vyléčit se z ní můžete tím, že na ně přestanete myslet." I to je způsob, jak se s touto otázkou vypořádat. Je to tak prosté: nehledat tolik, oddat se okamžiku, nemyslet na budoucnost, užívat života. Vždyť myšlení bolí. Lze někomu zablázňovat, chce-li mu uniknout pomocí alkoholu nebo drog? Nebo snaží-li se brát, co mu život právě nabízí? Ale už v první kapitole jsme si řekli, že i člověk, který výslovně o těchto problémech nepřemýšlí, je přece jen v praxi řeší celým svým přístupem k životu.

Hledání smyslu života

Kdybychom si chtěli blíže rozebrat svůj postoj k životu a postoje svých známých, zjistili bychom, že i u nás jde v podstatě o třeba nevyslovenou a nedefinovatelnou touhu po štěstí tak, jako u lidí všech věků a kultur. Ale i lidé naší doby mají různé představy o tom, v čem štěstí hledat.

Štěstí jako uskutečnění hodnot

V první kapitole jsme si ukázali, že člověk má různé potřeby od čistě biologických až po estetické, duchovní a mravní. To, co tyto potřeby uspokojuje, je hodnota. A lidská představa o štěstí souvisí s tím, jaký systém hodnot lidé uznávají, co považují pro sebe za žádoucí, o co v životě usilují. Mnoho přitom záleží na výchově a na prostředí, ve kterém člověk žije, na jeho okamžité životní situaci: nemocnému se může zdát nejvyšší hodnotou zdraví, zatímco zdravý člověk si svého zdraví neváží. Někdy a pro někoho může být nejvyšší hodnotou prostě přežít; jsou lidé, pro které je nejvyšší

blažeností dosyta se najíst a mít střechu nad hlavou. Jiní vidí smysl svého života v tom, aby dosáhli určitého postavení a životního standardu, aby nahromadili majetek nebo získali moc, aby ukojili svou ctižádost. Pro jiné lidi je cílem rozvoj vlastních tělesných i duševních schopností, maximální tělesná i duševní výkonnost, pro jiné je to práce, tvorba, dílo, vědecké poznání. Někteří lidé vidí cíl svého života v dosažení určité ušlechtilé, zjemnělé kultury, v estetických požitcích. A pro jiné je smyslem života práce pro druhé, péče o rodinu, děti, přátelství, láska; přesahují jaksi sami sebe - otevírají se k životu druhých a nedovedou být šťastni sami, ke svému štěstí potřebují i štěstí ostatních lidí.

Zamysleme se chvíli nad hodnotami, které jsme tu vedle sebe položili. Snad nás napadne srovnat je s dávnými filozofickými systémy - snad tu objevíme mnohé styčné body. A přiřadíme-li jednotlivé hodnoty k jednotlivým lidským potřebám, napadne nás, že tyto hodnoty nejsou na stejné úrovni, že některé z nich jsou "nižší", že odpovídají biologickým potřebám člověka (a řekli jsme si, že biologická stránka člověka, to, čím je zakotven v živočišné říši, je vlastně jen předpokladem k rozvoji plného lidství), a jiné že odpovídají "vyšším" potřebám, které jsou vlastní jen člověku. Pak nás může napadnout ještě třetí věc: že není úplně správné říkat, že někteří lidé uznávají jen tu hodnotu a jiní zas jen onu. že jde spíše o hodnoty nějak společné všem lidem, ale rozdíl je v tom, v jakém pořadí je kdo má seřazeny, kterým dává přednost. Vědec, zaměřený na svůj výzkum, se dovede ohromně ukáznit a zřící se mnoha hodnot, chce-li dosáhnout jedné jediné... Mladí manželé, kteří šetří na byt nebo na auto, si dovedou odříci mnohou zábavu... Závodník podřídí celou svou životosprávu tvrdému tréninku...

Milující člověk je ochoten dát třeba svůj život za toho, koho má rád...

Tady bychom snad měli na chvíli přerušit další četbu a zamyslet se, jak to vypadá s naším vlastním pořadím hodnot. V čem vidíme cíl a smysl svého života? Mám před sebou nějaký krátkodobý cíl? Čeho jsme ochotni se zřící pro jeho dosažení? Ocitli jsme se někdy v situaci, kdy jsme museli volit mezi vlastním prospěchem a prospěchem někoho druhého? Jak jsme se tenkrát zachovali? A ještě poslední otázka: kdyby se před námi objevil dědeček z pohádky a slíbil nám splnění tří přání - co bychom si vybrali?

Jak je to s happy endem?

Snad se ještě pamatujete na pohádku Boženy Němcové Jak Jaromil k štěstí přišel. Všechny podobné pohádky jsou vlastně obrazným podáním prastaré lidské zkušenosti, že štěstí nikomu nepadá do klína, že je třeba o ně bojovat, přemoci zlo, být nejen dobrý, ale i chytrý, statečný, ukázněný, a jsou vyjádřením naděje, že nakonec bude zlo potrestáno, dobro odměněno, že hrdina dostane svou princeznu a alespoň polovic království. Že po útrapách a bojích nastane čas naplnění, štěstí... Ale je vůbec možné, aby člověk v nějaké etapě svého života mohl "přijít ke štěstí" jako k trvalému stavu a říci si, že má vystaráno, že je se vším hotov? Vždyť všechny ty romány a filmy s happy endem končí vlastně tam, kde ve skutečném životě začínají zase nové starosti, nová práce, nové touhy, usilování o něco... Hrdina dostal svou hrdinku, dobrá, ale co dál? Vždyť mají před sebou ještě celý život. A k lidskému životu nějak patří, že nemůžeme zůstat v nehybné spokojenosti, že vždy chceme nějak překonat daný stav, že chceme něco víc, že chceme dál, že se nám po dosažení jednoho cíle hned zase před očima objevuje další... Nezdá se nám, že člověk, který začne být spokojený sám se sebou, se světem a se svou situací v něm, nějak ustrne, jako by byl méně živý? Před koncem lidského života nemůžeme mluvit o happy endu.

Existují ovšem chvíle, kdy jsme "bezvýhradně šťastni": když jsme dosáhli velkého cíle, dokončili nějaké dílo... Ale právě v okamžicích vrcholného štěstí trpíme tím, že jsou pomíjivé, že je nemůžeme zadržet. Jako by to byl jen záblesk stavu, který je pro nás trvale nedosažitelný a který je přitom právě stavem, v němž jsme nejvíce živi, nejvíce sami sebou. Zároveň si však neumíme představit, že bychom mohli trvale vydržet stav neměnného, trvalého štěstí. Schillerův Don Carlos říká, že nic není pro člověka tak těžké, jako vydržet řadu krásných dnů. Snad bychom si stav vrcholného štěstí mohli představit jako trvalou touhu, trvalé úsilí, spojené s trvalým naplněním. Ale v našem životě to vypadá tak, jako by naším údělem byla trvalá touha bez naplnění. Můžeme vůbec doufat, že někdy dosáhneme plného štěstí?

Žijeme z naděje

Celý náš život je zaměřen k budoucnosti; mladý člověk se připravuje na své povolání, zamilovaní se chystají na svatbu a plánují společný život, rodiče myslí na budoucnost dětí... Šetříme na příští dovolenou, celou zimu prožíváme v naději na příští léto. V naději čerpáme nějak sílu k tomu, abychom vydrželi těžkosti všedního dne. Ale jak je to s lidmi, kteří "mají život za sebou", se starými, opuštěnými a nemocnými lidmi, kteří už nemohou čekat na nic dobrého? Vlastně by si měli zoufat. A přesto vidíme, že se v nich bere nějaká ohromná síla naděje; doufají, ačkoli někdy ani přesně nevědí, v co. Kolik je ve světě takových lidí, kteří doufají jaksí proti vši rozumné naději a žijí radostně v neuvěřitelně svízelných podmínkách. Znamená to, že podléhají nějakému klamu, nebo je to projev síly, uskutečnění jedné z velkých hodnot lidského života? Známe také lidi, kteří naději ztratili, zatrpkli, uzavřeli se do sebe, nemají sílu ani žít, ani zemřít. Měl by to být "normální" stav?

Absurdita života

Záhada lidského utrpení

Proč je na světě tolik bolesti? Proč musí trpět už nevinné děti? Sotva že se podaří vymýtit jednu nemoc, objevují se nové, dříve neznámé. Přes všechn rozvoj vědy a techniky jsme stále ještě bezmocní proti přírodním pohromám. Prostý člověk má často pocit, že je vydán hře nepřátelských sil, že je zmítán jako smítko ve větru. Proč musela stát skupina lidí právě na tom místě, kde řidič ztratil vládu nad svým vozidlem? Říká se: "To je osud, nedá se nic dělat." Člověk se cítí bezmocný, vydán napospas úzkosti.

A proč je tomu tak, že i v nás samých má místo zlo, ačkoli bychom chtěli dobro?

Moderní myslitelé říkají, že jsme "vrženi" do života. Není to tvrdé pro člověka, který by chtěl být pánem svého osudu?

Tajemství smrti

Nikdy se člověk necítí tak vydán osudu jako u otevřeného hrobu. Proč musí člověk zemřít? Ať chceme nebo ne, od svého narození spějeme ke smrti, každou vteřinou se této hranici přibližujeme. Smrt sice můžeme oddálit, ale nevyhneme se jí. Je to nakonec jediná jistota v našem životě.

Země se bude jednou otáčet i beze mne, život půjde dál. Znamená smrt pro mne neodvolatelný konec? Je to celý smysl mého života? Jistě, lidé po sobě zanechávají nesmrtelná díla, náš odkaz žije v našich dětech a vnucích. Stačí to však k tomu, aby si umírající člověk mohl říci, že život má smysl? Spěje celý koloběh našich všedních dní, naší práce a našich pomíjivých radostí jen k tomuto jedinému konečnému okamžiku?

Je život nesmyslný?

To, co je v životě člověka nejlepší, zůstává torzem. Jeho touha je neomezená, ale zároveň nesplnitelná, je obklopen utrpením, neštěstím a nespravedlností. Můžeme se divit, že jsou mnozí zklamáni a pochybují o smyslu lidského života? Moderní literatura a filozofie mluví o "člověku bez domova", o "bytí k smrti".

To znázorňuje situaci člověka vůbec. Vidí, že je postaven do života a odsouzen k tomu, aby vzal svůj osud do vlastních rukou. Ale tento osud je protismyslný, jako je nesmyslný život člověka. Nikdy nedojde k cíli, nic z toho, co dělá, nestojí nakonec za to. A smrt tuto nesmyslnost zpečetí.

Tento názor je třeba brát naprosto vážně. Je skutečně jednou z možných odpovědí na zkušenost omezenosti, hranic lidského života. Ze všeho, co jsme si řekli, vyplývá, že člověk ve své svobodě přesahuje danou skutečnost; zároveň však poznává, že skutečnost je větší než on. Stále znovu naráží na rozpor mezi nekonečností své touhy a mezemi svého bytí. Nejdrastičtěji prožívá svou konečnost tvář v tvář smrti. Proto řada hlubokých a opravdových myslitelů dospívá k názoru, že život smysl nemá, že všechno spěje k nicotě. Důsledným promítnutím tohoto názoru do životní

praxe by vlastně musela být sebevražda nebo život v naprosté lhostejnosti podle hesla "po nás potopa", nebo, jak píše apoštol Pavel: "Když jsem v Efesu musel zápasit - jak se říká - se šelmami, co z toho mám? Nevstávají-li vůbec mrtví, pak platí: Jezme a pijme, vždyť zítra umřeme!" (1 Kor 15,32)

Naše úcta náleží lidem, kteří vědomě tuto absurditu, nesmyslnost života přijímají, a přesto nezoufají, neskládají ruce do klína, žijí dál, pracují, milují, všemu navzdory. Ale tím vlastně už tuto absurditu prakticky popírají.

Ano, skutečně, máme na vybranou: buď přijmeme názor, že je život nesmyslný, že všechno ústí do prázdna, spokojíme se tím, co je konečné a omezené, a budeme žít tomuto názoru navzdory, nebo, pokud jsme křesťané, uznáme existenci toho, kdo je mimo nás a všemu dává smysl - Boha.

Odpověď lidského srdce

Navzdory filozofům, kteří hovoří o nesmyslnosti života, navzdory svým vlastním pochybnostem a své malomyslnosti člověk žije dál. Střed jeho osobnosti, jeho "srdce", se brání nesmyslnosti života. Právě po období katastrof, po válce, po životním ztroskotání, po ztrátě milované bytosti nachází opět sílu začínat znovu. Z troskek zachraňuje "holý život", uvědomuje si s úžasem, že slunce svítí dál, že zpívají ptáci, že je kolem něho stále se obnovující příroda, že je možno potkávat nové lidi, nacházet novou lásku, že je třeba angažovat se pro život. Znovu se v něm vzdmáhá naděje, touha po životě. "Života bído, přec tě mám rád," říká Fráňa Šrámek.

Mladý člověk, který v krizi dospívání ztrácí pevnou půdu pod nohama, objevuje jistotu a bezpečí, svůj "domov" ve světě prostých všedních věcí kolem sebe, jako např. J. Wolker v básni Těžká hodina: "...zsláblý úzkostí, zsláblý samotou - marně se bráním studeným stěnám - pokoje svého - uštěpačného - milenčin dopise, lampo, knihu kamarádova, - věci zrozené z lásky, světla a víry - dnes při mně stůjte a třikrát mi věrnější buďte, - když zůstal jsem na světě sirý, - a modlete se - aby mi narostlo srdce statečné a nesmlouvavé, - a věřte dnes za mě, že tomu tak bude".

Už tím, že žiji, předpokládám nějaký smysl svého života. Už tím, že dýchám, myslím, cítím, rozhoduji se, že podávám ruku druhému člověku, přiznávám životu smysl. Ale nejen to. Jsou chvíle, kdy si existenci tohoto smyslu jasně uvědomuji. Žasnu nad složitostí a řádem, které objevuji v přírodě kolem sebe. I nejmenší bakterie je uměleckým výtvozem. Nebo vzpomeňme na svět atomů, na zákony a procesy, které ovládají svět vesmírných těles. Dodnes jsme se tu nedopátrali konce.

Každý opravdový, velký lidský zážitek, setkání se skutečnou hodnotou, je pro nás nějak i setkáním se smyslem života. Jako bychom jej na chvíli zhlédli, na chvíli byli do něho bezprostředně vtaženi, když jsme okouzleni láskou, uchvázeni skutečným uměním, když jsme svědky velkého lidského činu, když se nám podaří překonat vlastní slabost, vytvořit dílo. Někdy vidíme, že i utrpení a bolest, věci, které se nám zdály nesmyslné a nepřijatelné, dostávají s odstupem času a v širších souvislostech našeho života svůj smysl. Štěstí není samozřejmost - ale právě v těch vzácných chvílích štěstí si uvědomujeme, že život stojí za to.

Smysl života je nezbytným předpokladem lidské existence, ať si jej uvědomujeme nebo ne, podobně jako je tomu v biologické oblasti s kyslíkem.

Ale vraťme se teď k tomu, co jsme si řekli o zkušenosti hranic našeho bytí, o naší nedokonalosti, o naší smrtelnosti, k tomu, co říkají filozofové o absurditě světa. Bereme-li to všechno vážně, vyplývá z toho poznání, že skutečný smysl bytí nemůžeme odvodit sami ze sebe, ze své konečnosti, že skutečný smysl bytí je něco, co dostáváme jako dar, že je nezávislý na nás a větší než my. Jen tehdy, existuje-li někdo, kdo je pánem veškeré skutečnosti, může mít vůbec smysl důvěřovat v absolutní, konečný smysl života.

Odpověď víry

Všude tam, kde se člověk pokouší skutečně lidsky žít, kde svobodně přijímá odpovědnost za svůj život a snaží se rozvinout své možnosti, všude tam, kde usiluje o něco hodnotného, když doufá v konečný smysl a cíl všeho dění, přichází do styku s tím, kterého bible a křesťanská tradice nazývají Bohem. On je pro nás křesťany zárukou, že v životě

jednotlivce i v dějinách světa nic neústí do nicoty. Setkáváme se s ním v hlubině svého nitra i v jádru všech věcí. Můžeme o něm hovořit jako o síle budoucnosti, jako o moci, která nás osvobozuje k plnému lidství a dává nám sílu jít vstříc budoucnosti. Nebyl by však absolutní budoucností světa i člověka, zárukou naší naděje, kdyby nebyl nekonečně větší než my, než svět, kdyby nebyl absolutním zdrojem veškeré skutečnosti.

Víra v Boha je vždy výsledkem svobodného rozhodnutí člověka, je to možnost, jak se rozhodnout, a pro toto rozhodnutí jsou rozumné důvody. Není však nutným důsledkem našich dosavadních úvah. Nemůžeme v ní také hledat odpověď na jednotlivé otázky, se kterými si nevíme rady. Je odpovědí na základní otázku po bytí a smyslu člověka, je hlubinou bezpečnosti, ve které je možno zakotvit. Neruší žádnou z hodnot lidského života, určuje však jejich pořadí. Nezabavuje nás bolesti, tápání, tíhy života, ale je silou naděje, že nic z toho, co konáme a prožíváme, není marné. Nezabavuje člověka odpovědnosti, nestaví se proti lidskému poznání, proti lidské práci, plánování budoucnosti, proti lidskému štěstí. Naopak: víra v Boha dává lidskému poznání, hledání a snažení vlastní smysl. Správně chápaná víra provokuje otázky, je inspirací a vyzývá k angažovanosti pro život. Naděje v budoucnost garantovanou Bohem umožňuje člověku, aby se vydal na cestu ke své dějinné budoucnosti. Tím, že nás zbavuje úzkosti z bytí, osvobozuje nás k práci pro druhé. Taková naděje není útěchou slabých, nýbrž zdrojem odvahy.

K promyšlení:

Které jsou nejsilnější zážitky mého života? Proč na mě tak zapůsobily? Měl jsem někdy pocit, že jsem na dně, že ztroskotaly všechny mé plány? Kde jsem našel sílu začít znovu?

Dobrému se nemůže stát nic zlého, ani v životě, ani po smrti, bohové neopustí jeho věc. (Sokrates)

Nejvyšší dokonalostí člověka je potřeba Boha. (Kierkegaard)

Hledím v Tvou tvář a slzy se mi derou do očí. Vše, co je mi v životě tvrdé a disharmonické, se rozplývá v sladkou harmonii, a má modlitba rozpíná perutě jako pták v radostném letu přes moře. (Rabindranath Thákur)

Vodu, která stále proudí, už nevnímáme. Pramen tryskající z Boha v hlubině našeho nitra uslyšíme, jen když o to budeme usilovat. (Hans Urs von Balthasar)

Má touha po pravdě byla neustálou modlitbou. (Edith Steinová)

Člověče, spusť se k svému Bohu, a nalezněš zase sám sebe! (Alfred Delp)

Křesťansky věřit znamená svěřit se smyslu, který nese mne i svět, považovat jej za pevnou půdu, na níž mohu stát bez bázně. (J. Ratzinger)

Člověk je vznešený tím, že ví o své ubohosti. Strom o své ubohosti neví. (Blaise Pascal)

3. CESTA K BOHU

"Slovo Bůh je nejzatíženější ze všech lidských slov. Žádné nebylo tak pošpiněno a potrháno. Lidská pokolení svalila břemeno svého stísněného života na toto slovo a povalila je k zemi; nyní leží v prachu a nese na sobě břemeno všech" (Martin Buber).

Věk vědeckotechnické revoluce zformoval i člověka. Moderní člověk je věcný, střízlivý, přesný. Snadno ustrne v názoru, že lze uznat jen to, co se dá prokázat pokusem. Co se nedá změřit a zvážit, není skutečné. Takový názor však požaduje od techniky a přírodních věd příliš mnoho. Ty zachycují jen výsek skutečnosti - hmotný svět naší zkušenosti. Život je však širší. Technika a přírodní vědy například neříkají nic o smyslu lidského života. Tím více leží mimo oblast zkušenosti přírodovědeckých metod Bůh. Jeho existenci nelze ani vypočítat, ani zjistit chemickými rozbory. Ale jak

jsme si už ukázali v předchozí kapitole, Bůh není tak docela mimo oblast zkušenosti člověka, také logické uvažování je cesta k poznání Boží existence.

Boha nelze dokázat ve smyslu přírodovědeckých důkazů a nevyplývá nevyhnutelně ani z filozofických úvah. Kdyby tomu tak bylo, nebylo by ateistů. Bůh se nám nevnučuje, můžeme ho i odmítnout. To je právě "slabostí" Boha, projev jeho respektu před naší svobodou. Kdyby byl Bůh pro člověka zcela zřejmý, pak by mu člověk nemohl uznání odepřít.

Ale smysluplná odpověď na otázky, jimiž jsme se dosud zabývali, se nazývá Bůh, a věřící člověk má dobré důvody k tomu, aby ji přijal. Není to však snadné. Je třeba se k ní propracovat, vytvořit pro její přijetí předpoklady.

Člověk na cestě k Bohu

"Některé poznání získáme jen tehdy, když máme zájem je získat" (E. Bloch). Chceme-li Boha nalézt, musíme ho hledat; a do tohoto hledání musíme vložit všechny své síly, celou svou osobnost. Není to totiž jen otázka teoretická - víra v Boha má důsledky pro celý náš život. Mnozí lidé se vědomě či nevědomě snaží zajistit se před Bohem, bojí se změnit smýšlení a životní praxi. To platí jak pro ty, kteří utíkají před zásadními otázkami lidské existence, tak pro mnohé věřící, kteří se tím stávají jen formálními křesťany. Jsou to právě oni, kdo svou polovičatostí ztěžují ostatním lidem přístup k Bohu.

Proto nestačí hledat Boha jen rozumem. Už na cestě k němu je třeba vycházet z vyježděných kolejí, otevírat se mu, jít mu vstříc s láskou. Vždyť to platí i pro vztah mezi dvěma lidmi: svého partnera v manželství nepoznám, když ho budu studovat jako teoretickou otázku, ale tehdy, když se pustím do dobrodružství života s ním, když se mu otevřu, poskytnu mu ve svém životě místo, když ho budu přijímat s láskou. Tak ho poznám ze stránek, které jsou jiným lidem nepřístupné. Kolikrát slyšíme, jak se lidé diví: "Co jen ti dva na sobě mají?" A ti dva vědí, že si jsou vzájemně zdrojem radosti, naplnění, že jsou spolu v dobrém i ve zlém spojeni na život a na smrt, protože se vzájemně poznali - a to nejen rozumem, ale i srdcem.

Chce-li člověk vyjít na cestu k Bohu, musí přestat sám sebe považovat za střed všech věcí. A je třeba učit se dívat "za věci". Dát si čas na ticho a zamyšlení, vymanit se z koloběhu práce, starostí, zábavy. Tolik toho dokážeme přehlédnout: krásný západ slunce, malé radosti všedního dne, nouzi druhého člověka. Vidíme jen sami sebe. Všechno posuzujeme jen podle užitné hodnoty pro naši osobu. Vidíme-li v kvetoucí louce jen krmení pro králíky a v druhém člověku jen šikovného automechanika nebo instalatéra, uzavře se před námi krása i hlubší smysl věcí, nedostaneme se ke skutečnému setkání s druhým člověkem. Za takových podmínek se však nesetkáme ani s Bohem.

Někomu se může zdát, že ho život příliš ubíjí, je tak zavalen prací a starostmi, že nemá na myšlenku o Bohu čas. Takový člověk by se měl zamyslet sám nad sebou a poctivě zkoumat, zdali si část své práce a svých starostí nepřiděluje sám právě proto, aby nemusel mít čas na zamyšlení, zdali neutíká před sebou samým a před Bohem do horečné činnosti. Známe přece lidi, kteří jsou "důležití" všechno vědí, znají, do všeho musí zasahovat, nic by se bez nich neobešlo, naříkají na své přetížení a myslí si, že by se svět zastavil, kdyby oni sami zůstali na chvíli stát. - Jsou ovšem i lidé, kteří jsou skutečně tak ubiti tíhou života, že opravdu přemýšlet nemohou.

Ale právě těm, kteří věrně konají svou povinnost, i když je jim těžko, těm, kteří nemyslí na sebe a slouží životu kolem sebe, je Bůh nejbliže. Stačí jen k němu vztáhnout ruku. To je stará zkušenost křesťanské životní praxe, na kterou by se nemělo zapomínat.

Snad bychom měli na tomto místě zase četbu na chvíli přerušit a položit si několik otázek: Co si představuji pod pojmem Bůh? - Mám s ním nějakou osobní zkušenost? Proč jsem vůbec začal číst tuto knihu? - Jaký je můj životní postoj - poznávám se v některém z postojů, které tu byly uvedeny? - Co mi brání hledat celou svou bytostí Boha?

Kde lze najít Boha?

Ukázali jsme si už, že Boha nelze dokázat přírodovědecky ani filozoficky (nelze ovšem ani dokázat, že Bůh není). Míří k němu však mnoho cest lidského myšlení, které mohou zaostřit pozornost, rozptýlit námitky, že jde o věc nerozum-

nou. Ne každá z nich osloví každého jedince a každou dobu stejně, mnohé byly průběhem času kritizovány i odmítány; to však neznamená, že jsou špatné, ale spíše že jen tápavě vyjadřují nějaké základní tušení, jež je těžko vyjádřit plně v lidských pojmech.

Příroda jako Boží stopa

Na osamělé procházce, na mořském břehu, v horách nebo pod zářící hvězdnou oblohou se náhle může stát, že vytušíme něco o nekonečnosti, která nás obklopuje. Tu se začínáme tázat a žasnout: jak to, že věci vůbec jsou? Odkud je podivuhodný řád a krása v nejmenším stéblu trávy právě tak jako v kapce vody, v atomu jako ve vesmíru? Mnoha lidem se přímo vnučuje otázka: není nutně za tím vším nějaká nejvyšší inteligence?

Albert Einstein říká: "Každému hlubokému přírodovědci musí být blízký jistý náboženský cit, protože si nedovede představit, že by ony neobyčejně jemné souvislosti, které odhaluje, promýšlel poprvé on sám. V nepochopitelném vesmíru se projevuje rozum, převyšující nekonečně nás lidi. - Běžná představa, že jsem ateista, spočívá na velkém omylu. Kdo ji vyčetl z mých vědeckých teorií, sotva je pochopil..."

Představa tohoto nadlidsky dokonalého rozumu ukazuje k Bohu, tvůrci všeho, co nás obklopuje. S takovým způsobem uvažování se setkáváme od starověku dodnes.

Nutno však přiznat, že odhalovat Boží stopu v přírodě dnes není pro současného člověka snadné. Jednak se mu příroda vzdálila, jednak se dostala do jeho moci. V dnešním ztechnizovaném, civilizovaném světě nachází člověk v přírodě a ve světě kolem sebe spíše lidské stopy než stopy Boží. Příroda se dostala do lidské moci, člověk ji řídí, diriguje. Když například stiskneme vypínač, je světlo, které ozáří pokoj, především dílem člověka - celé řady lidí - od elektrikáře, který instaloval vedení, přes rozvodnou síť k elektrárně a k těm, kdo např. stavěli přehradu. Kolik je tu rukou a mozků a kolika generací bylo třeba, než se vytvořily teoretické i praktické předpoklady pro to, abych si teď mohl rozsvítit lampu na stole. Bylo by třeba dosti dlouho přemýšlet, aby se nakonec proniklo k tomu, kdo nejen užívá předem danou energii, ale sám ji tvoří, a kdo je prvním, základním předpokladem lidského bytí i konání.

Svědectví lidského nitra

V obou prvních kapitolách jsme se vydali na pouť za tajemstvím lidské existence a za smyslem lidského života. Hovořili jsme o nekonečnosti lidské touhy a o poznání hranic lidského bytí, o hodnotách, ve kterých hledáme naplnění svého života.

Touha po dokonalé lásce

Mluvili jsme o tom, jak je člověk schopen přesahovat sám sebe, otevírat se druhému člověku, jak touží po lásce. Zároveň jsme se zmínili, jak lidská láska zůstává vždy nějak nenaplněná. V lásce hledáme něco bezpodmínečného, zcela dokonalého, čemu můžeme naprosto důvěřovat, co nikdy nezklame. A přáli bychom si, aby chvíle štěstí nikdy nekončila. Přitom klademe do druhého člověka naději, které nemůže splnit; vždyť i v něm je velikost i ubohost právě tak jako v nás, i on má své meze. A nakonec nás s tím, koho máme nejraději, rozloučí smrt. Člověk musí v očekávání nekonečné lásky ztroskotat, protože uprostřed konečnosti svého života chce nalézt nekonečno, ke kterému směřuje jeho srdce. Lze se divit, když se mnozí stále znovu "pokoušejí ještě jednou"? A ztroskotávají znovu.

To, o co člověk vposledku v lásce usiluje, přesahuje totiž všechny lidské hranice. Člověk svou touhu po lásce směřuje do nekonečna, až k Bohu. Právě zde je toto jméno pro nekonečno a dokonalost obzvláště na místě, neboť láska může směřovat jen k osobě, která ji může opětovat, nikdy k věci nebo k anonymnímu osudu. Odtud pramení tušení, že existuje ten, který naplní všechna naše očekávání.

Hlas svědomí

Vedle touhy po lásce a štěstí v nás existuje touha být dobrý. Člověk ví, že ne všechno, co miluje, ne každé štěstí si smí přisvojit třeba na úkor druhých. Řídící sílu, která tu v lidském nitru působí, nazýváme svědomím (více si o tom povíme ve 14. kapitole). Byly pokusy vysvětlit svědomí jako strach z veřejného mínění a před trestem, nebo jako výsledek výchovy a prostředí, anebo jako zděděnou vlohu. To vše jistě svědomí spoluvytváří, a tím se též vysvětluje, proč svědomí jednotlivců i národů neposuzuje vždycky konkrétní zlo a dobro stejně. Ale všichni se shodují v tom, že existuje rozdíl mezi dobrem a zlem a že člověk se může zlem provinít.

Každému člověku je dáno vědomí, že musí být dobrý. A svědomí promlouvá i tam, kde nikdo o zlém činu neví a žádný druhý člověk jím není postižen. Svědomí varuje nebo obviňuje. Když nějaký čin uznáme za špatný, začíná vědomí viny a s ním i lítost.

V hlase svědomí člověk slyší vyšší soud, který člověka volá k odpovědnosti, i když je mu to na obtíž. V mezních situacích lidé obětují i život, aby neporušili dobro. To ukazuje, že člověk svědomí prožívá jinak než jako svou vlastní nezávislou vůli. Svědomí není svévole, nýbrž ukazatel vyššího řádu.

Avšak k vysvětlení svědomí nestačí ani domněnka, že jde o neosobní sílu. Vědomí odpovědnosti, pocit viny a studu při nějakém pochybení předpokládají, že existuje někdo, jemuž jsme odpovědni, před nímž se cítíme vinni a zahanbeni. Neurčité "něco", abstraktní norma nemůže naše pocity vyvolat. Stud nepociťujeme před kamenem nebo před zvířetem, ale jen ve vztahu k nějaké osobě. Ve své touze být dobrým tušíme my lidé nekonečné dobro a toho, kdo je nekonečně dobrý a spravedlivý. Stojí před námi uprostřed našeho života v požadavcích našeho svědomí.

Poznání hranic

Všimněme si, že Boha lze nalézt přímo v našem životě. Můžeme se s ním setkat kdekoli, potkáváme ho však také v mezních situacích našeho života: v utrpení, osamělosti, ranách osudu, ve smrti. V takových chvílích ti, kdo přežili, cítí, že proti nim stojí hrozivá moc. Smrt uvádí lidský život od základu v pochybnost. Pokoušíme se myšlenku na ni potlačit a na určitou dobu se to možná i daří, ne však natrvalo. Pak člověk dojde k hranici, která odporuje všem jeho zkušenostem a očekávání, proti které se z hloubi duše vzpírá, kterou se snaží překročit pomocí všeho, co ví a v co doufá. V nejhlubším nitru svého srdce ji také už překročil svým tušením, že smrt není konec, že za ní není propast nicoty. To, co vidíme a prožíváme během 20 nebo 80 let, není všechno, je tu pokračování. Jak by se člověk mohl chvět před "ničím" tak, jako se chvěje před smrtí? Bolest ze smrti by byla nepochopitelná, kdyby v nás nežilo něco, co se tomuto konci vzpírá. Je v nás síla, která nezná žádné hranice, a proto je pro ni hranice smrti pohoršením, děsí se jí. Odkud je tato síla?

I člověk nevěřící většinou v pozadí svého života uznává nevyzpytatelnou moc a skutečnost, která není tak náhodná, tak "vržená" jako on, která naopak sama rozhoduje a posílá. Mluví o osudu. Co to však je? Věřící člověk nevidí v pozadí života anonymní sílu, nýbrž osobní bytost, osobní "ty". Jak by jinak mohlo dojít naplnění naše osobní očekávání, naše důvěra, láska, naděje? Tomuto "ty" dává věřící člověk jméno Bůh.

Svědectví dějin

V závěru druhé kapitoly jsme se zamýšleli nad smyslem lidských dějin. Životní zkušenost každého z nás i třebas letmý pohled do učebnice dějepisu nás nenechávají na pochybách o tom, že dějiny lidstva jsou sice dějinami velkolepého pokroku, ale i dějinami velkého lidského utrpení. Je těžké věřit v Boha, který je Pánem dějin, když vidíme, jak často v nich triumfuje lež a zlo. Jak se taková víra srovnává například se skutečností nacistických koncentračních táborů?

Ale máme i jinou zkušenost: nejsme schopni se smířit se zlem a utrpením, klidně se dívat na to, jak celé národy hynou hladem,

zatím co jiné si nevědí rady se svou nadprodukcí. Nespravedlnost ve světě a utrpení nevinných volají po spravedlnosti; žádají bezpodmínečnou odplatu. Jsme přesvědčeni, že lež a bezpráví nesmějí nakonec ve světě zvítězit, že by to "volalo do nebes". Ale co proti tomu můžeme udělat? Jistě, považujeme za svou povinnost dát všechny své síly do

boje za lepší budoucnost, mnozí dávají v sázku své zdraví, život... Bráníme se rezignaci a zoufalství (ale přiznejme, kolika nadšeným mladým bojovníkům vydržel elán do zralých let, kolik jich rezignovalo, smířilo se s osudem a hledělo nějak se zařídit v dané situaci?). Někde tu musí být možnost nového začátku, který je mimo nás, na nás nezávislý, který bychom dostali jako dar. Musí tu být možnost budoucnosti, která je pro nás dnes nepředstavitelná, protože nejsme schopni myslet jinak než v pojmech a představách naší současnosti. Taková budoucnost je pro nás dnes přítomna jen jako naděje.

A tato naděje je místem, kde se můžeme setkat s Bohem, o němž píše apoštol Pavel ve svém listě Římanům: "A Bůh, dárce naděje, ať vás naplní samou radostí a pokojem ve víře" (15,13) .

Svědectví plnosti života

Při všech těchto úvahách se nám však vtírá pochybnost, zda to všechno nejsou jen zbožná přání, zda si Boha nedosazujeme svévolně za neznámou do rovnice, která by jinak nevyšla. Proto je velmi závažná myšlenka, kterou přinesl Dietrich Bonhoeffer, evangelický teolog, popravený nacisty po dlouhém věznění začátkem roku 1945:

"Zbožní lidé mluví o Bohu, když jsou u konce s lidským poznáním (často proto, že jsou líní myslet), je pro ně vlastně vždycky deus ex machina, kterého uvádějí na scénu, buď aby jim vyřešil neřešitelné problémy, nebo aby byl silou v lidském selhání. Vždy tedy jde o využití lidské slabosti, případně o meze lidských možností... Bůh není východisko z nouze, nesmíme poznávat Boha až na hranicích svého života. Bůh chce být poznáván v životě, a ne teprve ve smrti, ve zdraví a v síle, a ne teprve v utrpení, v činech, a ne teprve ve hříchu."

To jsou velice závažná slova. Jsou lidé, kteří si z Boha dělají východisko z nouze, berličku pro svou slabost, omluvu pro svou lenost a netečnost: selhání a chyby, za které by měli převzít odpovědnost, připisují k tíži Bohu (byla to prý jeho vůle); místo co by přiložili ruce k dílu, říkají "však on to Bůh srovná", místo co by se pohoršili nad lži a křivdami a postavili se za dobrou věc, čekají, že Bůh nějak situaci vyřeší bez nich. Ano, Bůh je Bohem naší naděje a silou naší slabosti, ale nesmíme mu přiznávat místo ve svém životě jen tehdy, když jsme "na dně", a zapomínat na něj, jakmile se nám věci daří. To by byla zvrácenost. Životní zkušenost hluboce zbožných lidí mluví právě o tom, že je možno cítit Boží blízkost velmi intenzívně právě ve chvílích, kdy se člověku daří dát se plně k dispozici ve službě světu, když se ponoří do svého díla, když poznává, tvoří, miluje. Vzpomeňme si - nezažili jsme někdy takové štěstí, takovou krásu, chvíli tak úchvatnou, že jsme byli jakoby "vytrženi" ze svého všedního já, že jsme měli pocit, jako bychom museli zemřít, kdyby se naše štěstí mělo stupňovat?

Vymyslili jsme si Boha?

Slýcháme dost často názor, že Bůh je jenom zosobněním nesplnitelných lidských přání, že si jej lidé vymyslili jako souhrn všeho dobrého a krásného, co nemohou plně na světě uplatnit, jako vysvětlení toho, co nemohou pochopit, jako útočiště před těžkostmi života a jako pevný bod, jehož by se mohli zachytit ve svém nejistém ohroženém životě plném úzkosti. Že prostě podléhají iluzím.

Ale skutečnost lidské touhy po nekonečnu a lidské úzkosti není ještě argumentem proti Boží existenci. Žízeň si nevymyslila vodu, hlad si nevymyslil potravu... Malé dítě, které zabloudí v lidském davu a hledá maminku, si ji nevymyslilo, a pak - nehledá ji jen ze strachu. V jeho hledání je i láska, stýská se mu po ní. Podobně ani vztah člověka k Bohu není dán jen strachem a nevědomostí je také určován láskou a vděčností.

Falešné představy o Bohu

Námítka, o níž jsme tu hovořili, však není marná: přivádí nás totiž k zamyšlení nad tím, jak často si vytváříme Boha k obrazu člověka, jak často vlastně hledáme zase jen sami sebe, místo co bychom se vydali na cestu k jedinému pravému a živému Bohu, který nás nekonečně přesahuje. Tak vznikají karikatury Boha, dobově a kulturně podmíněné

představy, které jsou pro jiné lidi a pro jinou dobu prostě nepřijatelné. S odmítnutím těchto lidských obrazů pak odmítají i Boha. Ale začne-li např. divoch v pralese pochybovat o své dřevěné modle a nakonec v ni už nemůže věřit, pak to neznamená, že Bůh neexistuje, ale jen to, že není ze dřeva.

Řada takových jednostranných a falešných představ o Bohu vznikla například zobecněním a zabsolutizováním jedné určité myšlenky. Nejlépe je to vidět třeba v dětské představě o Bohu: dítě ví, že Bůh má být někdo velký, mocný, takový, že i tatínek před ním má respekt; proto je mu blížká představa "dědečka", vousatého starce, který trůní kdesi nad oblaky, "v nebi". Za touto představou je navíc ještě antický obraz světa, jehož používá také bible - země pluje jako plochý koláč na moři, je podpírána sloupy na konci světa, nad ní se klene obloha, na níž jsou připevněny hvězdy a po níž se pohybuje měsíc a slunce, nad oblohou jsou vodstva, která v podobě deště padají otvory v nebeské klenbě k zemi, a nad tím vším teprve trůní Bůh jako král se svým dvorem.

Ještě dnes se užívá slova "nebe" nevhodně jak pro oblohu, tak pro pojem božského. Ale Bůh není vázán na žádný prostor ani čas, neboť není tělesný. "Nebe" není bydliště, nýbrž stav, "Boží trůn" nikde nestojí a určitě ne nad oblaky. Bůh je přítomen všude ve světě, není však částí tohoto světa. Je v tomto světě, a přece mimo fyzický řád. Bůh žije a působí ve všem, proto se s ním také můžeme ve všem potkat. Biblické výpovědi o něm říkají, že je ,ten, který přebývá v nepřístupném světle' i ,ten, v němž žijeme, dýcháme, pohybujeme se a jsme...'

Sváže-li se víra v Boha s některou dobově, kulturně nebo psychologicky podmíněnou představou o něm, není pak divu, že dochází k vážné krizi víry, když se tato představa o světě zhroutí. A dítě, které je i v naší době ještě vychovááno obrazy vzatými ze starověku, se pak pochopitelně diví, jak to, že se kosmonauti nesetkávají s Bohem, a dochází k názoru, že tedy Bůh není. Podobně odmítá mladý člověk patriarchální obraz Boha v době, kdy se bouří proti otcovské autoritě. Proto je tak důležité, aby spolu s člověkem "dozrávala" a "dospívala" i jeho víra.

Někteří lidé se domnívají, že Bůh nesmí nikomu nikdy nic odepřít. Vidí v něm užitečného partnera, který je tu proto, aby vyslyšel modlitby. Modlitba a splnění proseb mají za sebou následovat jako v nějakém automatu. Z Boha se tu činí přísluhovač člověka. Proto taková očekávání zůstávají nutně nesplněna. Důsledkem bývá závěr: "Už nemohu věřit v Boha".

Pro další lidi je Bůh jakýmsi "nebeským strážníkem", který se má starat o pořádek na světě. Když jako děti nebyli hodní a přitom právě zahřmělo, hrozili jim: "Pánbůh se zlobí!" Jako dospělí se teď na Boha hněvají, protože přes jeho bdělost je na tomto světě nepořádek a nespravedlnost. Některým tento strach z Boha zůstane po celý život, protože ho vidí jako účetního či hlídače morálky, který s hrůznou přesností zaznamenává každý lidský poklesek, aby nás zkoušel a na konci života nám předložil vyúčtování. Jak malý a malicherný je to Bůh! Z toho pramení u někoho snaha "podplatit" si Boha, pojistit se proti němu určitými zbožnými praktikami.

Mnozí lidé se domnívají, že Bůh musí neustále zasahovat do běhu našeho světa, a je-li třeba, i zázrakem. Zapomínají, že svět má určitou svébytnost a vlastní zákonitost, kterou žádný "Bůh zázraků" tak hned nezruší, aby vyhověl lidským přáním. Dnes víme, že Bůh sám nestahuje bouřková mračna a nevrhá na lidi blesky, ale že to jsou přírodní jevy. Nesmíme z Boha činit "řešení z nouze", které musí posloužit jako vysvětlení všude tam, kde člověk ve svém myšlení naráží na hranice, většinou dočasné. Primitivní člověk uctíval samotné přírodní síly jako božstva. Dnes člověk tyto síly spoutává a dalekosáhle je ovládá. Proto se domnívá, že už v Boha nemůže věřit; ve skutečnosti by si ho musel představit jen ještě většího. Nesmíme ho hledat v přírodních silách, ale za nimi jako jejich příčinu.

Na druhé straně Bůh není někdo "zcela vzdálený". Není to "pra-stvořitel", který jedním tvůrčím činem uvedl soustavu přírody do pohybu a pak ponechal svět a člověka jejich osudu.

Mladá dívka ztratila při nehodě muže, kterého měla ráda: Zeptala se svého strýce, zda se Bůh zajímá o osud její lásky. Tázaný odpověděl, že Bůh má na starosti jiné věci... Tu řekla dívka: "Nemá-li Bůh zájem o mne, pak se ani já už nezajímám o něho... (Ingmar Bergmann "Letní sen").

Tento pohled není správný. Bůh je v nitru každého člověka, setkáváme se s ním v každé věci a v každém člověku. Je nejhlubším základem všech lidských otázek a ve víře se nám ukazuje - později to uvidíme - jako "náš otec".

Souhrnně bychom mohli říci asi toto: čím menší a užší obraz má člověk sám o sobě a o svém světě, tím menší a užší bude i obraz, který si vytváří o Bohu. Pak není divu, že takový obraz Boha je při pokroku přírodovědeckého poznání

brán v pochybnost. Ale takové otřesy jsou zdravé, nutí nás, abychom své představy o Bohu přezkoumali a rozšířili. Pro současného, vědecky školeného člověka se Bůh nikterak nestal zbytečným - naopak: na pozadí tohoto vědění se Bůh stává větším.

Jeden křesťanský spisovatel ze 2. století sděluje, že křesťané jeho doby byli podezíráni z ateismu, a odpovídá na to: "Přiznáváme, že jsme ateisty, ateisty všech domnělých bohů" (Justin, Apologia prima 6,1 MPG VI.). Je to pro nás zajímavý poznatek, že už tehdy se křesťané výrazně distancovali od běžných představ o Bohu, a proto upadli v podezření, že Boha vůbec odmítají. Vždyť křesťanským poselstvím byly přírodní síly jako "božstva" skutečně sesazeny.

Jak můžeme chápat Boha?

Dosavadní úvahy nás vedou k závěru, že Bůh existuje. Nemůžeme to však pochopit. Bůh převyšuje všechno lidské, je "jiný" než my, proto ho naše pojmy nemohou obsáhnout. Víme o něm spíše, jaký není, než jaký je. Proto někteří navrhnou, aby se o něm mlčelo. Ale nebyl by to také ukvapený závěr? Neznamenaloby to prohlásit Boha za bezvýznamného? Což nepatří k člověku, že mluví i o nevyslovitelném? Nebo snad máme mluvit jen o banálních pravdách?

Něco však je na těchto úvahách správného. Řeč o Bohu je pro člověka nutně velmi obtížná. To ostatně věděla už stará teologie, když říkala, že o Bohu lze vypovídat především negativně. Všechno lidské a nedokonalé se o něm nutně popírá. Tak vznikají výpovědi: Bůh je ne-omezený, ne-konečný, ne-změrný, ne-pochopitelný. Na druhé straně všechno, co platí za dokonalé, tato teologie o Bohu vypovídá v nejvyšší míře; používá k tomu často předpony vše-: Bůh je vše-mohoucí, všudy-přítomný, vše-vědoucí. O stvořiteli se soudí podle tvorů, protože on sám musí mít v nekonečné míře všechno to, co bylo dáno nám.

Nepokoušíme se tak přece jen zachytit Boha lidskými pojmy? Nečiníme to potud, pokud si uvědomujeme nedostatečnost svých výpovědí. O Bohu tu sice užíváme lidských pojmů, ale jiné nemáme k dispozici. Jen si přitom musíme být vědomi, že všechny tyto pojmy obsahují mnohem více nepodobnosti mezi Bohem a člověkem, než podobnosti. Pak tyto výpovědi nejsou nesprávné, protože je správný směr, kterým ukazují. Nezachycují však celou skutečnost Boha. Bůh zůstává vždy ještě jiný, než si to naše lidská moudrost dovede představit, zůstává nevyslovitelným tajemstvím. V každém našem pojmenování se nám zároveň odhaluje i zahaluje. Byl by pro nás nepoznateľný, pokud by nám nevyšel vstříc a nedal se nám poznat.

K promyšlení

Řeknete možná: "To vše se dobře čte, ale já sám jsem takto Boha nikdy nepoznal." Možná, že po celý život bolestně zápasíte o poznání Boha, a nedostáváte se z místa. To se stává a mnoho lidí tím trpí.

Kdo se však takto poctivě snaží, nemá důvodu si zoufat. Což není už takové intenzivní hledání neuvědomělým znamením lásky k Bohu (možná více než u mnohého návštěvníka kostela)? Neboť jak bychom mohli vynaložit tolik síly na něco, v čem bychom netušili hodnotu? Kdo tedy jakýmkoli způsobem Boha miluje, toho miluje a při jímá i Bůh. Při jímejte sám sebe takového, jaký jste - Bůh vás také při jímá...

Je bezpočtu lidí, kteří nepovažovali Boha za skutečnost, a později přiznali: Našel jsem Boha. To může každému dodat odvahy. Je patrně nutné odstranit překážky, které stojí poznání Boha v cestě.

Vidět a nevidět. Jistě znáte "provozní slepotu". Zabereme se do něčeho natolik, že pro stromy nevidíme les. Tak lze často velice snadno přehlédnout právě to, co máme na očích: klíče, manželku, jistě také Boha. Ze zkušenosti víme, že kořeny našich očí jsou ve vlastním srdci... To však se může uzavřít, zúžit. - Ostatně: často se musí nejdříve setmít, abychom viděli hvězdy. Velcí mistři života tvrdí: Kdo chce do hloubky poznat sebe, svět a Boha, musí nejdříve zapomenout na sebe.

Začít. Neznámé město lépe poznáme tak, že jím projdeme, než když studujeme jeho plán. Setkání lidí je víc, než co může povědět román. Jednou se prostě musíme "té záležitosti s Bohem" odvážit. "Existuješ-li, dej, abych tě poznal." Tento první kontakt s Bohem ještě nepředpokládá plnou víru, může ještě existovat spousta obtíží. Nesmíme se však

nikdy vzdávat. "Věřím - pomoz mé malé víře," tato prosba z bible (Mk 9, 24) velice dobře charakterizuje situaci člověka stojícího mezi vírou a nevěrou.

Zaměřit se na hledanou skutečnost. Chceme-li uvidět vysokou zvěř, nesmíme do lesa přijet hlučným mopedem, nýbrž musíme jít tiše. Musíme umět naslouchat a bdít. Je třeba zaměřit se na to, co chceme vidět. - Podobně je tomu s člověkem, který se táže po Bohu. Kdo se dožaduje "Dokažte mi, že Bůh existuje", ten Boha nenajde. Je třeba hledat a hledání vyžaduje pozornost. Nemůžeme však být pozorní, žijeme-li jen vnějškově a povrchně. Musíme se ztišit a být pro něho bdělí. Musíme naslouchat, zda nám snad nedává znamení. A nesmíme se vzdávat.

Všichni lidé mají sice oči, ale některým se zakalil zrak: proto nevidí sluneční světlo. Ale když slepí nevidí, neznamená to ještě, že slunce nesvítí. (Teofil z Antiochie)

Neučíme, co je Bůh. Poctivě přiznáváme, že nám o něm chybí přesná znalost. Pro teologa je znamením veliké moudrosti, přizná-li svou nevědomost. (Cyril Jeruzalémský).

4. VĚŘIT ČI NEVĚŘIT?

Od samého začátku své existence měli lidé více nebo méně jasné tušení a představu o Bohu (či bozích) a vyvozovali z toho důsledky: byli ná-božní, to znamená, že se snažili Boha (božstvo či božstva) uctívat a zařizovat svůj život podle toho, co poznali jako božskou vůli. Náboženství vzniká tehdy, jestliže se člověk (lidské společenství) otevře pro božskou skutečnost, která jej obklopuje a v níž žije. Tuto otevřenost je možno nazvat prvním předpokladem víry. V běžné řeči má slovo "víra" velmi široký smysl a často se ztotožňuje s náboženstvím (podle toho nevěra = a-teismus).

Je třeba ovšem vědět, že víra se v tomto pojetí ještě nechápe křesťansky jako odevzdání se člověka Bohu, který sám sebe zjevuje. I my zde užíváme slova víra nejprve jen ve všeobecném smyslu.

Už jsme však také viděli, že Bůh se člověku nevnucuje. Je bezpočtu skutečností, zážitků a úvah, které se zdají svědčit spíše o nepřítomnosti než o přítomnosti Boha. Proto existuje možnost záporné odpovědi na základní otázky lidstva: je možno Boha popřít. Jestliže člověk nepočítá s Bohem, mluvíme o ateismu. Dnes vidíme, že ve všech oblastech našeho života je vedle sebe (nebo se prolíná) možnost věřit i nevěřit.

Opatrnost v posuzování

Jistě si vzpomínáte na citát ze starokřesťanského spisovatele (viz str. 46), podle něhož byli křesťané 2. století označováni za ateisty, protože se distancovali od běžných představ o tehdejších bozích. To nás musí vést k opatrnosti, abychom neuváženě nepokládali lidi a priori za nevěřící. Dělicí čára mezi vírou a nevěrou není jednoznačná. Mnozí lidé, kteří sami sebe pokládají za nevěřící, přece věří v jistou skutečnost, které je podřízen náš život, i když jí možná dávají jiné jméno. Jiní zase Boha spíše hledají. Často slyšíme: "Rád bych věřil v Boha, ale nemohu." Takového člověka nemůžeme označit jako "bezbožného". Ten spíše pochybuje nebo hledá. Vnitřně je už možná Bohu blíží než mnozí, kteří podle křesťánského listu patří k některé církvi.

Odmítání Boha

S Bohem se nepočítá...

Naproti tomu nepochybně existuje velmi mnoho lidí, kteří nezastávají žádné přesvědčení, neboť se o takové otázky vůbec nestarají. Dokonce kdybychom jim položili otázku, zda Bůh existuje, mnozí z nich by ihned odpověděli: "Ano, samozřejmě." Jsou možná členy některé křesťanské církve, ale v jejich životě se s Bohem prakticky nepočítá: nemá jim už co říci. A právě proto, že to jsou jen podle jména "věřící", stává se skrze ně víra nevěrohodnou.

Od těchto lidí zde budeme odezírat - a také od těch, kteří odmítají některý znetvořený pojem Boha, jak jsme o tom mluvili v předchozí kapitole. Budeme zde uvažovat o lidech, kteří vážně zápolili s problémem "věřit - nevěřit" a pak došli k přesvědčení, že o Bohu buď "nemůžeme nic vědět" (agnosticismus), nebo že "nemůže existovat" (vlastní ateismus). Ti, kteří takto myslí a žijí, jsou často lidé, kteří stojí vědecky a eticky mimořádně vysoko. Musíme je proto brát velmi vážně a respektovat je. Jako věřící nás tedy zajímá, jaké důvody tito lidé mají pro odmítání Boha.

Nemůžeme nic vědět...

Agnosticismus zastává názor, že od Boha je nutné odezírat, protože ho nemůžeme s jistotou poznat. Většinou se agnosticismus dovolává "vědy" (a tím je míněna přírodní věda). Protože prý Boha nelze dokázat experimentálními metodami, neexistuje. Je tu však otázka: je tento postup vědecký? Pro existenci Boha přece neexistuje žádný přírodovědecký důkaz (viz předcházející kapitolu). Právě tak neexistuje žádný vědecký důkaz, že Bůh existovat nemůže. Avšak (jak jsme viděli) existují cesty pravého lidského poznávání, které nás mohou dovést k Bohu.

Odmítání Boha ve jménu rozumu

Mnohým lidem se zdá, že velké úspěchy lidského poznání učiní nebo už učinily Boha zbytečným. Podle současného stavu vědy se zdá, že při vysvětlování mechanismu světa, přírody a života se člověk může bez Boha obejít. A tak dochází k názoru, že ve jménu této vědy, jakož i pokroku a techniky už nemůžeme uznávat žádnou "vyšší bytost". Toto stanovisko bylo moderní zvláště koncem 19. století, kdy se začal rychle rozvíjet lidský duch. V posledních sto letech se lidstvu podařilo uskutečnit mnoho vynálezů a objevů. Ale první opojení domýšlivostí už minulo. Čím více myslící duch proniká do tajemství přírody, tím více začíná tušit, že namáhavé odhalování a promýšlení přírodních zákonů, k němuž lidstvo potřebovalo celá staletí, zůstává daleko za stvořením a uskutečňováním těchto zákonů. Domýšlivé vychvalování vlastních poznatků a přeměn přírody opět u mnoha vědců ustupuje střízlivému uznání vlastní nehotovosti a odkázanosti do určitých mezí.

Odmítání Boha ve jménu pozitivního vztahu ke světu

Také na začátku tohoto postoje je pokrok, který člověku umožnil získat nadvládu nad přírodními silami a nad světem. Není divu, že je nyní svou mocí nad světem fascinován a že z něho chce vytvořit ráj. Pro Boha zůstává málo místa. Mnozí se dokonce obávají, že Bůh a vázanost na něho člověka odcizuje jeho úkolům na tomto světě. Náboženství pro něho proto znamená totéž co útěk ze světa a popírání světa. - Musíme přiznat, že špatně pochopená víra, špatně pochopené "nesvětské" a světu cizí křesťanství tento názor vždy znovu potvrzovaly. Jestliže se věřící lidé domnívají, že jsou Bohu blíže, když nevstupují do "zkaženého" světa, když se uzavírají veškerému pokroku a zanedbávají své povinnosti v zaměstnání, ve státě a vůči bídě svých bližních, pak tomuto názoru napomáhají.

Lidská práce a úsilí o zlepšení našich životních podmínek odpovídají Božímu plánu. Na prvních stránkách Písma stojí: "... naplňte a podrobte si zemi" (Gn 1, 28 n.). Tento Boží příkaz neuskutečníme mimo svou konkrétní vlast, nýbrž právě uprostřed svých bližních.

Odmítání Boha ve jménu lásky k člověku

Kdykoli se člověk setká s Bohem, poznává jasně, že Bůh na něho klade požadavky. To však naráží na jeho pýchu a na jeho úsilí o nezávislost. Někteří lidé chápou náboženství jako zotročování, podrobování a nesvobodu člověka. "Bůh je stěna, která nám skrývá člověka." "Odcizuje" člověka jemu samému a druhým lidem, protože Bůh ho chce sám pro sebe. On nebo my - jeden musí ustoupit.

Podle tohoto názoru má místo služby Bohu nastoupit služba člověku. Teprve když ztratíme zájem o Boha, stáváme se schopnými zajímat se o člověka. Boha je třeba hledat pouze v člověku a v tom, co je lidské. Stačí být řádným člověkem. Tak asi znějí (heslovitě) argumenty tohoto humanismu.

V dalším uvidíme, že naivní a povrchní představy o Bohu člověka skutečně spoutávaly a spoutávají. Ale neplatí to o křesťanské víře, která nám zvěstuje Boha jako někoho, kdo se pro člověka stal člověkem. V následujících kapitolách se tomu budeme věnovat. Zatím jen chceme naznačit, že sám Kristus nám dal jasnou odpověď na to, co je pro něho nejdůležitější: "Miluj Pána, Boha svého... , - to je největší a první přikázání; druhé je mu podobné: Miluj svého bližního jako sám sebe" (Mt 22, 34 n.). Právě křesťanská víra v Boha vyžaduje podstatně službu člověku, takže Písmo může říci: "Kdo totiž nemiluje svého bratra, kterého vidí, jak může milovat Boha, kterého nevidí? A proto nám on přikázal: aby ten, kdo miluje Boha, miloval i svého bratra" (1 Jan 4, 20-21).

Nejvíce námitek proti Bohu dnes vychází z problému utrpení tedy opět z lásky k člověku. Zdá se, že běh lidských dějin s jejich krví a slzami, nesmyslností a nespravedlností je neustálou námitkou proti Bohu: "Jak to všechno může Bůh dopustit?" Všechno probíhá tak, jako kdyby neexistoval. Bůh je mrtev, nebo mlčí. Kdyby existoval, pak by mohl, pak by to všechno musel změnit, je přece všemohoucí. Jestliže to však dopouští, pak je touto bídou vinen i on. Je-li v tomto světě tak bezmocný, pak se musíme dát do práce my sami lidé a zlepšit svět bez něho. Podobné otázky vyvstávají i před věřícími lidmi, neprocházejí-li životem s klapkami na očích. Pochybnosti a nevěra mají smysl i pro věřícího člověka: burcují ho z často klamného klidu a ze sebeuspokojení. Nevěra tak věřícího člověka nutí, aby svou představu o Bohu stále znovu promýšlel a spojoval ji s požadavky doby.

Náboženství

Zkoumáme-li blíže lidové úsloví "nějaké náboženství člověk musí mít", zjišťujeme, že se s pojmem náboženství spojují velmi rozdílné představy. Pro jedny je náboženství věcí citu, vnitřního povznesení, které se člověka zmocňuje v mimořádně posvátných chvílích. Pro druhé náboženství znamená soubor zákazů a povinností. Pro mnoho lidí záleží ve vyznávání nějaké nauky, pro jiné v láskyplném vztahu k lidem, v tom, že se nikomu nečiní zlé. Ale to všechno není podstatné. V náboženství nejde především o člověka, nýbrž o Boha. Náboženství je vědomé a svobodné zaměření člověka k Bohu.

Pokud existuje člověk, existuje náboženství. Už starý římský spisovatel Cicero tvrdil, že neexistuje žádný národ bez náboženství. Toto tvrzení platí dodnes.

Dočasně se myslelo, že na odlehlých ostrovech byly nalezeny tzv. bezbožné kmeny. Později se ukázalo, že náboženství těchto kmenů bylo sice tajné a skryté, přece však existovalo. Teprve když se podařilo namáhavě získat důvěru domorodců, bylo možno nahlédnout do jejich nejvnitřnějších a nejposvátnějších představ o Bohu a do rituů jejich bohohpocety.

Jak vysvětlit toto všeobecné rozšíření náboženství? Po tom, co jsme viděli v prvních kapitolách, nás tato skutečnost vůbec nepřekvapuje. Zájem o Boha má zřejmě základ v lidské přirozenosti. Člověk v sobě nese tušení, že vposledku vyšel od Boha a k němu se navrátí. Staré slovo Augustinovo zůstává v platnosti: "Nepokojné je naše srdce, dokud nespočine v tobě, Bože" (Vyznání 1, 1). Jako se planety pohybují kolem Slunce, tak náš rozum krouží kolem svého středu, kolem Boha. Jestliže tento střed odstraníme, všechno se rozpadne, mnohé zůstane hádankou a v temnotě. Německý básník Rilke napsal krásné verše: "Kol Boha kroužím, / kol prastaré věže, / a kroužím tisíce let. / Nevím, jsem sokol / či divoká bouře, / či jsem snad veliký zpěv?"

Mnohost náboženství

Jako bylo a je vědomí Boží existence v lidstvu jednotné, tak jsou představy o Bohu a formy jeho uctívání rozličné. Jsou tak rozličné jako jsou rozliční lidé a jejich založení, stav, jejich vzdělání, jejich

národní charakter a kulturní prostředí. Neboť při vsí síle rozumu člověk nemůže dospět k jasnému obrazu Boha, a všechny jeho představy nakonec nestačí na plnou skutečnost Boží. Tím lze vysvětlit mnohost náboženství.

Ať se náboženství jeví jakkoli různorodá, je jim společné zaměření k Bohu a úcta k němu, a na základě této zaměřenosti je třeba uspořádat každodenní život. Proto je nutné vážit si každého náboženství. Druhý vatikánský koncil výslovně zdůraznil, že církev "neodmítá nic z toho, co je v těchto náboženstvích pravdivého a svatého".

Snášlivost

Svoboda náboženství proto patří k základním právům každého člověka. Každému musí být dána možnost, aby způsobem, který se mu na základě opravdového hledání jeví jako správný, žil své náboženství - i veřejně a ve společnosti. Nikomu se tedy nesmí bránit, aby žil podle svého náboženského přesvědčení. Na druhé straně nikdo také nesmí být nucen k určitému náboženskému projevu. Tato svoboda má základ v důstojnosti lidské osoby, která ovšem byla lépe poznána teprve během staletí. Ani církve dříve o náboženské svobodě nesměšlela vždy takto, a Druhý vatikánský koncil nad tím projevil lítost, protože to odporuje duchu evangelia.

Svoboda náboženství však neznamená, že je ponecháno člověku na libovůli, aby náboženství měl nebo neměl. Člověk je tvor a jako takový je vůči Bohu ve vztahu, který (podobně jako náš vztah k rodičům) činí z úcty, lásky a poslušnosti přirozenou povinnost. Když někdo uzná Boha za svého pána a stvořitele, projeví to také v životě, bude tedy sloužit Bohu (proto také mluvíme o "bohoslužbě"). Ale právě zde začínají u mnoha lidí výhrady. Podle nich je náboženství dobré pro "náboženské potřeby lidí nebo jako mravní opora, či k útěše a povznesení člověka. Kdo takto smýšlí, jde na bohoslužbu, jen když cítí potřebu se modlit nebo když ho to nouze naučí. Jindy prohlašuje: "Bohoslužba mi nic neříká", "modlitba mi nic nedává.

Vztah k Bohu se tak stává závislým na lidské náladě nebo dokonce rozmaru. Všimněte si, že věci jsou tu postaveny na hlavu a člověk je postaven do středu, který patří Bohu. To však je zásadně nenáboženské. V náboženství jde především o Boha - člověk tak ovšem nepřijde zkrátka, protože dochází naplnění svého života.

Jsou všechna náboženství stejně dobrá?

Náboženství se nám představují jako tisíce bohů, kultů, chrámů, tisíce odpovědí a představ. Už na první pohled je patrné, že si tato početná náboženství ve svých výpovědích odporují. Ale které je potom správné? "Všichni přece říkají, že mají pravdu, komu teď máme věřit?" to je otázka, kterou často slyšíme. Lze se divit, že mnozí lidé úplně zanechávají svého hledání a docházejí k závěru, že "každý se stane šťastným podle svého", neboť "všichni přece máme jen jednoho Boha". Nebo: "Je jedno, v co člověk věří, hlavně když má nějakou víru." Právě s tímto postojem se setkáváme u mnoha našich současníků, ale běžně také u všech starých pohanských náboženství a v podobné formě také v buddhismu.

Vyjádřeme tento problém v celé jeho ostrosti: Je křesťanství také jen jednou takovou formou uctívání Boha (náboženskosti) mezi mnoha jinými, nebo zaujímá zvláštní místo? Je křesťanské náboženství také jen jedním, i když snad velmi vysokým projevem lidského úsilí navázat s Bohem vztah?

Chceme-li o tom mluvit, musíme předem vyloučit jakékoli podezření z nespravedlnosti nebo domýšlivosti vůči jiným přesvědčením. Každý lidský pokus uctívat Boha v míře vlastního poznání je nutno mít v úctě. Už proto, že každý z těchto lidí má nejlepší vůli sloužit Bohu podle svých sil. Subjektivně může být náboženská horlivost u nekřesťana větší než u křesťana. To vše si zasluhuje plné uznání.

Nám však jde o náboženství v objektivním smyslu, to znamená o obsah jeho výpovědí o Bohu a člověku. A zde je nutno říci: V každém náboženství jsou nepochybně prvky pravdy. Ale už prostá úvaha ukazuje, že všechny výpovědi, které vyslovují různá náboženství o Bohu, nemohou být pravdivé zároveň. Buď je Bůh jeden, anebo je mnoho bohů; buď je Bůh všemohoucí, anebo je sám podroben temným silám osudu; buď je Bůh osobní bytost, která svým rozumem řídí svět, nebo je neosobní moc, která vším vládne a je totožná se světem. Obojí nemůže být nikdy zároveň správné. V náboženstvích také existují - jak ukazují dějiny - klamy a omyly; vzpomeňme jen na lidské oběti v různých kultech.

Zbožnění přírody

Jako ve všech oblastech života, existuje i v dějinách náboženství pomalé dozrávání k neustále čistšímu, duchovnějším pojetí Boha. Nikoho proto nepřekvapí, že např. raná náboženství a také současná náboženství méně vyvinutých

národů často měla a mají o Bohu jen nedokonalé představy. Nezřídka prostě Boha ztotožňují s přírodními silami. Lidé se cítí těmto silám úplně vydáni a podrobeni, a proto jsou pochopitelně nakloněni s chvěním uctívat slunce, blesk, oheň, moře a hvězdy jako bohy, a oběťmi získávat jejich přízeň.

Bůh podle obrazu člověka

Vyšší stupně náboženství povýšily na božský základ zkušenosti osobního i společenského života, tj. lásku a smrt, osud a pomstu atd. Bůh je tu utvářen podle obrazu člověka. A tito bohové jsou vposledku lidé promítnutí "do nebe" se zcela lidskými slabostmi a nedokonalostmi.

Avšak kde je obraz bohů utvářen podle lidských měřítek, zůstává nedokonalý i obraz člověka. Člověk se bude vidět ubožejší, než ve skutečnosti je. Tak je všem těmto náboženstvím jedno společné: podrobují člověka, ten se stává bezbranným otrokem, který je vydán svévoli bohů: nástroj bez vůle v jejich rukou. Vztah člověka k jeho bohům je v těchto náboženstvích vesměs určován strachem.

I když tedy tato náboženství obsahují dílčí pravdy, i když měla pro svůj kulturní stupeň velký dobový význam, i když mezi jejich věřícími vládla veliká zbožnost, základní představa o Bohu a člověku je v nich nesprávná.

Možná právě pro tento historický pohled na náboženství dnes tolik lidí myslí, že náboženství je pro slabé, že člověka zotročuje. Tato náboženství opravdu člověka potlačovala. Není však naprosto pravda, že člověk je nástroj bez vůle v rukou bohů a že "všechno je určeno". Naše každodenní zkušenost mluví proti tomu. Je nám dovoleno a uloženo, abychom svůj osud vzali do vlastních rukou a sami ho utvářeli. Daří se nám život měnit a činit lidsky důstojným. Ony dávné výpovědi o Bohu a o člověku proto nemůžeme přijmout.

Později uvidíme, že křesťanství má už od základu naprosto jinou zvěst o Bohu. Podle ní Bůh dal svým tvorům svobodu a samostatnost, která jde tak daleko, že člověk dokonce může Boží stvoření zničit. "To je ta svoboda, ke které nás osvobodil Kristus" (Gal 5, 1). "Nenechte se zase zapřáhnout do toho otrockého chomoutu" píše sv. Pavel - a pro tehdejší posluchače to znamená opravdu osvobození.

Musíme však přiznat, že sami křesťané dosti často toto poselství zatemňovali. Jestliže i křesťané ve své víře stojí před Bohem v otrockém strachu, jestliže v ní vidí jen soubor příkazů a zákazů, pak své křesťanství naprosto nepochopili. Nemůžeme popřít, že se u mnoha křesťanů skutečně setkáváme s takovou bojácnou vírou, která vede k tomu, aby lidé stavěli křesťanství na roveň dávným a primitivním náboženstvím a aby křesťanství (zároveň s nimi) odmítali. To, co dnes mnohé vede k nevěře, je možná jen špatně pochopené křesťanství.

Nárok křesťanství

I když uvedená náboženství odmítáme, přece nemáme právo odsuzovat lidi, kteří je přijímají, nebo se nad ně vyvyšovat. V určitém smyslu mají všechny tyto představy o Bohu své oprávnění, protože nikdo nemůže poznat Boha, jaký skutečně je. Avšak (a nyní přichází to rozhodující) to všechno platí pouze potud, pokud je člověk odkázán na své vlastní uvažování, pokud Bůh sám o sobě něco nesdělil. V tom okamžiku totiž, kdy mluví Bůh, může člověk jen naslouchat. Tím je překonán každý předcházející poctivý pokus přiblížit se Bohu vlastními úvahami a silami.

To je zvláštnost víry: nechce nalézt Boha "zdola", počínajíc lidským hledáním, ale Bůh sám nám jde "shůry" vstříc. V tom záleží její platnost a závaznost. Jedinečnost křesťanství se nezakládá na zvláštním obsahu jeho nauky a požadavků, nýbrž na tom, že Bůh se v Kristu stal jedním z nás. Cestu, která vede k Bohu, může učinit schůdnou jedině Bůh sám.

Zde se tedy situace obrátila o 180 stupňů. V náboženstvích se člověk snaží hledat Boha, aby ho pak svým způsobem uctíval. Ve zjevení jde Bůh za člověkem, přichází k nám a sděluje nám, jaký je a jaký má k nám vztah. Člověk na to odpovídá oddaností ve víře. Božím zjevením nastupuje na místo náboženství víra. Křesťanská víra tedy není jedním z mnoha náboženství. Je to osobní setkání s Kristem, v němž Bůh sám hledal naši blízkost.

Ti, kteří požadují "nenáboženské křesťanství", možná chtějí zdůraznit absolutní jedinečnost zjevení ve srovnání s ostatními náboženstvími. Tento termín tedy může mít naprosto správný smysl.

Zamysleme se v této souvislosti nad kázáním apoštola Pavla k aténským občanům, jak je zachyceno ve Skutcích apoštolů: "Když na ně Pavel v Aténách čekal a díval se na město plné model, v nitru ho to dráždilo. Rozmlouval v synagóze se Židy i bohabojnými muži a na náměstí den co den s těmi, kdo tam právě byli. Přitom se s ním pouštěli do řeči i někteří učení epikurejci a stoikové. Jedni říkali: ‚Co chce tenhle mluvka vykládat?‘ Jiní zase: ‚Zdá se, že hlásá cizí bohy.‘ Hlásal totiž radostnou zvěst o Ježíšovi a o zmrtvýchvstání. Vzali ho tedy s sebou, dovedli na Areopag a zeptali se ho: ‚Smíme vědět, co je to za nové učení, které hlásáš? Doslýcháme se to od tebe věci úplně překvapujících! Rádi bychom se proto dověděli, jak to vlastně je.‘ Všichni Atéňané totiž i cizinci tam usedlí ničím jiným se nezaměstnávají než tím, co nového by si mohli povědět nebo vyslechnout. - Pavel se tedy postavil doprostřed Areopagu a začal mluvit: ‚Atéňané! Jak pozoruji, jste po každé stránce lidé velmi náboženští. Když jsem se totiž procházel a prohlížel vaše posvátná místa, přišel jsem také k jednomu oltáři s nápisem: Neznámému bohu. Co vy tedy neznáte, a přece to ctíte, to já vám zvěstuji.‘ - Bůh, který stvořil svět i všechno, co je v něm, jakožto Pán nebe a země nepřebývá v chrámech, které vystavěly lidské ruce, ani si nedává posluhovat lidskýma rukama, protože by něco potřeboval. Vždyť on sám dává všem život, dech a všechno. On učinil, že z jednoho člověka vyšlo celé lidské pokolení a že bydlí na celém zemském povrchu. On jim předem stanovil časová období a položil hranice jejich sídlům. A to proto, aby hledali Boha, zdali by se ho snad nějak mohli dohmatat a nalézt ho. Vždyť od nikoho z nás není daleko. V něm totiž žijeme, hýbáme se a jsme. Tak to vyjádřili i někteří z vašich básníků: Jsme dokonce z jeho rodu. Když jsme tedy z Božího rodu, nemůžeme se přece domnívat, že božství je něco takového jako výrobek ze zlata nebo ze stříbra nebo z kamene. To je přece výtvar lidského umění a důmyslu. Bůh však zamhouřil oči nad touto dobou nevědomosti. Teď však hlásá lidem, aby se všichni všude obrátili, protože stanovil den, kdy bude podle spravedlnosti soudit svět skrze muže, kterého k tomu určil. A poskytl všem důkaz pro to, aby uvěřili, tím, že ho vzkřísil z mrtvých.‘

Jakmile uslyšeli o vzkříšení mrtvých, jedni si z toho dělali smích a druzí řekli: ‚Poslechneme si tě o tom zase až jindy.‘ Tak od nich Pavel odešel. Ale někteří se ho přidrželi a přijali víru; mezi nimi člen areopagu Dionysios, pak žena, která se jmenovala Damaris a s nimi jiní" (Sk 17, 16-34).

Zjevení

Ve zjevení tedy nalézáme opravdové a pravdivé vědění o Bohu, neboť Bůh sám promluvil a zasáhl v našem světě, v našich dějinách. Odhalil se nám. Projevil se už v době předkřesťanské v prorocích, které inspiroval. Židovství proto nemohlo uznat žádné jiné náboženské přesvědčení. Toto zjevení Starého zákona převzal Kristus. V něm pak bylo dovedeno k vrcholu. V Kristu vyslovuje Bůh sám sebe, a proto nazýváme Krista Slovem (srov. Jan 1, 1).

To neznamená, že křesťanství nyní "disponuje" pravdou. Pravda nikdy není něčím, co člověk vlastní jako drahokam, který získal jednou provždy. Je pro člověka vždycky nedokonalá a je třeba, aby ji postupně doplňoval. Ani po zjevení nepoznáváme Boha tak, jaký skutečně je, avšak máme o něm výpovědi, za které se on sám zaručil.

S Kristem a jeho poselstvím, které je obsaženo v Novém zákoně, bylo dovršeno Boží zjevení. Od té doby už nevíme o žádném všeobecně závazném novém zjevení. Tak zvaná soukromá zjevení, i když jsou pravá, nepatří k pokladu církevní víry.

Zde by se mohlo namítnout, že i jiná náboženství se odvolávají na nějaké zjevení. To je správné a my nepochybujeme, že se Bůh projevil i mimo křesťanství. O zjevení ve Starém zákoně jsme už mluvili. Nauka islámu se zčásti zakládá na starozákonním a novozákonním zjevení. Proto islám stojí po židovství ze všech nekřesťanských náboženství křesťanství nejbližší. - Ale Kristus není jen prorok (za něho ho uznává i islám), nýbrž přichází od Boha: "Boha nikdo nikdy neviděl; jednorozený Syn (tak je nazýván Kristus), který spočívá na srdci Otcově, ten o něm podal zprávu" (Jan 1, 18). Kristus nám nejen přináší náboženské pravdy, nýbrž sám je zjevením Otce. Nejen tím, co říká a činí, nýbrž tím, co je! "Kdo vidí mne, vidí Otce," říká sám o sobě (Jan 12, 45; 14, 9) a činí se tak rovný Bohu.

V této spíše základní kapitole nám ještě nejde o to, zda se Bůh skrze Krista zjevil skutečně, o tom pojednáme podrobně později. Zde stačí především přijmout možnost, že Bůh promluvil k člověku. Takovou možnost však nelze popřít, nevidíme-li v Bohu neosobní osudovou moc, nýbrž uznáváme-li Boha jako osobu. Jestliže někdo prostě tvrdí,

že "Bůh něco takového nemůže učinit", pak to znamená, že si vytváří obraz Boha podle vlastních představ a že Bohu samotnému upírá možnosti, které jsou dány už nám lidem, jako třeba schopnost vědomí sama sebe a schopnost sdělit se druhým.

Naslouchat Bohu

Když nekonečný Bůh volá svého tvora, nemůže být tomuto tvorovi lhostejný, zda k němu mluví Bůh a o čem. Už sama možnost, že Bůh nám snad něco sdělil, je pro nás vybudnutím, abychom hledali a naslouchali, zda se někde skutečně neprojevil.

Jakmile však Bůh skutečně promluví, proměňuje to člověka. Je osloven, musí poslouchat a zaujme stanovisko. Může své oči a uši před Božími slovy a činy uzavřít nebo otevřít. Ale Boží slova nejsou nikdy nezávazná, a proto ani odpověď není ponechána na libovůli člověka. Ten se stane buď věřícím, nebo vinným (přirozeně za předpokladu, že opravdu o skutečnosti tohoto Božího zjevení něco ví). Jelikož Bůh činí člověku jen důležitá sdělení, člověk tu vyhrává nebo prohrává možnost dovědět se o sobě a o svém světě to nejdůležitější. I když mnozí "stojící vně" myslí, že bez víry se dá žít snadněji, každý opravdu věřící člověk jim může naopak dokázat, že ve své víře prožívá pravou radost a obohacení svého života.

K promyšlení

Pokuste se o těchto věcech přemýšlet a mluvit o nich také s Bohem. Je to jediná cesta, jak jej najít. Studium a uvažování samy nestačí. Přitom není rozhodující, zda se cítíme modlitbou vnitřně osloveni; stačí, když děláme, co můžeme. Můžete se modlit asi takto: "Bože, nauč mě poznávat tebe; nauč mě poznávat sebe."

Také ti, kteří věří, se musí vždy znovu s plnou vážností vracet k těmto myšlenkám. Velmi snadno jim pozemské věci mohou zastřít pohled na Boha (což však naprosto nemusí být vždy - naopak). Všechno ostatní je pak pro ně skutečnější a důležitější než Bůh.

Upřímně si jednou také položme otázku, zda ve skrytu nemáme zájem, aby Bůh raději neexistoval, protože si myslíme, že pak budeme "svobodnější". Strach z důsledků, ale také vědomí nějaké viny se Bohu rády vyhýbají.

Tuto odpověď víry zasadme do všech otevřených otázek svého života. Stáváme se přitom vnitřně spokojenými nebo nás to znepokojuje? Co je asi důvodem té či oné reakce?

Jestliže se nám to nedaří, pokusme se potlačit jednou úplně myšlenku na Boha. Daří se nám to skutečně? Natrvalo? Jak potom vypadá náš život? Jak to při jde, že právě moderní člověk je otevřený pro tolik forem pověry: má maskoty, hledá horoskopy, zajímá se o věštění? Kde mizí víra, objevuje se pověra.

Nelze popírat existenci všeho, co není pochopitelné. (Pascal)

Jakmile jsem uvěřil, že Bůh je, bylo mi také jasné, že nemohu činit nic jiného, než žít pro něho. (Charles de Foucauld)

5. MUŽ Z NAZARETA

Na konci předchozí kapitoly jsme vyslovili smělé tvrzení, že křesťanství nabízí odpovědi na rozhodující otázky našeho života. Avšak na tyto odpovědi nepřišel člověk sám ze sebe. Byly nám sděleny.

A teď se ptáme: Kdo nám je sdělil a jak?

Bůh volí cestu odpovídající nám lidem: setkává se s námi v člověku. Boha poznáváme v Ježíši Kristu. Je to tedy Ježíš, kdo nám odhaluje Boží tajemství a kdo je odpovědí na základní otázky člověka?

Od začátku jeho veřejného působení až dodnes nepřestali lidé hledat odpověď na tuto otázku. Je to naprosto pochopitelné. Lidé si představují Boží zjevení jinak. Už Ježíšovi současníci se ptali: "Copak to není tesařův syn?... Kde se tedy to všechno u něho vzalo?" (Mt 13, 55-56). I učedníci žili mezi pochybnostmi a následováním a ptali se: "Kdo je to?"

Právě to je otázka, kterou si musíme položit i my: Je Ježíš skutečně Boží odpovědí pro svět? Je tím, za koho se vydává? Zaslouží si důvěru a víru? Má tento Ježíš něco společného se mnou? Mluví skrze něho ke mně Bůh?

Odkud máme zprávu o Ježíši Nazaretském?

Ať se nám odpověď zdá jakkoli podivná: Zprávy nám podává především kniha, Nový zákon. Je to dílo zcela zvláštního druhu není to životopis, ani učebnice, ani román nebo literatura faktu. Jeho cílem je vzbudit v člověku víru v toho, kterým může a chce nám všem přinést spásu.

Ale nakonec nám odpověď na naše otázky nedává vlastně tato kniha, nýbrž dávají ji jejím prostřednictvím lidé, kteří se ve svém životě s Ježíšem setkali, se kterými Ježíš mluvil a tak je uchvátil, že změnili svůj život a dali ho do služeb tohoto muže.

Zprávy Ježíšových současníků jsou zabarveny jejich nadšením pro Ježíše. Co viděli a slyšeli, je zaujalo natolik, že jsou posedlí neklidem, aby to každému sdělili. Máme před sebou angažované hlasatele. Nemluví z odstupů kritika nebo žurnalisty, nýbrž jako účastníci. Protože však jsou sami zúčastněni, protože jde o ně samotné, o jejich život, o jejich budoucnost, můžeme počítat s tím, že si nic nenechají jen tak namluvit. Dobře prozkoumali věrohodnost toho, co se jich bezprostředně týká a co je nutí změnit vlastní život. Předávají jiným, o čem se sami přesvědčili. To, o čem čteme u Matouše, Marka, Lukáše, Jana, Pavla a Petra, je prosté vši senzacechtivosti a sentimentality, všech neodůvodněných tvrzení a blouznění. Protože jsou tito mužové angažovaní, chtějí pro Ježíše angažovat i své posluchače a čtenáře: ne přemlouváním, nýbrž svou osobní zkušeností, která ukazuje Ježíše jako hodného víry. Upřímně před nás kládou to, co chtějí říci. Od nás se pak žádá, abychom k tomu zaujali stanovisko.

Evangelia jakožto spisy nejsou protokolárními zápisy, ale vyrostla z životních projevů církve, především z jejího hlásání zvěsti o Ježíšovi. A toto hlásání má svůj původ a záruku v těch, kteří byli s Ježíšem od počátku. Církev si uvědomovala svou odpovědnost za to, co jí bylo svěřeno, a pečlivě apoštolské svědectví uchovávala, promýšlela, předávala a tlumočila do nových situací. Písemně se formulovaly nejdřív menší části, potom i s jejich pomocí celá evangelia. Evangelia jsou prameny spolehlivé a věrohodné, z nichž poznáváme, kdo je Ježíš a co činil a učil.

Z různosti adresátů - zda se např. obracejí na Židy nebo na Řeky - a z různých situací, pro které je evangelium napsáno, se vysvětlují četné rozdílnosti ve výběru obsahu i ve způsobu, jímž evangelia podávají svou zvěst. Nejde o protiklady, nýbrž různá místa se navzájem doplňují (o tom více ve 12. kapitole).

Z těchto svědectví vyplývá: Ježíš, s nímž nás evangelisté konfrontují, dal vznik hnutí, které začíná v malé, odlehlé zemi a svými vlnami rychle zasahuje až do středu kulturního a politického dění tehdejšího světa. Brzy se o něm zmiňují nejen ti, kteří na tom mají zájem, ale i oficiální dějepisci (Plinius, Tacitus, Suetonius, Flavius Josephus).

Kdo je Ježíš

Jeden z nás...

Ježíš je očekáván jako možná Boží odpověď. Je souhrnem veškeré naděje nejen židovského národa, který vždy čekal a čeká na svého Mesiáše, nýbrž všeho tázajícího se lidstva vůbec.

Ti, kteří ptajíce se čekají a doufají, si často nevšimnou, že pro ně existuje odpověď. Ježíš, dosud neznámý a nepovšimnutý, stojí jednoho dne uprostřed lidí, kteří se dávají křtít Janem. Očekávaný čeká s čekajícími. Ještě nestojí před zástupem, nýbrž zůstává částí tohoto zástupu. Ještě žádá pozornost a rozruch. Ztotožňuje se s ostatními, o nichž ví, že k nim byl poslán.

To je východisko: Ježíš přichází jako očekávaný od Boha. Ale přichází jako jeden z nás. Zařazuje se a podřizuje. Je nám ve všem podobný, kromě hříchu (srov. Žid 2, 17; 4, 15). Mladý muž (asi třicetiletý), na jehož původ je možno se

doptat (Nazaret), jehož rodiče (Maria a Josef) dosud žijí. Žid, který zná očekávání svých současníků, který se přizpůsobuje tradici a obřadním obyčejům svého náboženství.

Vybrali jsme ze života Ježíšova jen jeden bod, jeho patrně první vystoupení na veřejnosti. Po tomto vystoupení budou následovat další.

V Novém zákoně neexistuje souvislý "život Ježíšův". Čtyři psaná evangelia nejsou životopis. Schematizovaně a stylizovaně se představují jednotlivá typická setkání, rozmluvy a činy. Jsou uspořádány pro účely zvěstování. Chceme-li jednotlivosti postavit do světla tehdejší doby, musíme vycházet z této doby a z jejího poznání.

K tomuto cíli jsme se značně přiblížili, když v roce 1947 v blízkosti Mrtvého moře byly objeveny slavné Kumránské jeskyně. Když byly rozlušťeny tam uložené rukopisy, objevila se v nich svědectví o náboženské sektě esejců, k níž patrně náležel Jan Křtitelem a někteří z Ježíšova okruhu. Jak ve slovech Jana Křtitele, tak v Ježíšově nauce jsou věci nápadně připomínající některé styčné body této sekty. Ve víře a praxi esejců vykrytalizována mocně jedna z forem očekávání Mesiáše. Esejské učení je v podstatných článcích odlišné od Kristova evangelia. Je však zřejmé, že Ježíš byl dobře obeznámen s duchovními proudy své doby. Jako člověk stojí v živoucím světě, který ho obklopuje, a v dějinách.

Aniž chceme snižovat jeho jedinečnost, můžeme konstatovat především toto: Ježíš se zařazuje do své doby, do svého národa a jeho dějin.

Nejdříve tedy musíme obrátit pohled na tohoto člověka Ježíše. Co se ukrývá za tímto obyčejným životem, za jeho nekompromisními slovy, za jeho provokativními požadavky? Knihy Nového zákona stále znovu říkají: Ježíš tu není pro ty, kteří si myslí, že už vědí, kdo je Bůh, nýbrž pro hledající. Kdo se ptá po Bohu, musí být prost každého předem pojatého názoru o Bohu. Ježíš ukazuje Boha jako "zcela jiného", jako toho, který je vždy ještě jiný, než si ho představujeme.

Při vši Ježíšově solidaritě s lidmi jeho doby je v jeho řečech a činech brzy nápadná stále sílící snaha reformovat. Ježíš se nespokojuje s tím, co je kolem něho, obrací se proti zavedenému pořádku. V náboženském životě soudobého židovství, kterému stále více hrozilo, že ustrne v zákonitvách, odhaluje omyl, že se člověk může u Boha ospravedlnit svými skutky. Ježíšovo chování je vytrvalý protest proti této domněnce. Ježíš se stává mluvčím a obhájcem Boží věci před lidmi, a to nejen slovem, ale i v činech a znameních.

Ne pouze Zákon...

V době Ježíšově existovala pro směrodatnou vrstvu Židů jen jediná cesta k Bohu: přesné zachování starozákonních ustanovení. Tento Zákon pochází jako celek od Boha. Jeho aplikace na praktický život dala během doby vznik 248 příkazů a 365 zákazů, které bylo nutno přesně dodržovat. Zvláště přísná byla ustanovení o sabatu, židovském svátku. Léčit druhého nebo vytáhnout zvíře z jámy, vzdálit se ze svého bydliště, vařit nebo péci - to vše už platilo za znesvěcení tohoto dne, za zločin proti Bohu. Tato tvrdá ustanovení vyvolávala Ježíšův hněv. Ale nebylo to znamení odporu proti Bohem chtěné autoritě Zákona. Nebyl to člověk, který nejde cestou Bohem předepsanou, člověk, který se protiví! Když mu farizejové předhazují, že dovoluje, aby jeho učedníci znesvěcovali sobotu, dovede se bránit: "Sobota je pro člověka, a ne člověk pro sobotu" (Mk 2, 27). To znamená: Člověk nestojí pod Zákonem; Zákon musí člověku sloužit. Převrácení hodnot! Ježíšovi nezáleží na pouhém splnění Zákona, nýbrž v první řadě na smýšlení a na vnitřním postoji člověka. Přihlízející Židé se nad tímto jednáním pohoršovali. Vnucuje se jim otázka: Je-li Bůh pánem a dárce Zákona, jak je možné, že tento Ježíš kritizuje Boží vůli? Jedná z pověření a v dohodě s Bohem, nebo je to bezbožník, který sám sebe činí mírou všeho? V úvahu přicházejí jen tyto dvě možnosti. Duchové se tříbí: jedni jsou pro Ježíše, druzí proti němu. Oficiální představitelé Židů už myslí na to, že ho umlčí a tak ono pohoršení odstraní. Už nyní vystává nad Ježíšovým životem kříž.

S vyvrženými a viníky...

Ježíš stoloval s celníky a hříšníky. Mnozí se dnes zeptají: Co je na tom divného? Bylo to tak neobvyklé? Bylo. Zákon totiž zakazoval: S bezbožníky není dovoleno jíst za jedním stolem. Zákon určoval, kdo stojí blízko Bohu a kdo nikoli.

Představitelé a vykladači tohoto Zákona určovali, s kým je možno se stýkat. Brali na sebe soudcovský úřad, o němž Ježíš soudí, že není vložen do rukou lidí. Společné jídlo mělo v době Ježíšově mnohem hlubší význam než dnes u nás. Sedáme si ke stolu ve spěchu, abychom se nasýtili. Jen příležitostně, při svatbě a slavnostních příležitostech, tušíme, jak může společné jídlo spojovat. - U Židů bylo jídlo znakem a výrazem sounáležitosti. Kdo k sobě zve hosta, říká tím: Patříš k nám, k naší rodině. Sedět společně za stolem znamená: Patříme k sobě, stojíme při sobě.

Na tomto pozadí se Ježíšovo chování jeví tím pohoršlivější: jí a pije s celníky a hříšníky. To přece znamená, že se s těmi bezbožníky ztotožňuje; že se s nimi druží. A ještě více: že i na tato zpustlá individua Bůh jednou shlédne a přijme je.

Ježíš svým odporem k náboženské praxi své doby jasně ukazuje, že Bůh není výlučně pro ty, kteří umějí plnit Zákon. To, co Ježíš chce říci a dát, patří všem lidem. Stává se osvoboditelem chudých, utlačených a slabých (i mravně slabých): i pro ně je tu Bůh.

To všechno zneklidňovalo Ježíšovy učedníky a vnucovalo jim otázku, kdo je tento Ježíš? Jakým právem tak mluví? Jak to, že kritizuje Zákon? Ve jménu Božím nebo proti Bohu?

Od protestu k požadavkům

Dosud jsme viděli, jak Ježíš u svého lidu a u jeho vůdců vyvolává pohoršení a vzbuzuje rozporný dojem svým protestem. Nyní se musíme zabývat také jeho požadavky. Řekněme to hned: Jsou to požadavky neslýchané, radikální. I ty vyvolají pohoršení nebo obdiv, odmítnutí nebo následování. Shrňme krátce nejdůležitější z nich (Mt 5, 21 n.):

"Slyšeli jste, že bylo řečeno našim předkům: Nebudeš vraždit! Kdo by zavraždil, propadne soudu. Já však vám říkám: Každý, kdo se hněvá na svého bratra, propadne soudu." Nebo: "Slyšeli jste, že bylo řečeno: Nebudeš cizoložit. Já však vám říkám: Každý, kdo se dívá na ženu se žádostivostí, už s ní zcizoložil v svém srdci". Nebo: "Slyšeli jste... Miluj svého bližního a měj v nenávisti svého nepřítele. Já však vám říkám: Milujte své nepřátele a modlete se za ty, kdo vás pronásledují". Atd.

Ježíš neustále zdůrazňuje protiklad mezi tím, co bylo Zákonem pro "předky", a tím, co nyní požaduje on. Stále znovu se posluchači setkávají se slovy "já však vám říkám".

Ježíšův požadavek prohlubuje obsah Zákona. Je patrné stále postupující ztížení: člověka neodcizuje Bohu pouze skutek, ale už myšlenka a motiv. Konkrétně: člověk se neproviňuje pouze vraždou, ale už hněvem a nadávkou. Jiné zákony ze své vůle mění: už nesmíte nenávidět své nepřátele, nýbrž máte je milovat a modlit se za ně.

Protest se stává požadavkem. Ježíš se nejen staví do protikladu k náboženským názorům své doby, nýbrž klade nové požadavky. Židovské zákony sahaly až k Mojžíšovi. Vzpomínáte si, že Mojžíš přijal přikázání od Boha. Ježíš nyní sám sebe činí autoritou a stávající autoritu uvádí v pochybnost (Mt 5, 21 n.). Tím se v očích tehdejších lidí staví do pozice Mojžíše; ba více, staví se na místo Boha. Autoritu, s níž předkládá nový Zákon, si buď osobuje sám, a pak to není skutečná autorita, anebo ji zakládá na autoritě Boha.

Tento Ježíšův nárok se ještě zvyšuje tím, že nejen prohlašuje nové přikázání, nýbrž požaduje rozhodnutí vzhledem ke své vlastní osobě (Mk 8, 34): "Kdo chce jít za mnou, zřekni se sám sebe, vezmi svůj kříž a následuj mě: Bohatému mládenci, který nechce opustit svůj majetek, říká (Lk 18, 22): "Prodej všechno... pak přijď a následuj mě!" Anebo (Mt 12, 30): "Kdo není se mnou, je proti mně." Ježíš od svých posluchačů žádá nejen, aby poslouchali Boha více než lidi, nýbrž zároveň požaduje: Slyšte mne a následujte mne. Jeho osoba je směrodatná. Ježíš nárokuje sám pro sebe autoritu a postavení, které patří jedině Bohu.

Při tom všem Ježíš ví, že je zajedno s vůlí Boží. To, co požaduje a činí, je v naprosté shodě s tím, co chce i Bůh. "Můj pokrm je, abych konal vůli toho, který mě poslal" (Jan 4, 34). Ježíš je v celém svém poslání bezvýhradně oddán Bohu. Jeho ne ke všemu, co hanobí svět a člověka, je zároveň ano k vůli Boha, který chce mít svět jiný. Znovu nutně vzniká otázka: "Kdo je tento muž?" Kdo slyší jeho požadavky a považuje je za správné, ocitá se skrze Ježíše před nárokem a autoritou Boží. Kdo jeho řeč přijímá, přijímá v Ježíšovi Boha. Za otázkou "Kdo je tento Ježíš?" se pozvolna vynořuje

odpověď. Tato odpověď byla pro židovského pozorovatele, který znal pozadí (Zákon, Mojžíš, Bůh), mnohem zřejmější než dnes pro nás.

Od požadavků k nabídce

Máme-li Ježíše na základě svědectví z jeho doby chápat stále více, musíme dále zkoumat nárok, který si činí. Tento nárok se nevyčerpává v požadavcích, za nimiž je patrna více než lidská autorita; stává se nabídkou, darem předloženým člověku.

Jasně to ukazuje např. následující text (Mk 10, 46-52): „Když s velikým zástupem lidí z Jericha vycházel, seděl u cesty slepý žebrák - Timeův syn Bartimeus. Když uslyšel, že je to Ježíš z Nazareta, začal volat: ‚Synu Davidův, Ježíši, smiluj se nade mnou!‘ Lidé ho okřikovali, aby mlčel. Ale on křičel ještě více: ‚Synu Davidův, smiluj se nade mnou!‘ Ježíš se zastavil a řekl: ‚Zavolejte ho!‘ Zavolali toho slepého a řekli mu: ‚Buď dobré mysli, vstaň, volá tě!‘ On odhodil plášť, vyskočil a přišel k Ježíšovi. Ježíš se ho zeptal: ‚Co chceš, abych pro tebe udělal?‘ Slepý odpověděl: ‚Rabbúni, ať vidím!‘ Ježíš mu řekl: ‚Jdi, tvá víra tě zachránila.‘ A slepý hned nabyl zraku a šel s Ježíšem.“

Všimli jste si výroku, o který nám v tomto textu jde? Podle Marka je slepec uzdraven svou vlastní vírou.

V osobách Ježíš - Bartimeus se před námi odehrává drama lidských dějin. Bartimeus vyrůstá ze svého individuálního života a stává se člověkem vůbec: bez pomoci - nevidoucí - odkázaný na druhé - závislý. Chápe se jediné možnosti, která k němu přichází v Ježíšovi. Je to už víra? Asi ano. Bartimeus vidí svou bezvýchodnost, neschopnost, svou situaci, v níž může něco pro sebe očekávat jen od Ježíše. Vystává nám před očima jako člověk, který se ve své bídě otevírá, doufá a stává se vnímavým. Dokáže to on, člověk sám? Nebo spíše tato důvěra vzniká ze setkání s protějškem? Není tento Bartimeův postoj přímo vyvolán tím, že jde kolem Ježíš? Víra vzniká ze setkání: Důvěřuji, otevírám se druhému, dovede-li mě otevřít.

Uzdravovat to, co je nevléčitelné - tato moc patří pouze Bohu. Pro slepce a kolemjdoucí se tedy uzdravení děje skrze Boha. Znovu se v Ježíšových činech projevuje moc více než lidská. Kdo věří Ježíšovi, věří skrze něho a v něm Bohu. Kdo věří Ježíšovi, ocitá se před Bohem. Kdo slyší Ježíše a uposlechne jeho požadavku, stojí nejen před příkazy, nýbrž před nabídkou.

Ježíš odpouští hříchy

Tato nabídka je ještě obsáhlejší, než jsme dosud ukázali. V lidském životě se vyskytují nejen nemoci, starosti, nesnáze, nýbrž existuje také skutečnost, kterou bible nazývá "hříchem". Je to odpor proti Boží vůli, hříchem člověk vybočuje z cesty, kterou má dojít k svému naplnění. Toto pochybení, zvláště když má důsledky také pro druhé, se stává vinou, kterou na sebe lidé uvalují vždy znovu (srov. 7. kapitola). Může se člověk osvobodit od tohoto údělu, který si sám způsobuje? Jak to dokáže? Přesvědčením Židů bylo, že hříchu může člověka zbavit jen Bůh.

Na tomto pozadí je patrná "osobitost" Ježíše, když říká jednomu ochrnutlému: "Synu, odpouštějí se ti hříchy." (Mk 2, 5.) Chápeme šok, který tato slova vyvolávají u znalců Písma: "Jak může ten člověk tak mluvit? Vždyť se rouhá! Hříchy přece může odpouštět jenom sám Bůh" (Mk 2, 7). Rouhání? Nebo se v této nabídce projevuje ono obrovské právo být víc než člověk?

Ochrnulý se skrze Ježíše ocitá bezprostředně před Bohem. Uzdravení a odpuštění hříchů se mu může dostat jedine od Boha. "Všichni chválili Boha", to znamená, že v Ježíšově konání je vidět Bůh a Bůh je v něm chválen.

Ježíš uzdravuje

Z toho, co jsme řekli, by snadno mohl vzniknout dojem, že Ježíš využíval uzdravování nemocných, zmírňování lidské bídy a veškeré sympatie ke druhým lidem vždy jen jako příležitosti k tomu, aby prosazoval sebe a svůj nárok. Řečeno poněkud vyhoceně:

šlo Ježíšovi o samotného člověka, o jeho každodenní starosti a bolesti - nebo aby se stal populární a získal nové vynavače pro učení, které podle chápání mnohých odsunuje koneckonců řešení přítomných problémů do budoucnosti "na onom světě"?

Evangelisté nám vyprávějí o Ježíšově soucitu s lidmi trpícími nouzi. Vzpomeňme znovu na slepce od Jericha. Ježíš se zastaví a volání o pomoc si vezme k srdci. Zavolá slepého k sobě a mluví s ním. Dovede se přenést do postavení druhých: hladoví spolu s hladovějícími, pláče se zarmoucenými (srov. Jan 11, 35). Chápe starost otce o dítě (srov. Mk 9, 17). Vždy znovu je shovívavý, protože zná slabost a strach svých učedníků. Aby tento obraz jasněji vynikl, stojí za přechtení, co říká bible o Ježíšově vztahu k dětem (srov. Lk 18, 15 n.). Ježíš se přibližuje k člověku, myslí to s ním dobře, rozumí mu. Proto o něm mohli jeho současníci říkat: "Dobře všechno učinil" (Mk 7, 37).

Ježíš soudí

Ten, který ví, že je zde zcela pro člověka, sám očekává, že i člověk je tu pro něho. Náš postoj k Ježíšovi - buď víra, nebo odmítnutí - rozhodne o Ježíšově postoji k nám. "Kdo se však stydí za mne a za moje slova, za toho se také Syn člověka bude stydět, až přijde ve slávě své i Otcově..." (Lk 9, 26).

Předpokládá se tu myšlenka na soud na konci času, při kterém Bůh pronese rozsudek nad naším životem. Opět se Ježíš ztotožňuje s Bohem, když pro sebe nárokuje Boží činnost, totiž souzení. Každé setkání s tímto Ježíšem, ať už s jeho požadavkem nebo s jeho nabídkou, nutí člověka k rozhodnutí. Neutralita nebo vyhýbání před ním neexistuje. Buď ano, nebo ne. Tak se na něm nutně tříbí a tříbili duchové. Jedni se vidí skrze Ježíše postaveni před Boha, druzí v něm vidí rouhače. Jedni se dají v setkání s ním otevřít, druzí se uzavírají.

V dohledu je kříž

Když se přeneseme do situace a nazírání Ježíšových současníků, pochopíme, že Ježíš působil na autoritu nutně provokativně. Není proto divu, že se ve zprávách evangelií neustále objevují formulace jako: "Farizeové však hned šli ven a radili se s herodovci, jak by Ježíše zničili" (Mk 3, 6). Nebo: "I snažili se ho zajmout" (Mk 12, 12). Také sám Ježíš stále jasněji viděl, do jak bezvýchodné situace se dostal, a předpovídal: "Syn člověka bude vydán v ruce lidí a zabijí ho" (Mk 9, 31).

Situace se přiosťruje. Rýsuje se konec Ježíšovy činnosti. Kříž se stává neodvratným; je to logický důsledek jeho jednání. Zůstane Ježíš za těchto okolností věrný svému nároku, své nabídce? Bude i nadále stát při svých celnících a hříšnících? Bude svým vystupováním i nadále lidi konfrontovat s Bohem? Nebo se toho všeho vzdá, aby se zachránil?

O konci života tohoto člověka netřeba vyprávět. Každému je známo, jak přesně fungovala mašinerie při jeho odvržení přes zradu, výslech, odsouzení, rozdmýchávání zuřivosti lidu až k popravě.

Ježíš s takovým koncem počítal. Tím, že všechno říká a koná, také všechno riskuje. Na tomto temném pozadí povždy přítomného kříže musíme ještě jednou promyslet jeho nárok a jeho nabídku.

Význam Ježíšovy smrti na kříži pro jeho a naši dobu lze zatím shrnout takto:

Kříž nelze snižovat na nemilou příhodu, na nehodu v Ježíšově životě. Nelze ho také vykládat jako osud, který Ježíš vůbec nechtěl. Skrze kříž se naopak jeho činy a slova ocitají ve zcela novém světle.

Ježíš svou smrtí ratifikuje svůj život. Všechno to, co vyčnívá nad všednost a obvyklost jeho života, dochází svého potvrzení. Ježíš je ve své smrti tím, co pro sebe nárokoval: člověkem, ve kterém a skrze kterého Bůh mluví k tomuto světu a jedná s ním.

Skrze kříž nabývá Ježíšův život své poslední věrohodnosti: tento člověk nic nechtěl a nic nenárokoval pro sebe. Každá námitka, že Ježíš byl ctižádostivý a chtivý moci, je křížem znicotněna. Všechno, co Ježíš ve svém životě konal, se dělo pro člověka. Kříž se stává také znakem nezištnosti a služby (viz 7. kapitolu).

Pro mnohé lidi je kříž koncem jedné životní tragédie: Ježíš, nepochopen od svého okolí, ztroskotal a zemřel. Ve skutečnosti je kříž obratem Ježíšovy historie, výchozím bodem nové epochy. Kdo se zabývá Ježíšem i jeho koncem, může vniknout do silového pole tohoto muže z Nazareta a jeho život může dojít a dojde změny ve smyslu Ježíšově. Kdo přijme Ježíšovu životní cestu a následuje ho, ocitne se na cestě k Bohu.

Ztroskotal Ježíš nebo neztroskotal?

Jak vidět, tímto mužem z Nazareta se musíme zabývat ještě dále. Posud můžeme říci toto: Existuje mnoho lidí, kteří v Ježíše nevěří a domnívají se, že ani nemohou. Ale mezi nimi jsou mnozí, kteří Ježíše uznávají a naučili se ho milovat. V čem je - tak se musíme ještě jednou tázat - to, co nás v jeho životě oslovuje a co se nás týká? Postava Ježíšova proniká do všeobecně lidské zkušenosti. V Ježíšově životě se na jediné postavě zjevuje drama lidské existence. "Ecce homo" - hle, člověk. Tato slavná slova Pilátova o Ježíšovi neuvědoměle vyjadřují univerzální význam tohoto jedinečného života. V Ježíšovi se ukázalo, jak si Bůh představuje člověka. Tuto výpověď výstižně formuluje starokřesťanský spisovatel Ireneus, když říká, že Ježíš v sobě "shrnuje" člověka.

Nic lidského mu není cizí. Nenajdeme u něho žádné pohrdání prostými skutečnostmi lidské existence. Hlásá, že všichni lidé mají stejnou hodnotu. Všechny sociologické a rasové přehradu jsou strženy. Zároveň s touto solidaritou se vším pozemským se u Ježíše jeví vznešená nezávislost na těchto věcech. Tato svoboda se stává znakem plného lidství. Tam, kde se člověk připoutá vůlí Boží, stává se nezávislým na lidských poutech.

Ale to není všechno. Otázku: "Kdo je to?" nemůžeme ještě pokládat za zodpovězenou. Kdo se zabývá svým životem, kdo na sebe nechává působit Ježíšovy činy a slova, bude se muset tázat dále. To, co se přihodilo lidem, kteří se s ním setkali, to, o čem nám oni svědčí, nás vede k zamyšlení. Je Ježíš pouze ideální člověk? Náboženský génius? Jeho přívrženci v něm vidí více. Jeho odpůrci ho přibíli na kříž pro rouhání Bohu. "Musí zemřít, protože ze sebe dělal Syna Božího!" (Jan 19, 7). Co však máme dělat, je-li tento nárok na synovství Boží oprávněný?

K promyšlení

V Ježíšovi je dána míra pro náš lidský život: on je člověk.

Kdo chce dojít k víře, musí proniknout povrchem a konvencemi současného křesťanství až k prosté postavě muže z Nazareta. On je počátkem naší cesty.

Nám známý a oblíbený obraz Ježíše je často zkreslený. Musíme ho revidovat na základě Písma.

To, co k nám přichází v Ježíšovi, nelze vždy postihnout lidskými představami a pojmy.

Co znamenal Ježíš pro nás dříve a co nyní? Prohloubila se touto kapitolou naše představa o něm? Nebo snad změnila?

Bůh se stává člověkem. V Kristu se mezi námi objevil člověk plný porozumění a dobroty. Někdo, kdo se ujímal slabých a hříšníků. V Kristu nám zazářilo "čisté lidství". (L. Boros)

6. O VÍŘE

Ježíš z Nazareta žil na zemi. Jeho osoba a ještě více jeho poselství vzbuzovaly souhlas i odmítnutí, a to v takové míře, že se musíme ptát dále: Je Ježíš zjevením Boha?

Mnoho otázek zůstává otevřených. Proč smrt na kříži nečinila konec jeho poselství? Jak vysvětlit, že po tomto umírání ve vrcholné potupě nenásleduje konec, nýbrž začátek? Že se počet jeho přívrženců zvětšuje? Že se nepřátelé a

odpůrci - jako Pavel - stávají Ježíšovými stoupenci? U Ježíšových učedníků a prvních křesťanů nalzáme nadšení nabité vnitřní silou.

Nepochopitelná dynamika

Vmysleme se do situace učedníků. Ukřižování jejich mistra pro ně muselo znamenat katastrofu, konec víry v jeho poslání. Zdálo se, že zůstali s prázdnými rukama - a tolik mu obětovali! Šli za jeho voláním, a to pro ně znamenalo vzdát se svého osobního života. Ježíš šel kolem a řekl: "Pojď se mnou!" - a oni zanechali ženy, děti, rodiče, pole, rybářský člun.

Co teď zbývalo jiného než vrátit se do dřívějšího života a žít v hořkosti, že všechno ztroskotalo? Jenže oni jednají naprosto jinak; začíná vývoj, který podle lidských měřítek nutně zůstane nepochopitelný: doba po Ježíšově smrti nepřináší zhroucení jeho díla, nýbrž jeho rozšíření a prosazení do celého světa. Ježíšovi učedníci nejsou rezignovaní a ustrašení, nýbrž jejich vystupování je rozhodné a plné nadšení. Jejich slovem se dává přesvědčit stále více lidí a připojují se k nim. Vznikají první křesťanské obce v Jeruzalémě a okolí, brzy také v sousedních zemích. Tito učedníci nesou zvěst o Ježíšovi a jeho díle do celého světa: až do Atén, do Říma a do Španělska. Kde se bere tato dynamika? Mezi Ježíšovou smrtí na kříži a touto proměnou učedníků dochází k události, kterou je třeba chápat jako začátek tohoto procesu: k Ježíšovu zmrtvýchvstání.

Zmrtvýchvstání

O této události referují velikonoční zprávy čtyř evangelií, několik míst u Pavla a řeči ve Skutcích apoštolů. Všem těmto zprávám je společné jednoznačné vyznání: Ježíš, muž z Nazareta, žije. Jeho smrt neznamená ani odchod od jeho stoupenců, ani zhroucení jeho díla. Kříž není zpečetěním jeho ztroskotání. Ježíš se setkává se svými učedníky ve zcela jiné, nové živoucnosti. Smrt je přemožena. Ježíšovo zmrtvýchvstání nutí učedníky k vyznání: Muž z Nazareta je více než prorok - Ježíš je Boží Syn. (Srov. Mt 17, 5; Mk 14, 62; Kol 1, 15 n.)

Historičnost zmrtvýchvstání

Při četbě novozákonních zpráv o vzkříšení nutně vzniká otázka: Je možné Ježíšovo zmrtvýchvstání pochopit? Chceme-li podat důkaz z dějin, musíme mít k dispozici prokazatelná fakta. Ježíšovo zmrtvýchvstání je pro nás sice událostí, ke které skutečně došlo uvnitř našich dějin; ale způsob, jímž biblické zprávy mluví o zmrtvýchvstalém Ježíšovi (zahradník, poutník na cestě do Emauz, někdo, kdo jí s učedníky), chování zmrtvýchvstalého k jeho učedníkům, otázka po místě a počtu zjevení a konečně některé průvodní okolnosti (prázdný hrob, mládenci v bílém rouchu, zemětřesení) - to vše se v biblických zprávách podává různě. Je tomu tak proto, že při zmrtvýchvstání nejde o událost, která by byla srovnatelná s Ježíšovým narozením nebo ukřižováním; neboť tyto události jsou přístupné naší každodenní zkušenosti. Naproti tomu zmrtvýchvstání je událost neobyčejná: sahá sice do našich pozemských dějin, ale zároveň je převyšuje.

Právě z tohoto důvodu žádná jednotlivá "zpráva" v Novém zákoně nelíčí samotnou událost Ježíšova zmrtvýchvstání, protože nikdo nebyl jeho bezprostředním svědkem. Nepodává se zpráva o samotné události, nýbrž o setkáních a rozmlouvách, které odkazují na zmrtvýchvstání jako na událost, k níž došlo.

Slova "zmrtvýchvstání" užívá biblická řeč, aby jím vyjádřila dění, které naší všeobecné lidské zkušenosti uniká.

Na tomto místě si dovolíme malou odbočku: prokazatelně nejstarší svědectví o Ježíšově zmrtvýchvstání nacházíme v 1 Kor 15, 3-8. Tento dopis

napsal Pavel kolem roku 56/57. V tomto úseku předkládá, co sám převzal. Víra v Ježíšovo zmrtvýchvstání musela už před léty 56/57 být vyjádřena ve formuli víry (nejstarší křesťanské vyznání). Když ještě uvážíme, že Pavel byl zcela na začátku své činnosti, mezi roky 36-41, v Jeruzalémě, a odtud spolu s dalšími formulacemi převzal i tuto formuli, můžeme říci, že víra ve zmrtvýchvstání byla už asi 3 až 5 let po Ježíšově smrti pevně formulována na způsob vyznání víry.

Ve svém dopise Pavel Korinťanům píše: "Vyučil jsem vás především v tom, co jsem sám přijal, že Kristus umřel za naše hříchy ve shodě s Písmem; že byl pohřben a třetího dne vstal z mrtvých ve shodě s Písmem; že se ukázal Kéfovi a potom dvanácti apoštolům. Pak ho vidělo více než pět set bratří najednou - většina z nich dosud žije, někteří už zemřeli. Potom ho viděl Jakub, pak všichni apoštolové. A po všech jako poslední jsem ho uviděl i já."

K samotné události se časově více nepřiblížíme. "Zprávy" evangelií byly sepsány později. Tedy zprávy evangelií objasňují a názorně podávají jedinou skutečnost: Ježíš žije - Ježíš vstal z mrtvých. Proto není třeba snažit se o sladění či vysvětlení drobných rozdílů, které se vyskytují v evangeliích.

Jediným důkazem zmrtvýchvstání, či lépe důvodem víry v ně, je pro nás svědectví a především proměna lidí, jimž se dostalo zjevení. Text 1 Kor 15 uvádí celou řadu svědků: Petr a potom jedenáct, dále se Ježíš zjevil více než pěti stům bratřím najednou, potom Jakobovi a všem apoštolům, nakonec také Pavlovi. Výslovně se říká, že většina těchto svědků ještě žije. Nemusíme se tedy spoléhat na svědectví jediného člověka nebo několika málo lidí. V době sepsání tohoto dopisu bylo ještě možné se jich dotázat. Máme před sebou svědectví víry, ale historicky podložené, to znamená, že svědectví těchto zúčastněných je historicky prokazatelné.

Námítky proti zmrtvýchvstání

Ve snaze znehodnotit Ježíšův význam a otrástit jeho nárokem bylo jeho zmrtvýchvstání vždy znovu zpochybňováno. S ním skutečně stojí a padá Ježíš Kristus. Teprve zmrtvýchvstání je rozhodujícím článkem pro jeho pochopení. Pavel: "A jestliže Kristus nevstal, prázdno je naše kázání, prázdno je vaše víra" (1 Kor 15, 14).

Proti Ježíšovu zmrtvýchvstání se uvádějí různé námítky, např.: Ježíšova smrt byla zdánlivá. - Po takovém mučení? Po probodění kopím? Všichni zúčastnění byli o Ježíšově smrti na kříži přesvědčeni. Lze tím vysvětlit proměnu učedníků?

Další námitkou proti Ježíšově zmrtvýchvstání je tvrzení, že učedníci byli obětí sebeklamu. Když vidí zmrtvýchvstalého jako živou bytost, je to pouhá fantazie, asi podle principu "zázrak je plodem víry". - Podle tohoto vysvětlení má Ježíšovo zmrtvýchvstání základ a původ ve víře učedníků. Zmrtvýchvstání by pak nebyla historická událost, nýbrž subjektivní zážitek a fantazie. Avšak ve všech biblických zprávách se učedníci líčí jako střízliví a nikterak lehkověrní lidé. Kromě toho biblické texty mluví přesně opačně: Zmrtvýchvstání není výtvozem víry, nýbrž setkání se zmrtvýchvstalým je základem víry učedníků.

"Pán můj a Bůh můj"

Uvážíme-li všechno, co bylo řečeno, nedivme se už, že učedníci v Ježíšovi vidí Pána (starozákonní označení pro Boha) a že ho označují jako Krista (označení Mesiáše očekávaného od Židů). Sama církev mohla a musela tuto svou víru později na koncilech přesněji formulovat: Ježíš Kristus je zároveň Bůh a člověk, to znamená pravý Bůh a pravý člověk. (Řečeno v pojmovém systému a slovníkem středověké filozofie: božská a lidská přirozenost v jedné osobě Ježíše Krista. Velké úsilí a boje v církvi o vyjádření tajemství Ježíše Krista měly cíl zajistit je proti jednostrannému vysvětlování, nikoli stáhnout božské tajemství do těsného prostoru lidské chápavosti.)

Jestliže Bůh skutečně skrze Krista promluvil k světu, týká se to nejen lidí tehdejší doby, nýbrž také nás. Křesťanství není lidský pokus přiblížit se k Bohu, nýbrž Boží příchod k člověku. Naší odpovědí na tuto Boží nabídku je víra.

Víra

Možná, že jsme měli o víře mluvit už dříve. Když píšeme tyto řádky, stále více si uvědomujeme, že bychom vlastně měli mít možnost říci všechno najednou a ne krok za krokem. Plné porozumění umožňuje teprve mozaika všech našich výpovědí. Co to je - věřit? Můžeme věřit? Mnozí budou mít dojem, že se zde zavádí jakási výpomoc z nouze, asi ve smyslu: to, co nemůžeme vidět, dokázat, co stěží můžeme poznat ze zkušenosti - to musíme věřit. Že tedy jde o postoj člověka, který lze stěží přesně charakterizovat.

Je víra cit?

Mnozí lidé říkají: "Věřit mohou jen lidé naivní a citově založení; kteří nechtějí přemýšlet." - Víra je vždy postoj celého člověka. Je tedy umožněna vším, co tvoří člověka jako takového, tedy i citem. To však neznamená, že rozum a vůle člověka jsou vyřazeny. Naopak: víra se musí stále odpovídat také před rozumem a s rozumem se dále rozvíjet. Postoj víry bude vypadat podle toho, jak je člověk založen: zda u něho převládá rozum, vůle nebo cit. Každý člověk má víru, která mu odpovídá.

Cesty poznání

Pro člověka neexistuje jen jediná cesta poznání. Jako je člověk mnohvrstevný ve své struktuře, tak je ubohý i ve svých poznávacích možnostech.

Malé dítě se zmocňuje svého okolí tím, že všechno zkouší. Postupně získává zkušenosti samo se sebou a se svým malým, omezeným světem. Hmatem, zrakem, chutí, sluchem a čichem získává dojmy, z kterých se stává poznání teprve dlouhou opakovanou zkušeností. V pozdějším stadiu k tomu přistupuje přemýšlení. Když vidíme, jak si děti hrají se skládkami nebo stavebnicemi, můžeme si všimnout, že už jen slepě nezkoušejí, nýbrž postupují uváženě: co se hodí k čemu? Kterou kostku můžeme postavit na druhou? Vidíme, jak se už v dětském věku u člověka uplatňují dvě cesty poznání: experiment a rozumové myšlení.

Nové vědomosti však můžeme získávat také tím, že se nám něco zajímavého či potřebného zprostředkovává: jeden ukazuje nebo sděluje druhému, jak má co dělat. Předává se zkušenost. Už dítě se učí tím, že naslouchá dospělým a že je pozoruje. Kolik poznatků a výkonů prostě přejímáme z minulosti. Spoléháme se na to, co se nám předává. Ve zvlášť velké míře to platí o historické vědě: jen stěží si můžeme ověřit, zda žil Caesar nebo Karel Veliký. Spoléháme se na zprávy a knihy, které nám o tom vyprávějí, a nemáme v tom žádné potíže.

Ten, kdo se učí, je odkázán na svého učitele. Zcela jistě má přitom určitou úlohu osobní schopnost učitele. Dítě nebo i dospělý nepřijímají informaci od každého člověka. Předávání vědomostí umožňuje osobní kvalita, pedagogické umění, solidní věcné znalosti, především však hodnověrnost učícího člověka. Všimněme si: uplatňuje se zde důvěra. Proto také říkáme: někomu věřit. Děti dovedou důvěřovat ještě bez výhrad. Dospělý to dovede méně. Důvěryhodnost na jedné straně a ochota k důvěře na straně druhé otevírají vzájemný přístup. Už nejde jen o věcné poznání, nýbrž o poznání osobní. Ve styku s lidmi jsme neustále odkázáni na tento způsob poznání. Čím je vzájemná důvěra větší, tím je vzájemné poznávání hlubší a rozsáhlejší. Toto poznání druhého leží mimo oblast experimentu, mimo oblast pouze rozumového vhledu, mimo oblast poučujícího sdělení. Vědeckými údaji nelze člověka plně poznat.

Chceme-li porozumět druhému člověku, nesmíme si přitom počínat násilně. Můj protějšek má právo na úctu; chce být poznáván ve své svobodě. Druhého mohu poznat pouze v dohodě s ním, tedy když se sám vůči mně otevírá. Jen tehdy mohu porozumět druhému, když se dokáže postavit na jeho místo a dívat se jeho očima. Když si dva lidé vzájemně důvěřují, uskutečňuje se přijetí druhého celou osobou: rozumem, vůlí, citem. Podobně je tomu s vírou. Vzájemná důvěra, víra v druhého mají v našich mezilidských vztazích mnohem větší úlohu, než jsme si vědomi: v rodině, v zaměstnání, vždy a všude, kde se lidé setkávají.

Co je křesťanská víra?

Písmo nepodává žádnou definici víry. Sotva také můžeme říci, že existuje jen jediný biblický pojem víry. Každý z novozákonních spisovatelů, když užívá slova "víra" a názorně je vysvětluje, zdůrazňuje jen určité hledisko. Zdá se však, že u všech existuje něco společného: Biblická víra se vztahuje k osobě. Neznamená "věřím něčemu", nýbrž "věřím v někoho". Tento osobní vztah stojí zcela rozhodně v popředí. Jen velmi zřídka se v biblické řeči ke slovu "věřit" připojuje nějaké bližší obsahové určení, jako například u Marka: "Naplnil se čas... věřte v radostné poselství" (Mk I, 15). Neexistuje nějaká zvěst odtržená od Ježíše Krista. Rozhodujícím obsahem evangelia je vposledku sama osoba Ježíšova. Celé Písmo chce ve všech jednotlivostech ukázat, kým je pro nás Ježíš. Hlavní věci nejsou články víry nebo mravní příkazy, nýbrž živý Bůh, který se nám chce zjevit v Ježíši Kristu. Ježíš od nás žádá víru a umožňuje nám věřit.

Tento požadavek ilustruje biblické vyprávění o mužích v potápějícím se člunu. Přečteme si nejprve Mt 14, 22-33: Marný boj mužů ve člunu proti větru a vlnám můžeme chápat jako podobenství lidské existence bez Boha, v nevíře. Do této situace se přibližuje postava, zprvu matná a jen tušená, pak stále zřetelnější. Ihned sice dochází k pokusu, zařadit to, co tu přichází, do oblasti vysvětlitelných a pochopitelných věcí. "Přízrak!" Tedy halucinace, výplod předrážděné fantazie, tedy vlastně nic. Tento pokus je zmařen jasně slyšitelným hlasem: "Já jsem to!" A protože je slyšet hlas a protože se ten, který mluvil, pohyboval po vodě, tedy projevoval nejvyšší moc, roste pravděpodobnost, že je to někdo, kdo skutečně takovou moc má a je sto dát všemu smysl. A nyní se dostavuje odvaha: "Jsi-li to ty... (je tu ještě pochybnost), rozkaž, a já půjdu k tobě po vodě!"

V naléhavé vůli uvěřit se člověk pozvedá vstříc tomu, který stojí před ním. Avšak dokáže to jen na vyzvání: "Pojď!" A hle, daří se to! Nesen pohledem Pána, kráčí člověk po vodní hladině, a vzdálenost, která se jevila nepřekonatelná, se zmenšuje. Najednou se však znovu dostávají pochybnosti a strach, vědomí vlastní slabosti, máme pocit, že jsme odkázáni jen sami na sebe, bojíme se klamu. Ještě máme daleko k úplnému odevzdání. Člověk nechce riskovat, nýbrž chce být jist, vidět, ne věřit. V tom okamžiku však klesá do moře tohoto světa, do víru vlastních myšlenek, do propasti zoufalství, do kroužení kolem sebe sama.

Avšak v tomto mezním okamžiku, v této situaci se člověk, který je u konce, chápe jediného možného východiska: vzpíná ruce k modlitbě a křičí: "Pane, zachraň mě!" Nyní je úplně odevzdaný, úplně otevřený, najednou zmizela z jeho srdce veškerá pýcha a je v něm velká prázdnota, kterou může naplnit jen Pán. Ruce otevřené k Pánu jsou obrazem jedině možné subjektivní připravenosti k víře. A v této rozhodující fázi uchopí Pán svou rukou pozdvižené ruce člověka a přitáhne ho k sobě. Nyní člověk opravdu a skutečně cítí, že se neklamal, že nešel za přízrakem, nýbrž že se s ním setkal Bůh. Do tiché výtky: "Malověrný, proč jsi pochyboval?" se ozývá jasné, nedvojznačné vyznání víry: "Jsi skutečně Boží Syn!"

Víra a přírodní vědy

V posledních staletích byl duchovní vývoj lidstva ovládnut napětím mezi vírou a přírodními vědami. Stanoviska se stále více rozcházela, od případu Galileiho až po dnešní otázky. Zdálo se, že nové přírodovědecké poznatky ohrožují víru. Převládá dojem, že čím více člověk proniká do tajemství přírody, tím méně prostoru zbývá pro Boha a víru. Naproti tomu bylo stále zřejmější, že v pozadí biblických výpovědí je nevědecký, antický obraz světa, který vyžaduje výklad. Mostem přes tento příkop mezi přírodní vědou a vírou se stalo poznání, že výpovědi o antickém obrazu světa nejsou předmětem víry. Avšak toto napětí způsobuje stejně jako dříve mnohým lidem skutečné obtíže s vírou.

Víra a technický pokrok

Technika a vědecký výzkum pro nás znamenají fascinující možnosti. Bůh lidem uložil, aby vládli stvořenému světu. Čím více máme něco v moci, tím nezávislejšími se stáváme na druhých; avšak často se tím také ztrácí cit pro Boha. Cítění současné doby se vyznačuje předpokladem, že lidé Boha překonali a učinili zbytečným. Je-li někdo nemocný, nejde přece na pouť, nýbrž zavolá lékaře.

Technika s sebou přináší ještě něco: rozvoj, výzkum a výroba vyžadují stále větší specializaci a dělbu práce. Žádný člověk dnes nemůže přehlédnout všechny souvislosti, i kdyby to bylo v jedné oblasti. Jednotlivý pracovník nebo vědec pracuje jako jedno kolečko z mnohých: soustřeďuje se na jeden nebo několik málo bodů, pouze na výseky skutečnosti. Tím v něm slábne smysl pro celek.

Cesty k víře

Každý z nás se vydává na cestu k víře z jiného východiska, a tak je obtížné říci něco všeobecně platného.

Některý člověk o křesťanství ještě prakticky nic neslyšel a musí si teprve všechno vypracovat. Takový člověk to má obtížnější, a zároveň snadnější. - Druhý se narodil do rodiny, která má křesťanský ráz. To může být pomocí. Ale na

základě této výchovy se mohou také vytvořit různé averze proti křesťanství; pak je to ještě obtížnější. - Třetímu křesťanská výchova, přesvědčivé vzory a prožívání společenství ve víře dávají dostatečně pevný základ, na kterém může vybudovat své rozhodnutí pro víru.

Nikdo nemůže ve svém životě vyzkoušet, zpracovat, udělat všechno. Nikdo nezačíná od naprosté nuly. I naši předkové mysleli, nepřijímali víru nekriticky. My budujeme dále na základě, na který jsme postaveni. Dokud se neprokáže opak, je křesťanství pro toho, kdo byl vychován v křesťanské tradici, vzorem cesty k Bohu. Nikomu ovšem není prominuto osobně odpovědné rozhodnutí pro Boha a jeho zjevení v Kristu.

I když jsou předpoklady různé, některé věci jsou přece společné:

1. Prvním krokem, který může vykonat každý, je ochota otevřít se. Naše nitro potřebuje okno, aby vnější svět mohl vstoupit k nám a abychom my sami měli možnost dívat se ven. Všechno nové, neočekávané, každý možný vývoj, i to, co je nepohodlné, od nás požaduje otevřený postoj. Kdo je sám v sobě uzavřen, nedojde k žádnému setkání. Kdo chce mít kontakt s lidmi, musí se jim otevřít. Kdo chce věřit, musí být otevřen pro možnost Boha.

Ve všem tázání, pochybách, touze po důkazech, si musím vytvořit tento náskok: dříve než mi někdo řekne, že existuje Bůh, ještě dříve, než uvěřím a tak přijmu Boha, smím si říci: Bůh může existovat, a tento Bůh se lidem může sdělit a darovat (viz 4. kapitolu). S touto možností, kterou my lidé vždy znovu ve svém životě prožíváme možná neuvědoměle, v pochybách, ale přece v ni doufajíc - se musím co nejvíce spřátelit. Až budu tak daleko, budu moci říci: "Existuješ-li, pak nemůžeš být ty mně a já tobě lhostejný. Kéž bych mohl věřit!"

2. Další krok je možná obtížnější, je však nutné ho vykonat. Na své cestě k víře se musím rozhodovat. Avšak rozhodnutí, které možná postaví můj život na hlavu, vyžaduje energii a odvahu; proto se mu raději vyhýbáme a setrváváme v nezávislosti. Jen se nevázat! My všichni známe tento strach před vázaností. Cítíme možná, že je ohrožena naše svoboda, možná, že nás už různá zavazující rozhodnutí zklamala.

My lidé však potřebujeme být vázáni. Naprostá nevázanost by byl chaos. Nevedlo by to k veliké nesvobodě, kdyby každý člověk na světě žil bez vázanosti na hodnoty a lidi? Člověk by se jen neměl vázat na něco, co ho zotročuje a odlidšťuje. Vazba na Boha neznamena ztrátu svobody.

Víra jako věc odvahy a jistoty

Každé vážné rozhodnutí vyžaduje od člověka určitou dávku odvahy. Co se děje ve dvou mladých lidech, kteří jsou rozhodnutí uzavřít manželství? Na jedné straně je každý z nich přesvědčen, že našel pro svůj život správného partnera; teprve na základě poznání a lásky je možno se zavázat. Na druhé straně toto přijetí závazku vždycky žádá odvahu, protože jde vlastně o krok do temné budoucnosti. Podobně je tomu s každým rozhodnutím, které musíme učinit.

Rozhodnutí pro Ježíše a jeho zvěst, rozhodnutí pro nový životní postoj, vyžaduje celého člověka. Ale máme-li se vůbec odvážit nějakého rozhodnutí, pak tohoto; neboť zde před námi nestojí pouze člověk, nýbrž spolehlivý Bůh. I když nám to může připadat jako skok do tmy. Stojí prostě za to tuto víru vyzkoušet.

"Přišel do galilejské Kány, kde předtím proměnil vodu ve víno. Byl tam jeden královský úředník, jehož syn ležel nemocen v Kafarnau. Když uslyšel, že Ježíš přišel z Judska do Galileje, vyhledal ho a prosil, aby šel a uzdravil mu syna - ten už skoro umíral. Ježíš mu řekl: ‚Jestliže neuvídíte znamení a zázraky, vůbec neuvěříte.‘ Královský úředník mu odpověděl: ‚Pane, přijď, než moje dítě umře.‘ Ježíš mu řekl: ‚Jen jdi, tvůj syn je živ.‘ Ten člověk uvěřil tomu slovu, které mu Ježíš řekl, a šel. Když ještě byl na cestě, přišli mu naproti jeho služebníci a hlásili: ‚Tvůj syn je živ.‘ Zeptal se jich tedy na hodinu, kdy mu začalo být lépe. Odpověděli mu: ‚Včera v jednu hodinu odpoledne mu přestala horečka.‘ Podle toho poznal otec, že to bylo právě v tu chvíli, kdy mu Ježíš řekl: ‚Tvůj syn je živ.‘ A uvěřil on i všichni v jeho domě." (Jan 4, 46-53)

Ten muž prosí o viditelný zázrak Ježíšův. Ale Ježíš mu nejde uzdravit syna, řekne jen: "Jdi, tvůj syn je živ." Muž nedostal důkaz o vyslyšení své prosby. Musí se vydat na cestu, aniž má něco jiného než Ježíšovo slovo. Musí se odhodlat k

víře. Teprve když ve víře odchází, slyší o záchráněni svého syna. A teď sám vidí souvislost. Zjišťuje, že uzdravení nastalo v té hodině, ve které ho Ježíš ve víře poslal na cestu. V této víře nyní setrvává. Nevěří už jen Ježíšovu slovu, věří v něho zcela a úplně, a spolu s ním uvěří celý jeho dům.

My sami jsme často v první fázi tohoto příběhu. Chceme být uchráněni utrpení, osvobozeni od toho, co nás tíží nebo ohrožuje, a musíme pak vyslechnout slova: "Jestliže neuvídíte znamení a zázraky, vůbec neuvěříte."

Může se také stát, že jsme ve třetí fázi příběhu, shledáváme, že jsme zproštěni těžkého břemene, a ve víře nyní říkáme: Bůh nám pomohl. Takové prožité znamení se však přijímá jako skutečné znamení víry teprve tehdy, když z něho roste ochota věřit nyní úplně a nebyť závislý na divech a zázracích. Slovo, s nímž jsme posláni na cestu, je Ježíšovo slovo z druhé fáze příběhu: "Jdi". A pro nás obvykle toto slovo není osvobozením od toho, co nás tíží, není příslibem vnějšího ulehčení našeho života. Pokud jsme na cestě, platí: "Jdi. Jdi dále svou cestou. Přijmi svou cestu, a tím přijmi to slovo. Tvá víra ti pomohla a pomáhá ti stále."

Bůh nám jde vstříc

Až dosud jsme o uskutečnění víry uvažovali pouze ze strany člověka. Museli jsme tak činit, neboť člověk jako jeden pól v setkání s Bohem může a musí přinést podstatný přínos. Tento přínos je ovšem už pod vlivem Boha, který stojí před člověkem a žije v něm.

Že slyším o Ježíšovi, že se setkávám s jeho slovem, že se mi křesťanství jeví jako něco přitažlivého, že se setkám s lidmi, kteří žijí svůj život z rozhodnutí pro víru - všechny tyto předpoklady nezávisí jen na mně, nýbrž na přízni okamžiku, na řízení a vedení, které o mne pečuje.

Působí tu - obrazně řečeno - Boží ruka. Bohu však nevděčím pouze za předpoklady a podmínky své cesty k víře - vděčím mu za mnohem více: on je už přítomen mému zápasu, mým pokusům o víru. I tehdy, kdy si myslím, že je Bůh velmi daleko, je už na cestě ke mně. Vždy mi jde vstříc.

Tento vztah je zvláště názorně vylíčen v evangeliích: pokud Petr ve svých pochybnostech hledí ve víře k Ježíši a spoléhá se na jeho slovo, dokáže kráčet přes propasti vod. Ježíšovo slovo dodává královskému úředníkovi odvalu, aby šel, i když Ježíš sám s ním nejde. To ukazuje, že z Ježíše vychází něco, co lidi proměňuje, co jim dodává odvalu, aby se odvážili rozhodnutí; něco, co otvírá lidi, kteří se s ním setkávají, a co jim dává vyjít ze sebe; ale také něco, co lidem umožňuje důvěřovat a je pro ně příslibem jistoty a naplnění. Člověk, který se skrze Ježíše setkává s Bohem, se stává jiným člověkem. Co to je a jak se to děje, je obtížné pochopit a vypsát. Odedávna tomu křesťané říkají "milost" (viz 8. kapitolu).

Složitá víra?

Bůh se nám sdělil v Ježíši Kristu. Tento Ježíš se s námi dnes samozřejmě neseťkává jako jiní lidé, už 2000 let není na zemi. Kde dnes najdeme jeho zjevení? Možná, že odpovíte: "V bibli - v církvi." Zatím si řekněme alespoň toto: Jestliže se Bůh zjevuje lidem v Ježíši Nazaretském, a tak svěřuje svou zvěst lidem, můžeme předpokládat, že bude pečovat také o to, aby tato zvěst došla bez porušení až do naší doby. Ale právě v tomto bodě začínají obtíže mnoha lidí: "Co má tolik dogmat dnešní církve společného s tehdejší Ježíšem?"

Nejeví se nám to, co církev předkládá k věření, jako bludiště, jako drtivá nauková soustava? Nestala se křesťanská víra v průběhu staletí složitou? A přece nezáleží jen na tom, že věříme, ale právě tak rozhodující je i obsah víry. Nevěříme přece naprázdno, nýbrž v to, co jsme obdrželi od Ježíše jako Boží zjevení. Kdo věří, chce přijít k pravdě. Proto se církev musela stále znovu pokoušet formulovat svou víru, vymezovat a zajišťovat ji proti nedorozuměním. Tak vznikala dogmata. Avšak církev má také povinnost, aby svou víru předávala přiměřeně dané době a srozumitelně. Z toho vyplývá množství pouček a vysvětlení, které nás uvádějí do rozpaků a dráždí. Nakonec se však všechno sbíhá v jedné zcela prosté základní pravdě: Bůh miluje člověka - Bůh se stává člověkem - Kristus vede člověka k Bohu. Všechno ostatní je rozvinutí a objasnění tohoto jediného zjevení. O to nám půjde v následujících kapitolách.

Živá víra

Ještě něco je třeba říci nakonec: Naše víra nemůže být pouze záležitostí smýšlení, nýbrž musí se proměnit v čin. Jakub ve svém listě říká (2, 20): "Víra beze skutků je jalová." Jestliže víra požaduje a naplňuje celého člověka, pak ze svého lidského života nesmíme ponechávat nic v zákoutí vlastní svévole a choutek. Život křesťana neprobíhá v ghettu. Víra chce změnit, obohatit, obšťastnit celou naši existenci a učinit ji hodnověrnou: naše mluvení, práci, vztah k druhým lidem, odpovědnost za ně a mnohé jiné. (Srov. též kapitolu 14. a 15.)

K promyšlení

Naše víra nikdy není hotová, nikdy s ní nejsme u konce. Musíme o ni stále znovu bojovat a znovu za ni odpovídat. Víra je jiná u dítěte, jiná u dospělého člověka. Když někdo tímto vývojem neprochází, trpí jeho víra škodu.

Někdy v životě - možná na konci dětství - se člověk ocitne nad troskami své víry. To není důvod k zoufalství. Kde k této krizi nedochází, zůstáváme v dětské víře. Krize jsou znakem života a růstu. Přestálé krize dávají větší jistotu.

Víra, která se odpovídá před rozumem, musí odpovídat na otázky. Potlačená otázka se dříve nebo později vymstí. Kdo se ptá, nezavazuje se víry, nýbrž chce si ji ověřit a zařadit ji do celku svého poznání. A to je správné.

Jsou dvě věci, z nichž vyrůstá víra: rozumové poznání a vůle. V oblasti poznání roste víra, když se vzděláváme ve vědě, v oblasti vůle pak roste, když se povzbuzuje zbožnost a posiluje vytrvalost. Podle růstu víry pak poznáváme tři druhy věřících. Někteří volí víru z pouhé zbožnosti a nechápou rozumem, co je třeba věřit a co nikoli. Jiní pak svým rozumem schvalují to, co svou vírou věří. Třetí pak počínají v čistotě svého srdce a svědomí niterně okoušet to, co vírou věří. U prvních z nich působí pouhá zbožnost, u druhých se připojuje i rozum, u třetích čistota duše dosahuje jistoty. Je pak ještě čtvrtý druh lidí, pro které je víra spíše životním zvykem než ctností. (Hugo od sv. Viktora)

7. VELIKOST A BÍDA ČLOVĚKA

Člověk dneška je zvyklý poznávat pokud možno všechny věci v krátkých, stručných definicích. Nerad studuje velké, silné folianty a chtěl by mít vše vyjádřeno několika málo větami. Proto se také táže, co je v křesťanství podstatné, co nám Kristus přinesl, co nám chtěl dát.

Pro mnoho lidí, a to i pro mnoho křesťanů, se křesťanství jeví jako seznam příkazů a zákazů. Mnohdy bývá křesťanství ztotožňováno s morálkou, která se jeví jako nějaký seznam nepravostí, pod který souhrnně napíšeme, že toto všechno se nesmí dělat. Jiní vidí v křesťanství jen zbožnost, službu Bohu. Mnozí křesťané naopak chtějí celé křesťanství převést na lásku k člověku a vůbec k lidem a stávají se tak hlasateli humanismu. Jistě že to, co jsme řekli, může v sobě skrývat značnou část pravdy, avšak zdaleka to ještě není celé křesťanství.

Kristus prohlásil za cíl svého příchodu a svého setkání s člověkem Boží království a jeho uskutečnění v životě. V Kristu se tedy Bůh obrátil k lidem, aby jim dal účast na svém životě. Bůh sestupuje k člověku, aby jej přivedl k sobě. Zdá se však, že z takto uskutečňovaného Božího království mezi lidmi zbylo jen málo. Poznali jsme již, jak je pro člověka obtížné už jen to, aby Boha poznal. Je-li samotné poznání Boha obtížné, pak přiblížení se Boha k člověku a člověka k Bohu je tím obtížnější. Dokonce můžeme říci, že vzhledem k nekonečnosti Boha a nepatrnosti člověka nemůže být ani řeči o nějaké blízkosti. Je zde tedy trhlina, která působí, že mnozí téměř zoufají nad smyslem lidského žití a nad smyslem světa vůbec.

Naskýtá se mnoho otázek, které zaplavují toho, kdo přemýšlí. Mezi nimi může být i názor, že snad Kristovo dílo bylo marné. Tážeme se dále: nemohl Bůh stvořit člověka hned tak, aby mohl být s Bohem úzce spojen? Proč dopustil, že došlo k trhlině mezi Stvořitelem a tvorem? Odpovědi na tyto otázky musíme hledat velmi vytrvale a jednou z těchto cest bude úvaha o tom, co to znamená, když bible říká, že Bůh člověka miluje.

Bůh přijímá člověka

Slovo, kterému se snad děje největší příkoří mezi výrazy lidské řeči, je láska. Co všechno bývá tímto slovem označováno, jak se ho zneužívá! Jsme tímto slovem takřka zaplaveni, slyšíme je v básni, zpívá se o něm v písni a přece málokdo dovede proniknout k jeho nejnitřnějšímu obsahu. Každý z těch, kteří toto slovo slyší, myslí na něco jiného. Byli bychom na chybné cestě, kdybychom chtěli rozšířit tento mlhavý pojem, jak je znám mezi lidmi, do nekonečna a mysleli si, že to je Boží láska. Sv. Jan, o němž Písmo i tradice tvrdí, že pronikl nejhluběji do Boží lásky, neříká jen, že Bůh nás miluje, nýbrž že Bůh je láska. Láska tedy podle něho patří k Boží podstatě. Z toho vyplývá, že Bůh nemiluje proto, že by si to předmět lásky zasloužil, nýbrž Bůh miluje sám od sebe, protože to náleží k jeho bytosti. A proto i své tvory, tedy také nás, miluje ne proto, že bychom se mu líbili, nebo že bychom na něho (je až absurdní to říci) dobře zapůsobili. Je to tak, jako by Bůh viděl, že člověk má pod slupkou složenou z nedokonalostí, ba dokonce z hříchu, dobré jádro. Jako by dohlédal až k našemu navršení, k němuž máme dospět s jeho pomocí. Miluje nás tímto způsobem proto, že jeho lásku nevyvolává naše hodnota, nepůsobí ji dobro, které je v nás. On sám v nás toto dobro vytváří. Proto sv. Jan (1 Jan 4, 19) praví: "... on napřed miloval nás..." Písmo ostatně tvrdí, že Bůh stvořil člověka k svému obrazu a podobnosti. V každém z nás tedy vidí svůj obraz, a proto nás miluje.

Boží láska k hříšníkům

Láska Boží má zvláštní ráz. Milován je i člověk, který se sám od Boha odvrací. Sv. Pavel (Řím 5, 8) to vyjádřil takto: "Bůh dokazuje svou lásku k nám tím, že Kristus zemřel za nás, když jsme byli ještě hříšníci." Mezi lidmi to bývá docela jinak. Jestliže my řekneme ano a náš protějšek na to odpoví ne, pak mnohdy naše úcta ba i láska k němu ochabuje. Lidé obvykle přizpůsobují své bližní sobě a chtějí je usměřňovat podle svého. Jestliže se to nedaří, končí i sympatie nebo dokonce láska.

Velikost lidské svobody

Jeden z nejoblíbenějších přístupů Boha k člověku spočívá v tom, že člověku ponechává svobodu i tenkrát, když jemu samotnému odpovídáme ne. Člověk se rozhoduje pro hřích a Bůh respektuje jeho vůli. Nedrtí ho svou mocí, neboť ho opravdu miluje. Něco takového nám zůstane provždy tajemstvím. Vždyť tato svoboda pocházející od Boha nám dává možnost uplatnit se i proti němu. Ovšem, domýšlíme-li tuto věc dále, vidíme, jak veliká moudrost je zde skryta. Kdyby Bůh nějak člověka nutil k opětování lásky, pak by se jeho láska mohla stát i břemenem. Byla by věru těžko pochopitelná.

Lidé mnohdy nepochopili Boží úctu k svobodě jeho tvora a leckdy ji vykládali jako slabost. Mnohým se zdálo, že Bůh své vlastní zákony nebere vzhledem ke své lásce a svému milosrdenství nakonec tak přísně, a že tedy všichni konečně dojdou k určitému usmíření, ba k přijetí do nebe. Je to výklad nepřijatelný, ale láska je proti podobným výkladům bezbranná a bezbranná je i Boží láska.

Bere-li Bůh naši svobodu s naprostou vážností, pak z toho vyplývají i pro nás vážné důsledky. Nemůžeme vzhledem k Boží lásce volně hřešit. Bůh se nevnučuje tomu, kdo se mu vzdaluje, kdo ho odmítá. Respektuje rozhodnutí člověka. Proto záporné gesto vůči Boží lásce může mít konečnou platnost pro čas i pro věčnost. Nemáme přece pouze svobodu, nýbrž se svobodou máme i odpovědnost za rozhodnutí, která učiníme.

Bída lidské svobody

Svoboda je veliký dar a tvoří velikost člověka. Je však současně i jeho ohrožením. Každé schopnosti a každé možnosti je totiž možno použít ke špatnému. Tím vzniká pro člověka i možnost zneužít svobody, tedy dělat to, co je nesprávné a špatné. Díváme-li se na svět trochu pesimistickým pohledem, máme dojem, že zlo je mocnější než dobro. Láska je tolikrát klamána a zrazována. Člověk ohrožuje člověka. V tomto světě, který Bůh člověku dal, existuje kromě lásky moře krve a slz, a to snad převládá.

Otázka, která pronásleduje člověka celá tisíciletí, zní: Odkud je zlo? Vytvořit si princip zla, nějakého "antiboaha" - to podle Písma nelze. Neexistuje nějaká zlá moc rovná Bohu, která by vkládala zlo do původně dobrého stvoření, která by mezi zasetou pšenici zasela koukol. Není tu jiný tvůrce kromě Boha. Bůh však netvoří zlo; chce dobro, chce dobrý svět.

Zneužití toho, co bylo dáno člověku jako veliký dar, totiž zneužití svobody, je i podle Písma hlavním zdrojem zla. Člověk, který dostal svobodu, mohl a může mařit Stvořitelovu vůli, může narušovat řád života, může uvádět do světa zlo. Je to člověk, kdo připojuje k láskyplné Boží myšlence zlo, a to tehdy, když řekne Bohu své "ne".

Co je hřích?

Toto "ne", řečené Bohu jako odpověď na jeho lásku, je hřích. Je třeba důkladně poznat toto slovo v jeho strašlivé skutečnosti. Nepoznáme-li je, zůstane nám velmi mnoho dalších výkladů nesrozumitelných a neuspokojivých. V podstatě jediným hříchem je odmítnout Boží lásku. Starý Zákon měl pro toto odmítnutí výraz "nevěrnost" nebo "porušení smlouvy". Tím, že je člověk Bohu nevěrný, v podstatě říká, že Boha nepotřebuje, že si stačí sám. Člověk se vytrhuje ze vztahu k Bohu a sám sebe činí měřítkem všeho.

Příkazy, které nám Bůh předkládá, nejsou rozhodně jeho libovůle. Chtějí to nejlepší pro jedince i pro společnost. Byl by společný život lidí myslitelný bez pravdivosti, bez ochrany života? Člověk se v hříchu vlastně ničí sám. Je to pro něho největší nesmysl, protože hřích se kříží s Boží vůlí, jež je k člověku dobrá. Snad každému z nás se stalo, že jsme po hříchu nemohli pochopit, proč jsme tak jednali. Nemůžeme pochopit, proč jsme se hříchem stali sami sobě nepřáteli. Jestliže vidíme ve víře jenom zákazy a předpisy, které zasahují do našeho života, pak jsme nepoznali, co víra skutečně je.

Na základě prosté úvahy je jasné, že existují různé stupně hříchu podle toho, jakým způsobem vyslovíme ono "ne" k požadavku Boží vůle. Někdy je vyslovíme uvědoměle a uvážlivě, a to je podstatně horší, než když je to v nevědomosti nebo z přehlédnutí. Bůh nesoudí člověka podle zevnějšku, ani podle výsledku jeho činů, nýbrž podle jeho úmyslu. Tedy ten, kdo nezamýšlel hříšnost, se neproviní, i když jeho jednání bylo nesprávné. Také předmět, jehož se týká odepření poslušnosti k Bohu, může být více nebo méně důležitý. Každému je jasný rozdíl mezi krádeží a mezi mlsáním dítěte, mezi vraždou a nezdvořilostí. I apoštolové rozlišovali běžné hříchy z lidské slabosti, kterých se dopouštěli všichni, a hříchy, které vedou k duchovní smrti.

Následky hříchu

Hřích, když byl vykonán, vlastně zůstává. Ne sám, byl třeba dílem okamžiku, avšak zůstává svým následkem. Tím následkem, který vzniká a trvá po hříchu, je stav viny. Hříchem dal člověk něčemu přednost před Bohem. Proto hřích, který nazýváme smrtelný, zpřetrhává pouta mezi Bohem a člověkem, odcizuje člověka Bohu a vylučuje člověka ze společenství s Bohem. Pro toto společenství byl člověk stvořen, hříchem už není jeho život zaměřen k cíli, který měl splnit lidskou touhu po štěstí. Není to však Bůh, kdo se odvrací od člověka, to člověk se odvrátil od Boha. Protože Bůh je smyslem všech věcí, porušení vztahu člověka k Bohu znamená zároveň porušení vztahu člověka k ostatním lidem a k ostatnímu světu. Hříchem se stává svět horší. Tím, že se člověk od Boha odvrátil, neublížil Bohu; Bohu nemůže nic ublížit. Člověk ubližuje vlastně sám sobě. Ztrácí se mu smysl jeho vlastního určení. Znakem toho je utrpení, nemoc, smrt, nejistota, zoufalství. Známe příklady, jak hřích rozvrátil člověka morálně a duševně, dokonce i fyzicky. Hřích tedy trestá sám sebe.

Každým jednáním, ať dobrým nebo zlým, nabýváme větší zručnosti a většinou snadněji konáme jiný úkon téhož druhu. A tak také každým hříchem roste sklon k dalšímu hříchu. Tím, že první člověk odmítl Boží lásku svým prvním hříchem, narodili jsme se všichni do možnosti zneužít své svobody.

Dědičný hřích

O tomto tématu se nyní velice diskutuje. V souvislosti s pojmem "dědičný hřích" je třeba si všimnout několika skutečností. Na jedné straně si dnes více než kdy jindy uvědomujeme společenství všech lidí. Poznáváme, jak jsou lidé spolu vzájemně spojeni, ve štěstí i v neštěstí. Jediný diktátor nebo skupina několika lidí může vtáhnout značnou část světa do strašlivé války. Ale i rozvrat jediné rodiny může na několik generací neblaze ovlivnit její potomstvo. Vždyť o některých okolnostech, které mají vliv na celý život člověka, se rozhoduje již před jeho příchodem na svět. Narozením se určuje příslušnost člověka k některému národu, zaměření jeho výchovy a mnoho jiného.

Zároveň však, a dnes snad mnohem více než jindy, nejsme ochotni brát na sebe vinu, kterou spáchal někdo jiný. Často uvažujeme o tom, jak k tomu lidé dnes přijdou, že kdysi první člověk přetrhal svá pouta s Bohem. I tento hřích chápeme většinou jako soukromou věc mezi Bohem a tím jediným člověkem.

V souvislosti s tím musíme poznamenat, že výraz "dědičný hřích" nevyjadřuje šťastně to, oč jde. Hříchem zpravidla rozumíme osobní čin, a tím "dědičný hřích" není. Zde totiž nejde o hřích, kterého se kdysi kdosi dopustil a který se dnes přičítá všem. Nejde přitom ani o nějakou dědičnost v biologickém smyslu. Jde spíše o jakési dědictví, do něhož vstupujeme tím, že jsme lidé. Je to stav ne nějakého aktivního překročení zákona, nýbrž stav, kdy se nedostává něčeho, co bychom podle Boží vůle mohli a měli mít.

Toto nešťastné dědictví znamená asi toto: lidstvo se dostalo na bludnou cestu, vzdálilo se cíli a vydalo se jiným směrem, než mělo. Patří tedy k člověku, že je poznamenán hříchem. Od počátku lidstva až dodnes lidé odporovali a odporují Boží vůli. Adamův hřích není tedy nějaká vzpomínka na minulost, ale je v nás samotných. Všichni se rozhodujeme pro Adama a jeho hřích (hebrejské Adam znamená člověk). Adamovým hříchem upadl každý člověk v moc hříchu. V tomto smyslu přechází Adamův hřích, jako náказа, na celé lidstvo. Všichni jsme lidé jako on, a proto jsme podrobeni hříchu. Co je charakteristické pro celé lidstvo, zkonkretizoval biblický autor v jednom jedinci, Adamovi. Adam je zároveň příčina a prototyp našeho stavu. Otázka fyzického původu od Adama, případně zodpovězení otázky, zda lidstvo pochází z jednoho nebo více párů lidí, jsou z tohoto hlediska nepodstatné a na této skutečnosti nic nemění. Líčení Starého zákona o hříchu prvních lidí je napsáno v obrazné řeči. Naukou víry je skutečnost hříchu od počátku lidských dějin.

Odkud pochází zlo a hřích?

Viděli jsme, že hřích je popřením Boží lásky, porušením vztahu člověka k Bohu. Je něčím nesmyslným. Avšak jak člověk dojde k tomu, aby jednal nesmyslně?

Člověk se vždy snaží o to, co se mu jeví jako dobré. Zlo jako zlo nemůže nikdy chtít. Vždy je chápe z hlediska dobra. Tedy i hřích se mu zdá něčím dobrým, žádoucím. Například kdo lže, chce se líž vyhnout trestu.

Jen tak si můžeme vysvětlit, že člověk dává hříchu přednost před Boží vůlí, před Božím přátelstvím. Sv. Pavel (Řím 7, 15) si povzdechl: "Vždyť nekonám dobro, které chci, ale dělám zlo, které nechci... Já nešťastný člověk!" Je tedy člověk jakoby rozpolcen mezi chtěním a skutečností. V pudové složce lidské bytosti je veliká síla, která má velmi kladný význam pro život, ale protože působí slepě, dokáže někdy strhnout člověka ke zlému.

Člověk však nedojde k hříchu vždy jen sám ze svého popudu. Do člověka vstupuje i pokušení zvnějšku, od lidí i od věcí. Mnohdy se nám dokonce zdá, že v jednání lidí spatřujeme něco zcela nelidského. Vzpomeňme jen na chování strážců v koncentračních táborech. Existuje nějaká zlá duchovní moc, něco démonického? Pro Písmo je démon Ihář od začátku, je to ďábel, který převrací hodnoty a klame. A to je podstatné na celé věci, že jedině převrácením hodnot se může stát hřích pro člověka žádoucím. Vzpomeneme-li si na biblické líčení prvotního hříchu v ráji, pak vidíme, jak je v něm vyjádřena i podstata každého lákání ke hříchu, každého pokušení. Největší klam pokušení totiž spočívá v tom, že popírá skutečnost hříchu a viny a hřích nazývá něčím dobrým. Ovšem, pokušení nezprošťuje člověka odpovědnosti. Hřích vzniká jen s jeho vlastním souhlasem.

Tím, že člověk odporuje Boží vůli, tím, že ji popírá, vytváří zlo ve světě. Zlo tím však není zcela vysvětleno. Už při samotném faktu, že se můžeme rozhodnout pro Boha nebo pro hřích, nás může napadnout otázka, proč nám Bůh dává tuto svobodu hřešit, tuto strašnou odpovědnost. Nestává se spoluvíníkem, když to připouští? Mluvili jsme o svobodě

a zde to platí znovu. Svoboda, s níž se člověk může rozhodnout pro dobro i zlo, je rizikem. Ale kdyby tohoto rizika nebylo, čím by byl člověk? Byl by strojem, loutkou. Bůh však chce, aby byl víc. Tak se velikost stává v určité míře ohrožením.

Bůh nechce zlo, ale chce, aby člověk byl veliký, má odvahu k dobrodružství s člověkem, protože si je jist, že nakonec může svou láskou i zlo obrátit k dobrému.

Tajemství bolesti

Řekli jsme již, že hřích přivedl na svět utrpení. Současně jsme však podotkli, že nelze všechno zlo vysvětlit jen hříchem. Vždyť jsou utrpení, zla, která člověk sám nezpůsobil, která nezávisí na jeho svobodné vůli. Odkud a proč jsou katastrofy, zemětřesení, hlad, povodně, proč je utrpení nevinných? Kde se na světě vzala bída, slzy, nepokoj, strach a konečně smrt? Za všechna tato zla nejsou odpovědny jen ekonomické důvody nebo lidská zloba, kde je tedy odpověď? Nepadá odpovědnost za tento svět na Boha, který jej stvořil?

Skutečně, otázka utrpení a neštěstí je hlavním zdrojem námitek proti Bohu. Kolikrát jsme slyšeli: taková velká neštěstí, tolik nespravedlnosti je na světě; kdyby byl Bůh, nemohl by se na to dívat.

Ostatně, jak je to možné uvést v soulad s Boží láskou, o které jsme už tolikrát mluvili? Nebo je snad Bůh bezmocný?

Musíme uznat, že zlo je pro všechny lidi strašnou otázkou. Je otázkou pro věřícího i nevěřícího, neboť existuje a jeho původ a ještě spíše důvod a smysl je těžko vysvětlovat. Můžeme tomuto vysvětlování a této otázce uniknout tím, že budeme zlo odstraňovat, stavět nemocnice, abychom zmírnili bolest a rozvíjeli vědu? Ano, odstraňujeme je, je to lepší, než když o tom jenom přemýšlíme; ale tím, že je odstraňujeme a tak jednáme vlastně z pověření Boha, který nechce ujařmení člověka zlem, nýbrž svět dobrý a šťastný, ještě neodstraníme utrpení a neštěstí úplně. Otázka po jeho původu a smyslu se vynoří znovu.

Starý zákon chápal utrpení jako trest za nějaké provinění, snad skryté, či dokonce provinění rodičů. Nový zákon tuto myšlenku posouvá. U svatého Jana (9, 2) čteme v líčení Ježíšova setkání s člověkem, který byl od narození slepý, že se jeho učedníci zeptali: "Mistře, kdo zhřešil: on sám anebo jeho rodiče, že se narodil slepý?" Ježíš odpověděl: "Nezhřešil ani on, ani jeho rodiče, ale mají se na něm zjevit Boží skutky." Podle toho spojitost hříchu s neštěstím není tak prvořadá.

Hřích však narušuje důležité spojitosti věcí. V tom hlubším smyslu je tedy souvislost mezi hříchem a utrpením i v Novém zákoně. Pronesli jsme už názor, že hříchem se svět stává horším; je tomu tak. Lidská bezohlednost a netečnost působí neustále nesmírné škody na tělesném a duševním zdraví lidí, ničí jejich štěstí, ba zabíjí. Ale i nepřímě: člověk se špatným svědomím nemůže ze sebe vyzařovat tak dobrou pohodu a není schopen tak účinně milovat, jak by měl.

I když jsme si citovali z Písma příběh o slepci, v němž bylo naznačeno, k čemu to jeho utrpení bylo, přece ani Písmo nevyjadřuje jednoznačně, odkud utrpení pochází. Ukazuje spíše, že Bůh utrpení a zlo nechce, že chce jen dobro. Kristus sám o sobě mluví, že je povolán, aby zachránil nemocné a hříšníky, a dílo své záchrany začíná tam, kde je toho naléhavě třeba. Přichází jako zachránce, jako Spasitel. Často je v případech, kdy se setkává s utrpením a smrtí, jat soustrastí nebo dokonce přemožen slzami. Přitom ovšem nenaříká, ani nepropadá planému soucitu. Boží dopuštění zla není nehybným přihlížením, Bůh se angažuje v boji proti hříchu a utrpení, a to podstatněji, než kdyby nám hned zase každé utrpení odňal. Bůh, který přišel na svět v Ježíši Kristu a v jehož osobnosti se s Bohem setkáváme, vynakládá vše, aby zlo přemohl.

Tím se dostáváme k bodu, který je důležitější než jakékoli vysvětlování. Když nás totiž neštěstí postihne, není snesitelnější tím, že si vysvětlíme jeho původ. Potřebujeme spíše výhled do budoucnosti, potřebujeme naději. A tu nám ukazuje Písmo. Nedává jednoznačnou odpověď na otázku po původu a smyslu neštěstí a utrpení. Zřejmě si ji Bůh nechává ve své vševědouce. Sděluje nám však něco mnohem důležitějšího: že v Ježíši Kristu bere zlo na sebe. Nenechává je volně působit až ke zničení všeho. Proti utrpení mobilizuje dobro, zlo tak podrobuje do služeb své Prozřetelnosti a navzdory jeho existenci dosahuje svého cíle. Dík Kristu umučenímu a vzkříšenému platí, že "těm, kteří milují Boha, všechno napomáhá k dobrému" (Řím 8, 28). To je způsob, kterým Bůh bojuje proti utrpení a zlu.

Boží věrnost

To, co jsme až dosud slyšeli o člověku, jak jsme uvažovali o jeho osudu a o jeho vztahu k Bohu, nezní zvláště optimisticky. Jako by všude, celou existenci člověka i lidstva procházela trhlinka. Ovšem, obraz člověka vypadá neutěšeně jen tehdy, když tou roztržkou všechno končí. Nebyly dosud vyřčeny nejdůležitější výpovědi.

Křesťanská zvěst o člověku hlásá, že Bůh chce, aby člověk žil, ne aby zemřel. Dokonce i Starý zákon mluví o tom, že Bůh nežádá smrt hříšníka. Tento Boží záměr je mařen tím, že člověk říká své "ne". Harmonie mezi Tvůrcem a tvorem je zničena, ale současně je tím zničena nebo alespoň narušena harmonie mezi jednotlivými lidmi a mezi člověkem a světem. Tento stav je fakticky bezvýchodný, neboť člověk jej nemůže překonat. Také dnes někteří lidé pociťují svou opuštěnost. Tento pocit opuštěnosti, "odcizení", je rozšířen všeobecně, ale různá náboženství a filozofie se rozcházejí ve zdůvodnění tohoto stavu, a ještě protichůdnější jsou mínění o východisku z něho. Člověku může v jeho odcizení od druhých velmi pomoci kolektiv, může mu pomoci humanismus, záchranu nabízí pokrok. Je to jistě zdravé, ale pro křesťanské smýšlení je to ne zcela dovršená cesta k překonání disharmonie, která je mezi člověkem a Bohem a mezi člověkem a světem. Pokusy osvobodit se na několik hodin z této bezútěšnosti prostřednictvím drog jsou nesmyslné, stejně tak, jako když někdo hledá zapomenutí a východisko v alkoholu nebo sexu.

Jsmo toho přesvědčení, že pokrok a snahy, které vytvářejí mnohá hodnotná společenství, mohou člověka přivést dále, mohou mu pomoci překonat mnohá neštěstí a svízele, mohou jej vyvést z osamocení, avšak vzhledem k Bohu se člověk ze svého odcizení nemůže dostat vlastními silami. Vzdálil se sice od Boha vlastní silou, avšak sám od sebe se k němu nemůže vrátit natolik, aby se obnovilo spojení.

Překonat vzdálenost, která nás dělí od Boha, tedy uskutečnit záchranu lidí - křesťané tomu říkají vykoupení - může jenom Bůh. Bůh to učinil. Bůh k člověku sestoupil v Kristu a velikost člověka, kterou Bůh zamýšlel, se v Kristu podivuhodně obnovila. Dobro se skrze něho a s ním opět stává silnějším než zlo.

Sv. Jan se vyslovil, jak jsme si citovali, že Bůh je láska. Bůh osvědčil svou lásku nejodvážnějším činem, totiž tím, že vstoupil do tohoto světa mezi hříšníky. Neboť Ježíš Kristus, Syn Boží, vzal na sebe lidskou přirozenost a spolu s tím vzal na sebe i tu situaci, v níž bylo lidstvo. Kristus se stal jedním z nás. Jako jeden z nás vytrpěl smrt. Jako zástupce lidstva změnil ono "ne", kterým se člověk obrátil proti Bohu, v "ano". Plnil Boží vůli, jak sám o sobě říká (Jan 4, 34), a tím v zásadě překonal vzdálenost mezi Bohem a lidmi a zlomil vládu hříchu ve světě. Bůh člověka neopustil, i když se člověk od něho odvrátil a řekl mu své "ne". Bůh ve svém Synu Ježíši Kristu vzal utrpení člověka na sebe a učinil je svým vlastním údělem. Jde až k jádru věci, až k jádru onoho předělu, který je mezi Bohem a člověkem, až k hříchu. Apoštol Pavel se k tomu vyjadřuje, že Bůh se svým Synem "jednal kvůli nám jako s největším hříšníkem" (2 Kor 5, 21). Ježíš Kristus jde solidárně s námi až k opuštěnosti Bohem. Sám na kříži volá: "Můj Bože, proč jsi mě opustil..." (Mt 27, 46). Právě-li svatý Jan, že "nikdo nemá větší lásku než ten, kdo dává svůj život za své přátele" (15, 13), pak přináší svědectví o tom, že Bůh zde podal nejvyšší důkaz své lásky. Chtěl lásku a štěstí člověka tak mocně, že pro ně dal nejvyšším způsobem sám sebe ve svém Synu.

Mnozí z nás - i křesťané - si představují, že dílo vykoupení bylo skutečně takto: člověk hřešil, Bůh je rozhněván a požaduje spravedlivý trest. Trest, který by vyvážil hřích jako nekonečnou urážku Boha, si nelze představit jinak, než jako trest nekonečný. Bůh, aby bylo dosaženo spravedlnosti, musí být usmířen nekonečně hodnotným smírem. Jedině Syn Boží v lidské přirozenosti může takový smír přinést. Proto sám Syn bere na sebe tento úkol a z poslušnosti jde strašlivou cestou utrpení, aby bylo učiněno spravedlnosti zadost.

Těžko si představit Boha jako mstitele, který k usmíření své spravedlnosti chce vidět krev. Bůh přece nehájí své zájmy. Jeho cesta směřuje k záchraně člověka a tu vykonává skrze Krista. Bůh nežádá trest, nevyžaduje takovou spravedlnost, naopak: dává Krista, svého Syna, aby mohlo dojít k novému setkání Boha s člověkem. Bůh přece nechce smrt, chce dobro, a jde k tomu cestou, která je bez hluboké víry a bez hlubokého pohledu do Boží lásky zcela nepochopitelná. Ježíš Kristus je hlavou lidstva, je člověkem v plném slova smyslu, neboť v něm není rozpor mezi člověkem a mezi Bohem. Proto v něm mohla být překonána trhlinka, která působením hříchu vznikla mezi Bohem a člověkem; proto s ním a skrze něho mohlo být překonáno zlo. Bůh sledoval naše dobro, neboť nás miloval, a tato vytrvalost na cestě lásky přivedla Božího Syna na kříž. Roztržku, kterou jsme způsobili my svou nevěrností, překonal Ježíš Kristus svou věrností.

Jen láska činí takové věci, které vedou k utrpení i ke kříži. Kříž lze vysvětlit jen láskou, neboť ona riskuje obětí i smrt. A touto láskou vyhledává Bůh člověka, který sám sebe a své spojení s Bohem zničil. Neštěstí, do kterého se člověk přivedl, nebylo napraveno trestem, nýbrž láskou. V Kristu právě tato láska přišla k nám na svět. Je ovšem třeba konstatovat, že ji člověk znovu odmítá, a každé lidské odmítnutí Boží lásky působí roztržku, působí bolest, působí smrt.

Všeobecný zákon smrti je však prolomen. Umřel totiž ten, který jako Bůh je nesmrtelný, ten, který hlásal, že je životem světa. Proto smrt nemohla udržet v moci toho, kdo se jí vydal jen z lásky, kdo jí však nenáležel; Kristus vstal z hrobu. Tím byla Kristova smrt prvním utrpením, které mělo plný smysl v tomto světě, hledajícím tak často marně smysl bolesti a utrpení.

Nová velikost člověka

Smrtí Ježíšovou se začala nová cesta člověka. Byl učiněn začátek nové cesty k Bohu. Jestliže se člověk přidržuje Krista, jestliže bere za svůj jeho souhlas s Boží vůlí, je znovu ve společenství s Otcem. V teologii sv. Pavla zjišťujeme jako významný rys nauku o tom, že se v Adamovi stali všichni hříšníky. V Kristu, v novém Adamovi, byli všichni vykoupeni. Všichni přišli do společenství s Bohem. Písmo pro tento proces užívá výrazu "nové stvoření" nebo "nové zrození". Z tohoto hlediska nelze vykoupení člověka a obrácení Boha k člověku vidět tak, jako by Bůh jen odvrátil zrak od zlého, nebo je pouze přikryl. Není to jen jako by řekl: Už je zase dobře, všechno je zapomenuto. Jde zde o nové stvoření, vzniká nový člověk. Právě tak, jako na konci času bude nové celé stvoření. Člověk skrze hřích přivedl všechno tvorstvo k zničení, nyní v Ježíši Kristu, jeho absolutním souhlasem s Boží vůlí, nachází i celé tvorstvo začátek své záchraně.

Nový vztah k Bohu však není člověku dán automaticky. Nabízí se mu jako možnost. Člověk se pro tento nový vztah musí rozhodnout souhlasem své víry. Bez vlastní vůle nebo dokonce proti své vůli zachráněn a spasen nebude. Opět jeden obdivuhodný způsob, jímž se respektuje svoboda člověka. Člověk nemůže svou záchranu přivodit sám. Nemůže sám sebe vykoupit bez připojení k vykupitelskému dílu Kristovu. Vše zůstává Božím darem, zůstává Boží milostí, ale člověk musí chtít dát se zachránit. Sv. Augustin říká: "Ten, který tě stvořil bez tebe, nechtěl tě bez tebe vykoupit."

Ještě jednou o utrpení

Mluvili jsme o zlu a utrpení jako o něčem, co není Božím záměrem, co není podle Boží vůle. Vidíme, že skrze zlo činí Bůh dokonce i dobro. I hřích mu nakonec musí sloužit. To, co se stalo skrze Krista, nebylo jen "vylepšení" našeho bytí. Bůh začal u kořene věci, totiž u hříchu, a vytvořil nový začátek. Proto také smrt a strach nemají v křesťanské zvěsti poslední slovo. Boží láska přemáhá utrpení a smrt, je mocnější než vina. Je to proto, že po velkopáteční Kristově smrti následuje zmrtvýchvstání. Kristus žije, a tím je přemožena i naše smrt.

Tím ovšem nepřestává být utrpení utrpením, smrt nepřestává být smrtí, ale nejsou už znakem zničení, protože mohou znamenat začátek nového života. Kristův kříž, který byl židům i pohanům k posměchu a který byl výrazem nesignifikačního umírání, se stal kladným předznamenáním celého našeho života. Člověk, který je s Kristem sjednocen v umírání, ví, že nastupuje do bran budoucnosti. Pro něho je smrt novým začátkem. Utrpení a bolesti smrti se stávají snesitelnými s ohledem na to, co přijde. Víme-li, že náš čas na zemi není jediným časem, který nám byl dán, nýbrž že je jen částí života, pak utrpení ztrácí svou hořkost. Sv. Pavel říká (Řím 8, 18): "Utrpení tohoto času nejsou nic ve srovnání se slávou, která se nu nás v budoucnosti zjeví." Máme-li výhled za hranice smrti, získává náš pohled na život jinou perspektivu a nepochopitelné detaily dostávají najednou smysl v souvislostech celku. Křesťan tedy důvěřuje, že zlo bude v Božích rukou přeměněno v dobro. Je přesvědčen, že Bůh dovede své dílo ke konci, který mu stanovil, a ten konec nemůže být špatný. Věřící tedy nepropadá zoufalství, nýbrž doufá a důvěřuje. Bůh není proti nám, vše, co nám dává, je pro nás.

Tím ovšem utrpení nezkrášluje a neoslavujeme je, jako by to nebylo nic bolestného. Křesťan se nemůže s utrpením a neštěstím smířovat. Naopak je třeba, aby se mu účinně stavěl na odpor. Křesťanské snášení zla a oddanost Boží vůli nejsou nečinné přihlížení a tupá nemohoucnost. Je to aktivní "ano". Jako Kristus za svůj hlavní úkol přijal boj proti zlu, tak je to také úkolem křesťana.

Ale tam, kde křesťan utrpení přemoci nemůže, zmírňuje jeho tíhu tím, že pomáhá nést břemeno druhého. A kde nemůže ani to, přijímá je mužně s důvěrou v Boží lásku, která nakonec musí zvítězit. Tak přemáhá křesťan zlo. Bojuje proti němu a bere je na sebe podle Kristova příkladu. Přitom si uvědomuje, že křesťanství neuložilo lidem, aby trpěli. Kristus nepřinesl lidem břemeno utrpení a bolesti. Naopak, chce nám pomoci, abychom zlo překonali.

Křesťanství není cesta oproštěná od těžkostí života. Není to droga, která omamuje; abychom necítili bolest. Také křesťan se bojí zla, ale protože má naději v budoucnost, protože má důvěru v Boha, vidí i v utrpení určitý smysl. Není lepší způsob, jak utrpení překonat, než pevnou důvěrou v Boha.

Kristus, naděje světa

Je ovšem nutno si položit otázku, zda to vše není jenom zbožné přání, zda to není sebeklam? Naše zkušenost, i těch, kteří žili před námi, říká, že oklamáni byli ti, kteří cílem svého života učinili jen bohatství a statky tohoto světa. Ti, kteří neviděli dál než k hmotnému prospěchu. Ti se musí bát, že jejich pozemský bůh bude rozbit a v kterémkoli okamžiku že zanikne. V člověku však žije hluboká a neuhasitelná touha najít smysl svého života, mít jej pevně v rukou, vidět jeho výsledky. To věřícím nabízí Ježíš Kristus ve všech svých příslibech, nabízí to ten, který je pravdomluvný. Křesťan žije z naděje v něho.

Obraz Boha jako Pána, který stvořil svět a pak jej opustil, který si světa nevšímá a který nevidí nic z toho, co se na něm děje, který neřídí svět svou prozřetelností, je obraz neskutečný. Bůh, jak se zjevil v Ježíši Kristu, je nám blízký. Je obrácen k nám, vždyť je Lásky sama. Z lásky k nám hledá naši spásu. My pak v té míře, do jaké dovedeme najít svůj poměr k Bohu plnému lásky, rozhodneme sami o své velikosti či o své bídě.

K promyšlení

Hospodine, slyš modlitbu mou - a volání mé ať pronikne k tobě! - Neskrývej svou tvář přede mnou - v den, kdy je mi úzko. - Nakloň ke mně - svůj sluch: - když volám, rychle mě vyslyš! (Ž 101, 2-3)

Známe-li Boha, aniž jsme poznali svou bídu, dojdeme k pýše. Známe-li svou bídu, aniž jsme poznali Boha, dojdeme k zoufalství. Poznáme-li Ježíše Krista, dojdeme doprostřed, protože v něm nacházíme i Boha i svou bídu. (Blaise Pascal)

Bůh nám neodnímá břemeno, ale dává nám sílu je nést. Podává nám ruku, je pouze třeba se jí chopit. (John Henry Newman)

Co je člověk, že na něho myslíš, - co je smrtelník, že se o něho staráš? - Učinils ho jen o málo menším, než jsou andělé, - ověnčils ho ctí a slávou, - dals mu vládnout nad dílem svých rukou, položils mu k nohám všechno: - ovce i veškerý dobytek, - k tomu i polní zvířata, - ptáky na nebi i ryby v moři, - vše, co se hemží na stezkách moří. - Hospodine, náš Bože, jak podivuhodné je tvé jméno po celé zemi! (Ž 8,5-10)

8. BOŽÍ ŽIVOT V ČLOVĚKU.

Jsou chvíle, kdy si zvlášť intenzívně uvědomujeme, jak je život krásný, a kdy jsme okouzleni světem, ve kterém žijeme. Ale vzápětí nám nějaká událost připomene, kolik je na této zemi loučení, ztráta a zoufání, jak je vzácné pochopení pro druhého člověka, jak málo je mezi lidmi lásky a důvěry. I když máme všechno, co nám dnes život nabízí, zůstává něco nevyslovitelného, tajemného, bytostné neuspokojení, se kterým si nevíme rady. Proč asi odcházejí ze života lidé, kteří si mohou dovolit všechno, co naše země může darovat? Kdo se snaží naplnit svůj osud přelétáním od jedné věci ke druhé, od jednoho člověka k druhému, není ušetřen bolestných vystřízlivění, jde od jednoho zklamání k druhému. Výsledek lidského úsilí mistrovsky shrnul Goethe, když Mefistovi vkládá do úst následující slova o Faustovi

(v němž se všichni poznáváme): "Žádná rozkoš ho nenasytí, žádné štěstí mu nestačí, proto miluje proměnlivé postavy. Poslední, špatný, prázdný okamžik ubožák chce zastavit." Nám se nevede jinak. Žádná nová pevnina, do níž jsme pronikli, nemohla ukojit touhu po zásadní změně našeho lidského bytí.

Východisko

Pokud jde o člověka a jeho možnosti, je Písmo realistické a zdrženlivé; když však mluví o Bohu a jeho moci, je plné naděje. Touha po novém životě není pro Písmo ani nespílitelný sen lidstva ani nedosažitelná vidina budoucnosti, nýbrž uchopitelná přítomnost. Nový život je už tady, v jednom člověku - v Ježíši Kristu. O něm je řečeno: "V něm byl život" (Jan 1, 4). On sám shrnuje své poslání v podoběnství o dobrém pastýři, když říká, že přišel, aby jeho ovce mohly žít a měly hojnost (srov. Jan 10, 10). Stále znovu a znovu říká, že přináší život, že má slova života, dokonce, že on sám je život. Protože však se v Kristu setkáváme s Bohem, nakonec se pro nás novým životem stává sám Bůh. To je jádro křesťanské zvěsti pro všechny lidi.

Království Boží

Všechno, co Bůh s lidmi činí, se v Písmu vyjadřuje pojmy nový život, milost, Boží vláda, nebeské království, Boží království. Nejde přitom o království politické, hospodářské, a tedy pozemské. Tam, kde "vládne" Bůh, tam zbavuje moci všechny síly zkázy na naší zemi a přemáhá zlo v nás; jde tam o nový, zdravý svět.

Mluví se o tom na každé stránce Písma: když je např. Jan, předchůdce Ježíšův, v Herodově vězení, posílá své učedníky ke Kristu se vzkazem: "Jsi ty ten, který má přijít, nebo máme čekat jiného?" Ježíš odpovídá: "Jděte a podejte Janovi zprávu o tom, co jste uslyšeli a uviděli: Slepí vidí, chromí chodí, malomocní jsou očišťováni, hluší slyší, mrtví vstávají, chudým se hlásá radostná zvěst" (Lk 7, 19n.). - Jan pochopil, že v těchto událostech (které znamenají nejen uzdravení těla, nýbrž celého člověka) začalo království Boží.

Tam, kde se mezi námi prosazuje Boží blahovůle a láska, tam získává Bůh prostor, tam vzniká "Boží království", tam se uskutečňuje jeho odvčký tvůrčí záměr. Ne snad, že by se člověk mohl učinit synem Božím nebo nadčlověkem: vždy je rozhodující, co k nám přichází od Boha, co on z nás činí a že on se nám sděluje. Nový život může skutečně dát jen on.

Počátek Božího království mezi námi je ovšem nepatrný jako seménko, ale má z něho vyrůst strom rozkládající se přes celý svět. Není celek už v zárodku a zralý plod už v semeni? Nový život není hudbou budoucnosti! Bůh je už skutečně v nás přítomen, třebaže zahaleně, tak jako i Ježíšovo božství bylo jeho lidstvím zároveň odhalováno i skrýváno. Zvláštní cit pro tuto pravdu víry měl apoštol Pavel. Při pohledu na náš nynější život říká: "Naše spása je přece předmětem naděje" (Řím 8, 24); to znamená, že sice už máme podíl na Boží vládě skrze víru, že však jeho plná nádhera na nás teprve čeká.

Ale v čem tento nový život vlastně záleží, jak se projevuje? Něco z toho občas prosvítá v každodenním životě opravdu věřících lidí. Především však to vidíme, když čteme v Písmu a díváme se na Ježíše. Přitom se jasné ukazuje, že nový život není něco na okraji našich radostí, starostí a námah, tedy každodenního života, nýbrž něco, co patří do jeho středu (srov. kap. 14 a 15).

Síla k novému životu

Když se Kristus loučil se svými učedníky, domnívali se, že je teď všechno u konce. Avšak Ježíš je neopustil, naopak ukázal jim nové dimenze: "Je to pro vás dobré," řekl, "abych já odešel. Jestliže totiž neodejdu, zastávce k vám nepřijde. Odejdu-li však, pošlu ho k vám" (Jan 16, 7).

Tento zastávce se na jiném místě nazývá Duch Boží, svatý Duch. Jeho úlohou je připojit nás ke Kristu ještě úžeji, než to bylo možné setkáním s jeho lidskou postavou. Písmo jej obrazně přirovnává k planoucímu ohni a k občerstvující vodě a naznačuje tak, jak člověka síla tohoto Ducha proniká a občerstvuje. Má nás uvést do všech pravd, které nám

Ježíš sdělil (Jan 16, 13), abychom lépe chápali svůj život a aby naše poznání rostlo ve víře. Tak jsme pozvolna přetváření k oné důsledné lásce, kterou od nás Bůh očekává a která nás činí jemu podobnými (Mt 5, 48).

Svatý Duch je "motorem" nového života v nás, jeho vnitřní silou. Podobně jako kardiostimulátor, přístroj, podporující činnost oslabeného lidského srdce, udržuje celý krevní oběh člověka a tím i sám život, působí v nás Boží Duch. Proto je v Písmě také nazýván "Zastáncem", "Utěšitelem" (srov. Jan 14, 16; 15, 26).

Dnes jeho blízkost nepoznáváme ani tak v mimořádných událostech jako v prvních dobách církve, nýbrž právě v nepatrných událostech života, v nejobyčejnějším každodenním životě; v obětavé dobrotě sestry u lůžka nemocného, v pomoci druhým v času nouze, ve skryté věrnosti manželů, ve vytrvalosti v pokušení, v důvěře hříšníka v Boží slitovnost, v trpělivosti v utrpení, ve stálosti ve víře, v neochvějné naději v Boží zaslíbení, v křesťanské lásce atd. Působení Božího Ducha se přitom neuskutečňuje mimo naše vlohy a také ne bez naší součinnosti, nýbrž v nás a spolu s námi. Proto také není rušen vliv naší povahy, našich zvyků a dědičných vloh, okolního světa, v němž žijeme atd., nýbrž Boží Duch naopak působí skrze toto všechno.

Možná, že řeknete: lidskost, láska, věrnost - to všechno přece existuje i mimo křesťanství. Pak by musel Boží Duch působit také tam. - Tak tomu také je! Boží Duch nepůsobí jen v křesťanech. Všechno dobré, co lidé kdekoli konají, děje se s Boží pomocí.

Jako je svatý Duch činný v jednotlivci, tak je zvláštním způsobem přítomen v církvi. Nevedl jen Pavla, řídil také celou původní církev (srov. Sk 9, 1-19; 1, 15 n.; 2, 1 n.; 15, 28). Buduje církev a udržuje při životě společenství lidí, kteří nechávají Boha působit ve svém životě. O tom budeme podrobněji mluvit v kapitolách o církvi.

Bez společenství se svatým Duchem nedosáhneme cíle, ke kterému jsme povoláni. Jen s ním se vydáme na cestu k Bohu; jen skrze něho dospíváme před Boží tvář. Teprve skrze svatého Ducha máme podíl na plnosti života a nepomíjivosti Boha; dává nám nový život, když se mu otevíráme - to je vše, co máme vykonat - a pak je v nás skutečně Bůh.

Je přímo překvapující, když si všimneme, jak rozmanitými způsoby se Písmo snaží znázornit spojení člověka s Bohem. Užívá k tomu stále nových obrazů a přirovnání jako např., že Bůh v nás "přebývá", že jsme "Boží chrám" (1 Jan 4, 13; Jan 14, 23; 2 Tim 1, 14; 1 Kor 3, 16).

"Přebývat" či bydlet společně znamená být si vzájemně blízko, být tu jeden pro druhého, navzájem se poznávat a milovat, společně budovat "vlastní svět", vzájemně se sdílet. Tento způsob "bydlení" máme na mysli, když říkáme, že Bůh si u nás, činí příbytek". Toto společenství je nutno denně uskutečňovat, žít, prohlubovat: přítomnost Boha v nás není nic neproměnného, nic statického, nýbrž něco živého, dynamického, rostoucího. Existují "stupně" Božího přebývání v nás podle toho, jak velký či malý prostor ve svém životě Bohu dáváme.

Živý Bůh: Trojice

Na tomto místě jsme dospěli k bodu, kde musíme přerušit svůj myšlenkový postup, abychom se alespoň stručně zmínili o jedné ústřední výpovědi křesťanské víry, kterou je nauka o Trojici.

Písmo svaté mluví o Otci, o Synu a také o svatém Duchu. Ukazuje, že svatý Duch není tatáž osoba jako Otec a Syn, nýbrž jim rovný Třetí: jedná jako vlastní samostatné Já, a proto ho musíme označit jako samostatnou osobu (Jan 15, 26; Sk 13, 2).

My křesťané však známe jen jednoho Boha a hájíme tuto jedinnost proti jakémukoli podezření z mnohobožství. Není tu určitý rozpor?

Slovo "Trojice" se v Písmu nevyskytuje, ale když sledujeme Boží slova a jednání, neustále na toto tajemství narážíme. Tato pravda nám jistě nebyla sdělena, abychom měli nad čím spekulovat, nebo dokonce aby se nám víra ztěžovala. Bůh se k nám naopak milostivě obrátil a chtěl, abychom se dověděli něco o bohatství jeho vnitřního života. Ve víře v

tajemství Trojice se ukazuje, zda je člověk ochoten slyšet od Boha samého, kdo On je, či zda raději důvěřuje své lidské představivosti a chce přijmout pouze Boha, kterého sám chápe. Takový Bůh by nakonec byl menší než chápací rozum.

Kristovi židovští současníci byli hrdí na svou víru v jediného Boha, kterou se odlišovali ode všech ostatních národů. Pro ně platila základní věta Starého zákona: "Já jsem Pán, tvůj Bůh! Nebudeš mít žádné jiné bohy kromě mne!" (Ex 20, 2-3). To, že je jen jediný Bůh, zdůrazňuje i Ježíš. Opatrně a pozvolna však - aby neupadl v podezření, že zvěstuje více bohů - tuto představu rozšiřuje a prohlubuje. Už v textu o zvěstování Panně Marii se uvádí Otec, Syn a svatý Duch (Lk 1, 31-35); později znovu při křtu v Jordáně (Mt 3, 16-17). Na konci Matoušova evangelia jsou ještě jednou shrnuta všechna tři Boží jména: "Je mi dána veškerá moc na nebi i na zemi. Jděte tedy, získávejte za učedníky všechny národy, křtíte je ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého" (Mt 28, 18-19). Ze zvěsti Písma tedy vystupuje rozdílnost stejně jako jednota Otce, Syna a svatého Ducha, takže smíme vyznávat svou víru v jednoho Boha ve třech osobách.

Tato výpověď by byla nesmyslná tehdy, kdybychom o jednotě i o Trojici mluvili ve stejném smyslu. A tak tomu právě není. Jednota a trojnost se o Bohu vypovídají ze zcela různých hledisek. Existuje jedna božská bytost ve třech osobách, nebo jinak: tři božské osoby mají tutéž božskou přirozenost neboli bytnost (pojmy přirozenost a osoba jsou chápány ve smyslu středověké filozofie).

Nyní stojíme před Bohem, který se nám představuje jako trojitý a ne jako v sobě spočívající jedinstvo. Je před naším zrakem jako nezměrný oceán, který nejsme s to obsáhnout. Je však nasnadě otázka, jaký význam má tato pravda víry pro náš život. - Tomuto nepochopitelnému Bohu se přibližujeme, když vycházíme z toho, že uchvacujícím způsobem miluje, že je - jak to říká apoštol - láska sama (1 Jan 4, 16-18). Odtud také nabývá poslední hloubky i poznání našeho vlastního lidského osudu. Bůh se nám ukazuje jako Bůh neustále plodný a tvůrčí; je v něm společenství, které žije v tak veliké vzájemné oddanosti, že je současně celkem. V něm se uskutečňuje neustálé sdílení lásky a chápání, intenzivní a neustávající setkání. Nyní je pro nás snadnější uvěřit, že tento Bůh chce být blízký i nám, že nás miluje. Nyní lépe chápeme, že na naší zemi existuje společenství, přátelství a láska, že tvorové jsou tvořiví, plodní a živí. Je to tak, jako kdyby trojosobní Bůh svou vlastní bytost rozlil na celý svět! Člověk, stvořený k Božímu obrazu a podobnosti, je ve své nejhlubší bytosti zaměřen ke společenství.

Vyznání nejsvětější Trojice se opakuje v listech apoštolů. Církev se po staletí držela této biblické tradice. Mnoho modliteb se obrací skrze Krista ve svatém Duchu na Otce. Končí: "Skrze tvého Syna Ježíše Krista, našeho Pána, který s tebou (Otcem) v jednotě Ducha svatého žije a kraluje po všechny věky věků." Křesťan vyznává tuto víru, když se znamená křížem a říká: "Ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého," nebo když vzdává trojjedinému Bohu čest: Sláva Otci i Synu i Duchu svatému, jako byla na počátku, i nyní. i vždycky a na věky věků. Amen."

Milost

Když mluvíme o přítomnosti Boží v nás, užíváme často slova "milost". Je to jen jiné slovo pro to, co v nás působí svatý Duch: nový život.

Představme si např. kapku vody na stéble trávy. Co je na ní? Nic, pozorujeme-li ji povrchně a zvnějšku. Je však malým zázrakem, díváme-li se na ni pod mikroskopem: s úžasem vidíme, co je v ní pohybu a života. Pokud si tohoto života nevšimáme, nemůžeme si ho uvědomit, i když existuje nezávisle na našem vědomí. Tak je to i s námi. Žijeme nazeďbůh, vidíme jen povrch a jen zřídka poznáváme něco z hlubší vrstvy lidských dějin, která nicméně nese náš osud. Jsou to dějiny hříchu a milosti: na každou tvrdost a každé nepřátelství, svádění a zbabělost, nenávisť a zoufalství, nespěšnou naději a ztracenou iluzi Bůh neustále odpovídá milostí. - Musíme zde připomenout všechno, co jsme si v předchozí kapitole řekli o "velikosti a bídě člověka".

Milost pramení z Boží iniciativy, není výsledkem našich skutků, naší větší zbožnosti nebo mravnosti. Můžeme vůči ní jen zůstat otevření. Nesmíme však chápat milost tak, jako by byla nějakou "věcí" v nás, něco jako drahé zařízení, které do nás bylo zabudováno a činí nás cennějšími, bez něhož se však můžeme bez velké ztráty obejít. Milost není volná vstupenka do nebe nebo něco, co by se rušivě, a aniž bychom to dobře chápali, vsunovalo mezi Boha a nás. Milost naopak vzniká z láskyplného Božího jednání s námi. Ve svém nejnuitnějším jádru je to Boží láska k nám. On

sám nám ji daruje. Pro nás to znamená: žít v této lásce, jako rostlina žije ve světle a ze světla. Bůh nás pozdvihuje k sobě, na svoji rovinu. My bychom to sami od sebe nikdy nedokázali. Je to opravdu milost, tj. dar.

Pro dnešního člověka není význam slova "milost" na první pohled zřejmý. Ale ve staré češtině znamenalo slovo "milost" totéž co "láska". Přesnější je latinský výraz "gratia" - něco, co dostáváme darem, zadarmo (vzpomeňme na dnešní obrat "dostat něco gratis").

A kdo žije "v milosti", s tím je Bůh, líbí se Bohu, je Bohu blízko, je "ospravedlněný", jak říká sv. Pavel. Je "svatý".

Nelekejte se, když říkáme, že by člověk mohl být "svatý". Tento pojem je bohužel spojen se zmatenými představami: lidé myslí na poustevníky vzdálené světu a vyzábělé askety. Svatost v nejhlubším křesťanském smyslu však znamená právě to, že člověk má účast na novém životě, na milosti. Nemusíme proto hned myslet na mimořádnou askezi a hrdinské ctnostné činy. V Písmu se klade důraz nikoli na mravní činy člověka, nýbrž na působení Boha, který nás vyzdvihuje z pouze "přirozeného" stavu, aby nás nechal vstoupit do svého vlastního světa. Stáváme se Božím vlastnictvím. Člověk, na němž se to děje, je v nejpůvodnějším smyslu svatý; proto Pavel oslovuje křesťany prvotní církve jako svaté (Řím 1, 7 aj.), zároveň je však napomíná, aby žili tak, "jak se sluší na svaté" (Ef 5, 3).

Tento stav milosti Písmo nejkrásněji vyjadřuje, když věřící nazývá "Božími dětmi" nebo když mluví o "zrození z Boha", popřípadě o "adoptování za syny". Apoštol Jan ve svém dopise říká: "Hleďte, jakou lásku nám Otec projevil, že se smíme nazývat Božími dětmi, a to také jsme" (1 Jan 3, 1). Není to míněno pouze v tom smyslu, že jsme - jako tvorové - všichni Boží děti, nýbrž znamená to skutečnou účast na vnitřním životě Boha: "Aby byli ve shodě s obrazem jeho Syna, aby tak on byl první z mnoha bratří" (Řím 8, 29). Je to více, než znamená pozemská adopce, protože vykoupený člověk skutečně dostává nový život. Stává se "novým tvorem", to znamená, že zůstává stvořený, ale je "účasten božské přirozenosti" (2 Petr 1, 4). Proto v listě Římanům stojí: "Jsme Boží děti. Když však děti, dostane se nám dědictví: dědictví od Boha a spoludědictví s Kristem" (Řím 8, 16-17). Ježíš proto pro "nový život" užívá také výrazu "věčný život", protože máme opravdu podíl na Boží nepomíjivosti a plnosti Božího života. Jak daleko je tento pohled vzdálen od zármutku a strachu, jimž jsou mnozí lidé vystaveni v mnoha přírodních náboženstvích (srov. 4. kap.)!

Bůh je náš Otec

Teď nás už neudiví, že nás Kristus vybízí, abychom Boha nazývali Otcem: "Takto se tedy budete modlit: Otče náš..." Toto oslovení sice existovalo i v jiných náboženstvích, užívalo se ho však ve smyslu všesvětové moudrosti, že všechno pochází od Boha, nebo dokonce v představě fyzické příbuznosti mezi Bohem a člověkem (srov. starověké pověsti o bozích). Kristus nechce říci ani jedno ani druhé; my nejsme Božími dětmi ve stejném smyslu, jako on je "Boží Syn". Jemu je božský život vlastní, on sám je Bůh; nám se dostává pouze podílu na Božím životě.

Co znamená, když křesťané nazývají Boha Otcem, to by lidský duch nikdy neobjevil: že totiž Bůh není nějaká nejvyšší bytost, která trůní kdesi o samotě a daleko nad světem a tento svět ponechává jeho osudu, nýbrž že je to "Bůh pro nás", někdo, kdo nám dává ze svého života; komu proto můžeme důvěřovat jako dítě, takže Písmo může říci: "Váš nebeský Otec ví, co potřebujete, dříve než ho poprosíte" (Mt 6, 8).

Vždy námi otřese zpráva, že někde v dole byli zasypáni horníci. Všichni máme starost, zda ještě žijí a kde asi jsou. A zasypaní mají jen jediné přání, aby lidé venku věděli, že ještě žijí, a kde by je mohli najít. Proto se nepřetržitě snaží upozornit na sebe klepáním. A když přijde první odpověď, zaradují se, že byli objeveni, že o nich lidé vědí a že při dnešním stavu techniky budou jistě zachráněni. - Asi tak si můžeme představit, co znamená: Bůh o nás ví, i když na nás jinak nikdo nemyslí. A on o nás ví a vidí nás jako Otec, který chce naše dobro. Přečtěme si v této kapitole také podobností o ztraceném synovi (Lk 15, 11-32).

Ze všeho, co jsme si až dosud řekli, vyplývá, že stav hříchu (tj. úplného odvratu od Boha) není slučitelný se stavem milosti (přítomností Boha v nás). Milost vyhlazuje vinu člověka a činí ho před Bohem spravedlivým, těžký hřích naproti tomu od Boha odděluje a vyhlazuje božský život v nás (odtud také název smrtelný hřích pro těžký hřích).

Je možné, že teď ve vás vyvstávají pochybnosti. Strážlivý rozum se hlásí: To všechno, co tu bylo řečeno, má platit o mně? Bůh skutečně vyšel nám lidem tak daleko vstříc? Ve mně má vzniknout "nový život"? Že bych měl mít podíl na plnosti Božího života? Já že bych byl "Boží dítě"? Na to je jen jedna odpověď, na kterou jsme vždy znovu odkazováni,

jakmile pátráme po Božím jednání v našich lidských dějinách a zkoumáme je: "Bůh je láska" (1 Jan 4, 8-18). Láska činí takové věci! To je ústřední výpověď křesťanství, na níž je vybudováno všechno ostatní.

Účast na novém životě

Co musí člověk učinit, aby měl účast na Božím království? Přesně na to se ptali současníci Ježíšových učedníků: "Co máme dělat?" A Petr odpovídá: "Napravte se a každý z vás ať se dá pokřtít ve jménu Ježíše Krista, aby vám byly odpuštěny hříchy, a jako dar dostanete Ducha svatého" (Sk 2, 38). Podobně znělo řadu let předtím volání Jana Křtitele: "Naplnil se čas a přiblížilo se Boží království. Polepšete se a věřte v radostné poselství" (Mk 1, 15). Má-li tedy člověk mít účast na novém životě milosti, jsou nutné tři věci: obrácení (polepšení, pokání), víra a křest. O víře jsme už mluvili, o křtu následuje zvláštní kapitola. Zde tedy zbývá promluvit o obrácení.

Obrat ve smýšlení a jednání

Písmo pro obrácení užívá slova, které znamená tolik jako "změnit smýšlení", ale také "činit pokání". "Obrácení" člověka je odpovědí na Boží nabídku. Při něm se uskutečňuje zrození křesťana. Člověk vidí, že je postaven do situace rozhodnutí: může přijmout Boží volání, ale může se mu také uzavřít. Jestliže ho však přijme, pak to vyžaduje celého člověka; pak to znamená obrat ve smýšlení a jednání v každodenním životě. Podstatu obrácení nám líčí sám Ježíš například v podobenství o pokladu v poli: "S nebeským královstvím je to jako s pokladem, který leží ukryt v poli. Člověk, který ho najde, zakryje ho a pln radosti jde, prodá všechno, co má, a koupí to pole" (Mt 13, 44). Člověk opouští všechno, aby bezvýhradně vstoupil do "dobrodružství s Bohem", aby uvěřil.

Obrácení to znamená přemoci sebe, přiznat si vlastní selhání, uznat vlastní chyby neulpět na povrchu módy a doby. Řečeno biblicky to znamená "vyhodit starý kvas, svléknout starého Adama" a začít nový život, "obléknout Krista". Stát se křesťanem má také důsledky; pro všední den i pro dny sváteční, pro pracoviště, pro vztah muže a ženy, pro styk s dětmi, pro společnost, v níž žijeme, pro celý život. Osud věřícího člověka je spoluutvářen Bohem.

Růst a naplnění

Život milosti v nás nesmí chřádnout, nesmí být zasypáván nebo dušen požadavky každodenního života. Musí naopak jako každý život růst a rozvíjet se. To však je možné jedině tehdy, když zachováváme spojení s Kristem a denně je obnovujeme. Jako věřící prvotní církve musíme i my setrávat v jeho následování. Sám Kristus nám to vysvětluje jedním obrazem: Jakmile se ratolest oddělí od vinného kmene, odumírá; zůstane-li však s ním spojena, prospívá a přináší plody. (Srov. Jan 15, 1-8.)

Podrobněji o tom promluvíme později. Zde jenom tolik: Člověk, který se zcela oddal Bohu, zpočátku možná cítí zřetelně napětí: Jak má zůstat věrný Bohu, a přece žít uprostřed světa? Jak to jde dohromady? Jak mohu být - konkrétně řečeno - dělníkem, kadeřnicí, žít v manželství, mít děti, jezdit na dovolenou, chodit do kina, jíst dobré jídlo a přitom mít neustále na zřeteli Boha? Jde o to, abychom se snažili vidět náš svět stále více Božíma očima, abychom s Bohem vědomě počítali v našem každodenním konání, abychom dali jeho pohledu na svět místo ve svém životě. Abychom se ptali: jak vidí věci On? Jak hodnotí situaci On? Nikdy nesmí u křesťana nastat rozštěpení: Bůh na jedné straně a na druhé obyčejný život; zde se modlit, tam se bezohledně drát kupředu a užívat. Bůh nám nesmí být v neděli milejší než ve všední den, nesmíme mu dávat na ulici méně prostoru než v kostele. On je středem celého našeho života. Ve svém všedním životě, při práci, při péči o hmotné věci, ale i při zábavě máme tisíce příležitostí setkat se s Bohem a spolupracovat s ním.

Nový život se jeví především v lásce. "Kdo nemiluje, zůstává ve smrti" (1 Jan 3, 14). Milovat Boha a bližního je proto také hlavním přikázáním křesťana. Že Boží láska očekává naši lásku, se nám zdá samozřejmé. Že však máme zvláštním způsobem milovat každého člověka, vyplývá z toho, že Kristus se stal bratrem nás všech a vytvořil tím i mezi námi navzájem podivuhodné spojení.

Dosud jsme na cestě. Musíme urazit celou vzdálenost, kterou nám určil Bůh. Dosud jsme nedosáhli svého cíle, naplnění je ještě před námi. Toto naplnění nesmíme hledat v tom, co se obvykle označuje jako "štěstí" nebo "úspěch", nýbrž ve společenství člověka s Bohem. Jedině v něm dojdeme pokoje a náš osud se naplní. Bůh nepotlačuje náš hlad po životě, nýbrž osvobozuje nás od nejistoty a zmatku. Má pro nás připraveno to, po čem nejhluběji toužíme: "Kdo přichází ke mně, nebude už nikdy hladovět, a kdo věří ve mne, nebude už nikdy žíznit... Já jsem cesta, pravda a život" (Jan 6, 35; 14,6).

K promyšlení

Všechno, co je velké a vzácné, má svou cenu. To platí i o poměru člověka k Bohu.

Novým životem jsme se stali Božími přáteli. Nikdo však nemůže být přítelem, jestliže druhému není ochoten vyhovět, nemá pro něho čas, když o něj nedbá.

Novým životem jsme se stali Božími dětmi. Ale nikdo není opravdu dítětem, jestliže nemá důvěru.

Novým životem jsme byli přijati do společenství života s Bohem. Ale skutečná láska neexistuje bez oddanosti.

Novým životem jsme se stali Kristovými bratry a sestrami. To však znamená: nemůžeme mít Krista bratrem a souseda nepřitelem.

Bůh nechal vše otevřené a žádal ode mne absolutní skok ode mne do něho. (Alfred Delp)

Vložíme-li se Bohu zcela do dlaní, můžeme důvěřovat, že z nás něco udělá. (Edith Steinová)

Začni milovat, a dojdeš dokonalosti. Jestliže jsi začal milovat, začal v tobě přebývat Bůh. (sv. Augustin)

9. CÍRKEV

Nejprve si provedeme malý test: napište si na kousek papíru, co vás spontánně napadá, když slyšíte slovo "církev". Asi to nebude tak jednoduché. Poznamenejte si alespoň několik bodů, po krátké úvaze se k nim vrátíme.

Právě na tuto kapitolu mnozí čtenáři čekají se zvláštním napětím - které mohla vyvolat naděje, pochybnost či odpor. Mnohé, o čem se ještě v této knize dočteme, nepochopíme, jestliže teď nepromluvíme o církvi. Život křesťana, udělování svátostí, ba ani Nový zákon si nelze správně představit bez církve.

Ale právě zde začínají pro mnoho lidí obtíže a výhrady. Věří, že je Bůh. Jsou přesvědčeni, že Kristus nám přinesl Boží zjevení nebo by v to alespoň rádi uvěřili. Avšak pro mnohé je těžko pochopitelné a vzbuzuje v nich nelibost, že by tato víra měla být svázána s nějakou církví.

Teď nemáme na mysli lidi, kteří svým odmítáním církve pouze hledají záminku, aby se vyhnuli skutečné povinnosti. I takoví existují. Náboženství chápou spíše jako cit než jako opravdové přijetí Boží vůle. - Nemluvíme také o kritice vnější podoby církve, kdy se vytýká průměrnost tradičních křesťanů, zaostalost a odcizení světu, prostřednost a nesnášenlivost, byrokratičnost církevní správy, četná selhání představitelů církve atd. To vše je nutno brát vážně, avšak výhrady sahají hlouběji.

Stále častěji se setkáváme s vážnými a věřícími křesťany, kteří odmítají vázat se na nějaké církevní společenství. Víra je pro ně pouze záležitostí smýšlení a domnívají se, že vnější věci - jako kostely, bohoslužba, kněze a církevní obec - nepotřebují. To vše je pro ně zbytečná "instituce". Podle jejich názoru je člověk křesťanem pouze vírou a oddaností Kristu, a to je možné - jak říkají - bez jakékoli zprostředkující instance. "Kristus - ano, církev ne", tak formulují mnozí své "moderní" chápání křesťanství. "Smýšlíme křesťansky, ale ne církevně."

Na druhé straně se právě dnes probouzí i mimo katolickou církev nové církevní povědomí. Stále více se šíří přesvědčení, že "žádný člověk nepřichází k evangeliu bezprostředně", že Písmo lze správně chápat pouze v prostoru církve. Přitom jedni vidí v církvi velmi žádoucí, ale přece pouze lidské zřízení; pro druhé církev vzešla z Boží vůle: nevznikla více méně náhodně, nýbrž je dílem Kristovým.

Nyní se vraťme k našemu testu ze začátku kapitoly. Body, které jste si poznamenali na téma "církve", se budou u jednotlivých čtenářů lišit podle toho, jaký je jejich vztah k církvi. Většina čtenářů snad už mohla ohodnotit své názory podle dosavadních úvah. Možná, že je na jejich lístku napsáno: papež - kněží - koncil - církevní příkázání, nebo: nesnášenlivost - případ Galileův - politika - nádhera a bohatství - špatní křesťané...

Je jasné, že nám v mysli nejprve vyvstane to, co je vnější a viditelné, co imponuje, nebo na co se naráží. To vše skutečně k církvi patří - ale je to všechno? Je to její podstata? I když se nad tím v klidu zamyslíme, nebude pro nás asi tak snadné popsat, co církev vlastně je: je božská nebo lidská? je jedna nebo je jich více? - je to organizace nebo smýšlení? - hierarchie nebo obec Božího lidu...? O tom teď budeme uvažovat a dotážíme se Písma. Nedejte se odradit, když vám teď předložíme několik myšlenkových postupů, které pro vás možná budou poněkud nesnadnější, protože už předpokládají víru. Církev je společenství věřících a porozumět jí můžeme pouze na základě víry v Krista.

Co chtěl Kristus?

Chtěl nám přinést zvěst o Bohu? Jistě. Ale jak se potom tato zvěst dostává k lidem 20. století? Kristus sám nic nena-psal. A zřejmě šlo o víc než o určitou zvěst; proč by jinak existoval například křesť?

V jedné z předchozích kapitol jsme řekli: Kristus chtěl vykoupit svět a lidi, spojit je s Bohem. Avšak k čemu ustanovil společnou hostinu a shromažďoval kolem sebe učedníky? Jeho záměr směřoval zřejmě ještě dále.

Člověk je celou svou bytostí zaměřen ke společenství. Avšak hřích rozvrací nejen jeho vztah k Bohu, nýbrž narušuje i vzájemné vztahy mezi lidmi (srov. 7. kapitolu). Kristovo dílo proto neplatí pouze pro jednotlivce! Kristus shromažďuje znovu všechny lidi před Bohem, a tím vytváří nové lidské společenství. Nyní chápeme, proč Ježíš znovu a znovu mluví o "Božím království". Mluvili jsme o tom v 8. kapitole. Kristus chce sjednotit v Božím království lidi ze všech národů a dob. V tom je celý Kristův záměr.

Boží lid - církev

Kristus nás učí modlit se: "Přijď království tvé". Znamená to snad, že tu toto království ještě není, že teprve přichází? Ano i ne.

Už před Kristem existoval starozákonní Boží lid - Izrael. V tomto lidu, který se snažil plně uskutečňovat Boží vůli, se začala Boží vláda ve světě. Kristus jednou odpověděl, když se ho zeptali, kdy přijde Boží království: "Je už mezi vámi" (Lk 17, 21). Bylo v něm samotném a v jeho společenství s lidmi. Aby je však udržel živé, aby bylo slyšitelné a viditelné také pro lidi jiných národů a pozdějších dob, shromažďuje lid, který je ochoten přijmout Boží slovo, - tentokrát nikoli z jednoho národa jako ve Staré úmluvě, nýbrž ze všech národů a ras. A toto nové společenství, uskutečňované Kristem, nazýváme církví. Neexistuje sice žádná listina, ve které by Kristus tuto církev slavnostně proklamoval, ale vše, co říkal i jak jednal, směřuje k vytváření takového společenství. Začíná to tím, že kolem sebe shromažďuje lidi, které nazývá učedníky, a posílá je ve svém jménu hlásat radostnou zvěst dalším lidem a pokolením se slovy: "Jako Otec poslal mne, tak i já posílám vás" (Jan 20, 21). "Kdo poslouchá vás, poslouchá mne" (Lk 10, 16). Výchozím bodem pro církev tedy nejsou jednotliví lidé, kteří pudově vytvářejí náboženská společenství, nýbrž Kristus, jemuž jde o blaho celého lidstva. Všichni, kteří ve víře přijímají Kristovo slovo a žijí podle něho, tvoří nový Boží lid, církev.

Po Kristově smrti pokračují jím pověřeni učedníci v začatém díle. Vznikají stále nové místní obce, církev žije a roste v Ježíšově lásce, elánu a autoritě. Apoštolové (nejbližší Ježíšovi učedníci) poznávají svou misijní a vůdčí službu, která má inspirovat další.

Abychom si dobře rozuměli: "Boží království", které Kristus hlásá, není totožné s církví. Církev je zárodek Boží vlády ve světě, je jejím nepatrným začátkem. Proto je zatímni, ne definitivní, neboť v ní dosud existuje hřích; koutky a pšenice v ní ještě rostou vedle sebe (Mt 13, 24n.). Je ve službách Boží vlády; a právě proto jí nikdy nesmí jít o ni samu. Boží království bude plně uskutečněno teprve na konci časů - církev tak naplní své poslání a přestane existovat.

Boží království je také rozsáhlejší než církev. Církev je sice už počínající Boží království, ale hranice obojího se nekryjí. Všichni pokřtěni sice patří k církvi, ale zdaleka ne všichni pokřtěni jsou ochotni podřídit se Boží vůli. Patří k církvi vnějškově, ale nejsou s Božím královstvím spojeni vnitřně. Na druhé straně existuje mnoho lidí, kteří bez vlastní viny nepatří k církvi, a jsou to poctiví lidé, kteří opravdově touží po pravdě a dobru. Nikdo nemůže popírat, že tito lidé celým svým smýšlením už patří do Božího království. Proto už sv. Augustin (+ 430) na toto téma říká: "Uvnitř jsou mnozí, kteří jsou venku, a venku jsou mnozí, kteří jsou uvnitř."

České slovo "církev" podobně jako ruské "cerkov" a německé "Kirche" souvisí s řeckým "kyriake" a znamená "patřící Pánu". V originále Nového zákona se užívá jiného řeckého slova "ekklésia", tj. "shromáždění" nebo "shromážděná obec", které doslova znamená "zástup povoláných" (z toho je odvozené např. francouzské l'Église a italské chiesa).

Tajemství církve

Pro mnoho lidí je církev čímsi tajemným. Jak by jinak mohla přetrvat po všechny časy? Někdo možná pomyslí na tajné smlouvy, inkvizici...

Ve skutečnosti je to mnohem prostší a - tajemnější. V církvi působí Kristus (a tím sám Bůh) až do dnešních dnů. Církev je "Božím předmostím" na tomto světě.

Kristus přislíbil svým učedníkům pro dobu po svém odchodu trvalou pomoc, svého svatého Ducha. To, co Kristus nemohl dokončit, protože učedníci pro to ještě nebyli dost zralí, dovršuje tato pomoc. Síla Boží pomoci v nich začíná působit o prvních letnicích. Nyní se církev poprvé představuje veřejně: mladá obec se hned první den rozrostla o tři tisíce mužů (Sk 2, 41)!

Tím bylo fakticky dovršeno založení církve. Od té doby je svatý Duch její vnitřní silou, jíž Kristus celou církev oživuje a v ní působí. (Srov. Sk 1, 8; 2, 1-13; 15, 28 aj.) Je zároveň duší církve. Bez něho by církev byla opravdu jen souhrnem svých členů, náboženským společenstvím, organizací.

Kde je dnes Kristus?

Není pravda, že Kristus církev jen založil a pak ji nechal, aby se starala sama o sebe. Není zakladatelem náboženství jako Buddha nebo Mohamed, kteří položili pouze základ a šíření své nauky přenechali pozdějším. Kristus je naopak ve své církvi dále přítomen: "Jděte... já budu s vámi po všechny dny až do konce světa" (Mt, 28, 19-20).

Co se tím myslí? Snad jenom něco takového, jako když se řekne: "Zůstanu v myšlenkách s tebou"? nebo: "Jeho dílo žije dál"? Míni se tím více, Písmo to ilustruje v obrazech: "Já jsem vinný kmen, vy jste ratolesti..." (Jan 15). Ratolest žije jen tak dlouho, dokud je spojena s vinným kmenem. Věřící tedy tvoří společně s Kristem jediný život.

Pavel to vyjadřuje ještě mnohem jasněji. Podle něho všichni pokřtěni tvoří s Kristem, svou hlavou, jedno tělo: "Všichni jako celek jsme s Kristem jedno tělo, k sobě navzájem však jako údy" (Řím 12, 5). Jednotlivý úd může přispívat pouze v organickém spojení s celým tělem. Kristův život pulsuje celým organismem. Jaká je to solidarita! Jednotlivci jsou spojeni nejen mezi sebou, ale i s Kristem tak úzce, že Kristus může říci: "Co jste udělali pro jednoho z těchto mých nejnepatrnějších bratří, pro mne jste udělali" (Mt 25, 40). Naproti tomu má každý úd svůj vlastní význam pro celek. "Jako má jedno tělo mnoho údů, ale tyto údy nemají jednu a touž činnost, tak je tomu i s námi" (Řím 12, 4-5; srov. 1 Kor 12, 12 n.). Na jiném místě Pavel nazývá církev nejen tělem Kristovým, nýbrž samotným Kristem: "Všichni jste jeden v Kristu Ježíši" (Gal 3, 28). Sám Kristus se ztotožňuje s církvi, když volá k Šavlovi, který pronásleduje církev: "...Šavle, proč mě pronásleduješ?" (Sk 9, 4). Pronásledování církve je pronásledování Krista.

To všechno máme na mysli, když říkáme, že Kristus žije dále ve své církvi.

Svatá církev ...

Kdo si ještě něco pamatuje z vyučování náboženství, ví, že ke konci vyznání víry stojí: "Věřím... ve svatou církev obecnou..." Zvláště zde hned vzniká u mnoha lidí odpor: "Církev a svatá...!" Žádná vlastnost církve se nepopírá více - a žádná se neseťká s větším nepochopením.

Naprosto se tím nemyslí, že se církev pokládá za shromáždění mimořádně dokonalých lidí. Její svatost naopak záleží v tom, že v ní dále žije Kristus. "Kristus si zamiloval církev a vydal sám sebe za ni, aby ji posvětil..." (Ef 5, 25-26). Svátá je její hlava, Kristus, a tím i všichni, kteří jsou s ním v živoucím vztahu.

Avšak církev je svatá rovněž pro svůj úkol: z Kristova pověření pokračovat v tomto posvěcování člověka. Pavel říká krátce a jasně: "To je vůle Boží - vaše posvěcení" (1 Sol 4, 3). Mluvili jsme o tom v předchozí kapitole.

Ale právě lidé, kterým se poměrně nejvíce podařilo naplnit tento Boží požadavek (a které nazýváme "svatými" - srov. kapitolu 20), - si vesměs velmi silně uvědomovali svou lidskou slabost a hříšnost. Právě oni si byli vědomi, že veškerá svatost je dílem Božím. Křesťan ví spolu s Pavlem: "Milostí Boží jsem, co jsem" (1 Kor 15, 10). Mluvíme-li tedy o svaté církvi, musíme předem vyloučit domýšlivost a samolibost. Tento titul je naopak pro každého jednotlivce i pro církev jako celek jakýmsi "ostnem v těle", protože velmi dobře víme, jak velice podléháme hříchu.

... církev hříšníků

A tím se dostáváme ke zcela jinému pohledu na církev. Velmi dobře chápeme, jestliže mnozí to, co jsme dosud řekli, pocítili jako domýšlivost: Kristus žije dále v církvi, působí v ní Boží Duch, je svatá! Skutečnost je přece úplně jiná: v církvi to často vypadá velmi nelidsky. Přehlíží se tedy úplně, že církev je vytvořena z lidí, kteří hledají, mýlí se a hřeší?

Máte pravdu: znovu stojíme před potíží, že všechno nelze říci najednou. Jakkoli je pravda, že Kristus žije ve své církvi, přece nepřichází v úvahu úplná totožnost církve s Kristem. Nakonec přece tvoří církev lidé.

Podstata církve se nejlépe ukáže, pohlédneme-li na Krista. Tam byl zároveň Bůh i člověk. Právě tak je v církvi, v níž Kristus dále žije, lidské nesmíselné a nerozdělitelně spojeno s božským. Ale co nelze říci o Kristu, platí o církvi: k její lidské stránce patří selhání a hřích. Proto nebude církev nikdy úplně bez poskvrny.

To se týká především každého jejího člena. Ti jsou všichni hříšníci. Kristus se sice modlil za posvěcení lidí, ale necítil se poslán "volat spravedlivé, nýbrž hříšníky" (Mt 9, 13). Proto ve své církvi počítal s hříšníky. "Zbožní" jeho doby mu vytýkali: Ujímá se hříšníků a jí s nimi (Lk 15, 2). Církev od Krista ví, že "nepotřebují lékaře zdraví, ale nemocní" (Mk 2, 17). Proto snáší své slabé údy, i když tolik škodí vážnosti církve. Právě hříšníkům Kristus věnoval svátost božského milosrdenství, zpověď. Kdo z nás by se ještě vůbec mohl počítat k církvi, kdyby v ní hříšníci neměli místo? Nejsou chyby, nad kterými se tak snadno pohoršujeme, nakonec našimi vlastními chybami? Vždyť my všichni jsme přece církve, alespoň pokud jsme pokřtěni.

Z evangelií poznáváme také slabosti apoštolů: Petrovo selhání, zradu Jidášovu, spory o místa v Ježíšově království. V listech apoštolů se dočítáme, že zlořády se vyskytovaly už v prvotní církvi. Členové církve neustále poskvňují zjev "svaté církve". K této církvi hříšníků patří kněží, biskupové a papežové právě tak jako každý jednotlivý věřící.

Avšak hříšnost se týká církve jako viditelné instituce. Druhý vatikánský koncil zdůrazňuje: "Je svatá, a zároveň neustále potřebuje očistění; její cesta je stále cesta pokání a obnovy." Tak jako se lidé pohoršují nad Kristovým křížem, tak je pro ně stálým pohoršením i slabost církve. Vůbec není snadné poznávat za její fasádou Kristovu skutečnost. Dokonce ani v Ježíši z Nazareta mnozí nepoznávali Božího Syna! Ještě těžší je vidět Krista v hříšné církvi.

Kritika církve

Protože církev má chyby a slabosti, smí a musí existovat kritika církve. Nemáme teď na mysli samolibé rozumářství a sžíravou, bořivou kritiku, která chce ranit (ačkoli se musíme ptát, zda se i z takové kritiky nemůžeme poučit a zda

jsme k ní sami nedali podnět). - Věcná a slušná kritika, ať přichází zvnějšku nebo zevnitř, je jen žádoucí. Nesmí jít o to, abychom v církvi všechno obhajovali. Selhávání se neodstraňuje zastíráním či přikrašlováním nebo pouhou retuší, nýbrž obrácením a vyznáním. To však předpokládá pravdivost. Vnitrocírkevní kritika je nadto legitimní ještě z dalšího důvodu: protože každý křesťan nese odpovědnost za celou církev, je mu nejen dovoleno, nýbrž za určitých okolností je jeho povinností, aby řekl, co se mu nezdá v pořádku. Z takové kritiky bude patrná starost o církev a láska k ní nebo bolest z jejího selhávání, nikdy však škodolibá radost. Tato kritika chce pomoci, je konstruktivní. Samo sebou se rozumí, že kritika církve má hranice tam, kde jde jednoznačně o ustanovení samého Krista.

Křesťanství bez církve

Vraťme se ještě jednou k obtížím mnoha vážně hledajících dnešních lidí: nestaví se církev mezi Boha a nás? Není náboženství něco pouze vnitřního, jen osobního? Nestačí soukromá zbožnost?

Odpověď může znít takto: zjevení skrze Krista se událo jednou provždy před 2000 roky, a proto k nám může dospět pouze prostřednictvím lidí. Bůh používá člověka a nechává ho dělat, co umí, neboť bere člověka vážně. Proto ho také pokládá za schopného, aby dále předával, co převzal od Krista, - ovšem s Božím přispěním. V dopise Římanům stojí: "Jak o něm mohou uslyšet bez hlasatele?" (Řím 10, 14).

Existuje však ještě další hledisko: víra ve smyslu Kristově není pouze soukromá záležitost srdce. Soukromá zbožnost ovšem nesmí v křesťanství chybět, zdá se však, že mnozí křesťané znají z Písma pouze větu: "Když se modlíš, vejdi do své komůrky" (Mt 6, 6). Přehlížejí přitom všechno, co bylo až dosud řečeno. "Bůh a já" a "to si vyřídím s Bohem já sám" - to jsou formule, na které zužují celé křesťanství. Obraz církve jako Kristova těla však ukazuje, že jeden úd má pomáhat druhému, že nikdo není ve své víře soběstačný. Člověk je ve všech oblastech spojen s druhými. Kdo se o to vážně snaží, pozná, že zbožnost, která spočívá sama na sobě, které se neustále nedostává podnětů a podpory od společenství, se posléze stává nudnou a pokřivenou. Sebeospravedlňování ("ve svém srdci jsem zbožný") bývá snadno záminkou pro omezení náboženství na nezávazné minimum. Uskutečňujeme-li svou víru ve společenství, není to žádnou překážkou osobního vztahu k Bohu.

Nestačí však také chápat církev pouze jako neviditelné, čistě duchovní společenství těch, kteří věří v Krista. Jak by pak mohly údy tohoto jediného těla opravdu stát při sobě? A jak by se mohly udělovat svátosti bez církve? Jak by se například mohla bez viditelné obce slavit večeře Páně? Mimoto Kristus dal své církvi viditelné vedení a viditelnou autoritu. To všechno má smysl pouze tehdy, když i společenství je viditelné.

"I bez církve mohu být dobrým křesťanem" - tato formulace se zdá podle všeho velmi pochybná. Odkud vůbec něco víme o Kristu, ne-li skrze církev? Samo Písmo nám předala církev, a kdo by se chtěl jako jednotlivec "opírat pouze o bibli", bude právě bibli znovu odkázán na církev!

Všimněte si, že všechny tyto úvahy nakonec vyúsťují v otázku: proč se vůbec stal Kristus člověkem? Proč se Bůh neděluje bezprostředně každému jednotlivému člověku? Proč? To nevíme, víme pouze, že Bůh ve svém zjevení fakticky šel cestou "zlidšťování" a že tento způsob zachovává v celých dějinách. Církev zjevně není ničím jiným než pokračováním tohoto Kristova vtělení. Od té doby, co se nám Bůh přiblížil tak, že se stal jedním z nás, nesmíme ho už hledat "na onom světě", jako by byl daleko, mimo lidské společenství. Tak jako bylo možno Krista za jeho života na zemi vidět a dotýkat se ho, tak musí být viditelné a hmatatelné i společenství, které založil. V Kristově vtělení přisvědčil Bůh ke všemu lidskému kromě hříchu, a tím odpovídá člověku jako bytosti z masa a krve, která potřebuje i to, co je viditelné. Všechny pokusy vybudovat čistě duchovní církev po krátké době ztroskotávají.

Bůh nás zachraňuje prostřednictvím druhých lidí proto, abychom měli neustále před očima, že sami sebe nemůžeme zachránit vlastními silami. Věřit v církev jako společenství Božího lidu znamená vyvarovat se individualistického scestí ve své víře!

K promyšlení

"Církví" je každý, kdo se k ní doznává. Nikdy o ní nesmíme mluvit, jako by stála jinde než my. Stále se musíme vmýšlet do představy o ní tak, jako bychom to byli my sami, a úsudek, jaký si o ní uděláme, musíme vztahovat také na sebe. Pak vždy dopadne naše představa a úsudek jinak, asi jako když mluvíme o chybách člověka, se kterým jsme spojeni. (Romano Guardini)

V každé době a ve všech národech je Bohu milý, kdokoli ho má v úctě a koná, co je správné. Bůh si však nepřál posvětit a spasit lidi jednotlivě, bez jakýchkoli vzájemných vztahů, nýbrž chtěl z nich vytvořit lid, který by ho opravdově vyznával a jemu svatě sloužil. (Druhý vatikánský koncil, Světlo národů, 9)

Úkolem církve je podporovat a povznášet všechno, co je v lidské společnosti pravdivého, dobrého a krásného; když se proto věrně drží evangelia a vykonává ve světě své poslání, upevňuje mír mezi lidmi k Boží slávě. (Druhý vatikánský koncil, O církvi v dnešním světě, 76)

10. ROZMANITÉ SLUŽBY

To, co jsme dosud řekli o církvi, by podepsalo i mnoho nekatolických křesťanů. K vlastním "ožehavým bodům" se dostáváme teprve nyní. Na katolické církvi je nápadná především její důkladná výstavba: v čele papež, obklopený mezinárodním vedoucím štábem; na celém světě kolem tří tisíc biskupů a statisíce kněží, kteří až do nejmenší vesnice zaručují jednotné vedení. Tedy světová instituce.

To všechno pochází od Krista? - Nikoli, naprosto ne všechno. Církev žije v čase, a je proto také formována dějinami. Nikdo nemůže očekávat, že nástupci apoštolů ve 20. století půjdou opět lovit ryby na Genezaretské jezero. Na to se úkoly příliš rozrostly po celém světě. Společenství šesti set miliónů lidí se naprosto nemůže vzdát organizace a reprezentace. V průběhu dějin se ovšem v církvi vytvořilo mnoho dobově podmíněného, co dnes už sotva chápeme. Dnes v katolické církvi probíhá obrovská proměna, kterou se zájmem sledují i stojící mimo. Zejména od posledního koncilu se církev zřetelně snaží odvrhnout dobově vázaný balast. Pro mnohé je to přímo vzrušující.

Ale navzdory všemu přizpůsobování novým podmínkám budou podstatné věci muset zůstat. K nim patří také základní struktura církve s biskupy jakožto nástupci apoštolů a s papežem jakožto prvním v tomto kolegiu.

Jedno společenství - mnoho úkolů

Připadá nám samozřejmé, že v národě různí lidé přejímají různé služby pro společnost. Ani církev není jen nahromadění jednotlivců, nýbrž uspořádaná obec. (Čtěte v této souvislosti 1 Kor 12, 12 n.)

Před Bohem si jsou všichni lidé rovni, proto nesmí být v církvi lidé rozdělováni a hodnoceni podle majetku, věku, urozenosti, rasy či původu; ale ani vysoký úřad nevyvyšuje jednoho nad druhého. Od věřícího prostého až po papeže jsou všichni stejně povoláni k víře a poslušnosti. Důležitější než jakékoli rozlišování mezi úřadem a obcí je pospolitost všech. Všichni jsou církev, ne snad pouze vedoucí; všichni jsou "laici" (z řeckého "laos"), což podle významu slova znamená nic jiného než "patřící k lidu". Každý člen má podíl na poslání církve, každý jednotlivec je povolán k apoštolátu a má hlásat Krista. Proto se nikdo nesmí vyvyšovat nad druhého. Jediný, kdo stojí nad všemi jako hlava, je Kristus - všichni ostatní jsou jako jedna rodina.

Nicméně jsou v církvi nutné různé služby (úřady) - už Písmo uvádí apoštoly, proroky, učitele, na jiném místě jáhny, starší ale také zvláštní dary, jako uzdravování nemocných, vykládání Božího slova, konání zázraků...

Avšak když Písmo mluví o nějakém úřadě, nemyslí se tím přednost jednoho před ostatními, každý úřad - a tedy i vedení - je služba lidem a církvi. Moc nelze v Novém zákoně chápat na způsob lidského nebo státního práva. Kde tedy nositelé zneužili svého úřadu jako prostředku k vykonávání osobní moci, vzdálili se od Kristova příkazu.

Mezi různými službami vyniká úřad apoštolů. Kristus vyvolil z učedníků, které kolem sebe shromáždil, dvanáct, které zvláště vychovává a nazývá apoštoly; řecký i hebrejský výraz pro tuto službu znamená: vyslanec, zplnomocněnec (Lk 6, 12-16; Mk 3, 13-19). Těch dvanáct Ježíš vybavuje zvláštní mocí, takže mohou mluvit k lidem opravdu v jeho jménu, tj. jako on sám: „Jako Otec poslal mne, tak i já posílám vás“ (Jan 20, 21). Jim slibuje svou pomoc až do konce časů (Mt 28, 20) a posílá jim svatého Ducha (Sk 1, 8).

Tím se však stalo něco rozhodujícího. Kristus dal své obci vedení. Společenství Božího lidu nyní mělo řád Kristem založený, viditelnou autoritu. Ve Skutcích apoštolů a v listech apoštolů už nacházíme tuto základní strukturu církve uskutečněnou.

Během svého přebývání s Kristem dostali jim vybraní učedníci zvláštní moc, kterou je možno vyjádřit jako pověření k různým službám Božímu lidu (tyto služby bývají tradičně označovány termínem "úřad"). Je to:

1. Služba hlásání Božího slova (učitelský úřad)

Kristus zůstává i pro budoucnost učitelem své církve ("...jen jeden je váš učitel: Mesiáš" Mt 23, 10). Zároveň však k tomu bereme do své služby lidi: "Je mi dána veškerá moc na nebi i na zemi, jděte tedy, získejte za učedníky všechny národy, křtěte je ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého a učte je zachovávat všechno, co jsem vám přikázal. Já budu s vámi po všechny dny až do konce světa" (Mt 28, 18-20). Tímto vysláním také propůjčuje moc. Všichni křesťané mají sice nějaký podíl na tomto učitelském úřadě církve, každý je v každém okamžiku - i bez úředního pověření - Bohem povolán, aby svědčil o své víře. Avšak se zavazující autoritou - "jako mne poslal Otec, tak já posílám vás" - to činí pouze ti, kteří jsou Kristem zvláště pověřeni.

2. Kněžská služba (kněžský úřad)

je poslání a moc posvěcovat. Veškeré posvěcení samozřejmě vychází od Krista. On je jediný a skutečný kněz církve, ale na jeho kněžství má podíl celý Boží lid skrze křest a biřmování. Mluvíme proto o "všeobecném kněžství" všech věřících (srov. 1 Petr 2, 5-9). Vykonává se mimo jiné ve spoluúčasti na mešní oběti a svátostech, při modlitbě, v příkladném křesťanském životě. Každou prací a námahou, jsou-li konány v duchu Kristově, může jednotlivec přispívat k posvěcení světa.

Zvláštní zplnomocnění posvěcovat však Kristus uděluje kněžím. Jsou především pověřeni udělovat svátost: křest (Mt 28, 19), odpuštění hříchů (Jan 20, 23), slavit večeři Páně (Lk 22, 19). Tak to chápala církev, která vkládáním biskupových rukou při kněžském svěcení vždy znovu některé muže vybírala k této službě (2 Tim 1, 6).

3. Služba vedení (nazývá se také úřad pastýřský)

Kristus zůstává vůdcem své obce, ale viditelným způsobem ji vede prostřednictvím lidí: "Všechno, co svázete na zemi, bude svázáno v nebi, a co rozvázete na zemi, bude rozvázáno v nebi" (Mt 18, 18). Podle tehdejšího způsobu řeči to znamená: stanovit závazné povinnosti a rušit je, přijímat do společenství a vylučovat z něho, krátce řečeno řídit všechno, co patří k řádu Božího lidu. To, co apoštolové takto stanoví, "bude svázáno i v nebi".

A Petr?

Mezi apoštoly jeden zřetelně vyniká, jistý Šimon, který od Krista dostane jméno "kéfa", tj. řecky "petros" = "skála". Ostatní apoštolové mu tuto přednost neupírali, a to přesto, že Petr nebyl nejstarší, že nebyl povolán jako první a nebyl ani nejmilejším učedníkem. Nikde se také nic neříká o tom, že snad měl zvláštní schopnosti nebo ctnosti, právě naopak. Nicméně je Petr často jmenován v evangeliích zcela zvláštním způsobem před ostatními apoštoly. Stojí v čele všech seznamů apoštolů. Proč se např. vícekrát říká: "Petr a ti, kdo byli s ním"? Většinou je mluvčím sboru apoštolů. Tato přednost je zvláště patrná po Kristově nanebevstoupení. Skutky apoštolů ukazují, že Petr jedná jako vůdce mladé obce a jako takový je jí také uznáván.

Avšak rozhodující místo, které je zároveň odůvodněním této přednosti, nalzáme v Matoušově 16. kapitole. Kristus klade učedníkům otázku: "Za koho mě pokládáte?" Za všechny opět odpovídá Petr: "Ty jsi Kristus, Syn živého Boha." Ježíš tuto odpověď potvrzuje a pak úlohy vyměňuje: říká nyní Šimonovi, kdo je on či kým má být. Přitom dochází v aramejské řeči k zajímavé slovní hříčce: "Ty jsi kéfa (= skála) a na tomto "kéfa" postavím svou církev a pekelné brány (to je souhrn veškeré zlé moci) ji nepřemohou, tobě dám klíče od nebeského království, co svážeš na zemi, bude svázáno i na nebi, a co rozvážeš na zemi, bude rozvázáno i na nebi."

Stavba, kterou chce Kristus vybudovat ve své obci, má mít v Petrovi svůj základ na skále, a ten ponese její další trvání. Vlastním základem ovšem zůstává Kristus (1 Kor 10, 4). Chce však své církvi dát pro dobu po svém odchodu také pozemský základ. Proto Pavel právem říká, že je církev vybudována na základech apoštolů a proroků (Ef 2, 20). Zde se však uvádí Petr jako zvláštní "skála", základ církve.

To je ještě patrnější z následujících slov. Moc svazovat a rozvazovat, kterou Kristus podle Mt 18, 18 uděluje apoštolům, se zde přislibuje jedinému Petrovi. Vzhledem ke slovům o "klíčích nebeského království" je Petr až dodnes většinou zobrazován s klíčem, ale to právě vede k omylu. V této souvislosti je nutno vědět, co chce Písmo v tehdejší způsobu vyjadřování říci: Moc klíčů je mnohem více než služba vrátného. U Izaiáše 22, 22 například tato moc klíčů zastupuje moc královskou.

Petrovu vůdčí úlohu vyjadřuje Kristus ještě v jiném obraze, když ho ustanovuje nejvyšším pastýřem své církve. Kristus, který je si vědom, že je Pastýřem své obce (Jan 10, 11 n.), říká Petrovi: "Pas mé beránky, pas mé ovce" (Jan 21, 15n.). Být pastýřem v této souvislosti znamená nejvyšší řídicí moc. Králové jsou v Písmě nazýváni "pastýři národů". Kristus tedy Petrovi propůjčuje svou vlastní moc. Tato moc mu nutně náleží i ve vztahu k ostatním apoštolům.

Krátce řečeno: sboru apoštolů byla svěřena služba vedení celé církve. Avšak v Petrovi měl tento sbor viditelnou hlavu. Má svou službou všechny bratry posilovat ve víře a v jednotě (Lk 22, 32).

... až do konce světa

Nejranější úřady církve (služba Dvanácti a služba Petrova) byly tedy založeny samotným Kristem. Ale jak tomu mělo být po smrti apoštolů? Nikdo netvrdí, že všechny formy úřadů, jak dnes existují, pocházejí přímo od Krista. Ten mnohé ponechal vývoji. Založil živou církev, která se měla rozvíjet. Doba apoštolů byla dobou zjevení, v níž byly položeny základy.

Ale vývoj církve byl službou apoštolů už předznamenán. Kristus přece apoštolům přislíbil svou pomoc až do konce světa. Avšak apoštolové se konce světa nedožili, příslib tedy platil jejich úřadu. Musíme tedy přijmout, že podle vůle Kristovy mají v církvi jejich úřady trvat dál. V Písmě nikde není psáno, že by Kristem založená autorita měla platit pouze po dobu apoštolů a pak měla či směla být opět změněna.

Služba apoštolů byla ovšem něco jedinečného. Byli očitými svědky Kristova života. Založili církev. Ani jedno ani druhé nemohli předat svým nástupcům. Proto dnes v církvi už nemluvíme o apoštolech, ale o jejich nástupcích.

Tak zřejmě chápali Krista i sami apoštolové, a proto svou vlastní moc předávali dalším mužům modlitbou a vkládáním rukou (srov. 2 Tim 1, 6; 1 Tim 4, 14; 5, 22; Tit 1, 5). Tito nástupci se nazývají řecky "episkopi", dohlížitelé. Na první pohled vidíme, že z toho je odvozeno české slovo "biskup". Tak píše Pavel těm, které pověřil v obci efeské: "Dbejte na sebe i na celé stádo, v kterém vás Duch svatý ustanovil za představené, abyste spravovali církev Boží" (Sk 20, 28). Na jiných místech jsou tito vůdcové nazýváni staršími, řecky "presbyteroi". Biskupové a presbyteri se tehdy zřejmě ještě nerozlišovali. V čele obcí zprvu stálo patrně několik presbyterů či biskupů, kteří zase měli ku pomoci jáhny. Ale ještě za života apoštolů pokročí vývoj tak, že jediný biskup je hlavou obce a představeným presbyterů. Kolem roku 100 byl v Antiochii biskup Ignác a z jeho dopisů vyplývá, že biskupové jsou také v jiných městech.

Z tohoto hlediska je zajímavý původní text z tehdejší doby: Biskup Ignác píše obci ve Smyrně: "Poslouchejte všichni biskupa, jako Kristus poslouchal Otce, a kněze jako apoštolů. Mějte úctu k diakonům ... Na místě Božím stojí před stádem, jehož jsou pastýři!" Biskup Klement z Říma píše už v roce 96 obci v Korintě: "Kristus je od Boha a apoštolové jsou od Krista a biskupové jsou od apoštolů, a proto nemohou být odstraněni" (1 Klem 42).

Toto nástupnictví po apoštolech bylo pro první křesťany také zárukou souhlasu s naukou apoštolů.

Kolem r. 200 např. píše Ireneus (Adv. haer. III, 3, 1): "Skrze apoštolskou poslušnost k nám přišla pravda a apoštolská tradice je známa po celém světě. Chceme-li vidět pravdu, stačí, abychom se jich (biskupů) v celém světě drželi." A potom uvádí seznamy biskupů, jimiž chce ukázat, jak od apoštolů až do jeho doby jeden biskup následoval po druhém. Přitom mu záleží především na poslušnosti římského biskupa, protože jeho nástupci pro něho zaručují apoštolskou poslušnost na celém světě.

Katolická církev tedy v biskupském úřadě nevidí jen lidské zřízení. Druhý vatikánský koncil výslovně zdůrazňuje, že biskupové na základě božského ustanovení nastupovali na místo apoštolů.

Podle katolického přesvědčení tedy jsou úřady vedení, hlásání a posvěcování - jakkoli je k těmto službám povolán každý věřící - vázány na následnost (poslušnost) od apoštolů. Slovo a svátost jsou v církvi předávány především těmi, kteří k tomu mají zvláštní pověření (úřad). Jim je vyhrazeno udělování většiny svátostí. Ve zvláštní svátosti svěcení, která má tři stupně (svěcení jáhenské, kněžské a biskupské) jsou jednotlivci z Božího lidu podle Písma a tradice zplnomocňováni ke službě společenství (Žid 5, 1). Proto v katolické církvi vedle obecného kněžství věřících existuje kněžství jako zvláštní funkce (úřad).

Úřad převzatý od apoštolů se jako za časů apoštolů předává ve viditelném znamení (svátosti) modlitbou a vkládáním rukou biskupa (při svěcení biskupa obvykle tří biskupů zároveň). Už Pavel píše svému žáku a nástupci biskupovi Timoteovi: "Oživ plamen onoho Božího daru, který ti byl dán vkládáním mých rukou" (2 Tim 1, 6). To je více než slavnostní uvedení do úřadu: říkáme tomu "svěcení", to znamená, že tento muž je postaven do služby Bohu, nenáleží už jen sám sobě. Kristus chce od té chvíle jednat skrze něho.

Z toho je patrné, že zplnomocnění k takovému úřadu nepřichází zdola (tedy ani od obce ani ze zdatnosti či zásluh člověka), nýbrž "shora", od Krista. Na druhé straně kněz tuto moc nedostává pro sebe, nýbrž jakožto člen Božího lidu a pro tento Boží lid. Kněz je člověk jako každý jiný; požaduje se od něho stejná víra jako od každého křesťana, avšak v okamžiku, kdy udílí svátosti a zvěstuje slovo, stává se nástrojem Kristovým. Nakonec v knězi jedná on. Už Pavel říká: "Jsme proto Kristovi vyslanci" (2 Kor 5, 20). I nehodný nebo dokonce odpadlý kněz si podržuje navždy moc, která mu byla svěcením předána a která je, zdůrazněme to ještě jednou, jen službou.

Skutečnost, že tato služba obci a naprostá oddanost Bohu vyžadují a vážou kněze celého, je také důvodem pro to, že katoličtí kněží zůstávají svobodní (tzv. celibát). Samo Písmo na více místech doporučuje tuto svobodu "pro Boží království" (Mt 19, 10-12 aj.). Pevné spojení kněžství a celibátu - které ostatně neplatí v celé katolické církvi, nýbrž jen v oblasti západního obřadu - je ovšem pouze církevním ustanovením a mohlo by být opět zrušeno.

Poslušnost v úřadě a jednota s učením apoštolů jsou známky toho, že církev je apoštolská. To však bylo stanoveno jako nezbytná známka církve už na koncilu v Cařihradě v roce 381, když bylo křesťanské učení shrnuto do vyznání viry: "Věřím v ...apoštolskou církev."

Potřebujeme papeže?

Viděli jsme, že ve sboru apoštolů měl Petr přednost. Poslání sboru apoštolů převzal sbor biskupů. Katolická církev je přesvědčena, že i ve sboru biskupů má být podle vůle Kristovy opět jeden, jemuž připadá jakožto Petrovu nástupci lidské vedení tohoto sboru a celé církve. Také moc, které se dostalo Petrovi, neplatí jen pro něho, je možno ji nalézt v církvi ještě dnes. Když Ježíš (Mt 16, 18) nazývá Petra skálou, na které chce postavit svou církev, aby zabezpečil její přetrvání až do konce, myslí tím Petrův úřad - nikoli tohoto slabého člověka, který brzo potom Ježíše zapře a který nadto nemůže žít až do konce časů. Jeho úřad má být základem, který zaručuje jednotu církve a neporušenost nauky za Kristova přispění. Je známo, že římstí biskupové se v tomto smyslu chápou jako nástupci sv. Petra. Na počátku církve se to ovšem nemuselo projevat tak zřetelně jako později. Církev tehdy byla ještě málo rozšířena, autorita, která všechno držela pospolu, nebyla ještě tak důležitá. Nicméně už pro nejranější dobu církve existují dokumenty, které vyjadřují přednost římských biskupů.

Od 4. století byl tzv. primát římského biskupa uznáván všeobecně. Význam papežství se pak v průběhu staletí dále vystupňoval. Vrcholného bodu dosáhl tento vývoj na 1. vatikánském koncilu r. 1870 a v papežích, kteří potom následovali. Naproti tomu 2. vatikánský koncil opět silněji vyzdvihl kolegiální autoritu všech biskupů v čele s římským biskupem, nástupcem sv. Petra, jehož autorita tím není nijak dotčena.

Podle katolického přesvědčení Kristus sám myslel na svého "zástupce" na zemi, což není totéž jako "nástupce". Nastoupit lze jen po někom, kdo ze svého místa odešel, avšak Kristus žije dále jako hlava církve. Papež je nástupcem Petra, ale zástupce či náměstek Kristův. Zástupce zastupuje v určité oblasti místo druhého, který stojí nad ním, komu patří vlastní moc a komu má skládat účty.

Titul papež znamená prostě "otec" (to neodporuje odmítnutí tohoto titulu v evangeliu - Mt 23, 9 -, chápeme-li ho v Pavlově smyslu - 1 Kor 4, 15 a Ef 3, 15 - jako duchovní otcovství, které se odvozuje od Otce v nebesích). Jako oslovení se většinou užívá "Svatý otče", čímž se vyjadřuje svatost jeho úřadu, nikoli jeho osoby. On sám se nezdá nazývat "služebníkem Božích služebníků", neboť i úřad papeže je pouze službou společenství církve. Má konat především službu sjednocování a soudržnosti. Papež Pavel VI. v jedné ze svých encyklik zdůraznil, že primát nemá být svrchovanost duchovní pýchy nebo lidského panství, nýbrž primát služby, pomoci a lásky.

Právě papežové poslední doby jsou si bolestně vědomi toho, že mnozí křesťané chápou tento úřad jako překážku na cestě k opětovnému sjednocení křesťanských církví. Naproti tomu přibývá nekatolických hlasů, které označují papeže za krystalizační bod budoucí jednoty všech křesťanů.

Papež a biskupové

Strukturu církve nesmíme srovnávat se strukturou států a parlamentů. Pojmy jako demokracie a absolutismus, případně monarchie, se tu nehodí. Církev je sice uspořádané společenství s různými funkcemi - říkáme jim hierarchie (to znamená "svatý původ", "svatá vláda"). Ale sjednocující skutečnost společného povolání k témuž Božímu lidu je mnohem důležitější než veškeré rozlišování podle církevního úřadu nebo stavu. To je také patrné na vztahu mezi papežem a biskupy.

Otázka zní: od koho mají biskupové svou moc? Jsou to snad jen papežovi úředníci, takže nakonec římský biskup, papež, je současně biskupem i v Paříži, Vídni nebo v Praze? Tak jako Petr byl jedním ze dvanácti a s nimi spojen, tak je papež jedním z biskupů a s nimi spojen. Proto také neexistuje žádné papežské svěcení, neboť papež je papežem tím, že je římským biskupem. Proto Pavel VI. podpisoval koncilové dokumenty jako "biskup katolické církve". Biskupové nejsou "prodlouženou rukou" papeže, nýbrž každý řídí svou diecézi bezprostředně z Kristova pověření a z jeho moci.

Avšak každý biskup má svůj úřad pouze v jednotě se sborem ostatních biskupů, k němuž samozřejmě patří i papež. Podobně jako apoštolové jsou i biskupové navzájem spojeni a nejsou tedy odpovědní jen za svou diecézi, nýbrž také za celou církev. To je patrné zvláště na mezinárodní biskupské synodě, kterou papež Pavel VI. ustavil jako svůj stálý poradní sbor, nebo na koncilech, které se příležitostně scházejí. Jako ve sboru apoštolů byl Kristovým zástupcem Petr, tak papež sám má nejvyšší moc nad celou církví. Papež je sice také biskup, ale zároveň je v čele biskupského sboru.

Podle toho existují v církvi dvě nejvyšší moci. Předně všichni biskupové společně s papežem, za druhé papež sám. V Písmu se propůjčuje moc svazovat a rozsvazovat Petrovi (Mt 16, 19), ale i sboru apoštolů (Mt 18, 18). Tak lze chápat, když nejvyšší moc vykonává buď papež sám, nebo biskupové společně s papežem.

Církev je tedy útvar skládající se z mnoha místních církví, které mají svůj závazný orientační bod v sídle svatého Petra v Římě. Velký počet biskupů ve vedení církve odráží rozmanitost Božího lidu v církvi. Jedinou hlavou sboru biskupů se viditelně projevuje a uskutečňuje jednota Kristovy obce.

Neomylnost církve

Následující výklad bude srozumitelný jedině tehdy, když budeme předpokládat všechno to, co jsme až dosud řekli. O "neomylnosti" můžeme mluvit jedině proto, že Kristus dále žije ve své církvi. Slovo "neomylnost" jste už jistě slyšeli -

většinou v souvislosti s papežem - a lze velmi dobře chápat, že na první pohled vyvolává nepříznivý dojem nekřesťanské domyšlivosti; tento termín není příliš šťastný. Lépe by snad bylo mluvit o "trvání církve v Boží pravdě". Je totiž třeba předem říci, že tato vlastnost náleží nejprve církvi jako celku, která ji dostala jako Boží dar, neboť jediný Bůh je neomylný. Teprve v druhé řadě papeži jako prvnímu služebníku celé církve.

Nejprve řekněme, co "neomylnost", toto "trvání v Boží pravdě", neznamena. Neznamena, že existuje nějaký člověk, který by nemohl hřešit nebo se mýlit. I papež je člověk se slabostmi a chybami. I on se zpovídá. I on se může mýlit, dokonce i v teologických otázkách. Neomylnost také neznamena, že církev nemůže učinit žádná chybná rozhodnutí, že by už nemohla a nemusela pronikat do pravdy víry hlouběji. Neříká také, že všechny naukové názory, které kdy byly v církvi zastávány, jsou bez omylu. Ani papežovy projevy nebo papežovy encykliky ještě nespádají pod neomylnost jen proto, že byly vydány papežem.

Jako neomylné a nezměnitelné hlásání platí pouze to, čemu církev učí ve slavnostní definici článků víry nebo ve všeobecném hlásání nauky všech biskupů s výslovným odvoláním na Boží zjevení. Takovou nauku pak nazýváme "dogmatem". Ale i sama dogmata jsou ve svých formulacích dobově podmíněná a mohou být v průběhu času pochopena hlouběji a vyslovena zřetelněji, nikoli však odvolána. Toho, co církev vyslovila jako definitivně poznanou Boží pravdu, zaručenou a naplno zavazující, není příliš mnoho. Jsou to pevné sloupy nesoucí stavbu.

Důvod, že nám církev zaručuje trvání v pravdě, je v tom, že nám zvěstuje Boží slovo, které nemůže vést k omylu. K tomu jí byla dána pomoc svatého Ducha. V církvi mluví Kristus. "Kdo poslouchá vás, poslouchá mne, kdo pohrdá vámi, pohrdá mnou; kdo však pohrdá mnou, pohrdá tím, který mě poslal" (Lk 10, 16).

Kdybychom neměli důvěru v církev, že v ní dále působí Kristus, nemohli bychom mít také důvěru v Písmo svaté, které vzešlo z hlásání prvotní církve. Jestliže však Kristus zavazuje lidi, aby poslouchali církev, protože v ní mohou slyšet jeho, pak také smíme mít důvěru v to, že tato církev v podstatných věcech nepodává falešné nauky.

Učitelství církve

Kdo nám však zaručuje, že se v této křesťanské zvěsti skutečně setkáváme s Kristovou zvěstí?

Vždy budou existovat nejasnosti o tom, jak se má Kristovo slovo chápat. Slovo Pána vždy potřebuje výklad. Různé křesťanské směry vykládají totiž rozličně i rozhodující biblická místa. Lidské slovo totiž může nadpřirozený obsah skutečnosti vyjádřit jen nedokonale. Už z této úvahy se jeví jako nepravděpodobné, že by Bůh neučinil nic, co by věřícím mohlo dát orientaci pro správné chápání jeho zjevení.

Církev si byla od začátku vědoma Boží pomoci při svých rozhodnutích o víře. V 15. kapitole Skutků apoštolů čteme, jak se apoštolové a starší sešli k důležité poradě. Věděli, že Kristův Duch je s nimi, proto uvedli své usnesení slovy: "Rozhodl Duch svatý a my..."

Tento příklad zároveň objasňuje, kdo je nositelem a zárukou tohoto setrvání v pravdě. Jistě ne jednotlivý věřící a také ne jednotlivý biskup; každý z nich se může ve věcech víry mýlit, avšak církev jako celek nemůže v závažných věcech víry upadnout do omylu, protože ji před tím chrání sám Kristus. Konkrétně je toto obecné přesvědčení víry církve představováno kolegiem biskupů. Ti tvoří učitelství církve. Proto podle katolické nauky biskupové (kteří jsou nástupci apoštolů) ve svém souhrnu (tedy společně s papežem) nemohou upadnout do podstatného omylu, když rozhodují definitivně a závazně o otázkách víry a mravů.

Dar trvání v pravdě se však může projevit i jinak. Co když se například - jak k tomu v dějinách církve nejednou došlo - i velké skupiny v církvi rozhodnou pro svůj výklad? Nebo když ani biskupové nejsou jednotní v názoru na to, kde je pravda?

V takových případech rozhodoval v dějinách vždycky římský biskup. On je zárukou jednoty a pravdy ve sboru spolubiskupů. Jeho se proto snažili o svých názorech přesvědčit i učitelé omylů. On je jakožto poslední instance v otázkách víry a mravů (ale jen v nich) neomylný, když učí nějaké nauce s odvoláním na svou nejvyšší učitelkou moc s konečnou platností a pro celou církev (když mluví "ex cathedra"). O něm platí slovo, které Pán pronesl k Petrovi: "Ale já

jsem za tebe prosil, aby tvoje víra nepřestala. A ty potom, až se obrátíš, utvrzuj své bratry" (Lk 22, 32). Příklad rozhodnutí "ex cathedra" je pochopitelně nanejvýš vzácný. Fakticky římský biskup takové závazné prohlášení nevysloví, dokud se předem neujistí o mínění ostatních biskupů. I papež může jako závazné pro víru předkládat jen to, co věří celá církev. I on je věřící, který svou víru - jako každý druhý - přijímá od církve. Učitelství úřad nestojí nad 'Božím slovem, nýbrž mu slouží.

V posledních staletích známe jen dvě taková rozhodnutí papeže. V roce 1854 prohlášení o neposkvrněném početí Panny Marie a v roce 1950 o jejím přijetí do nebe. Ale ani v těchto případech nejde vlastně o neomylná rozhodnutí papeže samotného, nýbrž předem byli dotázáni všichni katoličtí biskupové světa. I v těchto případech je třeba mluvit o neomylném rozhodnutí veškerého učitelského úřadu církve, kterému předcházelo dlouhé vyjasňování a zrání otázky ve vědomí a víře celé církve.

V učitelském úřadě nejde o svévolné nařizování vyžadující bezpodmínečný mlčenlivý souhlas. I zde církev slouží člověku. Tak jako se chceme v temné chodbě něčeho přidržet, dává nám církev ve svých jasných výpovědích o víře oporu, která nám dovoluje říci s podobnou jistotou, jako apoštol Pavel: "Vím, v koho jsem složil svou důvěru" (2 Tim 1, 12).

K promyšlení

Církev má autoritu. Tato autorita neznamena nadvládu, aby každý jednotlivec byl poddaným, nýbrž církev je služebnicí věřících. Její autorita je autoritou služby. (Romano Guardini)

11. CÍRKEV A CÍRKVE

Na celém světě ...

Do společenství, které chce Kristus shromáždit, jsou povoláni všichni lidé. Z toho plyne, že může být jen jediné společenství, jen jedna církev, která se má rozšířit "po celé zemi" (to je význam řeckého slova "katolický") a do všech časů. Světovost a jednota, katolicita a jedinstvo církve tedy patří vnitřně k sobě, jedno je základem druhého.

Nový zákon sice mluví v Pavlových listech a ve Skutcích apoštolů o mnoha církvích, avšak tím jsou míněny místní církve (např. v Korintě, v Efesu, v Římě atd.). V průběhu dějin si takové místní církve vytvořily a uchovaly určité zvláštnosti, jako např. vlastní obyčeje, vlastní obřady, vlastní řeč atd. Všechny však spojovala jedna a táž víra, všechny se považovaly za dílčí prvky celé církve. V tomto smyslu je množné číslo "církve" naprosto oprávněné. Stejně vědomí měly původně staré patriarcháty východu (v Cařihradě, Jeruzalémě, Antiochii) sdružující diecéze většího území, které však byly v úzkém spojení mezi sebou a s Petrovým nástupcem, papežem. Právem se nazývají "církve".

V tomto smyslu je také římskokatolická církev dílčí církev, neboť katolická církev není prostě totožná s římskou - či jak se říká - latinskou církví. Tak se označuje pouze dílčí církev Evropy, římský patriarchát; pokud jde o počet, patří k němu daleko nejvíce katolíků po celém světě, jimž je společný římský obřad v liturgii.

Pojem "katolický" tedy neznamena pouze zeměpisné rozšíření po celém světě, nýbrž tu skutečnost, že místní obce a dílčí církve žijí ve vzájemném společenství a neizolují se vzájemně. Každá jednotlivá církev je začleněna do celkové církve a není bez ní myslitelná. Tak jako jednotlivý biskup nese odpovědnost za celou církev, tak také jednotlivé dílčí církve přispívají svými hodnotami k celku církve, a to je katolicita. V tomto smyslu skutečně v Kristově církvi existuje mnohostrannost, která je dána světovostí církve: mnohost národů, ras a kultur, mnohost úřadů a služeb, mnohost obřadů a obyčejů, mnohost církví a biskupství. To všechno je znakem univerzality, katolicity církve.

Je nutné přiznat, že rozmanitost a rozdílnost dílčích církví leckdy přišla kvůli jednotě zkrátka. Právě v misiích se často příliš málo dbalo na rozdíly ve způsobu života i myšlení jednotlivých národů - např. i ve stavbě kostelů - byly prosazovány západní a římské formy. Poslední koncil znovu zdůraznil, že skutečná katolicita je dána teprve tehdy, když do celkové církve přinesou své hodnoty všechny dílčí církve; dnes jsme dokonce přesvědčeni o tom, že i církevní společnosti oddělená od Říma přinesou ke skutečné katolické "plnosti" mnoho důležitého.

Termíny "katolický", "všeobecný" však také říkají, že musí být zachován celý obsah Kristovy pravdy. Celými dějinami církve se táhne nebezpečí, že se z obsahu víry budou vybírat jen části a povyšovat nad celek. Tak ovšem dochází k roztržkám. Katolická církev je přesvědčena, že zachovala (i když lidsky nedokonale) podstatu Kristovy zvěsti: nejdůležitější služby, všechny svátosti, plnou víru. Niternost i viditelné uskutečňování víry, vázanost i svoboda, božská milost i lidské snažení, pevné normy i osobní rozhodování ve svědomí, askeze i radost ze života - všechny tyto zdánlivé protiklady mají místo v širší katolické církve.

...a přece sjednocená

To všechno by nutně vedlo k roztříštěnosti, kdyby zároveň neexistovalo pouto jednoty. Je zaručeno Kristovou pomocí učitelskému úřadu církve; je viditelné ve službě biskupů a papeže.

Jestliže jsme až dosud mluvili o rozličnosti v jednotě, je nyní třeba zdůraznit jednotu v rozličnosti. Neboť tam, kde začíná rozštěpení, přestává katolicita; kde se z rozličnosti stává roztříštěnost, boří se církev, která může existovat vždy jen jako celek. O roztržkách, rozkolech se mluví už v dopisech apoštolů (např. v 1. listě Korintňanům). Zde dosud samozřejmě nejde o oddělené církve, nýbrž o spory uvnitř jedné obce. Později z toho vznikaly roztržky mezi obcemi nebo mezi dílčími církvemi; a z nich nakonec povstalo velké historické roztříštění.

Roku 1054 došlo k definitivnímu odloučení východních církví, tak zvaných ortodoxních (pravoslavných); roku 1517 došlo k rozdělení západní církve. Od té doby mluvíme o mnoha "církvích" v jiném smyslu, totiž ve smyslu konfesí, různých vyznání víry.

Všechny církve jsou přesvědčeny, že Kristus chtěl jen jednu církev. Mluvil jen o jedné církvi a chtěl ji vystavět na skále. Je-li církev určena pro celý svět, je-li církev tělo Kristovo, pak musí být jedna. "Jen jedno je ono tělo, jen jeden Duch a stejně tak jen jedno vytoužené dobro, ke kterému jste byli povoláni. Jeden Pán, jedna víra, jeden křest, jeden Bůh a Otec všech" (Ef 4, 4-6). Kristus proto chce, aby byl jeden pastýř a jedno stádo (Jan 10, 16), a za tu jednotu se naléhavě modlí (Jan 17, 21): "Jako ty, Otče, ve mně a já v tobě, tak i oni ať jsou jedno v nás, aby svět uvěřil, že ty jsi mě poslal." Tuto naléhavou a snažnou Kristovu modlitbu nemůžeme vidět uskutečněnou v tom, jak je dnes křesťanstvo očividně roztříštěné.

Prosba našeho Pána se tedy nesplnila - naší vinou. Tím se stává Kristova zvěst nevěrohodná. V misijních oblastech misionáři vidí, jak je jejich kázání pochybné, je-li přednášeno zároveň od zástupců různých křesťanských vyznání. Kardinál Bea ve své knize "Jednota ve svobodě" říká: "V Indii působí asi 229 misijních společností, v Japonsku 179, v Jihoafrické unii 71, v Kongu 44 a v Tanzanii 41. I když uvážíme velikou vzájemnou lásku a dobré porozumění mezi misionáři, i když vysoce oceníme obrovské náklady na obětavou práci a lékařskou i kulturní činnost, velkou překážkou a pohoršením i pro křesťany zůstává rozdělení křesťanů." Tímto rozdělením trpíme i v našich rodinách.

Všichni křesťané musí toužit po tom, aby se zase obnovila jednota (to však neznamená: uniformita). Ani zlořády v církvi nám nedávají právo, abychom se jednoty církve vzdávali. Tato touha po jednotě se naštěstí probouzí u všech křesťanů; pohled se dnes obrací více na to, co je společné, než na to, co odděluje. Naštěstí se zdá, že se vytváří předpoklad jednoty: vzájemná láska a úcta.

Avšak tuto jednotu, jak ji chtěl Kristus, nelze vytvořit pouze láskou, nutně také záleží v podstatných základech nauky. Vnější jednota může vyplynout pouze z vnitřní jednoty víry. Dvě výpovědi, které si vzájemně odporují, nemohou být zároveň pravdivé. "Láska bez pravdy je slepá a nemůže dlouho trvat" (kardinál Bea). Znovu se tu jeví nutnost učitelského úřadu a Petrovy skály, která je základem.

Jednota církve musí být viditelná, poznatelná, neboť sama církev

je viditelná. "Jednomu duchu" odpovídá "jedno tělo" (Ef 4, 4), jeden pokrm Páně (srov. 1 Kor 10, 17). Proto nemůžeme sdílet často vyslovované mínění, že jednota církve už existuje viditelně, že tedy různé konfese se svými navzájem si odporujícími vyznáními jsou jen různé větve na jediném stromě Kristovy církve.

Určitá jednota mezi všemi křesťany už skutečně existuje: vůle k jednotě, společný křest, společné Písmo, život milosti, pravá víra, láska k Bohu Otci a ke Kristu; nadto v některých církvích (např. pravoslavných) existuje biskupský úřad od dob apoštolských. To, co je společné, je tedy větší a rozsáhlejší než to, co rozděluje. V jiných věcech zase není jednota nutná, nýbrž je žádoucí pravý pluralismus: v bohoslužbě, v otázkách církevního práva atd. A ještě něco: jednota mezi skutečně věřícími křesťany, ať jsou katolíci nebo ne, je nepochybně větší než pouhá církevní jednota katolíků, kteří sice navenek patří k téže církvi, ale jeden je věřící a druhý nábožensky lhostejný.

Avšak rozdělení mezi církvemi existuje. Není mezi nimi viditelná jednota ani ve vedení a vnitřním církevním životě, ani při slavení večeře Páně.

Církev a církve

Od doby rozštěpení křesťanství je živá otázka: kde lze nalézt Kristovu církev? Mnozí křesťané čestně konstatují: kdyby moji rodiče byli katolíci nebo evangelíci nebo pravoslavní, byl bych také katolíkem nebo evangelíkem nebo pravoslavným ... a byl bych přesvědčen, že jsem v té "správné" církvi. Jaký je tedy poměr jediné Kristem založené církve ke konkrétním, teď existujícím církevním společenstvím? Žádný křesťan přece nepředpokládá, že Kristova církev, přes příslib jejího Mistra, zanikla. Na druhé straně křesťanská společenství, která si protiřečí v otázkách víry a nemají společenství svátostí, nemohou být zároveň onou jedinou Kristovou církvi.

V konstituci O církvi Druhého vatikánského koncilu se k tomu říká: "Tato církev ... existuje v katolické církvi a je řízena Petrovým nástupcem a biskupy v společenství s ním. Ovšem i mimo její útvar je mnoho prvků posvěcení a pravdy." Podle katolického přesvědčení tedy Kristova církev existuje a je poznatelná.

Tím hned vzniká druhá otázka: co učí katolická církev o ostatních křesťanech, patří i oni do církve? Anebo jim upírá jakoukoli církevní skutečnost? Shora citovaný koncilní text mluví i o tom. Z koncilových diskusí a návrhů je zřejmé, že záměrně nebylo užito formulace: Kristova církev "je" katolická církev, nýbrž "existuje v ..." To znamená, že charakter církve nespadá prostě v jedno s katolickou církvi. "Posvěcení" a "pravda" jsou nepochybně církevní prvky a ty lze nalézt, jak říká text, i mimo katolickou církev. Koncil pak pozitivně uvádí, které bohatství křesťanských hodnot se uskutečňuje mimo katolickou církev. My jsme je vypočítali, když jsme mluvili o tom, co mají všichni křesťané společné (viz str. 137). Je zcela možné, že ta či ona křesťanská hodnota se mimo katolickou církev uskutečňuje životněji než v ní.

Koncil dále říká: "Církev ví, že je z mnoha důvodů spojena s těmi, kteří jsou sice pokřtěni a ozdobeni křesťanským jménem, nevyznávají však neporušenou víru nebo nezachovávají jednotu společenství pod Petrovým nástupcem." Koncilový dekret o ekumenismu dovádí tuto myšlenku dále: "Katolická církev na ně (odloučené) pohlíží jako na bratry v úctě a lásce. Neboť ten, kdo věří v Krista a správným způsobem přijal křest, je tím v určitém, třebaže nedokonalém společenství s katolickou církvi ... Existují tedy stupně uskutečňování církve, spojení s ní může být více nebo méně intenzivní. V každém případě jsou odloučení křesťané - jak zdůrazňuje tentýž dokument - "vírou ve křtu ospravedlnění a přičlenění do těla Kristova, proto jim náleží čestné jméno křesťana ... Katolická církev je právem uznává za bratry v Pánu." Katolická církev ví, že "Kristův Duch" a jeho milost jsou přítomni i zde.

Církev se tedy uskutečňuje i mimo katolickou církev, i když podle našeho přesvědčení nikoli v plném smyslu, protože tam chybí podstatné vlastnosti, které Kristus své církvi propůjčil. U některých například chybí apoštolská posloupnost, tedy předávání biskupského úřadu v průběhu dějin. Na druhé straně už bylo řečeno, že ani katolická církev se nepovažuje za "dovršenou", nýbrž ví, že je "na cestě".

Někdo je možná tím, co jsme řekli, překvapen, protože si na základě doslechu představoval postoj katolické církve nesnášenlivější a panovačnější. Jinému se bude i tento pohled jevit jako domýšlivý. Uvažte však, že i více než 220 členských církví, které jsou zastoupeny v Ekumenické radě církví, si výslovně vyhradilo, že se navzájem nemusí uznávat jako církve v plném smyslu.

Zde tedy stojí nárok proti nároku. Avšak pevné přesvědčení ještě neznamená nesnášenlivost. Měli bychom navzájem předpokládat, že každý směr se čestně snaží hledat Kristovu vůli a že rozdílné postoje nejsou určovány skupinovými zájmy ani zarputilostí. I katolické církvi jde v její nauce o uskutečňování církve, jak ji chce mít Kristus. Z lásky ke všem křesťanům proto musí pro všechny pevně uchovávat, co podle jejího přesvědčení Kristus závazně založil. Katolíci se však v uvedeném koncilním dekretu nabádají, aby ve slovech i skutcích zanechali všeho, co by mohlo ostatní křesťany zraňovat; tím více mají s odloučenými bratry spolupracovat, v dialogu je lépe poznávat a chápat a s radostí uznávat pravé křesťanské hodnoty ze společného dědictví.

Při všem přesvědčení o zásadní správnosti vlastní cesty může a musí být křesťanská víra pokorná a vyloučit veškerou domýšlivost vůči odloučeným nebo i vůči nekřesťanům. I katolická církev ví velmi dobře, že neustále zaostává za tím, čím by podle Kristovy vůle měla být. Cesta k jednotě tedy začíná vnitřním obrácením.

Ekumenismus

Všichni křesťané mají za úkol hledat jednotu církve a překonávat rozdělení. Nesmí se opomenout nic, co k tomuto cíli přibližuje.

Hnutí, které usiluje o sblížení křesťanských vyznání, nazýváme ekumenickým. Křesťané všech vyznání se v teologických diskusích, spoluprací v oblasti sociální a charitativní, při společné modlitbě a studiu Písma snaží odbourat vzájemné předsudky a naučit se vzájemně chápat. Už po několik desetiletí se křesťané všech vyznání modlí ve "světové oktávě modliteb" za opětné sjednocení Kristovy obce. Jan XXIII. k tomuto účelu zřídil zvláštní sekretariát pro jednotu křesťanů. Druhý vatikánský koncil byl výslovně svolán k tomu, aby připravil opětovné sjednocení tím, že se katolická církev vnitřně obnoví, zreformuje. Setkání papeže s cařihradským patriarchou Athenagorem a duchovní hlavou anglikánské církve arcibiskupem Ramseyem jsou známa. Vzájemný vztah křesťanských společenství dostal zcela nový styl.

Jak by jednou asi vypadala konečná jednotu, nedovede nikdo říci. Katolická církev vidí možnost nikoli v prostém "návratu" bratří, neboť ví, že i ona musí vyjít vstříc a že na druhé straně odloučení křesťané mohou do jednoty přinést cenné dary. Domnívá se, že nesmí opustit jedině to, co podle jejího názoru v církvi zřídil Bůh, a to ani kvůli tak velkému dobru, jakým je jednotu.

Rozhodující bude, aby nejprve rostla láska, neboť ta je základním zákonem Božího lidu. Jen ona může překlenout propast, kterou ještě otevírá otázka pravdy. Nemůžeme očekávat, že ke sjednocení dojde rozředěním nauky a škrty ve víře. To by bylo proti svědomí a proti duchu ekumenismu. Nesmíme si počínat tak, jako by už protiklady neexistovaly. Napětí musíme naopak čestně nést, neboť jestliže odloučením netrpíme, nikdy je nepřekonáme. Mezi vyznáními může být jedno závodění: předcházet se vzájemně v lásce.

To, co je rozhodující, musí vykonat sám Bůh. Můžeme však být jisti, že Boží Duch, který je v církvi, už působí v nově probuzeném úsilí o sjednocení.

Druhý vatikánský koncil měl velký ohlas i u nekatolických křesťanů. Dřívější arcibiskup canterburský Fisher k tomu říká: "Žádnému koncilu římské církve se nestalo, aby byl v takové míře podporován a provázen modlitbami ostatních církví, modlitbami, které nebyly vysílány ani v nejmenším proti ní, nýbrž za ni a spolu s ní."

Mimo církev není spásy?

Existuje jeden velmi matoucí výraz: "samospasitelná církev". Co se tím rozumí?

Bůh chce, aby všichni lidé byli zachráněni a došli věčné spásy (1 Tim 2, 4). Avšak člověk nemůže dojít k Bohu sám od sebe. Známe jen "jediného prostředníka mezi Bohem a lidmi, Krista" (1 Tim 2, 5). On je zároveň soutěskou, která vede k Bohu, mimo něj neexistuje žádná jiná cesta ke spáse. A proto nikdo nemůže být zachráněn "po svém". Všichni, kteří docházejí záchrany, docházejí jí skrze Krista, i když o něm nikdy nic neslyšeli. On sám o sobě říká: "Nikdo

nepřichází k Otci, než skrze mne" (Jan 14, 6). Jestliže však Kristus dále žije ve své církvi a skrze ni rozděljuje milost vykoupení lidem, pak "bez této církve není žádná možnost být spasen".

To zdůrazňuje i Luther (Velký katechismus, 3. čl.): "Mimo církev nikdo nemůže přijít ke Kristu Pánu." Sám Kristus zdůrazňuje nutnost víry a křtu pro spásu, a tím i nutnost existence církve, do níž jsme křtem začleňováni. Už Cyprián z Kartága (+ 258) proto razí větu: "Mimo církev není spásy." To však neznamená - musíme to ještě jednou zdůraznit - že člověk, který žije bez vlastní viny mimo církev, bude na věky zavržen. Je dogmatem církve, že žádný člověk nehyne bez vlastní viny. Avšak většina lidí mimo církev se nikdy necítila církví tak oslovena, že by je to zavazovalo, jsou tedy bez viny. Věřící žid, mohamedán, hinduista a buddhista, který žije podle své víry, který čestně a poctivě hledá Boha, může naprosto dojít věčné spásy. To platí i o lidech, kteří nedošli ani k poznání Boha, dokonce o ateistech, když se pokoušejí správně žít a dělat to, co jim předpisuje jejich svědomí.

Ale všichni, kteří žijí mimo viditelné společenství církve a dosáhnou věčné spásy, dosáhnou jí skrze církev. Tím, že hledají Boží vůli, směřují ke Kristu a církvi a skrze ně dostávají milost vykoupení. Místo "mimo církev není spásy" bychom proto raději řekli: "bez církve není spásy". To je správně pochopený smysl výrazu "samospasitelná církev".

Avšak k čemu pak jsou ještě misie? Jestliže spásy mohou dojít (samozřejmě skrze církev) i lidé, kteří nic nevědí o Kristu a jeho církvi, proč pak vůbec ještě konat misie?

Kristus chtěl uspořádat obec. V ní má být lidem ve svátostech k dispozici jeho milost, kterou člověk, stojící mimo, prostrádá. V církvi se Bůh všem plně nabízí. Křesťanská víra dává možnost nalézt pro životní cestu více světla a síly. Proto dal Kristus příkaz: "Jděte do celého světa a učte všechny národy" (Mt 28, 19) . Nemůžeme proto říci, že je lhostejné, zda člověk patří k církvi, a že hlavní věcí je, že jsme zachráněni.

Církev a svět

Církev není soukromý spolek cizí světu, který se nestará o otázky naší doby. Církev také není muzeum, ve kterém se konzervuje minulost. Skládá se z lidí a žije jako oni uprostřed našeho světa, sama je částí světa. Církev a svět nemají proti sobě stát jako odpůrci.

Jsou ve vzájemných vztazích a navzájem se pronikají. V tomto smyslu dnes církev usiluje o to, aby se stala "světovou".

I když je církev ve světě, není přesto z tohoto světa. Její úlohou je dovést lidi prostřednictvím světa k Bohu. A proto tam, kde jde o věci čistě vnitrosvětské, nenáleží jí, aby se pokládala za kompetentní nebo se dokonce vměšovala. Existuje skutečná autonomie oblasti vědy, politiky a sociálního života. Především však církev nesmí užívat světské moci, aby plnila svoji úlohu ve světě. V dokumentu "Církev v dnešním světě" Druhý vatikánský koncil taková odchýlení církve od její vlastní úlohy v průběhu dějin výslovně odmítl.

Na druhé straně by se církvi právem vytýkalo, že je světu cizí, kdyby se prostě chtěla vyvléci z úkolů, které dnes před námi stojí. Nakonec za všechny oblasti lidského života je třeba nést odpovědnost před Bohem. Například techniky nesmí být zneužito ke zničení člověka, politika nesmí rušit svobodu a důstojnost osoby, hospodářský řád má vytvořit možnost existence pro všechny lidi na světě atd. Dnes se církvi vytýká nejen to, že se vměšovala do světských oblastí, ale také, že mlčela k otázkám, ve kterých měla promluvit. V tomto smyslu jsou papežovy výzvy a úsilí o sociální spravedlnost a mír ve světě vítány i nekřesťany.

Nesmíme však očekávat, že církev bude mít pro všechny otázky hotové řešení. Pokrok lidstva vytváří stále nové situace; proto musí církev stále znovu usilovat o to, aby ve zjeveném Božím slově našla odpovídající odpověď. Vlastní a bezprostřední odpovědnost v těchto oblastech připadá laikům v církvi, kteří právě mají konat tuto "službu světu". Ti mají v těchto záležitostech větší odborné znalosti, a proto skutečnou kompetenci. Každý jednotlivý křesťan má v tomto smyslu uskutečňovat svou víru v dnešním světě.

Církev chápe svou úlohu ve světě správným způsobem, jestliže své poslání pokládá za službu světu. "Křesťané nemožou ... po ničem toužit usilovněji, než po tom, aby lidem naší doby sloužili stále velkoryseji a účinněji" (2. vatikánský koncil). Církev nesmí být vedena pozemskou vůlí po moci ani povýšeností, když ze svého pověření hlásá celému světu

Boží zjevení "vhod i nevhod". Touto službou je povinována veškerému lidstvu. Poslání církve je čistě náboženské, ale právě proto také vysoce humánní.

To opět neznamená, že by církev měla své názory pomocí státních zákonů činit normou pro všechny. Musí burcovat a hýbat svědomím nikoli prostředky světské vlády, nýbrž silou víry a lásky.

Církev nejen pomáhá svým posláním světu, je si také vědoma, že od dnešního světa, od pokroku vědy a techniky mnoho dostává. Proto se snaží vést se všemi oblastmi živý dialog a překonat neblahý odstup, který se vytvořil především v průběhu posledních staletí.

K promyšlení

A proto vás, bratři, vybízíme k lásce nejenom k sobě samým, ale i k těm, kteří jsou venku, kteří jsou buď pohani, poněvadž dosud nevěří v Krista, nebo jsou od nás odděleni, vyznávající s námi H1avu, ale přitom jsou odloučeni od těla. Je nám jich líto jako našich bratří. Ať již chtějí či nechťejí, jsou našimi bratry a přestanou jimi být tenkrát, až přestanou říkat: "Otče náš". O takových prorok pravil: "Těm, kteří vám říkají: Nejste naši bratři, řekněte: Jste naši bratři" (Iz 66,5). (Sv. Augustin)

Je nutné, aby katolíci radostně uznávali a oceňovali hodnoty opravdu křesťanské, pocházející ze společného dědictví, které jsou u bratří od nás odloučených. Je spravedlivé a spasitelné uznávat bohatství Kristovo a skutky ctností v životě jiných, kteří vydávají svědectví Kristu, někdy až k prolití krve: Bůh je totiž vždy podivuhodný ve svých dílech.

Nesmíme však také nechat bez povšimnutí, že cokoli milost Ducha svatého působí v odloučených bratřích, může sloužit i k našemu poučení. Všechno totiž, co je opravdu křesťanské, se nikdy nepřičí pravým hodnotám víry, a1e může vždy napomáhat k tomu, aby tajemství Krista a církve bylo dokonaleji chápáno. (Druhý vatikánský koncil, O ekumenismu, 4)

12. PÍSMO A CÍRKEV

Co je bible?

"Bible" je slovo řecké a znamená prostě "kniha", přesněji "knížky". V dnešní podobě tvoří křesťanskou bibli dvě sbírky knih. První, rozsáhlejší, se nazývá Starý zákon a tvoří ji 46 knih (v některých vydáních 45 knih). Druhá část, která je mladší a křesťanského původu, se nazývá Nový zákon a obsahuje 27 knih.

Starý zákon

Velká většina knih Starého zákona byla původně napsána hebrejsky a 39 z nich tvoří bibli židovského náboženství. Starý zákon vznikl velmi dlouho, nejstarší knihy pocházejí ze začátku 1. tisíciletí př. Kr., obsahují však texty (zejména předpisy a písně) ještě daleko starší, které předtím existovaly samostatně a předávaly se jen ústním podáním. Příkladem takové prastaré písně je Píseň Debořina v 5. kap. knihy Soudců. Rozhodujícím obdobím pro vznik Starého zákona byla doba babylónského vyhnanství (exilu) po dobytí Jeruzaléma králem Nabukadnezarem (597 až 538 př. Kr.). Zničení chrámu, přerušování bohoslužeb a ztráta země vedly vyhnané židy k zamyšlení, na čem vlastně spočívá existence jejich národa. Znovu se soustřeďují na to, co zbylo: na smlouvu s Bohem, svůj Zákon. V té době vzniká první sbírka starých historických, náboženských a básnických spisů, která se podle nejdůležitější části zákona Mojžíšova - nazývá Zákon nebo Smlouva. Konečná redakce této části (tzv. 5 knih Mojžíšových) se dnes klade do začátku 4. stol. př. Kr. V následujících staletích byly definitivně ustaveny i další části starozákonní sbírky, podle židovského rozdělení "proroci" a "spisy", až v I. stol. po Kr. byl výběr knih (kánon) hebrejského Starého zákona uzavřen.

V posledních staletích př. Kr. se židovské náboženství šířilo i mezi lidmi, kteří nemluvili hebrejsky a nepatřili k židovskému národu. Proto se v této době souběžně s hebrejským Starým zákonem ustavuje a dále vyvíjí také řecký Starý zákon, tzv. Septuaginta. Jeho jádrem je překlad hebrejského Starého zákona, rozšířený o další knihy, zčásti rovněž přeložené z hebrejštiny, zčásti už psané řecky. Tyto knihy tvoří tzv. druhý kánon. První křesťané mluvili většinou řecky, a proto křesťanská církev přejala Starý zákon v této rozšířené řecké podobě. Teprve reformační překlady, které se snažily postihnout co nejpřesněji původní podobu Starého zákona, tyto knihy zase vyřadily.

Nejstaršími rukopisy hebrejského Starého zákona byly donedávna rabínské rukopisy z 9. až 11. století. Naproti tomu byl řecký Starý zákon zachován v rukopisech daleko starších, ze 4. až 5. stol. V nedávné době byla - hlavně v Kumránu u Mrtvého moře - nalezena řada hebrejských rukopisů, které sahají až do 2.-1. stol. př. Kr. a které potvrdily spolehlivost dochovaného hebrejského textu, zároveň však obsahují i hebrejské předlohy některých knih, které byly dosud známy pouze v řeckém překladu. Moderní překlady Starého zákona vycházejí především z hebrejského textu, přihlížejí však i k řeckému překladu a většinou obsahují i druhokanonické knihy Starého zákona.

Nový zákon

Nový zákon je sbírka 27 knih křesťanského původu, napsaných vesměs řecky zhruba mezi léty 50 až 150. Nejstarší jsou listy apoštola Pavla, po nich vznikla (ovšem na základě starších ústních a možná i písemných pramenů) tři starší evangelia, kniha Skutků apoštolských, Janovo evangelium a nakonec kniha Zjevení a ostatní listy.

Jádrem Nového zákona jsou evangelia, zprávy o životě, učení a působení Ježíše z Nazareta. Z celé řady podobných spisů byly nakonec do Nového zákona přijaty pouze čtyři: tři starší evangelia (Marek, Matouš, Lukáš), která jsou si svým obsahem i uspořádáním velmi blízká, a trochu pozdější evangelium Janovo, které je v daleko větší míře věřící úvahou o božství Ježíšově.

Na evangelia navazuje kniha Skutků, popisující významné úseky a události z dějin první církve po Ježíšově nanebevstoupení až do období velkých cest apoštola Pavla.

Značně jiný charakter mají Pavlovy listy, většinou autentické osobní dopisy určitým církevním obcím; jejich obsahem je výklad

křesťanství, polemika s odpůrci, rady a napomenutí pro křesťanský život. Některé listy, které nesou Pavlovo jméno, jsou patrně pozdějšího původu a list Židům není vůbec dopisem, nýbrž náboženským a mravním pojednáním. Listy, které nesou jména jiných apoštolů, tzv. listy obecné (katolické), pocházejí z konce 1. a začátku 2. stol. a zachycují další vývoj křesťanského učení, myšlení a praktického jednání v období, kdy křesťanství začalo být ve větší míře pronásledováno. Do této celkové situace patří i kniha Zjevení Janova, svým charakterem jedinečná v Novém zákoně, zato s mnoha paralelami v židovské literatuře své doby.

Výběr knih, které církev přijala jako "kanonické" knihy Nového zákona, proběhl v hrubých rysech do poloviny 3. stol. Nejméně do konce 4. stol. však ještě trvaly spory o některé knihy, které byly v některých místních církvích uznávány, v jiných nikoli (některé katolické listy, list Židům a Zjevení).

Původní řecký text je zachován v několika tisících rukopisech, z nichž nejstarší sahají až do 4. stol. V Egyptě bylo za posledních 150 let nalezeno množství papyrových zlomků s texty Nového zákona, které jsou ještě podstatně starší; nejstarší jsou ze začátku 2. stol. Důležitým pramenem jsou také staré překlady, zejména syrské, latinské a koptické, které vznikaly už ve 2. stol. Zvláště latinský překlad měl pak v dalším velký význam. Původní porůznu vzniklé překlady (tzv. Itala) nahradil od 4. století překlad Jeronýmův, který západní církev přijala jako závazný text (Vulgáta). Jeronýmova práce zůstává dodnes příkladem kritické svědomitosti v poměru k originálu a díky tomu mohla pro celé západní křesťanství až do reformace prakticky nahradit původní texty. Z Vulgáty vznikly všechny první překlady Písma do moderních jazyků, také první české překlady byly překlady z latiny. Teprve od reformace se začíná zase překládat z původních textů.

Moderní vědecké zkoumání biblického textu, textová kritika, začíná v 17. století a v mnohém navazuje na práci antic- kých vědců, zejména Origena a Jeronýma. Porovnává jednotlivé staré rukopisy, snaží se vysvětlit vznik textových od-

chylek a zjistit pravděpodobné znění původního textu. Výsledkem této práce jsou kritická vydání, která jsou podkladem moderních překladů. Tato vydání obsahují tedy text značně spolehlivý, nesrovnatelně spolehlivější, než kterákoli jiná starověká památka.

Jak rozumět bibli

Křesťanskou bibli tvoří Starý a Nový zákon. Vlastní křesťanské poselství o Ježíši Kristu je obsaženo v Novém zákoně. Ale křesťanství nevzniklo z holé země; Ježíš i první křesťané byli židovského náboženství, jejich biblí byl Starý zákon a jejich církví synagoga. I autoři novozákonních knih byli Starým zákonem vychováni, Starý zákon tvořil jejich duchovní svět. Jako se křesťanská církev ustavila na základě původně židovských obcí, vznikl Nový zákon v prostředí a pod vlivem Starého zákona. Vztah židovství ke Starému zákonu byl vzorem pro vztah křesťanů ke vznikajícímu Novému zákonu.

Proto není ani pro dnešního křesťana Starý zákon jen pietní vzpomínkou na dávnou a už "překonanou" minulost, nýbrž Božím slovem, nejen v historickém smyslu. Co to vlastně znamená, pokusíme se říci později. Začít musíme biblí z hlediska čistě literárního; už tady se ukáže, že je to kniha pozoruhodná a zvláštní. Jakkoli je Starý zákon při prvním setkání možná obtížnější a vzdálenější, je cesta ke skutečnému porozumění biblí právě přes Starý zákon nejschůdnější. Lze se tam naučit mnohé, co pak Nový zákon už prostě předpokládá.

Biblické knihy nebyly napsány jako propagační spisy. Šíření a předávání židovského a podobně později křesťanského náboženství bylo vždy založeno na živém slově a na společenství věřících a jednajících lidí. "Věra vzniká na základě slyšeného," říká apoštol Pavel. Člověk, který se s tímto náboženstvím poprvé setkal, setkal se s ním v podobě určitých lidí, jejich slova, jejich jednání. Pak se stal jakýmsi "adeptem" náboženské obce, a když se účastnil bohoslužeb, slyšel poprvé něco z bible. To, co slyšel, bylo vždy provázeno výkladem, četlo se po malých úsecích a od posluchače se očekávalo, že o tom bude ještě sám přemýšlet. Když nerozuměl, nevadí, porozumí někdy později.

Až do rozšíření knihtisku nebylo ani fyzicky možné, aby se někdo setkal s biblí poprvé v soukromém životě. Bible byla posvátnou knihou, kterou četli jen lidé nábožensky nadprůměrně vzdělaní, a ani ti ji neměli v domácí knihovničce. Po vynálezu knihtisku se katolická církev dlouho snažila tento stav udržet. Proto pro vydávání i čtení bible platila řada omezujících předpisů. Časem se však ukázalo, že to nebylo šťastné řešení: zákazy nemohly nahradit porozumění zprostředkované církevní tradicí, a naopak vytvořily řadu nových problémů. Dnes už by taková snaha byla anachronismem. Soukromá četba bible je samozřejmostí, kterou dokonce většina křesťanů považuje za svoji povinnost - ovšem povinnost ne vždycky lehkou.

To co jsme řekli o původním určení biblických knih, zčásti vysvětluje, proč bible není čtenáři na první setkání vždy srozumitelná a proč tak často dochází k hrubým omylům. Navíc přistupuje časová vzdálenost a vzdálenost od prostředí, v němž vznikla. Způsob vyjadřování, básnické a řečnické formy, představy o přírodě a člověku, celkový pohled na svět i to, čemu dnes říkáme "životní pocit", bylo u polokočovných obyvatel Palestiny před třemi tisíci lety hodně jiné, než jak jsme zvyklí dnes. Moderní překlady se sice snaží biblický text přiblížit, ale to je možné jen do jisté míry. Zbytek musí překonat každý čtenář vlastním úsilím.

Literární porozumění biblickým textům

První fáze, "literární" porozumění snažším textům, je pro každého Evropana podstatně ulehčena tím, že právě bible velice ovlivnila jazyk a literaturu všech evropských národů. Také český spisovný jazyk se tvořil především na biblických překladech. Proto i do něho přešla řada obrátů a básnických forem, které jsou biblického původu. V historických vyprávěních, v kultovních a právních předpisech se často vyskytují věci, které dnes už neznáme: míry a váhy, svátky a náboženské obyčeje, oblečení, kroje a mnoho jiných. I takové obyčejné a jednoduché věci mohou být důležité pro porozumění smyslu vyprávění. V tom mohou pomoci věcné poznámky, komentáře a biblické slovníky.

V bibli se nevyskytují abstraktní pojmy. To ovšem neznamená, že by bible mluvila o banalitách. Hlavním prostředkem biblického básnictví a vůbec vyjadřování jsou věci. Srdce, krev, slunce nebo lev mají i pro dnešního čtenáře zřejmý básnický obsah. Ale v bibli se takových věcí užívá daleko víc a vlastně každá "věc" tu má bohatý a hluboký význam. Boží moc je jeho "pravice", to, co v člověku skutečně vězí, jsou jeho "vnitřnosti" nebo "ledviny", člověk je jednou "prach", jindy "ovce" a jinde zase říká dívka o svém milenci, že je "bílý a červený".

Pro toho, kdo dovede číst, je tato řeč výmluvná a bohatá. Ale už od nejstarších dob se mnoha lidem zdálo nepřijatelné, aby posvátná kniha, Písmo svaté, mluvila o tak všedních, světských a někdy dokonce "neslušných" věcech. Protože nedovedli pochopit, necítili, že tyto věci mají samy v sobě svůj duchovní obsah, snažili se je vyložit symbolicky, tj. tak, že vlastně znamenají něco jiného, "duchovního" a domněle vznešenějšího. Jakmile se ale čtení změní v luštění jnotajů a hádanek, nelze už nikdy opravdu uslyšet, co text sám říká.

Jiný - také velmi rozšířený - lidský sklon, který vylučuje porozumění, je pedantství. Bible u svých čtenářů nepředpokládá, anebo přinejmenším nevyžaduje kdovíjakou učenost, znalosti, vzdělání; zato vyžaduje jistou velkorysost, schopnost rozlišit, co je v dané souvislosti podstatné. Příkladem takové velkorysosti byli lidé, kteří bibli sestavili, a kterým nevadilo, že obsahuje "rozpory". Tak jsou ve 2. knize Mojžíšově dva příkazy, z nichž jeden mluví o jarním, druhý o podzimním začátku roku. Ještě výraznější je začátek Starého zákona, první kapitoly Geneze, ale o tom budeme mluvit dále. Přitom je zcela vyloučeno, aby takové věci redaktorům Starého zákona unikly. Nicméně neudělali to, co by udělal každý pedant, totiž jedno z obou míst buď předělal, nebo vypustil. Zato školské příklady pedantství lze najít v různých sporech o bibli z novější doby, bohužel nejen u odpůrců, ale i obhájců bible, kteří považovali za svoji nejdůležitější povinnost dokázat, že bible má zejména v maličkostech vždycky pravdu.

Představte si, že byste v nějaké společnosti řekli, že za něco "dáte krk". V té společnosti se najde člověk, který vůbec přeslechne, co jste chtěli říci a čím jste si tak jisti, že byste za to dali krk, ale zato vám zcela vážně namítne, že krk nemůžete dát a podrobně vám vysvětlí proč. Než se stačíte zasmát, někdo jiný se vás ujme", začne vás hájit a vymýšlet všelijaké triky, jak byste přece jen mohli krk někomu dát. Ti dva se dostanou do nekonečné hádky, která je stále trapnější a v níž úplně zanikne, co jste vlastně chtěli dotvrdit tím nešťastným úsvitím.

To však neznamená, že by se bible měla číst povrchně. Právě lidé, kteří si začali drobných neshod a rozporů v bibli všimnout, nakonec velmi přispěli k tomu, aby se bibli lépe rozumělo. Ukázalo se, že řada biblických knih není z jednoho kusu, nýbrž vznikla spojením dvou nebo i více předloh, z nichž každá se na věc dívá trochu jinak. Právě tento způsob zpracování je pro vznik bible typický a dovoluje zcela nečekaně nahlédnout do celkového postoje, pojetí a představ biblických spisovatelů a redaktorů. Protože jde o věc velmi důležitou, pokusíme se ji vysvětlit trochu podrobněji.

Klasickým textem pro zkoumání vzniku biblických knih je první kniha Mojžíšova, Geneze, a zejména její první kapitoly. Už dávno si vědci všimli, že v některých pasážích této knihy se Bůh hebrejsky nazývá "Jahve", v jiných "Elohim". Později se ukázalo, že na základě podobných známek lze celý text Mojžíšových knih rozdělit na několik pramenů, které byly spojeny v jeden celek snad až v 5.-4. stol. př. Kr. Přitom není podstatné, byly-li tyto prameny psané anebo jen ústní, tj. naučené z paměti tak, jako třeba homérické básně. Důležité je, že každý z těchto pramenů má nejen své drobné zvláštnosti, podle nichž se dá textově rozlišit, ale i své pojetí světa, stvoření a dějin.

První tři kapitoly Geneze líčí stvoření světa, a to vlastně dvakrát za sebou: Gen 1,1-2,4 je soustavný popis stvoření v šesti dnech, který končí slovy: "Toto jsou dějiny vzniku nebe a země." Nato následuje vyprávění o zahradě Eden (2,4-3,24), které začíná zase od začátku: "Dne, kterého Bůh, Jahve, udělal nebe a zemi, nebylo na zemi rostliny a nevzcházela žádná polní bylina, neboť Bůh, Jahve, neposlal dosud déšť na zemi a nebylo lidí, kteří by obdělávali zemi." Při pozorném čtení se hned ukáže, že každé z nich líčí počátek světa značně odlišně. Nedá se říci, že by si navzájem odporovala; spíše se každá dívá na věci z jiného pohledu.

První vyprávění, které se dnes považuje za pozdější, rozvíjí před posluchačem a čtenářem celkový obraz stvoření. Všechno, s čím se člověk setkává, tu má své místo, je zařazeno do stvoření a Bůh o všem říká, že to je dobré. Nebeská tělesa, rostliny a zvířata, která byla pro okolní kmeny a národy předmětem náboženské úcty, jsou zde výslovně prohlášena za dobré dílo Boží. Tomuto dílu nic nepředchází, protože "na počátku stvořil Bůh nebe a zemi". Nakonec přichází člověk, stvořený "jako muž a žena" a jako obraz Boží, kterému Bůh všechno předchozí stvoření výslovně podřizuje, aby nad ním vládl. Když je tak hotov dokonalý a dobrý řád stvoření (řecká bible tu užívá slova "kosmos", které znamená ozdobu, šperk a zároveň řád, harmonii), Bůh jej posvětil svým odpočinkem, dnem svátečním.

Tento biblický text samozřejmě není přírodovědecké pojednání. Jde mu hlavně o to, ukázat Boží svrchovanost a dokonalost jeho stvoření - v čele s člověkem. Přesto se však snaží v představách své doby odpovědět na otázky po původu a uspořádání světa. Je velkolepý, strohý a vznešený. Žádné podrobnosti, všechno je zaměřeno k jedinému hlavnímu cíli.

Druhé líčení, příběh o zahradě Eden, začíná také od samého počátku: "Toho dne" byla země ještě pustá, protože "Bůh Jahve nedal dosud déšť a nebylo lidí, kteří by obdělávali zemi." Toto prosté vysvětlení úplně stačí a příběh se hned obrací k hlavnímu tématu: "Bůh stvořil člověka, prach země, a vdechl mu dech života." Pak následuje popis zahrady i řek, které ji zavlažují, okolních zemí a jejich bohatství. Člověk pojmenovává všechna zvířata a nakonec dostane od Boha pomocnici, ženu, aby nebyl sám. Další vyprávění o hadu a jablku každý zná, bohužel většinou v tak banální podobě, že udělá dobře, když si je jednou pozorně přečte.

Celá pasáž se výrazně odlišuje už zálibou v podrobnostech, konkrétním a barvitým líčení. Také hledisko je jiné: místo celkového pohledu "z ptáčích perspektiv", který se rozvíjí jako na filmovém plátně, je tu čtenář postaven přímo doprostřed dramatického děje. Mohlo by se zdát, že jde jen o drobnou epizodu - a přece je v ní obsaženo vše, co je pro člověka důležité. Jeho vztah k světu, vztah muže a ženy, samota, svoboda, selhání, stud, úzkost, trápení. Tajemný svět, zahrada, její bohatství - i číhající nebezpečí a těžký trest. Všechno to, o čem první text mlčí. A také naopak: ani slovo o rozdělení vod, nebeské klenbě a světlech na ní, o souši a moři zkrátka o věcech, které právě zajímaly a zajímají každou kosmogonii, ať už mýtickou nebo vědeckou. Společné je jen to, že všechno je dílo Boží, na jehož konci stojí člověk ve zvláštním a jedinečném vztahu k Bohu.

Tato dvě vyprávění jsou pro nás dnes součástí jedné knihy a součástí Písma. Ten, kdo je do ní zařadil, nemohl nevidět, že se hodně liší. Ne že by si přímo odporovala, ale na druhé straně se nedají spojit, převést na "společného jmenovatele". Pojetí, které je klidně nechalo stát vedle sebe, vytvořilo bohatství a jedinečnost biblických knih. Nebyla to lhostejnost, biblický redaktor rozhodně nepřijal do své sbírky cokoli a třeba právě to, že všechno je jen a jen dílem Božím, bylo jistě samozřejmou podmínkou. Určité typy vyprávění, v okolí Izraele v té době velmi běžné - například vegetační mýty - nezanechaly v bibli ani stopy. Biblický autor však zároveň věděl, že nejpodstatnější věci nelze povědět jednou provždy jednoznačně a beze zbytku. Že dvojí pohled o nich vždycky řekne víc než jeden. Kdyby to nevěděl, byla by bible už dávno mrtvou knihou.

Starý zákon a Izrael

Starý zákon nepochybně vznikl v židovském národě. Z historie však víme, že ten náboženský směr, skupina, s jejímiž dějinami starý zákon nerozlučně souvisí, byla jen malou skupinou v tomto národě. Bible sama o ní vícekrát mluví jako o "zbytku". Dějepisné knihy Starého zákona se také dějinami celého národa zabývají jen příležitostně a na okraji. Hlavním tématem jsou dějiny "Izraele", skupiny, která se sama odvozuje od Abraháma a od jeho povolání.

První kapitoly, které líčí dějiny před Abrahámem, tvoří jen úvod a obsahují charakteristické zpracování různých orientálních mýtů (Kain a Ábel, potopa, babylónská věž) a rodokmenů. Zato počínaje Abrahámem má text stále výrazněji historický charakter. Nejsou to ovšem dějiny v moderním slova smyslu, jde tu o dějiny z hlediska Izraele, dějiny vedení a působení Božího. Postavy a příběhy těchto dějin mají však stále konkrétnější podobu. Nejsou to už mýtičtí hrdinové, ale skuteční lidé, kteří často pochybují, selhávají, hřeší. Izrael je založen na smlouvě s Jahvem. Jahve dává svůj slib Abrahámovi, v podobě anděla zápasí s Jákobem, povolává Mojžíše, vyvede Izraele z Egypta a uzavírá s ním na hoře Sinaj smlouvu. Vodí Izraele po poušti a dává mu zemi, kterou zaslíbil Abrahámovi. Brzy po osídlení této země začíná úpadek. Izrael chce být jako jiné národy a chce mít také krále. Ale Jahve stále posílá své proroky (izraelský prorok není člověk, který věští budoucnost, nýbrž dovede rozeznat pravý smysl toho, co se právě děje; je to člověk, který vidí věci "z hlediska Božího"). Proroci připomínají Izraeli jeho poslání, hrozí tresty a v pohromách svého národa nacházejí smysl: Jahve je žárlivý a chce přivést Izraele zpět k tomu, k čemu je povolán. Neuposlechne-li, ztratí důvod své existence.

Jako jiné kočovné národy nosí své bůžky, nosí Izrael po poušti svoji smlouvu s Jahvem; když si postaví chrám, je v jeho středu zase "truhlice úmluvy". Z této smlouvy a kolem ní vzniká Starý zákon. Ne jako kronika národní minulosti, záznam hrdinských činů na paměť budoucím generacím, nejen jako souhrn předpisů, ale jako pravý a jediný základ existence tohoto zvláštního národa. Izrael je "národem smlouvy", národem, který žije (nebo aspoň má žít) z Božího

slibu. Vojenské porážky, vyhnanství a dokonce i rozboření chrámu jsou velká neštěstí, ale dokud se Izrael drží své smlouvy, svého Zákona, může je přežít. Kdyby však smlouvu opustil, ztratí smysl své existence a zanikne. "Vyhladím ho z povrchu země," říká Hospodin.

Na konci prorocké doby (6.-5. stol. př. Kr.) se objevuje další důležitá myšlenka, která tuto zvláštní povahu Izraele ještě zvýrazňuje: příslušnost k jiným národům je dána od narození a nelze ji změnit; k Izraeli patří však všichni ti, kdo žijí ze smlouvy s Jahvem - ať pocházejí odkudkoli. V posledních staletích před Kristem se židovské náboženství - to jest příslušnost k Izraeli - začíná šířit po celém východním Středomoří. Nejdříve jsou to Židé, žijící ve velkých městech mimo Palestinu, v Alexandrii, Efesu, Damašku a jinde. A později i "proselyté", tj. lidé jiného původu, kteří se ve větší či menší míře zavázali dodržovat Zákon.

Velké říše této doby, říše Alexandra Velikého a později Seleukovců, tomuto šíření jistě pomohly. Zároveň však přináší vážné nebezpečí: tyto říše mluví společnou řečí a mají společnou kulturu, rozumí se řeckou, kulturu daleko vyspělejší. Kdo se chce uplatnit, musí se "pořečtit", helenizovat. V této situaci krajního ohrožení helenizací zevnitř a politickými katastrofami zvenčí se židovství začíná dělit do dvou proudů. Jeden z nich přejímá řecký jazyk a snaží se Starý zákon konfrontovat s řeckou kulturou a pronikat do řeckého světa. Na tento proud, jehož hlavním střediskem byla Alexandrie, později navazuje křesťanství. V jeho prostředí vzniká řecký Starý zákon a první pokusy promýšlet starozákonní témata také filozoficky. Druhý proud se pronikání řeckých vlivů urputně brání a stále více se přiklání k izolaci. Zřetelné stopy tohoto vývoje lze nalézt v nejmladších knihách Starého zákona, historickým záznamem jednoho důležitého období je 1. kniha Makabejská. Množství materiálu k dalším dějinám druhého, protiřeckého proudu přinesly také nedávné nálezy v okolí Mrtvého moře, kde žily výlučné a dosti uzavřené obce esejců.

Starý zákon je kniha Izraele, kniha, na níž je Izrael založen. V době, o níž máme přesnější historické zprávy, existovala však v Izraeli ještě vrstva lidí, kteří se zákonem zvláště zabývali, opatrovali jeho text, překládali do živých řečí, vykládali a tlumočili jeho obsah. Zpočátku to byli zřejmě kněží. Po návratu z babylónského zajetí a v souvislosti s Ezrovou reformou, která položila nový důraz na Zákon a Písmo proti kultu, začíná vznikat nová vrstva, která měla pak v celém dalším vývoji židovství rozhodující význam. Protože se zájem kněžstva soustředil na vlastní chrámovou službu, objevují se stále častěji "laičtí" znalci Zákona, vykladači a kazatelé. V Novém zákoně se jim říká "zákoníci" (grammateis), jejich současníci jim říkali "mistře" (rabbi). Tato vrstva (k níž patrně patřil i Ježíš) byla vlastním nositelem židovské vzdělanosti zejména po zániku chrámu a až do dnešní doby. Jejich dílem bylo nejprve definitivní stanovení výběru (kánonu) starozákonních knih, bohatá literatura výkladů, textových poznámek a komentářů ke Starému zákonu, známá jako Talmud. Jeho nejstarší části (Mišna) jsou výborným parametrem pro poznání náboženského smýšlení Ježíšova okolí a jeho současníků.

Vztah Starého zákona a Izraele je tedy složitý. Starý zákon je nepochybně židovského původu, vznikl v Izraeli a Izrael ho také opatroval a šířil. Izrael a jeho vztah k Bohu Jahve je ústředním tématem Starého zákona, k němu se obracejí historické knihy, předpisy i volání proroků a básníků. Izrael však zároveň chápe Starý zákon jako základ své existence - a ovšem i normu svého jednání. Stručně řečeno je Starý zákon jednak stopou a záznamem Božího vedení, jednak nástrojem a prostředkem tohoto vedení.

Nový zákon a církve

Je stále ještě předmětem vědeckých sporů, do jaké míry se Ježíš vzdálil od svých rabínských současníků v pohledu na Starý zákon. Jisté však je, že pevně stál v té nejlepší tradici Izraele. Písmo dobře znal, patrně měl zákonické vzdělání a některé známky nasvědčují tomu, že patřil k farizejskému směru. Písmo bylo pro něho Božím slovem stejně jako pro jeho současníky. Podstatně se však odlišoval důsledným a svrchovaným výkladem Písma. "Učil je jako někdo, kdo má moc, a ne jako jejich zákoníci," říká Matoušovo evangelium. Smysl celého Písma shrnuje výslovně do dvou příkazů lásky, které jsou si podobné. Radikálně vykládá i pojem bližního (který původně znamenal tolik, co "soukmenovec") a vztah k Bohu výslovně spojuje se vztahem k bližnímu. Podle tohoto základního smyslu Zákona také posuzuje každou jednotlivou otázku, jednotlivý problém. Tento svrchovaný postoj, který se přes výslovné ujištění Ježíšovo o platnosti Zákona zdál být jeho znevažováním, byl také příčinou jeho konfliktu, odsouzení a smrti.

Ježíšův život, jeho jednání a jeho slova tvoří vlastní obsah Nového zákona, vlastní poselství křesťanské církve. Jejich záznam, který dnes v Novém zákoně čteme, nepochází však od Ježíše samého, nýbrž je výsledkem dosti složitého

pochodu. Přesněji řečeno, je to vlastně záznam toho, jak Ježíšovi v jeho působení rozuměly první křesťanské obce. V době, kdy se církev natolik rozšířila a konstituovala, že cítila potřebu proti různým "bludařům" pevně stanovit a vymezit obsah svého poselství, měla k dispozici jednak své vlastní porozumění Ježíšovi (kterému se v katolické dogmatice říká tradice), jednak celou řadu spisů ze starší doby, které také vyjadřovaly určitá stadia porozumění a přemýšlení o něm. V té chvíli se patrně nabízelo dvojí řešení: buď z dosavadních pramenů, věrohodných, ale navzájem neshodných, rekonstruovat jediný nesporný a jednolitý "pravý obraz" Ježíše z Nazareta a všechny ostatní prameny potlačit; anebo vybrat z množství pramenů ty nejlepší a postavit je vedle sebe v jejich "rozporné shodě", jak říká Augustin. Je jistě příznačné, že první řešení, o němž se pokusil Tatian, člověk mimořádných schopností, a patrně i jiní, církev nakonec odmítla a přijala řešení druhé, logicky jistě méně uspokojivé. Proti všem nevýhodám tohoto řešení, které pak v historii vedlo k nekonečným sporům, nedorozuměním a omylům, se tu zřejmě uplatnilo totéž základní pochopení, které jsme mohli sledovat už ve Starém zákoně: má-li se pravda sdělovat, musí se vyjadřovat, je však ještě něco víc, než jakékoli vyjádření. To je zhruba smysl církevního učení o inspiraci biblických knih: jejich autoři říkají víc, než sami dokázali myslet a pochopit.

Jako doprovod čtyř evangelií obsahuje Nový zákon ještě další knihy: dějiny první křesťanské obce a prvních misí apoštola Pavla, Pavlovy dopisy jako záznam praktické aplikace křesťanství v podmínkách prvních obcí, drobné spisy, které jménem apoštolů napomínají a povzbuzují křesťany v situaci pronásledování, a konečně tajemnou a podivuhodnou knihu Zjevení. Tento výběr ještě poměrně dlouho kolísal, nakonec se však prosadil tak dokonale, že o knihách, které tehdy církev odmítla, se donedávna nevědělo skoro nic. Z toho, co o nich víme dnes, nemůžeme než dát tomuto výběru aspoň v hrubých rysech za pravdu.

Vztah Nového zákona a církve je v mnohém obdobou vztahu Starého zákona a Izraele. Nový zákon vznikl v prostředí církve, církev provedla výběr knih a církev se má o Nový zákon, o Písmo starat: nejen opatrovat a šířit jeho text, ale také zprostředkovávat porozumění, přiměřené tomuto textu. Na druhé straně je církev na novozákonním poselství založena, bez něho by nemohla být a nebyla by. Písmo je také měřítkem a normou, které musí církev odpovídat, je kritériem její pravosti. Není ani třeba zvlášť říkat, že těmto požadavkům církev nikdy nevyhovovala beze zbytku. Mezi reálnou skutečností církve a požadavkem Písma je tak neustálé napětí, které patří k podstatným rysům křesťanství.

K promyšlení

To nejdůležitější lze nakonec shrnout do tří bodů:

1. Rozumět bibli tak, jak ona sama chce, lze pouze ve společenství lidí, kteří ji nejen čtou, ale "poslouchají", tj. uznávají jako slovo zasahující jejich existenci, rozhodující a závažné, slovo Boží.
2. Každý, kdo se na tomto porozumění, „slyšení“ slova Božího podílí, má povinnost podle svých schopností sám k němu také přispívat, promyšlet je a žít nejen pro sebe, ale pro celé společenství.
3. To, že právě nejdůležitější body biblického sdělení existují vždy v podobě paralelních, ne však shodných vyprávění, nemůžeme chápat jinak než jako výzvu, abychom "literu", doslovné znění Písma nepovažovali za poslední a už hotovou pravdu samu, ale jako poukaz k pravdě, kterou musíme hledat. Cesta starého Izraele a nové církve ukazují jak.

Z novější literatury o bibli:

C. Tresmontant, Bible a antická tradice, Vyšehrad, Praha 1970. Cesty k pramenům (biblická archeologie a kritika), Vyšehrad, Praha 1971.

W. Kasper, Dogma pod Božím slovem, ČKCH, Praha 1971.

A. Läpple, Úvod do Starého zákona, ČKCH, Praha 1972.

C. Westermann, Tisíc let a jeden den (Církev čte Starý zákon), Kalich, Praha 1972.

R. Scheuch, Průvodce Apokalypsou, ČKCH, Praha 1989.

J. Merell, Setkání s Ježíšem, ČKCH, Praha 1990 (3. vydání).

13. ZNAMENÍ BOŽÍ BLÍZKOSTI

Jak se člověk stává křesťanem?

Většina čtenářů hned zná odpověď: křtem. Ale co to znamená? Křest není jen slavnostní obřad při vstupu do života, ani nějaké "kouzlo", kterým by se dala zajistit dítěti šťastná budoucnost. Ke křtu se sice rozhodne člověk, ale ten, kdo je při něm činný, je Bůh. Říkáme, že křest je svátost. Všichni pokřtění patří ke společenství křesťanů, kteří - společně - tvoří největší náboženskou skupinu na světě.

Jak je tomu, když se přinášejí ke křtu nemluvnata a stávají se tak křesťany? Mnozí o tom později už nechtějí ani slyšet. A jiní se po celý život vydávají za křesťany, ale v jejich životě nepozorujeme nejmenší stopu toho, že se orientují na Krista. Právě tyto "matrikové křesťané" jen škodí vážnosti křesťanství ve světě. Křest je pro ně něco na způsob očkování proti neštovicím, ke kterému se jde jednou provždy (pro jistotu), ale později se na ně už nemyslí.

Něco se v nás bouří, abychom takové lidi nazývali křesťany. Právem. K tomu musí přistoupit ještě něco dalšího - ale spoň u dospělých. Ale o tom budeme mluvit ve dvou následujících kapitolách. Zde jde o začátek křesťanského života: jak se člověk stává křesťanem? Řekli jsme si, že se to děje svátostí, křtem. Ale co je to - svátost?

Svátosti - znamení Boží blízkosti

Jak je tomu, když lidé vstupují do vzájemného vztahu, když se vzájemně sblíží? Nacházejí pro to viditelná a slyšitelná znamení: podávají si ruku, píšou si dopisy, rozmlouvají spolu. Podle toho, jak jsou si dva lidé blízko, stávají se tyto výrazové formy stále intenzivnější, mezi milujícími se stupňují až k něžnostem a k setkání v lásce. Podle těchto znamení tedy můžeme poznat, jak si jsou dva lidé vnitřně blízcí.

Tato znamení tedy něco vyjadřují, ale zároveň také působí a prohlubují to, co naznačují: náklonnost nebo lásku. Ze zkušenosti víme, že např. spor mezi manželi může být projevem sympatie nebo lásky úplně odstraněn nebo se stát bezpředmětným; každým něžným slovem nebo projevem náklonnosti láska roste, prohlubuje se, plněji se dává.

Ve víře jde o blízkost s Kristem, o spojení s Bohem. I tento vztah je třeba nějak vyjádřit, je tu nutné znamení. Bůh zná člověka a ví, jak je odkázán na smyslové vjemy. Proto mu v tom vychází vstříc. Volí znamení, která jsou obecně lidská: chléb a víno (aby při večeři Páně naznačil, že člověk z nich žije); vodu (aby při křtu vyjádřil, že člověk potřebuje očištění od viny). I zde jsou znamení nejen odkazy na vnitřní proces; to, co naznačují, zároveň působí: očištění člověka, Boží lásku a blízkost. Sjednocují člověka s Bohem, Bůh se stává přítomným uprostřed našeho života a každodenní činnosti. Krátce: Bůh se nám daruje.

Když si teď ještě vzpomeneme, že to, co nám Bůh daruje, se nazývá milost, pochopíme snad, co to znamená, když označujeme svátost jako "viditelné znamení, které naznačuje a působí vnitřní milost".

Slovo svátost (sacramentum) znamená tolik co "svatá věc", "tajemství". Od 12. století se tohoto jména užívá jako souborného označení pro sedm Kristem ustanovených účinných znamení milosti: totiž křest, biřmování, eucharistii, svátost pokání, svěcení kněžstva, manželství a pomazání nemocných.

Ani magie, ani kouzla

Je možné, že by se Bůh vázal na tato znamení? Nedostal by se tím do lidské moci? Nejsou to kouzla, magie, pověra?

Vraťme se znovu k tomu, co jsme si řekli o lidských projevech lásky. Těchto znamení lásky můžeme ovšem užívat také jen formálně, vnějškově, aniž vycházejí opravdu ze srdce. Pak by byla jen prázdnou slupkou, pokrytectvím; pak by nevyjadřovala vnitřní smýšlení a ani by na toto smýšlení nepůsobila. Také svátosti potřebují, aby je přijal za své jak Bůh, tak člověk.

Milost může s viditelnými znameními spojit jen Bůh. Kde se lidé pokoušejí sami ze sebe vynutit z Boha přízeň a pomoc různými úkony, mluvíme o magii nebo kouzlech. S tím však nemají svátosti nic společného. Boha se nemůžeme zmocnit, nemůžeme ho "vlastnit", omezovat nebo vázat. Bůh jedná ve svátostech nikoli proto, že musí, nýbrž proto, že chce - na základě své věrnosti (srov. 1 Sol 5, 24). On sám nám dává příslib své přítomnosti při užívání Kristem ustanovených znamení. Proto mohl svátosti ustanovit pouze Kristus - a jen on - nikoli církve. K tomu říká papež Pius XII.: "Jestliže se svátosti církve udělují vnějším ritem, pak působení v člověku vychází od samotného Krista... On skrze církve křtí, učí, vládne, rozvazuje, svazuje, přináší oběti a sebe obětuje" (encyklika *Mystici Corporis*). Proto také není účinnost svátosti závislá na osobní kvalitě toho, kdo ji uděluje. Kristus např. odpouští ve svátosti pokání hříchy i tehdy, když rozhřešení uděluje hříšný kněz.

Naproti tomu musí viditelnému znamení odpovídat vnitřní postoj i u člověka. Jestliže se Bůh "váže" na svátostné znamení, znamená to především závazek pro nás, nikoli pro něho. Nevyzýváme my jeho, nýbrž on vyzývá nás: žádá naši víru. Víra je - alespoň pro dospělého - předpoklad pro přijetí všech svátostí. Svátosti nejsou automaty, které po spuštění působí samy od sebe. Nemohou se uplatnit u člověka, který nevěří a nespolupracuje s milostí. Svátosti jsou spíše jako setba, která je odkázána na dobrou půdu, jinak nevzroste.

Viditelná stránka svátostí bývá příčinou, že se katolické církvi někdy vytýká, že příliš lpí na vnějších věcech. - My velmi dobře víme, že viditelné znamení je samo o sobě naprosto neúčinné.

Ale na druhé straně jsou vnější rity něčím zcela přirozeným. Bůh nám ovšem může udělit svou milost také přímo, čistě duchovně, a jistě to dělá. Ale protože jsme my lidé tělo a duch, potřebujeme neustále viditelná znamení, abychom vyjádřili vnitřní smýšlení. Vzpomeňme na různé formy pozdravu u různých národů, na výměnu snubních prstenů, které mají manželům připomínat slib věrnosti. Nikdo z nás se nechce vzdát všech těchto výrazů vzájemných lidských vztahů. - Proč by to právě v oblasti náboženské mělo platit? Což člověk musí opravdu vystoupit z okolního světa, ve kterém je doma, když se stává věřícím? Zanechává snad všechno lidské za sebou? Kristus takto nesmyšlel. Sám ustanovil určitá znamení.

Kristovo ustanovení

U některých svátostí je nám ustanovení Kristem známo až do podrobností, např. u křtu a při večeři Páně. U jiných svátostí nám Novým zákonem nebyla uchována žádná přímá slova, kterými je Kristus ustanovil. Písmo svaté se zmiňuje jen o jejich udělování. Apoštolové se snažili konat všechno tak, jak to chtěl Kristus, a nezavádět nic nového. Jestliže tedy těchto znamení užívají, lze to vysvětlit jen tím, že si byli vědomi, že jejich jednání je s vůlí Kristovou zajedno.

Sedmero svátostí (křest, biřmování, eucharistie, svátost pokání, pomazání nemocných, svěcení kněžstva, manželství) je prastará tradice. To vyplývá také z toho, že i ty východní církve, které se odštěpily už dávno před 12. stoletím, uchovaly až do dnešního dne všech sedm svátostí.

Svátosti a život

Všechny svátosti - jsou-li správně chápány a prožívány - vycházejí vstříc lidské touze a potřebě štěstí. I když jako celek mají jen jednu společnou úlohu, každá jednotlivá svátost ji plní svým vlastním způsobem. Všechny slouží spáse člověka a doprovázejí ho celým životem od křtu až po pomazání nemocných.

Síle svátosti můžeme důvěřovat. O Božím působení v člověku sice nemůžeme vést vědecké záznamy a působení svátosti také neproměňuje člověka v jeho přirozených vlohách. Vždy znovu nás však udiví, jak milost v člověku pracuje. Když například zpustlý člověk začne nový život; když se zdravá mladá žena rozhodne věnovat svůj život péči o postižené děti; když nemocní a osamělí vkládají klidně svůj osud do Božích rukou; když manželé snášejí statečně a s láskou dlouhé odloučení; když kněz neklesá pod tíhou práce a nepochopení; když lidé nežijí sobecky a hledají sociální spravedlnost... Zde všude je v činnosti milost. Ta ovšem není vázána na svátosti. Bůh má mnoho cest k člověku. Kdo neví nic o pomoci, kterou nám Bůh nabízí ve svátostech, může přesto zakusit Boží milost, jen když se snaží hledat Boží vůli.

Svatosti nejsou nic jiného než pokračování Kristova vtělení. Bůh a Boží milost neustále vstupují do naší pozemskosti, zlidšňují se a zvětňují, aby nám Bůh byl blízko. Zde se ukazuje základní zákon vykoupení: tak jako Boží Syn kvůli člověku přijímá viditelnou podobu, tak i v budoucnosti má být Kristovo jednání ve světě spojeno s viditelnými znameními. Znamení, jichž se užívá ve svátostech

slovo, voda, chléb, víno, olej - jsou částí našeho světa. To má patrně naznačit, že svou spásu uskutečňujeme skrze věci tohoto světa. Ale má nám to být také neustálou připomínkou, že za všemi těmito znameními je a skrze ně působí Kristus: on je Slovo, které se stalo člověkem, on je pramenem vody vyvěrající k věčnému životu, on je chlebem života, který navždy sytí, on je pravý vinný kmen, on je cesta, pravda a život (srov. Jan 1, 14; 4, 14; 6, 35; 15, 1; 14, 6).

Křest

Většina našich čtenářů byla pokřtěna; velmi mnozí mají alespoň neurčitou představu o významu křtu; mnozí se už křtu zúčastnili, možná dokonce jako kmotři nebo kmotry. Je nám však jasné, co je skryto za vnější krásou tohoto obřadu? Co podstatného se tu děje?

Možná, že vás překvapí, že křest není něco výlučně křesťanského. Obřady křtu existovaly už před Kristem! Z Písma například víme, že Jan křtil, aby vzbudil kající smýšlení, a že se tomuto křtu podrobil i Kristus, aby dal příklad (srov. Mk 1, 9). Ale právě Jan výslovně zdůrazňuje veliký rozdíl mezi svým křtem a křtem Mesiáše: "Já jsem vás pokřtil vodou, ale on vás bude křtít Duchem svatým" (Mk 1, 8).

Kristus sám nekřtil, ale zřejmě shledal, že se tento obřad velmi hodí k tomu, aby ho převzal jako znamení spásy, a dal mu zcela nový význam a účinnost. Křest v jeho jménu se stává základní svátostí pro všechny, kteří se přiznávají ke Kristu a k jeho církvi. "Jděte tedy, získejte za učedníky všechny národy, křtěte je ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého" (Mt 28, 19).

Apoštolové a jejich nástupci udělovali křest hned, jakmile někdo došel k víře. Tak o prvních letnicích, když Petr hlásal zvěst o vykoupení, "ti, kdo jeho slovo ochotně přijali, byli pokřtěni" (Sk 2, 41). Na konci prvního století už máme přesný návod pro udělování křtu v Nauce dvanácti apoštolů (je to vlastně první dochovaný křesťanský katechismus).

Působení křtu

Očištění

Tohle nás patrně napadne nejdříve, když se rozpomínáme na své školní vědomosti o křtu. S vodou ihned spojujeme představu umývání. Znamení, které Kristus volí, opravdu vhodně naznačuje působení křtu. Skutečně tu jde o očištění, o smytí dědičné viny a veškerého hříchu; jde o přemožení (hříšné) minulosti. "I kdyby vaše hříchy byly rudé jako purpur, zbělí nad sněh" (Iz 1, 18).

Aby naznačili tento účinek, novokřtěnci (dospělí) raně křesťanských dob nosili ode dne křtu bílé roucho a odkládali je teprve po osmi dnech. Odtud měla druhá neděle velikonoční ještě donedávna název "Bílá neděle". To znamená: "Neděle odložených bílých šatů", neboť křest býval udělován ve velikonoční noci. Bílé roucho se podává křtěnci ještě dnes; znázorňuje je bílá rouška.

Smrt a zmrtvýchvstání

Že toto "mytí" není nic povrchního, nýbrž zcela nově přetváří člověka, je patrné z toho, že Písmo (Řím 6, 3-11) nazývá křest umíráním a zmrtvýchvstáním spolu s Kristem. "Staré řády pomínuly" (2 Kor 5, 17), zemřely. Pokřtěný má možnost zcela nového začátku.

Proto byli dříve křtěnci úplně ponořováni do vody, jakoby pohřbíváni. Při dnešním obřadu křtu se svátost z praktických důvodů neuděluje ponořením, nýbrž politím vodou, proto už tento hluboký účinek křtu tak jasně nevystupuje do popředí. Proces však je tentýž: starý hříšný člověk je s Kristem pohřben, aby spolu s ním povstal k novému životu.

Nový život

Bylo by teď vhodné vrátit se znovu k našemu hovoru o milosti (8. kapitola). Bez toho je těžko porozumět dalším úvahám.

Očištění a smrt jsou obrazy, které to, co křest působí, vyjadřují spíše negativně. Něco se vyhlazuje. Působení křtu je však jasnější v pozitivních výpovědích Písma.

Nikodém byl muž vážený mezi tehdejšími Židy, teolog a politik.

Jednou večer přišel k Ježíšovi, aby s ním rozmlouval o rozhodujících životních otázkách. Kristus mu vysvětlil, že existuje pouze jeden vstup do Božího království, a tím k opravdovému životu: "Nenarodí-li se kdo z vody a z Ducha, nemůže vejít do království Božího" (Jan 3, 1-5). Nový život, který pochází od Boha, nemůžeme ani plánovat ani sami vytvořit, musíme se k němu naopak "narodit". Tímto novým narozením je křest. Ten skutečně dává nový život (2 Kor 5, 17), pokřtěný se stává Božím dítětem. Proto se křest také nazývá "koupelí znovuzrození" (Tit 3, 5).

Je to dobře znázorněno symbolem vody. Bez vody není života ani plodnosti. I jméno, které křtěnec při křtu dostává, má vyjádřit, že křtem začíná nový život. Avšak nejlépe je nový stav jakožto křesťana patrný tehdy, když křtěnec dostává jméno člověka, který žil jako vzorný křesťan (křestní patron).

Člen církve

Křest spojuje jednotlivce nejen s Bohem, nýbrž také se všemi ostatními lidmi, kteří věří v Krista. Skrze křest jsme se stali jedním tělem (1 Kor 12, 12). Křest současně znamená začlenění do církve (srov. 9. kap.).

Proto se počátek křestního obřadu koná v předsíni kostela a křtěnec je pak uváděn do kostela. Křest doma je povolován jen ve výjimečných případech, např. když je křtěnec nemocný. Nejkrásnější je, když se křest koná před veškerou obcí, aby se tak znázornilo uvedení do společenství církve.

Členy církve se nestáváme tak, jako se lidé stávají členy nějakého spolku, nýbrž zrozením; tak, jako se rodíme do rodiny. Život a společenství patří jak v lidské, tak v božské oblasti dohromady. K víře máme přístup skrze hlásání a činnost církve, tedy skrze společenství a skrze pokolení lidí.

Katolická církev pokládá všechny, kteří přijali křest v některém jiném církevním společenství, za pokřtěné (srov. 11. kap.). Platný je každý křest, který se koná politím vodou a ve jméno trojjediného Boha. Avšak tam, kde byl udělen křest, je člověk pokřtěn jednou provždy; neexistuje opakování křtu. Jedině tehdy, když vznikají pochybnosti o správném provedení křtu, může být křest opakován - ale i pak pouze podmíněně.

Je křest nutný?

Z toho, co bylo dosud řečeno, plyne, že křest je nutný ke spáse pro všechny, kteří došli k poznání evangelia. Bez křtu neexistuje spojení s Kristem, bez spojení s Kristem neexistuje přístup k nebeskému Otci (srov. Jan 14, 6).

Kde lidé nemají možnost přijmout křest, nemusí být bez společenství s Bohem, touží-li po křtu a litují svých vin (srov. Lk 7, 47; 23, 43). Tento postoj se nazývá "křest touhy". Právě tak může být zachráněn ten, kdo o povinnosti křtu nic neví, avšak žije čestně podle svého svědomí a hledá Boží vůli. I to by byla - i když neuvědomělá - touha po křtu; mnozí tomu říkají "křest života". O "křtu krve" mluvíme, když někdo dá svůj život za Krista před přijetím křtu vodou.

Mají se křtít malé děti?

Dnes je téměř obecnou praxí církve, že se křtí už malé děti. Někdy se však namítá, že křest přece předpokládá osobní rozhodnutí; avšak křtem dětí by se vázaly na církev nevědomé děti.

Kristus řekl, že Boží království patří už dětem (Mt 19, 14; Lk 18, 15 n.). Jsou tedy už schopné mít na něm účast. Avšak přijetí do Božího království se děje křtem. Nikde v Písmě není udán určitý věk pro křest. Naopak je biblicky dosvědčenou praxí křtít "celý dům", což podle tehdejšího způsobu vyjadřování zahrnuje také děti (srov. Sk 16, 15; 1 Kor 1, 16).

Podle Tertulliana (konec 2. stol.) je křest dětí běžnou praxí už mezi r. 120-150. Církev bere zcela vážně Kristovo slovo: "Nenarodí-li se kdo znova z vody a svatého Ducha, nemůže vejít do Božího království."

Říká se, že víra musí křest předcházet, protože u Marka 16, 16 stojí: "Kdo uvěří a dá se pokřtít, bude spasen." K tomu je třeba říci:

Boží jednání předchází všechno, i víru. Už víra je milost, avšak milost se dává zdarma bez předchozích činů člověka. Před tím, co dostává při křtu, stojí dospělý právě tak s prázdnými rukama jako nerozumné dítě, které ještě nemůže věřit a rozhodovat se.

Mezi vírou a křtem existuje úzký vztah. Dospělí jsou proto křtěni pouze tehdy, existuje-li u nich vůle dát se pokřtít a ochota k víře.

Ale ani křest dětí se neuděluje nezávisle na víře. Zárukou toho, že dítě bude vychováno k víře, je zde víra rodičů a kmotrů. Kde nejsou předpoklady pro výchovu k víře, nesmí být ze strany církve křest udělen. Ten, kdo byl pokřtěn jako dítě, musí samozřejmě později dorůst do plné víry a žít z ní. Budeme o tom mluvit později. Samotná víra nestačí, ani samotný křest nevede člověka k Bohu. Člověk musí za svým křtem stát a křestní akt potvrzovat slovem i skutkem. Proto vždy o velikonoční noci obnovujeme svůj křestní slib, ať už jsme jej vyslovili sami, nebo tak učinili rodiče a kmotrové.

Každý přejímá mnoho věcí z okolního světa. Zejména dítě žije v úplné závislosti na svých rodičích. Ti se mu snaží předat tolik duchovních a kulturních hodnot, kolik jen mohou. I to jsou rozhodnutí, která konají rodiče předem za své dítě. Později by dítě právem rodičům vyčítalo, kdyby tuto jeho výchovu zanedbali.

Podobně budou křesťanští rodiče samozřejmě usilovat o to, aby dítěti předali i veliký dar své víry. Avšak počátek toho je křest. Opomenutí křtu ze strany rodičů je také závažné rozhodnutí. Křesťanští rodiče naprosto nemohou upustit od toho, aby svým dětem předávali víru, protože jinak by se sami museli vzdát uskutečňování své víry. Každý projev jejich víry děti ovlivňuje. Děti se učí především příkladem.

Když se říká, že o své víře má později rozhodnout každý sám, lze s tím jen souhlasit. Před tímto rozhodnutím se jednoho dne ocitne každý pokřtěný. Ale aby se mohl rozhodnout, musí vědět, pro co se má rozhodnout. Musíme přece vědět, co přijímáme a co odmítáme.

Křestní kmotrové

přejímají závazek, že budou spolu s rodiči uskutečňovat pozdější křesťanskou výchovu pokřtěného. V jeho jménu pronesli vyznání víry jakožto ručitelé za jeho víru, ale také jako zástupci společenství církve. Nejsou tedy pouze svědky křestního aktu. Je proto pochopitelné, že se zpravidla nepočítá s kmotrovstvím nekatolických křesťanů, protože by bylo nerozumné od nich požadovat, aby byli odpovědní za katolickou výchovu svého kmotřence. Ještě méně může dát svému kmotřenci výchovu k víře ten, kdo je nábožensky lhostejný nebo nevěřící. Může však být svědkem křtu.

Žít jako pokřtění

Papež Lev Veliký (440) píše: "Křesťane, poznej svou důstojnost, stal ses účastným božské přirozenosti, nevracej se ke staré marnosti, neodpovídá to tvé urozenosti" (Sermo 21). Pokřtěný je sice prost viny, má nový život, ale nese jej v "hliněné nádobě" (2 Kor 4, 7). Tento nový život musí růst jako všechno, co je živé, ale může také chřadnout a odumřít. Křest nás nezbavuje pokušení, sklonu k lenosti, k sobectví, k zneužití moci. Proto musíme růst a osvědčovat se. Nikdo neví lépe než my křesťané, že zůstáváme opožděni za tím, čím bychom mohli a měli být. Zde mají svůj původ mnohé výtky proti církvi. Pokud se tyto výtky obracejí proti pouhým formálním křesťanům, křesťanství nezasahují. Takoví lidé nežijí skutečně z víry. Výtka je však závažnější, platí-li věřícím, kteří plní své náboženské povinnosti, ale v

běžném životě neukazují ani trochu křesťanského smýšlení. Zde ve skutečnosti chybí život z víry. U těch, kteří by měli být podle Písma "světlem světa", jímž by "svítili před lidmi" (Mt 5, 14-16), je takové selhání zajisté zvláště špatné.

Na druhé straně nechceme "soudit, abychom nebyli souzeni" (Mt 7, 1). Dnes víme lépe než v dřívějších dobách, jak mnoho může člověka zatížit okolní svět a výchova, takže se přes všechnu námahu jen těžce vypořádává se svou povahou. Avšak milost neruší přirozenost. My nevíme, jak vážně tyto lidé bojují proti svým chybám, které velmi dobře znají, a především nevíme, jakým směrem by se ubíral jejich vývoj bez milosti svátostí.

Biřmování

Ježíš slíbil svým učedníkům svatého Ducha. Po jeho nanebevstoupení byl tento slib splněn: Boží Duch se zmocnil lidí! Naše letnice jsou vzpomínkou na tuto událost. Od té doby však udělují svatého Ducha pokřtěným i apoštolové a jejich nástupci vkládáním rukou.

"Když se apoštolové v Jeruzalémě dověděli, že Samařsko přijalo Boží slovo, poslali tam Petra a Jana. Ti tam přišli a modlili se za ně, aby dostali Ducha svatého. Do té doby totiž na nikoho z nich nesestoupil, jen byli pokřtěni ve jménu Pána Ježíše. Vložili tedy na ně ruce, a oni přijali Ducha svatého" (Sk 8, 14-17).

Vkládat na někoho ruce znamená brát ho do vlastnictví; v tomto případě: uvádět ho do Boží oblasti. Zde tedy Písmo uvádí druhé, od křtu zřetelně odlišné znamení, v němž nám Bůh slibuje milost. Tuto svátost nazýváme biřmováním. V prvních stoletích byla udělována většinou hned po křtu, k němuž má úzký vztah. Z textu Skutků apoštolských vyplývá, že její udělování bylo vyhrazeno apoštolům; proto ji zpravidla až do dnešních dnů uděluje biskup jakožto nástupce apoštolů.

Slovo biřmování souvisí s latinským "confirmatio" a znamená tolik co posílení. Při udělování biřmování vkládá biskup na biřmovance ruku, maže ho na čele křížmem (olej, do něhož je přidán balzám) a říká: "Přijmi pečeť darů Ducha svatého." Mazat někoho olejem znamená - vzpomeňme jen na pomazání při korunovaci ve středověku - přenášet na něho sílu.

O účincích biřmování se ve Skutcích apoštolů říká: "... a oni přijali Ducha svatého" (Sk 8, 17). Duch svatý se uděluje člověku ovšem už při křtu. Ale co se tam vkládá jako zárodek, dospívá teď k plnému rozvinutí. Význam biřmování nejlépe uvidíme, když budeme pozorovat apoštoly.

Apoštolové patřili už před sesláním Ducha ke Kristu, ale byli ještě v mnohém ohledu nezralí a povrchní. Vzpomeňme jen na jejich obtížné chápání a na slabost jejich víry. Boží Duch se jich ještě plně nezmocnil. Ale potom o letnicích je nalézáme úplně změněné. Pouta bázlivosti a nepochopení padla, statečně hlásají zvěst o Kristu. Nyní byli "naplněni Duchem svatým" (Sk 2, 4).

Zde musíme předpokládat, co bylo řečeno v 8. kapitole o působení svatého Ducha. To všechno můžeme aplikovat na biřmování. To je svátost růstu a pokroku. Jestliže křtem dostáváme "nový život", pak v biřmování se tento život posiluje. Činí křesťana dospělým a uschopňuje ho k boji proti lenosti a nepořádku ve vlastním nitru i k vyznávání víry navenek. Každý věřící se stává Kristovým apoštolem, hlásá evangelium ve světě nejen slovy, ale celým životním postojem.

Apoštol Pavel napsal v dopise Galaťanům (5, 22-23), co uskutečňuje Duch: "Ovoce Ducha je láska, radost, pokoj, shovívavost, vlídnost, dobrota, věrnost, tichost, zdrženlivost."

Se zřetelem k Izaiášovi 11, 1-3 se často mluví o sedmi darech svatého Ducha. Jsou to: moudrost, rozum, rada, síla, poznání, zbožnost a bázeň Boží.

Avšak Bůh k nám přichází pouze tehdy, když se mu otevřeme. Proto také biřmování nepůsobí automaticky. Svátosti nejsou zaklínadla, jako "Sezame, otevři se"; vyžadují naše spolupůsobení. Bůh nepracuje bez nás, nýbrž s námi. Když stavíme jeho působení do cesty překážky, když se mu uzavíráme, nemůže v nás být činný. Teď snad chápeme, co je napsáno na jednom místě Písma, že existuje jeden jediný hřích, který nemůže být oduštěn, totiž hřích proti svatému Duchu (srov. Mt 12, 31). Tím se myslí definitivní uzavření se člověka vůči Boží milosti. Proti takové uvědomělé, zá-

sadní vzpourě člověka proti Bohu je Bůh bezmocný, neboť on nenutí. Když se však necháme od něho vést, když neza-
měřujeme svůj život svévolně nebo sobecky jen na vlastní prospěch a úspěch, když posloucháme Boha a přijímáme
jeho pohled na svět, pak se neobávejme, že by jeho milost, jeho svatý Duch v nás nepůsobil, neožíval znovu a
znovu náš život.

K promyšlení

Mnozí dávají své dítě pokřtít, protože to v určité společnosti patří k "dobrému tónu". Církev si takové křty nepřeje,
neboť komu se tím prospěje? Dítěti? Církví?

Víte, kdy jste byli pokřtěni?

Víte, co znamená vaše křestní jméno? Kteří velcí lidé (světci) ho nosili před vámi?

Byl jste někomu kmotrem? Může na vás váš kmotřenec vidět, jak má vypadat život křesťana?

Každé jméno je vyjádřením nějaké činnosti. Proč tedy říkáš, že jsi křesťan, když ve tvých skutcích není nic křesťan-
ského? Křesťan, to je označení spravedlnosti, dobroty, poctivosti, trpělivosti, čistoty, moudrosti, laskavosti, nevin-
nosti a zbožnosti; a proč ty si toto jméno osobuješ a hájíš si je, když z tolika vlastností ty nemáš ani poskrovnu? Křes-
ťan je ten, kdo jím je nejen podle jména, ale i skutky, ten, kdo napodobí a následuje ve všem Krista, kdo je svatý, ne-
poskrvněný, poctivý, neporušený, v jehož srdci nemá místo zloba, ale které je plno lásky a dobroty, kdo nedovede
nikomu uškodit nebo ho urazit, ale kdo všem pomáhá. Křesťan je ten, který podle Kristova příkladu nedovede nenávi-
dět ani své nepřátele, a1e kdo spíše činí dobro svým odpůrcům a za své pronásledovatele a nepřátele se modlí. Ne-
boť kdo je schopen někoho urazit nebo mu uškodit, ten lže, když o sobě říká, že je křesťan. Křesťan je ten, kdo může
spravedlivě říci; žádnému jsem neuškodil a se všemi jsem žil spravedlivě. (Sv. Augustin)

14. ŽÍT JAKO KŘESŤAN

Dnešní člověk myslí realisticky, chce znát skutečnosti a ověřené události. Uznává jen to, co může kriticky prozkoumat,
co vidí. Boha vidět nemůže a Kristus žil před 2000 lety. Jsou tu však lidé, kteří věří v Boha, kteří nesou Kristovo jméno.
Na nich chce dnešní člověk poznat, jaký význam má Kristus. Podle toho by všechno záleželo na tom, aby život "věří-
cích" věrohodně představoval jejich spojení s Bohem. Ale kdo jsou ti "věřící"? Jak se pozná křesťan?

Kolik lidí, kteří se sami považují za křesťany, bere svou víru skutečně vážně a žije křesťansky? Na kněze si takový člo-
věk vzpomene při svatbě, při narození dítěte nebo při smrti některého příbuzného. "Aby to bylo slavnostnější," jak se
říká. Zůstala jen fasáda, ale za ní není už nic, příští bouře může strhnout i ji. Německý teolog Karl Rahner řekl o své
vlasti: "Žijeme v pohanské zemi s křesťanskou minulostí a s křesťanskými zbytky." Co bychom mohli říci my?

Kdy je někdo vůbec křesťanem? Kdyby zmínění "sezónní křesťané" začali pravidelně chodit do kostela, byli by snad
potom křesťany? Nemůže i chození do kostela zůstat vnějškovostí, která se ve všedních dnech neprojevuje?

Kdy je tedy někdo opravdu křesťanem? Při jedné anketě, jak si lidé podle běžného mínění představují křesťana, bylo
řečeno: "Křesťan se musí řídit mnoha příkazy a zákazy, horlivě se modlit a u katolíků k tomu přistupuje, že musí v ne-
děli jít do kostela." Obraz křesťana může být sotva žalostněji zkršen. Což radostná Boží zvěst skutečně záleží jen v
omezeních a příkazech?

Nový základ

Křesťana ze sebe nedělá člověk svým jednáním a chováním, nýbrž činí ho jím Bůh. Člověk se nestává skutečným křes-
ťanem tím, že se lopotí, aby s úzkostlivou přesností plnil příkázání, nýbrž tím, že vírou a láskou odpovídá na to, co mu

daruje Bůh a čemu říkáme "milost". Jí začíná život křesťana. Záleží ve zcela novém vztahu k Bohu, který pro něho není pouze Tvůrcem, nýbrž zároveň i Otcem.

Bylo by dobré, kdybyste se teď vrátili k osmé kapitole a přečetli si, co se tam říká o milosti.

Milostí se člověk rodí k novému životu (Jan 3, 5), takže "se smíme nazývat Božími dětmi, a to také jsme" (1 Jan 3, 1). Tato účast na Božím životě vytváří vlastní existenci křesťana.

Můžeme tedy složit ruce do klína a říci: Bůh udělá přece všechno sám!? Naprosto ne! Zde totiž začíná vlastní úkol křesťana. Je "vykoupen", ale stojí ještě docela na začátku tohoto nového života. Život je mu darován, on však ho nyní musí "využít", rozvinout; musí dorůst "zralosti (plnosti) Kristovy" (srov. Ef 4, 13). V bibli se neustále zdůrazňuje, že máme představovat to, co jsme: Kristus působí ve vás, dejte se jím vést (srov. Řím 13, 14).

Křesťanský život zde začíná být naším vlastním činem. To, co Kristus položil jako základ, máme uskutečňovat ve svém každodenním životě. Čím více se křesťan svým životem přibližuje modelu Krista, tím větším právem nese jeho jméno. To je však nemyslitelné bez námahy a úsilí.

Jistě si uvědomujete, že jsme o životě křesťana vlastně mluvili už ve všech předchozích kapitolách, zvláště tam, kde šlo o vykoupení, milost, svátosti a víru. Půjde o něj i v následujících kapitolách. Jestliže zde uvažujeme pouze o etické stránce - tj. o křesťanově jednání v životě - víme velmi dobře, že to znamená jisté zúžení pohledu. Ale to platí o přístupu ke každé skutečnosti, že o ní dovedeme uvažovat vždy jen z jednoho hlediska.

Nové perspektivy

Člověk, který začíná věřit, se setkává s Bohem. Tím se mu otvírají zcela nové perspektivy, jeho život dostává nový ráz. Takový člověk získává jiná měřítka než lidé kolem něho. Mnohá zdánlivě bezvýznamná skutečnost jeho života se náhle ocitá v jasnějším světle. To, co se dříve jevilo možná jako zmatené a plné rozporů, dostává své místo v celku. Život a svět se vyjasňují. Člověk najednou rozumí sám sobě mnohem lépe, protože vidí souvislosti.

Skutečný křesťan a odpovědný nekřesťan si možná budou počínat stejně: vykonávají možná stejné povolání, starají se o rodinu, stavějí dům ..., oba to možná dělají stejně dobře, a přece to není totéž. Motivy, zorný úhel, z něhož se to děje, jsou rozdílné.

Křesťan je realista

neboť se zaměřuje na skutečnost, ale na celou skutečnost, ne pouze na její výsek. Horizont křesťana nekončí u toho, co leží na dosah ruky; nekončí ani smrtí.

Tento pohled jej nevzdaluje světu, právě naopak, křesťan dospívá k hlubšímu úsudku o sobě samém a o světě, ve kterém žije. Vidí všechno, abychom tak řekli, Božím pohledem, ztotožňuje se s Božím pojetím světa a člověka. Celý svět se pro něho stává "božským prostředím" (Teilhard de Chardin), ve kterém vědomě a odpovědně pokračuje ve Stvořitelově díle. Tak přispívá k rozvoji a ozdravení světa. Všechno, co hýbe lidstvem - otázka války a míru, viny a odpuštění, lidsky důstojného uspořádání společnosti, správného rozdělení bohatství země - to všechno se snaží vidět v tomto světle.

Křesťan tedy nežije pouze ze souhrnu lidských zkušeností. Žije ze setkání s Bohem, z odpovědi na jeho slova a jednání. Jde o to, aby se nechal proniknout Bohem: naslouchej mu, hled' na něho a podle toho jednej! Pak existuje vlastně jen jediná vina: odmítnout Boží lásku.

Skutečnost přikazuje

To všechno je krásné. Ale kde se se mnou Bůh setkává, jak ke mně mluví, když ještě odezíráme od zjevení? Tajemnými vnitřními hlasy, bleskovým osvětlením a jinými mimořádnými událostmi? Většinu toho, co nám Bůh chce říci,

poznáváme - jako každý jiný člověk - velmi konkrétním způsobem: ze skutečnosti, která nás obklopuje. Boží řeči ve světě jsou skutečnosti denního života. Člověk nežije ve vzduchoprázdném prostoru. Pláče, směje se, tvoří a užívá věci na této zemi. Tato skutečnost k němu vznáší své požadavky a v ní k němu mluví Bůh. A na to vše má člověk dát přiměřenou, správnou odpověď. To máme na mysli, když mluvíme o řádu stvoření nebo o zákonu přírody nebo také o přirozeném mravním zákonu.

Už v neživé přírodě odhalujeme velkou souvislost a vzájemně sladěné zákony. Podle nich se Země otáčí kolem Slunce, kámen padá k zemi. - Do tohoto řádu jsou svými instinkty zařazena i zvířata: pták staví hnízdo, sedí na vejcích a opatřuje si potravu ... Celá nerozumná příroda se slepě a nutně řídí řádem, který Bůh vložil do základů všeho. Rozvíjí se vnitřním tlakem přírodních zákonů, z tohoto řádu nevybočuje a nemá do něho žádný vhléd.

Jinak je tomu u člověka. I on je sice součástí přírody, podléhá přírodním zákonům ve své existenci a musí jich dbát při své činnosti, nechce-li se zničit. Není však na nich slepě závislý. Může je poznávat, odhalovat jejich souvislosti a příčiny, a tak získává možnost tyto zákony dát v mnohém ohledu do služeb své vůle. Tím začíná jeho odpovědnost.

Poznává například možnost štěpení jader, zároveň však ví o strašlivé ničivé síle atomové energie; záleží na něm, aby k takovému ničení nedošlo. Nebo poznává, že jako člověk náleží do společenství, v němž má každý stejné právo na existenci jako on; to mu přikazuje ohleduplnost, pravdivost a mnoho jiného.

Člověk ve svém jednání nepodléhá slepě fyzické nutnosti (i když víme, že je jeho jednání z velké části ovlivněno řadou faktorů nezávislých na jeho vůli - ať jsou to zděděné vlastnosti, společenské prostředí, vzdělání, zdraví aj.), nýbrž nakonec mravnímu příkazu. Uskutečnění životního řádu, které prožívá jako hlavní požadavek ve svém svědomí, je mu dáno do osobního rozhodování. Zde před člověkem nestojí cizí, či dokonce tyranská vůle, aby si ho podrobila, nýbrž řád, který je pro samotného člověka nejlepší. Všude tam, kde člověk jedná v souladu s ním, jedná mravně dobře. Porušení tohoto řádu je vždy útokem na skutečnosti života, je nepřirozené a dříve či později se vymstí. Následkem jsou škody a katastrofy: nevěra ničí rodiny, útlak vyvolává vzpouru, lenost vede k nouzi ...

Křesťan ví, že ho do všech skutečností života postavil Bůh. Proto není na světě cizincem, nýbrž vykonavatelem či správcem, který vidí ve stvoření věc Boží, a tím i svou vlastní. Často se setkáváme s názorem, že hraje-li v našem životě významnou roli Bůh, nejsme schopni pojímat pozemskou skutečnost dost vážně. Je však možno představit si větší odpovědnost vůči všemu pozemskému, než když člověk ve všem poznává Boží výzvu?

Člověk se vždycky - k vlastní škodě - pokoušel učinit sám sebe mírou všech věcí. My všichni známe hesla, která normou jednání činila člověka nebo národ, rasu nebo hmotný úspěch. Vzpomeňme jen na nacistické heslo: "Co slouží německému národu, je dobré!"

S takovými zásadami člověk snadno ztrácí měřítko pro pravý řád života, a sám sobě škodí. Co snad nejprve vypadá jako zvláštní "láska k světu", může se stát zkázou lidské společnosti.

Tak dospíváme k důležitému poznání: pro člověka není zdaleka tak lehké, aby dešifroval skutečnost a poznal, co se od něho zde a nyní požaduje jako přiměřené jednání. Společenský trend, pohodlnost, nestálost naše poznání zakalují. Kromě toho víme, jak je boj o dobro někdy tvrdý a jak snadno se uchylujeme k výmluvám. Člověk rád věří tomu, co si přeje.

Naše poznání má k dispozici dvojí měřítko: vlastní mravní úsudek, kterému říkáme svědomí, a zvěst Boží vůle ve zjevení Starého a Nového zákona.

Poslední instance

Ještě dříve, než člověk uslyšel něco o výslovné Boží vůli nebo dokonce o přikázáních, dovede - ať je věřící či nevěřící - rozlišovat dobro a zlo. Je nadán jakýmsi etickým instinktem pro to, co má dělat. Spontánně si vytváří úsudek o tom, že je něco dobré nebo zlé (i když se podle okolností může náplň těchto pojmů lišit např. každá kultura má poněkud jiné představy o tom, co je konkrétně dobré). Tuto vrozenou schopnost nazýváme svědomím (viz 3. kapitolu).

Svědomí je jakýsi kompas, který nám ukazuje správnou cestu; radar, který nám hlásí blížící se nebezpečí. Před činem nás povzbuzuje nebo varuje, po činu zakoušíme radost nebo stísněnost (výčitky svědomí).

Úsudek svědomí je nejvyšší normou jednání, a to pro každého člověka. Proto musíme bezpodmínečně poslechnout, pronášeli-li svědomí jasný a jednoznačný příkaz nebo zákaz. Kdo jedná proti úsudku svědomí, stává se vinným (srov. Řím 2, 14-16; Řím 14, 23). Tohoto vlastního rozhodnutí ve svědomí nemůže člověka nikdo zbavit, ani církev, ani papež.

Ani hrozby nebo násilí nás nesmějí odvést od jednání podle svědomí. Ve zprávách o procesech proti válečným zločincům stále čteme, že se obžalovaní odvolávají na "vyšší příkaz". Strach z represálií byl snad lidsky pochopitelný, nicméně jejich jednání proti svědomí zůstává vinou.

Svědomí zavazuje dokonce i tehdy, když se mýlí; je totiž pro člověka poslední instancí, nad níž už pro něho není možné odvolání. Bůh nás proto nesoudí podle vnějšího jednání, nýbrž podle toho, "co vychází ze srdce" (Mt 15, 18). I tehdy, když se někdo domnívá, že z důvodů svědomí musí jednat proti výslovnému příkazu církve nebo dokonce Boha, byl by povinen řídit se vlastním svědomím. Možná, že zde byla nějaká vina v minulosti, třeba zanedbával výchovu svého svědomí podle Božího zákona.

Dnes se přikládá osobnímu soudu svědomí stále větší význam, protože lidstvo má být zralejší v rozhodování, odpovědnější než v dřívějších dobách. Kdo v obtížné situaci po uvážení okolností - pokud možno s přihlédnutím k úsudku povolanců - došel k určitému rozhodnutí ve svědomí, smí pak odhodlaně na něm stát.

Protože se člověk musí v každém případě řídit svým svědomím, je nutné, aby jeho rozhodnutí respektovali ostatní. Bylo by neodpovědné chtít někomu nátlakem určovat, aby jednal proti svému svědomí.

Protože je rozhodnutí svědomí tak důležité a nezbytné, je nutné, abychom vlohu svědomí pěstovali a rozvíjeli. Toto nadání se upevňuje a rozšiřuje výchovou a činností; jednáme-li neustále "nesvědomitě", může tato schopnost rozhodování otupět nebo dokonce zakrnět.

Tak jako lidské tělo už nereaguje na lék, na který si zvyklo, tak zanedbané lidské svědomí už nepromlouvá. Říkáme tomu otupělé svědomí. Škodlivá je i opačná krajnost: z přílišné citlivosti se může vyvinout úzkostlivé skrupulózní svědomí, které v chorobném strachu před hříchem vidí všude zlo. K výchově svědomí pouhé předpisy nestačí. Bystří rodiče se proto snaží probudit záhy chápání dobra tím, že nekladou pouze požadavky, nýbrž ukazují jejich vnitřní důvody.

Člověk je v neustálém nebezpečí, že z ohledu na vlastní prospěch začne mít svědomí slabé a ústupné. Pýcha, zanedbávání duchovních hodnot, vášeň a sobectví mohou úsudek svědomí pokřivit. Tak jako se musí měřicí přístroj neustále přezkušovat, zda měří přesně, musí se i svědomí neustále orientovat podle svého měřítka, totiž podle řádu stvoření a podle Božího slova. Obojí se odráží mimo jiné v přikázáních.

Jsou přikázání překonána?

Jakmile se začne mluvit o přikázáních, začnou se mnozí lidé bát o svou osobní svobodu. Tuto vnitřní obavu možná vyvolává výchova založená jen na autoritativním "musíš!" a "nesmíš!". Pak je taková reakce pochopitelná. Ve skutečnosti však v Božích přikázáních jde pouze o pravidla života, která jsou zaměřena ke štěstí člověka. Nikdo nebude tvrdit, že bezohledné užívání moci, lež a krádež, vykořisťování a nactiutrhání, vražda a útlak přispívají k blahu jednotlivce nebo společnosti. Přikázání ochraňují hodnoty, bez nichž je lidský život stěžejí snesitelný; rozvádějí nepsaný základní zákon lidsky důstojného jednání.

Nehledejme však v přikázáních jasná pravidla jednání pro každou situaci; ukazují pouze dolní hranici. Nemohou a nechtějí odstranit vlastní lidské rozhodování. Otázky přelidnění, atomového zbrojení, užívání nových léků atd. prostě nelze pojmout do stručné formulace přikázání. Jejich použití na jednotlivý konkrétní případ proto zůstává věcí kolektivního a individuálního svědomí. Přikázání však při tomto rozhodování poskytují cennou pomoc. Bylo by proto chybné stavět přikázání a svědomí proti sobě. Svědomí je v jádře mravní zákon, který se ozývá v lidské mysli. Oběma jde o dobro. Obojí má svůj závazný charakter od původce veškerého řádu, totiž od Boha - a nikoli z praktického chování většiny lidí. Nikdy se proto nemůže stát něco špatného dobrým proto, že to dělají mnozí nebo všichni.

Lidské předpisy a zákony

Od Božích příkazů se liší ustanovení a požadavky dané lidskou autoritou - státem, církví. I ty chrání hodnoty a řád, vtělený v Božích přikázáních, a dávají konkrétní normy chování pro každou dobu a kulturu. Svědomí je totiž v mnoha otázkách nejisté; a božská přikázání nemohou a nechtějí dávat přesné pokyny pro každý jednotlivý případ. Církev má pro to zvláštní Kristovo pověření: "Co svážete na zemi, bude svázáno v nebi" (Mt 16, 19).

Uskutečňování určitého základního etického ustanovení může být v různých dobách a podmínkách různé. Proto nemá církev na všechny životní otázky hotové recepty. I ona se musí neustále ve víře proboujet k poznání Boží vůle - spolu se všemi svými členy, zejména však odborníky. Nelze proto vyloučit, že pozdější doba najde na základě novějších poznatků lepší možnosti uskutečňování dobra.

Církevní zákony a předpisy nemají stejné postavení jako Boží přikázání (srov. 23. kapitolu) už proto, že jsou změnitelné. Přesto však mají zavazující moc; neboť i to, co je proměnné a schopné zdokonalení, může zavazovat. Často se musíme spokojit s předběžnými odpověďmi a mít odvahu je slyšet.

Uvedme příklad: tým lékařů dospěje k přesvědčení, že život matky může být zachráněn pouze tak, že se podrobí operaci, ačkoli její výsledek je nejistý. Tento úsudek je v daném okamžiku nejvyšším stavem lidského vědění, pokud jde o tuto nemoc. Podle toho by žena měla povinnost řídit se radou lékařů - což nevyklučuje, že už za deset let dojde k poznání, že jiné metody by byly bývaly lepší.

Ani církevní pokyny či přikázání nejsou náhradou za vlastní rozhodování ve svědomí. Někdy se říká: katolíci to mají lehké, těm se přesně říká, co mají dělat a co nikoli. - Ale to právě vůbec není možné. Životní zkušenost je příliš nepřehledná a rozmanitá. V budoucnu bude křesťan ponechán vlastnímu svědomí ještě více než dosud. Všude tam, kde neexistuje jasná výpověď zjevení, mohou být i v církvi různé teologické názory. Právě v současné době dochází k novému, hlubšímu promýšlení mnoha oblastí. Tím se kladou na svědomí jednotlivce mimořádně velké nároky. To však neznamená volnou ruku, nýbrž větší odpovědnost.

Kristovo "nové přikázání"

Život křesťanů tedy není otročká poslušnost k literě zákona. Jsme nepochybně v nebezpečí, že přeceníme přikázání a ze zákona učiníme "zákonictví". Proti tomu se stavěl už Kristus (srov. 5. kapitolu). Zdůrazňuje, že rozhodující není poslušnost literě, nýbrž úmysl; hříchem není teprve smrtící rána, nýbrž už nenávisť, ba neláska. Kdo myslí zákonicky, ptá se: Jak daleko smím jít, kde začíná povinnost a kde přestává? Kde je v zákoně škvíra, jíž bych mohl proklouznout? Tak se mnozí křesťané pokoušejí balancovat na úzkém hřebeni, který leží mezi dobrem a zlem. Nechtějí sice hřešit, ale chtěli by si dopřát všeho, co ještě není (tak docela) hříchem. Toto smýšlení je zákonictví, které Kristus odmítá. Je to postoj poddaného, otroka, který poslouchá, protože se bojí trestu. Jinak smýšlí člověk s osobním zájmem, přítel. Neptá se: Co musím bezpodmínečně udělat? nýbrž: Co mohu udělat?

Avšak láska jde ještě dále. Nad to, co je dovoleno nebo přikázáno, se ptá na to, co je "více". Dovede rozlišovat mezi dobrým a lepším; hledá pro daný okamžik krásnější řešení, opravdu křesťanskou odpověď. Za selhání pokládá ne teprve zlo, ale už opominutí dobrého. "Novým přikázáním" Kristovým je tedy láska. Vyžaduje od člověka mnohem více než zákon; neboť nezná hranice. Je naplněním zákona (srov. Řím 13, 10); činí ho totiž zbytečným.

Osvobození ke svobodě (Gal 5, 1)

Nyní chápeme, proč Pavel neustále klade proti sobě svobodu a zákon. Když odmítá "zákon", má na mysli zákonictví, ale nehlasá snad nezávanost; neboť křesťanská svoboda neznamená libovůli. Přemíra svobody právě člověka zotročuje. I svoboda zná vázanost, ale ne takovou, která je člověku uložena z vnějšku, nýbrž vázanost, kterou si ukládá láska sama.

Je to možná poněkud obtížněji srozumitelné, ale osvětlíme to na příkladech: každá svoboda má například hranice v druhém člověku. Kdo si osobuje svobodu omezovat životní prostor druhého, ohrožuje jeho svobodu.

Kdo dělá vždy to, co chce, je svoboděn jen zdánlivě. Což neříkáme, že někdo je závislý na svých náladách, instinktech či na svém majetku, na své pýše a touze po moci? Tito lidé se často domnívají, že jsou svobodní, protože však příliš na něčem lpí, jsou ve skutečnosti závislí.

Někteří lidé se pokoušejí rozšiřovat svou svobodu někdy na úkor druhých lidí. Podle naší víry dává však skutečnou svobodu Bůh: "Bůh poslal svého Syna narozeného ze ženy, narozeného pod Zákonem, aby vykoupil lidi, kteří podléhali Zákonu. Tak se nám dostalo přijetí za syny" (Gal 4, 4-5). Avšak syn není jen poslušný, je milující.

Miluj - a čiň, co chceš

Toto krátké heslo bychom chápali nesprávně, kdybychom se domnívali, že se nám tu křesťanská víra nabízí nějak levně a že od nás nežadá nic, co by mohlo být obtížné. Nejlépe se to osvětlí, když se vrátíme k příkladu, který jsme si uvedli na začátku předchozí kapitoly: Dva lidé, kteří se milují, budou mít pro sebe čas, budou si prokazovat pozornosti, stane se pro ně potřebou brát ohled na vůli druhého.

Někdo může říci, že je možno vyhovět druhému, aniž za tím stojí láska. I zaměstnanec poslouchá svého nadřízeného a dbá na jeho požadavky - možná proto, že má strach, nebo že chce získat nějaké výhody. Ve skutečnosti však to pro něho může být břemenem. I host prokazuje pozornosti - ale možná jen proto, že se to tak sluší. I cestující mají k sobě ohledy, protože vidí, že by jinak byl veliký zmatek. Pokaždé jsou formy chování stejné nebo se sobě alespoň podobají; na první pohled však vidíme, že existuje velký rozdíl mezi dvěma lidmi, z nichž jeden toto vše koná z lásky, druhý však jen proto, že dbá na zdvořilostní formy ve styku s lidmi nebo jen tak, že plní svou povinnost.

Právě tak se někdo může velmi snažit, aby plnil Boží přikázání, účastnil se bohoslužeb, pomáhal chudým - zkrátka aby jednal, jak se to od křesťana všeobecně očekává. Přesto však možná ještě ani nezačal žít jako křesťan - snad proto, že jen pokračuje v tradici svých rodičů a svého prostředí, nebo že v tom všem hledá jen sám sebe, nebo protože jedná ze strachu. Chybí tu láska. Ať se člověk sebevíc snaží plnit své povinnosti, je nepravděpodobné, že z toho vznikne láska (ale pravá láska patrně povede k plnění povinností). Tomu, kdo se tedy spokojí s pouhým plněním přikázání či povinností, uniká vstup do křesťanství. Pak není divu, že nikdy nepozná vlastní povahu své víry, že proto zůstává neuspokojený a že tak stěží může přesvědčivě působit na své okolí.

Na počátku křesťanského bytí je vědomí, že jsme přijímáni a milováni Bohem; že nejsme zaměstnanci, nýbrž přáteli, ba dětmi a dědici. Avšak i přátelství má určitý řád, i syn prožívá "vazbu" na otce - dokonce mnohem těsnější než zaměstnanec. Ví, že je zavázán svému dědictví - a přece je jeho postoj od základu jiný než služebníkův. Boží věc bere za svou, a proto se modlí: "Bud' vůle tvá". Proto Kristus může všechno shrnout do jednoho přikázání:

"Miluj Pána, svého Boha, celým svým srdcem, celou svou duší a celou svou myslí. To je největší a první přikázání. Druhé je mu podobné: Miluj svého bližního jako sám sebe" (Mt 22, 37-39). Vedle sebe se tu klade láska k Bohu, k druhým lidem a k sobě samému.

Tím je provždy řečeno, že pouhá lidskost (láska k lidem) nestačí. Mnozí lidé se domnívají, že "praktické křesťanství činu" je jediné pravou bohoslužbou. Zde se opomíjí jeden rozměr: chybí láska k Bohu. Je ovšem pravda, že láska není věc nekontrolovaného citu, nýbrž také vůle. Kdo miluje, snaží se vycházet ze stanoviska druhého člověka, myslet se zřetelem k němu. Kdo miluje, má čas pro druhého, mluví s ním a dovede mu také naslouchat. Láska k Bohu nesmí nikdy svádět k tomu, abychom člověka vedle sebe přehlíželi či dokonce vylučovali. Jsou-li zbožní návštěvníci kostela v běžném životě nepřívětiví, vynechávají i oni polovinu lásky; láska k Bohu a láska k bližnímu spolu úzce souvisí, neboť "Říká-li kdo: 'Miluji Boha', ale přitom nenávidí svého bratra, je lhář. Kdo totiž nemiluje svého bratra, kterého vidí, jak může milovat Boha, kterého nevidí? A toto nám on přikázal: aby ten, kdo miluje Boha, miloval i svého bratra" (1 Jan 4,20-21).

Z této lásky není nikdo vyňat. Kristus rozšiřuje hlavní přikázání i na nepřátele: "Milujte své nepřátele a modlete se za ty, kdo vás pronásledují. Tak budete dětmi svého nebeského Otce, neboť on dává vycházet svému slunci pro zlé i pro dobré a sesílá déšť spravedlivým i nespravedlivým. Vždyť milujete-li ty, kdo milují vás, jakou budete mít odměnu?"

Copak to nedělají i celníci?" (Mt 5, 44-46). Zde stojíme na místě, kde křesťanský požadavek převyšuje to, co naše přirozené cítění ukazuje jako slušné a spravedlivé. Magna charta křesťanství, totiž kázání na hoře, stupňuje tyto požadavky bezmezně, až k nemožnosti: "Budte tedy dokonalí, jako je dokonalý váš nebeský Otec" (Mt 5, 48).

Toto zaměření k strmému ideálu nás nesmí zbavit odvahy, i když víme, že ho nikdy nemůžeme splnit. Ale není tak i v běžném životě, že se cíle musí postavit výše? V okamžiku, kdy člověk dosáhne toho, oč usiloval, touží po něčem novém, ještě větším. Kdyby se s dosaženým cílem spokojil, byl by jeho život planý a bez napětí. I křesťanská zvěst klade před oči cíl, ke kterému nelze nikdy plně dospět, a v tom je její dynamika.

Tak je třeba chápat radikální požadavky Kristovy: "Kdo chce jít za mnou, zřekni se sám sebe..." (Mt 16, 24). Nebo: "Hleďte tedy nejprve Boží království a jeho spravedlnost a toto všechno vám bude dáno navíc" (Mt 6, 33). Tak se stávají pochopitelné i "evangelní rady", které navrhnou cestu chudoby, čistoty a poslušnosti; jsou základem řeholního života, ale mají svůj smysl i pro křesťany ve světě.

Kristus jako model

Jak tedy žít jako křesťan? Křesťanský život nezáleží ve vztahu k abstraktnímu mravnímu kodexu, nýbrž k osobě, jíž je právě Kristus. Jeho život a jeho slovo jsou orientační body. Matouš podává zprávu, jak Ježíš shromažďoval své učedníky a jak na ně volal: "Pojď za mnou!" (Mt 4, 19). Oni ihned opustili své sítě a šli za ním.

Jít za Kristem, následovat Krista však neznamena kopírovat ho. My bychom rádi měli na všechno hotové návody k použití. Ale ty právě Kristus nedává, protože nechce dobro určovat staticky; chce nás neustále vést dále. Jeho vzor je pravidlem, modelem. Model však zůstává otevřený a chce, aby ho každý uskutečňoval jak podle své povahy a svých schopností, tak i podle dané doby. Nikdo tedy není ušetřen vlastního uvažování a vlastního rozhodování.

Písmo o tom mluví stručně a jasně: máme se stát "druhým Kristem" (srov. 2 Kor 5, 17 aj.). Máme milovat a sloužit tak, jak on miluje a slouží. Jako on byl zajedno s vůlí Otce, máme se i my snažit poznat Boží vůli. Křesťan se proto denně učí u Krista a mluví s ním v modlitbě: "Jak bys jednal na mém místě v této situaci, co myslíš, že mám dělat?"

K promyšlení

To všechno se dobře poslouchá, ale neskldil Kristus svým způsobem života neúspěch? Kdo chce žít důsledně křesťansky, bude před ostatními leckdy vypadat jako nerozumný člověk. Kdo se vzdá moci a taktiky ostrých loktů, kdo neusiluje za všech okolností o úspěch, kdo miluje své nepřátele, zasazuje se ke své škodě o to, co je správné, kdo se staví na stranu slabšího, kdo hledá pravdu, kdo pracuje neúnavně, často bez nároku na odměnu a k tomu si ještě vyšetří čas na modlitbu, ten platí už předem za neschopného pro život a je ve světě někdy nazýván bláznem. Divíme se, že to mnozí lidé nechtějí a že to nedokážou? V tom je důvod, proč se může říci "Skutečnost vypadá jinak" nebo "Ti nejsou o nic lepší." Faktem je, že mnoho křesťanů má daleko k tomu, aby byli skutečně křesťanští. Je to však alibi pro nedostatek naší vlastní ochoty? Nebo máme upírat právo být křesťanem někomu, kdo to nedokáže? Odsoudit něco je snadné. Jestliže někdo usiluje o skutečně křesťanský život, trpí svou polovičatostí a začíná stále znovu, pak se k němu Kristus zná. Víme to z mnoha míst Písma. Je třeba mít odvalu přiznat: "To, jak žiji teď, ještě nestačí. Na mé cestě dochází k pokroku, ale i ke zhoršení, často ztrácím ze zřetele cíl." Požadavky evangelia nedovolují nehybnost. Kdo zná Ježíšova slova, ten musí jít bez ohledu na to, jak daleko dojde. Kdo jde, ten se mění - ten také mění svět. Tato neustálá změna k dobrému, smysluplnému, k lásce, je cílem křesťanského života vůbec.

Vpravdě veliký je ten, kdo má velikou lásku. (Tomáš Kempenský)

Pane, bojím se. Je snadné naslouchat tvému evangeliu, ale je těžké je žít. Pane, bojím se, abych se nezklamal a nespokojoval svým malým spořádaným životem. Měl bych svůj život rozdávat. (Michel Quoist)

K přečtení: Häring: Láska je víc než přikázání, ČKCH, 1971.

15. KŘESŤAN VE SVÉ DOBĚ

V předchozí kapitole jsme se zabývali základy křesťanského života. Nyní obrátíme pozornost k tomu, jak máme křesťansky žít ve své době. I pro křesťanský život platí, že životní praxe potvrzuje opravdovost víry. "Co to pomůže, moji bratři, říká-li kdo, že má víru, ale nemá skutky?" (Jak 2, 14). Druhý vatikánský koncil zkoumal tuto problematiku a vyjádřil se k ní v konstituci O církvi v dnešním světě nazvané Radost a naděje. O její závěry se opírá tato kapitola.

Příznačná znamení doby

Žijeme ve světě procházejícím rychlými a hlubokými přeměnami. Značně jsme již ovládli přírodu. Skoro všude v ní zanecháváme stopy svého zásahu. Naše vynalézavost a tvůrčí úsilí mění svět stále rychleji. Podobně měníme i společenskou strukturu. Autoritativně-patriarchální společenské zřízení, v němž žili ještě naši prarodiče, jsme změnil na zřízení kolektivní. Z ještě nedávné feudální civilizace jsme skočili do civilizace technické revoluce. Mezi venkovem a městem již není téměř žádný rozdíl. Své vzájemné vztahy stále více socializujeme (stále více je zpevňujeme a rozšiřujeme), čímž vytváříme základ a obsah nové společenské formy.

Všechny tyto změny a ještě i mnohé další promysleli a provedli lidé. A nyní tyto změny zpětně působí na nás, ovlivňují náš úsudek i naše jednání. Moderní sdělovací prostředky urychlují a znásobují toto zpětné působení změn ve světě na nás a současně také socializují naše reakce na ně. Tím však se urychlují a znásobují další změny ve světě i v nás.

Tak se nejen snažíme plně využít všech možností života, ale dokonce se snažíme vytvořit nové možnosti pro život. To je jistě radostné úsilí a může nám přinést dost uspokojení. Jenže je spojeno i s nesnáze a úzkostmi. Stáváme se stále mocnějšími, ale všichni nedokážou (nebo také nechtějí) užít své moci k prospěchu všech. Existuje mnoho bohatství, prostředků k blahobytu a možností pro důstojný lidský život. A přesto velká část lidstva trpí nouzí, je vykořisťována, nemůže realizovat svůj lidský život. Usilujeme o jednotu a mír, přesto však trvají ohniska napětí, vzájemné nedůvěry, nepřátelství, roztržek a útrap; lidé jsou jejich příčinou a stávají se i jejich obětí.

Žijeme uprostřed rozporů mezi bratrstvím a nenávistí, svobodou a porobou, pokrokem a úpadkem; jsme silní i slabí, schopní nejlepšího i nejhoršího, milujeme a nenávidíme. Čím trpí svět, tím trpíme i my, co se děje ve světě, to způsobujeme my, to se děje v nás. V tomto smyslu můžeme pro sebe obměnit heslo feudálního monarchy: "Svět, to jsme my." Stále více si uvědomujeme, že je naší věcí, abychom správně usměřňovali síly, které jsme vyvolali a které nás buď rozdrtí, nebo nám budou sloužit. Zatímco mnozí se rozmýšlejí, váhají, starají se jen o své, uvědomuje si převážná část lidstva, že současná doba vyžaduje činy.

V této situaci žije dnes křesťan. Je jeho povinností, aby pátral po znameních doby, chápal je a podle nich jednal. Má tu výhodu, že ví, že Bůh sám mu dává znamení v každodenních i dějinných událostech, že vzkříšený Ježíš Kristus žije s ním v tomto světě. Má však také velkou odpovědnost a přísný soud nad sebou, protože ví, že ve všem, s čím se setkává, čeká Ježíš Kristus na jeho rozhodný čin (srov. Mat 25, 31-46). Nemá výmluvu, protože ví, že o cokoli požádá, to dostane (srov. Řím 5,5).

Nezavřít se ve své ohradě

Křesťan je těsně spjat se všemi lidmi, s dějinami světa. V důsledku toho je dnes jeho situace obtížnější a odpovědnější než kdykoli dříve, protože jeho domovskou obcí, jeho trvalým bydlištěm, jeho "světem" je dnes celý svět. Z nedávných sousedských vztahů se dostal do souvislostí a závislostí světového společenství.

Nejenže se denně dovídáme, co se děje na druhém konci světa, ale denně se ocitá náš osud v souvislosti s osudem celého světa. Každodenní skutečnost nás poučuje, že všichni patříme k sobě, že plujeme na jedné lodi. Revoluce v Jižní Americe nebo válka na Dálném východě se nedějí tak daleko od našeho bytu, abychom se jimi nemuseli zabývat. Náš komunikační okruh se světem se stále rozšiřuje. Jsme první generací, která vědomě prožívá, že všichni tvoříme jednotu. Být člověkem znamená být "spolu-člověkem", částí celku. To od nás vyžaduje nové myšlení a nové jednání. Své zájmy musíme sladit s potřebami celé lidské společnosti.

Jsme tedy blíže celému světu. Z toho můžeme mít mnoho výhod, můžeme víc prožít, náš život může být bohatší. Ale tím je také svět blíže nám. Z toho můžeme mít mnoho nevýhod, více starostí, větší povinnosti.

Křesťan je společenský tvor

Člověk nebo společnost? Tato alternativa je nesmyslná. Člověk ve společnosti, taková je skutečnost. Aby tomu tak bylo, o to je třeba usilovat. Společnost nesmí odcizit člověka jemu samému. V člověku dosáhl vývoj stvořeného života svého vrcholu. Písmo říká, že člověk je stvořen k obrazu Boha a že je povolán k vládě nad světem (srov. Moudr 2,23; Sir 17, 3-4). Společnost, bez níž člověk nemůže žít a kterou si vytváří k svému obrazu (různé údy, jedno tělo), nepečuje o člověka sama o sobě. Ale lidé ve společnosti se musí starat o všechny její členy. Proto si zřídili úřady, soudy, nemocnice, nemocenské a starobní i invalidní pojištění a jiné instituce a zařízení.

Každý má stejná základní práva a povinnosti, bez rozdílu pohlaví, rasy, národnosti i původu, stáří, vzdělání. Před Bohem jsme si všichni rovni. I v občanské společnosti platí Pavlova věta: "Už tu není Žid anebo Řek, už tu není otrok anebo člověk svobodný, už tu není muž nebo žena; všichni jste jeden v Kristu Ježíši" (Gal 3,28; srov. Mt 25,40).

Proto je křesťan povinen pečovat ve společnosti o to, aby každý dostal, co potřebuje. V prvé řadě však je povinen podle svých sil k tomu vytvořit svou prací společensky nutné předpoklady. Křesťan nejenže nesmí nikomu bránit, aby realizoval svá základní práva, ale je povinen mu k tomu pomáhat.

Křesťan ví, že za mnohé ze svého života vděčí společnosti, v níž žije, že má proto vůči ní závazky i povinnosti a nejenom práva a nároky. Každému právu odpovídá jistá povinnost. Křesťan nesmí žádné své právo uplatnit na úkor někoho jiného, takže také nesmí prosazovat své zájmy proti zájmům společnosti. Sobectví, závist, bezohlednost, lhostejnost - nic z toho není slučitelné s existencí křesťana ve společnosti. Vždyť z takových nectností a hříchů vznikají všechna ohniska nepokoje. Křesťan nesplní svou povinnost jenom tím, že "dá ruce pryč" od těchto (dá se říci společenských) hříchů a jejich důsledků, ale že se postaví proti nim.

Povinnost vůči společnosti, nebo povinnosti vůči bližním?

Platí dnes ještě pro křesťana příkazy Písma o povinnosti spravedlnosti a lásky vůči bližním, jestliže naše vysoce organizovaná společnost má dostatek odborně spravovaných institucí, které mohou pečovat o potřeby občanů daleko lépe, než tomu bylo kdykoli dříve? Tak jako se stává, že někdo pro les nevidí stromy, tak by se také mohlo stát, že pro společnost nebudeme vidět lidi. Křesťané jsou členy nejrůznějších společenských útvarů a organizací a nemohou v nich vytvářet své "křesťanské" společnosti. Instituce společenské péče jsou i jejich občanskými institucemi, mají proto jejich činnost podporovat a plnit vůči nim své povinnosti. V sebelépe organizované společnosti zůstává ještě mnoho prostoru pro osobní vztahy mezi lidmi. Mnohé drobné, ale tím potřebnější služby člověku člověku nelze řešit jinak, než osobní, obětavou, nezištnou službou. A zde je prostor pro křesťanskou povinnost služby bližním.

Raději se domáháme svých práv, než plníme své povinnosti. Mnoho času strávíme tím, že se ptáme, kam máme jít, kam až musíme dojít. Zatím jsme za ten čas mohli ujít už hodný kus cesty. Stále pro nás platí slova Písma o přenechání pláště a o dvou mílich (srov. Mt 5, 38-42). Chceme znát meze svých povinností, další cestu chceme mít vyhrazenou pro sebe a jsme nedůtkliví, roztrpčení, když nám někdo na ni vstoupí, právě tak, jak je tomu v podobenství o Samaritánovi (srov. Lk 10, 25-37). Chceme si stanovit přesně, kdo je náš bližní, abychom ostatní mohli s klidným svědomím pominout. Křesťan je, jako ten Samaritán, stále na cestě z Jeruzaléma do Jericha a na jeho cestě leží plno jeho bližních.

Večery chceme mít pro sebe, u televize. V sousedství zápolí opuštěná matka s praním a žehlením pro čtyři děti. Neděle - ta je naše! V nemocnicích a domovech důchodců je dost těch, které nikdo nikdy nenavštíví. Dostáváme spravedlivý plat a díky nadání (které jsme si sami nedali) nebo náhodě, bereme víc než ti, kteří neměli to štěstí. Pobíráme jakousi rentu z výhodnější pozice. Je ta renta jenom pro nás? Máme smysl pro humor, přes všechno se snadno přeneseme. Ale co ti, kteří se nemohou dostat z deprese? Máme svůj družstevní byt, dost jsme se na něm nadělali. Týká se nás nějak to, že na studenta už nezbylo ubytování v koleji? Křesťan má prostě stále dost bližních, kteří mu nemohou být lhostejní.

Láska k světu a odpovědnost za svět

Lneme k tomuto světu, jsme jeho částí a cítíme se v něm doma, milujeme ho. A tak je to správné. Svět a člověk patří k sobě.

Může však křesťan milovat svět? Kladnou odpověď na tuto otázku najdeme v Písmu. První kniha Starého zákona začíná slovy: "Na začátku stvořil Bůh nebe a zemi" (Gn 1, 1). Bůh svět přijímá jako dobrý a udržuje jej (srov. Gn 1-3). A Bůh jej také miluje: "Neboť Bůh tak miloval svět, že dal svého jednorozeného Syna ..." (Jan 3, 16). Svět je tedy Božím dílem, má proto smysl, je jako celek dobrý a musí být nějak hoděn toho, že na něj Bůh vyslal svého Syna. Teologické hledisko tento přirozený vztah k světu prohlubuje a vede k lepšímu pochopení smyslu světa a jeho zákonitostí.

Písmo, které tak radikálně odkazuje člověka na Boha, se staví pozitivně ke všem lidským hodnotám: např. k tělu, které je podle Kristových slov určeno k zmrtvýchvstání (srov. Jan 11, 23 n.) a k radosti: "Radujte se s radujícími" (Řím 12, 15 aj.). Ježíšova radostná zvěst je odmítnutí ponuré askeze, která člověka omezuje a uzavírá před světem.

Druhé stvoření

Písmo člověka povzbuzuje ke každému pokroku ve vědě, technice a kultuře: "Naplněte zemi a podmaňte si ji ... vládněte ... všemu, co se na zemi hýbá" (Gn 1, 28 n.). Bůh předal člověku svět ne jako hotový dům, nýbrž jako hrubou stavbu; člověk ji má vystavět, dokončit. Má užívat svého rozumu, aby objevoval tajemství přírody a využil jich ke své službě; má světu vtisknout pečeť své moci a svého ducha.

Člověk je tedy mnohem více než uživatel, také více než jen správce Božího stvoření - je jeho pán; je za něj odpovědný pouze Bohu. Svět není jen Boží dílo, má se stále více stávat i naším dílem. My jsme vytvořili města, silnice, stroje, umělé družice. My jsme opravdu spolupracovníky na Božím stvoření; ovšem s jedním velkým rozdílem: Bůh tvoří z ničeho, my využíváme materiálu, který už máme k dispozici.

Na čem nám teď záleží: před Bohem se nemusíme omlouvat za obrovské změny, které ve světě podnikáme - pokud neničíme.

Naopak; všechno, co tu je, je Boží výzva k nám. Když se angažujeme pro svět a pro člověka, sloužíme Bohu. Mezi posvátným a světským nakonec neexistuje žádný protiklad. Jako na běžícím pásu k nám neustále přicházejí lidé, věci a úkoly - a v nich k nám přichází Bůh. Náš styk s věcmi každodenního života je částí naší zbožnosti, je odpovědí na Boží zvěst. Útěk před světem by byl útekem před Bohem. Povolání a náboženský život se nesmějí od sebe oddělit. Křesťan, který zanedbává své pozemské povinnosti, zanedbává také lásku k Bohu a k lidem. Víra neodvádí člověka od jeho úkolů na světě, naopak, zavazuje ho k nim.

Práce

Svůj úkol ve světě člověk plní tvrdou prací. Ale záleží náš život jen v práci? Žijeme, abychom pracovali - nebo pracujeme, abychom žili?

Kdosi se zeptal tří kameníků, co dělají. První řekl: "To přece vidíte, otesávám kameny." Druhý odpověděl: "Pracuji, aby moje rodina měla z čeho žít." Třetí pak vysvětlil: "Stavím most." - Všichni tři dělají totéž, a přece každý dělá, jak se zdá, něco jiného. Na každé odpovědi je něco správného, ale třetí má zjevně nejširší horizont. Pro jednoho je práce nutným zlem, pro druhého jen možností, jak si něco vydělat, třetí ví, že spolupracuje na velkém díle jako tvůrce světa.

Práce je často opravdu břemenem a utrpením. Námahu vyžaduje nejen tělesná práce na prudkém slunci, ale i práce duševní. Naši činnost ztěžuje únava, neúspěch nás nutí, abychom začínali od začátku.

Starý zákon nabízí vysvětlení této námahy. Podle něho je obtížnost práce následkem hříchu: "... budiž ti prokleta země: těžce se z ní budeš živit celý svůj život ... V potu tváře budeš jíst svůj chléb ... (Gn 3, 17 n.). To platí až dodnes. Pracovní doba se sice zkracuje a pracovní podmínky se zlepšují, zato však roste pracovní tempo, hluk při práci, jednotvárnost práce, jako třeba při pásové výrobě. S tělesnou i duševní prací budou zřejmě vždycky spojeny obtíže a námaha.

Není divu, že ve starověku se na fyzickou práci dívali převážně z tohoto hlediska. Byla přenechávána otrokům nebo - jako ještě dnes v primitivních kulturách - ženám. Práce platila za něco nečestného, člověka důstojný byl jen život bez práce.

Křesťané mají jiný názor:

Kristus vykoupil člověka, a tím i svět. Toto vykoupení zasáhlo i pozemskou činnost. Křesťan, který žije ze své víry, ví, že je povolán, aby přispíval ke zlepšení světa. Práce - ať je jakákoli - se proměňuje: ve větší výnos půdy, ve zvětšení spotřebních statků, v nové poznatky, v zlidštění pracovních metod. Práce tak znamená opravdu spolupráci na novém světě, spoluúčast na proměnách naší existence a v jistém smyslu tedy vykoupení, tj. osvobození.

Znáte báji o Prométheovi, který ukradl bohům oheň? Pokrok se tak dostává do rukou člověka lští a proti vůli bohů, kteří chtěli člověka udržet v nemohoucnosti. Prométheus je za to na celý život přikován ke skále. My jsme naopak přesvědčeni, že si pokrok nemusíme vyvzdorovávat. Bůh nám jej nabízí, přeje si naši spolupráci.

Že však práce není jen námaha a trápení, to už poznal každý z nás, kdykoli dělal něco se zanícením, se zálibou, nebo naopak když musel zůstat proti své vůli v nečinnosti: v nemoci, invaliditě nebo v důchodu. Člověk naprosto nechce být trvale bez práce. Práce je předpokladem rozvoje duševních a tělesných sil člověka. Musí však člověku sloužit; člověk má být jejím pánem, nikoli otrokem. Proto chce Bůh i uvolnění a klid: "Šest dní si pracuj a konej všechna svá díla ... ale den sedmý ... nebudeš konat žádné své dílo ..." (Ex 20, 9-10).

Jako by bylo chybou vidět v práci jen nutné zlo a prostředek k obživě, byl by chybný i druhý extrém: vidět smysl lidského života jen v práci; utápět se v ní. Jsou lidé, kterým se práce stává prostředkem k ukojení ctižádosti, jiným je drogou, kterou se ohlušují natolik, aby nemuseli být sami, v tichu, ve společenství s druhými lidmi, aby se nemuseli zamyslet nad sebou, nad svým životem. Utíkají se do práce, aby nemusili být sami se svým Bohem.

Proto vítáme technický i společenský pokrok, který umožňuje zkracování pracovní doby, zbavuje člověka fyzické práce a dává mu volný čas, který byl dříve výsadou jen určitých vrstev. Je otázkou nejen duševní hygieny, ale i otázkou náboženskou, umět si vytvořit takový životní styl, ve kterém má své místo i dobré využití volného času.

Církevní příkázání o svěcení nedělí a svátků mělo i svůj sociální význam: chránilo lidskou důstojnost a volný čas otroků, nevolníků a vykořisťovaných vrstev a nutilo lidi, aby se alespoň na čas odpoutali od profesionální činnosti.

Bůh nebo svět?

Právem by mohla být vznesena námitka, že zatajujeme část Písma, když zamlčujeme, že vůči světu musí existovat také tvrdé "ne". Tato obava je zbytečná, protože "ne" ke světu platí jenom tehdy, když "ano" znamená zneužívání, závislost, ztotožnění, nebo když člověk ztrácí ze zřetele Boha. Čím větší je krása a moc pozemských věcí, tím větší je nebezpečí, že uzavrou pohled na Boha.

Křesťanská otevřenost světu není naivním optimismem (srov. 7. kapitulu). Touha po majetku může vést ke krádežím, mstivosti a násilnostem. Práce může zotročovat, pokroku lze zneužít ke zničení světa, úspěch může vést k domýšlivosti, peníze a bohatství k lakomství a bezcitnosti. V tom všem se nám ztrácí Bůh - a bližní.

Je tedy pochopitelné, že Písmo nemluví jen o "Božím světě", nýbrž v jiné souvislosti také o "zlém světě", který nemáme "napodobovat" (Gal 1, 4; Řím 12, 2). Zde se slovem "svět" rozumí souhrn všeho egoistického, nízkého a všechno to, co nesměřuje k nové existenci světa. Evangelium se ke světu staví kladně a zároveň jej kritizuje. Teprve tak dosáhne křesťanova služba světu potřebné zralosti a bdělosti.

Tady je základ toho, co nazýváme askezí a obětí a co se někdy nesprávně vykládá jako popírání světa. Hráč kopané trénuje, aby si uchoval dobrou kondici; badatel potřebuje píli a vytrvalost, chce-li dospět k nějakému výsledku. Všude platí: kdo chce něčeho dosáhnout, musí se opravdu snažit. Avšak ze zkušenosti víme, že člověk má sklon k nepořádku a k pohodlnosti. Askeze jedná vědomě a plánovitě proti nekázní a lenosti. Sebekázeň, odříkání a oběť nemají hodnotu samy o sobě, jsou pouze prostředkem k cíli. Osvědčují se a potvrzují především plněním úkolů v zaměstnání, rodině, společnosti atd. To však vyžaduje, abychom odezírali sami od sebe. V tom všem nejde o popírání světa, nýbrž naopak o lásku k němu. Avšak láska se neleká obětí. Přinést oběť znamená vzdát se něčeho pro nějaké vyšší dobro. Proto Kristus požaduje od nás v kázání na hoře chudobu v duchu, tj. duchovní nezávislost na majetku. V tomto smyslu může být požadováno, aby člověk opustil dobré pro něco lepšího.

"Když dítě odběhne od hry, aby přivítalo otce, něčeho se vzdalo, nechalo hračky ležet a přineslo oběť. Ale tato oběť nebyla žádným temným břemenem, nýbrž radostným odložením nějaké věci pro něco většího a krásnějšího. V tomto dětském jednání poznáváme základní povahu každé mravní oběti, i když v životě může být až do krve drásající" (Klemens Tilmann, *Das geistliche Gespräch*).

Vadná je představa, jako by Bůh měl radost z toho, že si ztěžujeme život. Pak by křesťanství bylo opravdu tíživým břemenem, tak jak je možná mnozí lidé pociťují. "Ale Bůh od nás nechce to, co je těžké, nýbrž to, co je dobré; a toto dobré ovšem i tehdy, když je těžké." (Cit. místo.)

Křesťané musí brát svět vážně, nemohou se zaměřit výlučně na "onen" (nadpozemský) svět, nemohou přezírat nebo zatracovat úkoly, krásy a radosti této země. Vždyť Bůh lidi stvořil a spasil na této zemi a je tu s nimi ve vzkříšeném Ježíši Kristu.

Z této kapitoly by mělo být zřejmé, že otázka "Bůh nebo svět" je špatně položena. Podvojně účetnictví mnoha křesťanů - alespoň šest dní svět a jedna hodina v neděli Bůh - není správné. Docela obyčejné věci, vstávání a uléhání, jídlo a pití, smích i pláč - ale i věci velké, komplikované a mimořádné kteréhokoli dne, to je prostor, v němž projevujeme, zda pro nás Bůh něco znamená. V tomto smyslu musí křesťan smýšlet "světsky", aby byl křesťanem. V naší lásce ke světu a k bližnímu se stává patrnou Boží láska ke světu a k člověku. V tomto smyslu se stává naše služba světu skutečnou službou Bohu.

Avšak lidská existence se nevyčerpává v přítomné hodině, v denních pracích a starostech. Naše skutky mají naopak trvalý význam: jsou uchovány u Boha jako naše vlastnictví. Každý úkol, který je nám v daném okamžiku uložen, se odehrává v Boží přítomnosti a teprve od Boha dostává poslední smysl a význam.

K promyšlení

Co máme soudit o výtce, že křesťanství trvá dva tisíce let, a1e lidstvo se nestalo lepším, neboť stále ještě existují vraždy, útisk a zlo všeho druhu? - Tuto výtku je nutno brát vážně, netýká se však tolik Kristovy zvěsti, jako spíše jednotlivého křesťana.

Už jste přemýšleli o tom, že trvalý pokrok vlastně existuje pouze v oblasti materiální? Zde je možno zděděné hodnoty jednoduše předávat: domy, předměty atd.

Duševní schopnosti lze nastupující generaci předat jen v omezené míře. Děti učence často nedosáhnou vědění svého otce. Každý začíná od naprosté nevědomosti, ale může si alespoň přečíst v knihách, co objevily předešlé doby, a na tom budovat a pokračovat.

Toto omezení platí ještě více v oblasti duchovní a mravní. Zde stojí každý na zcela novém začátku. Rodiče, učitelé, stáť a církve mohou pouze vést, ale každý je se svým sklonem k průměrnosti sám. Proto existují i v nejlepších rodinách "nevzdařené" děti. Proto vidíme po dvou tisíciletích existence křesťanství tak málo "úspěchu". Nicméně nikdo nemůže popřít pozvolný vzestup mravního uvědomění lidstva, a dějiny celého lidstva by vypadaly hodně jinak, kdyby do nich před dvaceti stoletími nevstoupilo evangelium a neproměnilo celkové klima mezilidských vztahů.

Angažovanost je samozřejmostí pro svědka živého Boha. Nemůže ani jinak, než být angažovaným člověkem, a je tolik způsobů angažovanosti, kolik je různých povolání.

(Francois Mauriac)

Poslání církve ve světě plní laici především spojením života s vírou, a tak se stávají světlem světa; dále svou poctivostí v kterémkoli zaměstnání, již získávají všechny pro lásku k pravdě, pro dobro a nakonec pro Krista a církve; bratrskou láskou, kterou uskutečňují v povolání, v práci, v bolestech a tužbách svých bratří, a připravují pomalu a nenápadně srdce všech k působení spasitelné milosti, a konečně také plným vědomím své účasti na budování společnosti, když se snaží naplnit křesťanskou velkodušností svou činnost v rodině, v sociálním životě a v povolání. (Druhý vatikánský koncil, O apoštolátě, 13)

16. KATOLICKÁ BOHOSLUŽBA

V našich krajinách snad už každý viděl katolickou bohoslužbu nebo alespoň část z ní, třeba náhodou, když se zastavil v kostele při návratu z procházky. Návštěvníku, který katolickou bohoslužbu vidí jenom čas od času, se mnohé zdá cizí, nesrozumitelné, někdy mu to dokonce připomíná scénu z historického filmu nebo muzeální exponát. Diví se pak, k čemu to všechno je.

K čemu to je?

O tom diskutují i mnozí katolíci. Leckomu se zdá, že se nemůže modlit jako dříve, že prostředí kostela a bohoslužby je velmi vzdálené nynějšímu světu. Proto hledají někteří lidé takovou formu bohoslužby, která by lépe "odpovídala době"; k tomu patří i více nebo méně zdařilé experimenty s džezovými a beatovými prvky v chrámové hudbě. Je pravda, že dnes už alespoň řeči bohoslužby rozumějí. Většina bohoslužeb se koná v národním jazyku a latinu, i když v mluvě církevních dokumentů zůstává, je při bohoslužbách slyšet velmi málo. Ti, kteří před léty ministrovali a nyní jen někdy zajdou do kostela, poznávají, že by dnes už ministrovat neuměli. Mše se slouží jinak než před léty, ale ten, kdo vidí blíže a nenahlíží do kostela jen na chvíli, rozezná snadno, že její základní podoba zůstala zachována.

Ovšem úvahy, které se týkají katolické bohoslužby, se týkají zásadnějších věcí než těch, o kterých jsme se zmínili. Lidé se ptají, zda má ještě smysl modlitba a zda je bohoslužba schopná změnit něco v našem všedním životě. Člověku, který není povrchní, se zdá, že zbožná kázání nezměnila nic v životě jednotlivce ani v životě světa. Zdá se, že boj o dobro musí jít jinými cestami. Ve světě je tolik problémů, které si zasluhují pozornosti a které vyžadují, abychom vyšli z bran svého církevního opevnění, abychom usilovali o mír, abychom přispívali k přemáhání hladu ve světě. A mnohým takto smýšlejícím se bohoslužba a její mluva zdá něčím naprosto nedostatečným. Proto, i když se za křesťany považují, vyškrtli jakoukoli bohoslužbu ze svého života.

Dnes je skoro módní mluvit o krizi jednotlivých jevů života a k těm jevům, které jsou nebo se zdají být v krizi, patří i bohoslužba. Řekněme si hned, že je dobře, uvažujeme-li o krizi bohoslužby; znamená to, že nám na ní záleží. Kdybychom na ni nemyslili, kdyby nám byla zcela lhostejná, bylo by to horší. Je ovšem pravda, že pro mnoho křesťanů se bohoslužba stala zvykem a jakousi rutinou, a není výrazem jejich živé víry. Bohoslužba je často příliš izolována od života křesťanů, a to i od těch, kteří jsou dobrými a poctivými lidmi.

Sám se mohu modlit lépe ...

Už řeční filozofové tvrdili, že člověk je bytost společenská, že potřebuje komunikaci s ostatními lidmi, že může plně žít jen ve společnosti. V menších společenstvích musí mít jednotliví členové možnost vzájemné komunikace, aby to vůbec společenství byla. Můžeme si snad představit dobrý společný život v rodině bez určitých společných chvil? Jestliže je toho třeba v rodině, platí to stejně v církvi. I v církvi je třeba společných chvil, je třeba se otvírat Božímu působení ve společenství, společně jednat a společně uctívat Boha. Je jistě pravda, že se člověk může a dokonce musí modlit o samotě a že ten, kdo se dokáže povznést k Bohu ve volné přírodě, může prožívat krásné chvíle tichého soustředění. Rozhodně to však není náhrada za společnou modlitbu. Kristus věděl, že je třeba podpořit setkání lidí, a proto společenství věřících přislíbil svou zvláštní přítomnost (srov. Mt 18,20). Křesťané od samého začátku nechápali své náboženství jako něco, co je třeba uschovávat jedině v srdci, ale vždycky je považovali za věc celého společenství věřících.

Musíme připustit, že se zejména v dřívější době (a přežívá to velmi silně až do dneška) pěstoval náboženský individualismus, kdy si člověk hledí jen sám sebe, hledá svou vlastní spásu. Ale právě takovým "egoismem spásy" se vlastně vylučujeme ze společenství a i jiné od něho odrazujeme. Společná bohoslužba naproti tomu vtahuje věřícího do problémů církve a problémů doby. Pomáhá mu překonávat jeho egoismus, aby neviděl už jenom své vlastní radosti a bolesti, jenom svou cestu k Bohu.

Kromě toho jednota a sounáležitost církve je patrná jedině ze společenství věřících. V něm není rozdíl mezi společenskými vrstvami, mezi rasami nebo národy, všichni stojí před tímž Pánem a jsou si před ním rovni. Tak se bohoslužba stává věrohodným projevem společenství, ve kterém není člověk člověku vlkem a kde se má cítit jako bratr mezi bratry. V církvi nejde jen o to, aby každý sám odděleně konal dobro, ale aby se prostřednictvím společně konaného dobra i jinými kontakty spojil s ostatními v jedno společenství. Zážitek, že konáme stejné věci se stejně smýšlejícími lidmi, v nás posiluje radost z víry a posiluje i víru samu.

Tyto úvahy nebyly zřejmě Ježíši Kristu cizí. Bere vždy lidi tak, jak jsou. Proto vytváří společenství, jehož znamením je společný stůl. Středem katolické bohoslužby se tak stává "večeře", společná hostina celé shromážděné obce.

Mše svatá

Většina lidí, mluví-li o katolické bohoslužbě, má na mysli mši. To není přesné. Katolická bohoslužba je širší, není omezena jenom na mši, i když mše zůstává jejím středem. "Mše svatá" je dnes nejobvyklejší, ale ne jediné označení pro to, co mívalo v minulosti i jiné názvy. Sv. Pavel mluví o "stolu Páně". Skutky apoštolů užívají výrazy "lámání chleba". Nyní slyšíme také často mluvit o slavení eucharistie, což znamená díkůčinění. I to bylo v určitém období křesťanského starověku označením pro mši. V úvodu k misálu čteme termín O slavení mše či večeře Páně. Mše však není jenom večeře, je to útvar mnohem složitější.

Mše jako připomínka

V židovském prostředí, v němž Kristus prožíval svůj pozemský život, byly hostiny provázeny zbožnými promluvami, zpěvem žalmů nebo chvalozpěvů. Nejslavnější z nich byla hostina velikonoční, "pascha". Kristus vycházel z prostředí, v němž žil a kde žili jeho učedníci. Často se hostin zúčastňoval a dokonce při nich učil. Zachovával tehdejší obyčej a zachovával i náboženské předpisy, které se vztahovaly např. i ke slavení velikonoční večeře. Do této večeře vložil Kristus svůj odkaz, který je všem křesťanům drahý.

Evangelium mluví o tom, že Kristus vzal chléb, vzdal díky, lámal, dával svým učedníkům a řekl: "Toto je mé tělo, které se za vás vydává". S podobnými slovy jim podal také kalich s vínem.

Toto své jednání doprovodil příkazem "... to čiňte na mou památku" (Lk 22, 19-20).

Ježíš dal svým učedníkům příkaz, aby konali to, co vykonal on, a to na jeho památku. Přitom ovšem nejde jen o pouhou vzpomínku, kterou si vyvoláváme nějaký minulý děj, jde o zpřítomnění Kristovy oběti v naší době. Mše není prázdný, vzpomínkový obřad. Není to jenom naše jednání, je zde činný Kristus. Podle učení apoštola Pavla se především zpřítomňuje jeho smrt a zmrtvýchvstání. Nejde tedy jenom o vzpomínku, ale o skutečnou Kristovu přítomnost mezi námi.

Mše jako hostina

To, co vykonal Kristus při poslední večeři, a co jeho večeři odlišovalo od ostatních, v té době běžných židovských poliorituálních hostin, bylo přiřazeno k jídlu. Nové ustanovení, nová velikonoční hostina, spočívala v tom, že zde šlo o jídlo, které posilovalo duši. První křesťanská doba udržovala spojení společného jídla s eucharistickou slavností někde po kratší, jinde po delší dobu.

Původně vypadala eucharistická slavnost tak, že po jídle, jež se nazývalo hostinou lásky - agapé, následoval eucharistický úkon. Víme však dobře z listů sv. Pavla, že v souvislosti s agapé se vyskytovaly mnohé nedobré jevy. Pavel vytýká, že někteří si přinášejí příliš bohaté jídlo a pití a nejsou pak ani střízliví. Proto poměrně velmi záhy dochází k oddělení úkonu, který ustanovil Kristus při poslední večeři, od ostatního jídla. Ale i pak si ponechává eucharistická slavnost charakter hostiny. I když je to hostina stylizovaná, zůstává hostinou. Společné stolování ovšem dnes, zejména při velkých shromážděních ve velkých kostelích, rozeznáváme už jen těžko. Je jisté, že stůl, který středověk odsunul od společenství věřících a vyzdobil mocnými obrazovými stěnami, pramálo připomínal stůl prostřený k hostině. Vrátili jsme se k prostšímu slavení tohoto tajemství. Jestliže uprostřed našeho společenství stojí pokrytý stůl velmi prostý, pak se více blížíme obrazu, který nám Kristus zanechal. Slova, která Kristus pronesl, se pronášejí i dnes nad chlebem a vínem. Svatý pokrm se rozděluje, jí a pije.

Římský obřad obnovil opět ve větší míře podávání pod obojí způsobou, ale dosud tento způsob není všeobecný. Toto omezení však nemá důvody věroučné, ale čistě praktické. Vždyť ve způsobě chleba i vína je vždy celý a živý Kristus. I v prvotní církvi se svaté přijímání donášelo třeba nemocným pod jednou způsobou. Dětem se podávalo jen pod způsobou vína. Přijímáním pod oběma způsobami, chleba i vína, je Kristova večeře jasněji patrná.

Tážeme se, proč Kristus jako znamení a uskutečnění své přítomnosti mezi svými věřícími zvolil právě hostinu. K tomu bychom si měli ujasnit, co se vlastně při jídle děje. Jídlem se posilujeme, jídlo je nutné proto, abychom žili. Avšak společným jídlem vytváříme také společenství. V prostředí, ve kterém Kristus eucharistickou slavností ustanovil, byl chléb a víno hlavní a základní potravou, jako dodnes v jižních krajinách.

V našem prostředí to tak nepociťujeme, a proto se nám zdají tato znamení dosti vzdálená. Nemůžeme ovšem vždy znamení, kterým se uskutečňuje nějaké Kristovo ustanovení, měnit podle své libovůle.

"Kdo jí mé tělo a pije mou krev, má život věčný" - řekl sám Kristus (Jan 6, 54). Kristus tím chtěl vyslovit, že ho potřebujeme tak, jako potřebujeme denní chléb. Že musíme jíst jeho tělo, musíme pít jeho krev, chceme-li být jeho, chceme-li naplnit na sobě to, co on od nás požaduje, a to, k čemu nás vede.

Skrze Krista se nám při eucharistické slavnosti dostává určitého spojení s Bohem; nesmíme ovšem zapomínat, že stejného spojení se dostává všem ostatním, kteří Krista přijímají, ať je to zde nebo v kterémkoli místě světa. Toto spojení s Kristem nás proto přivádí do bezprostřední blízkosti i k ostatním členům církve. Vždyť všichni věřící, kteří jedí svatý chléb, se spojují v jedno společenství, stávají se dokonce jedním tělem. To má i praktické důsledky. Je třeba si uvědomit, že např. i ten, který přijímal přede mnou nebo bude přijímat po mně a je mi možná nepřijemný, nesympatický, je ve vnitřním životním spojení s Kristem jako já, že mi tedy není cizí. Z toho vyplývá, že by se můj vztah k němu měl radikálně změnit.

Mše jako oběť

Z dějin náboženství víme, že člověk i na primitivním stupni vývoje, i při primitivním poznání Boha pociťoval potřebu svůj vztah k svému Bohu nějak vyjádřit a obvykle jej vyjadřoval obětí. Obětí se člověk vzdává něčeho ze svého vlastnictví. Chce tím dát najevo, že svému Bohu vděčí za všechno, co má. Když část toho, co podával, zničil a tím to vyňal ze svého použití, stávala se oběť znamením oddanosti k Bohu a smířením s Bohem.

Mši nazýváme obětí, nelze ji však nazvat obětí ve smyslu oněch pohanských či starozákonních obětí. Eucharistie - mše - je obětí v jiném slova smyslu. Je totiž činem Božím i činem lidí. V první řadě činem Božím, v druhé řadě činem církevního společenství. Při mši totiž přinášíme oběť Kristovu. Kristus se za nás obětoval. Znamením oddanosti tedy není něco z našeho majetku, ale je to Kristova oběť, která nás smiřuje s Bohem. Kristus učinil svou obětí konec všem dosavadním obětem pohanským i židovským - jež byly vždy nedostatečné.

Mše tedy není jen opakováním večeře Páně, zpřítomňuje se v ní oběť Ježíšova na kříži. Pavel o tom říká (1 Kor 11, 26): "Kdykoli totiž jíte tento chléb a pijete z tohoto kalicha, smrt Páně zvěstujete; dokud on nepřijde." Sám Kristus uvádí svou večeři na rozloučenou - poslední večeři - ve vztah se svou smrtí na kříži: "... mé tělo, které se za vás vydává ... krev, která se za vás prolévá ... (Lk 22, 19-20).

Ježíšovu smrt, a to ve spojení s jeho poslední večeří, nemůžeme chápat tak, jako by Bůh musel být uspokojen krvavou obětí. Ježíšův čin se vztahuje k Bohu, kterému vzdává poctu, a k člověku, kterému přináší spásu. Jestliže jde Ježíš za člověkem a bere na sebe jeho úděl, stává se terčem zloby. Při tom musel ztroskotat, protože hřích vždy ničí. Avšak tím, že ve všem zůstal věrný Bohu, hřích přemohl. Protože však věříme, že Ježíš Kristus je zároveň člověk i Bůh, věříme, že jsou jeho činy neustále přítomny a že je neustále přítomna i jeho oběť. Tento věčně přítomný úkon Kristovy oddanosti spojil to, co bylo hříchem odděleno, totiž člověka a Boha. Kristus tuto svou neustále před Otcem přítomnou oběť učinil viditelnou a účinnou prostřednictvím skutečné oběti na kříži. Jiným způsobem tutéž oběť uskutečnil už dříve, v předvečer své smrti při poslední večeři, a stejně tak umožnil, aby mohla být zpřítomněna v kterémkoli okamžiku a na kterémkoli místě.

Slavíme-li eucharistii, znamená to, že se připojujeme k tomu, co konal Kristus. Kristus své utrpení a svou smrt vložil do našich rukou. Tato teologie bohoslužby je vyjádřena i v dnešních eucharistických modlitbách. Nemůžeme zůstat pasivní, když přinášíme Otcovi Kristovu oběť. Je třeba, abychom přijali i Kristovo smýšlení a žili jako on svůj život pro Boha a pro lidi. Zde vidíme, jak bohoslužba těsně souvisí s životem. Kdybychom přerušili spojení bohoslužby se životem, byla by naše bohoslužba neplodná. Nekonal bychom to, co konal Kristus.

Tajemství víry

Po tomto výkladu se nejspíše přihlásí náš rozum a vysloví pochybnost. Ta znamená, která se konají při mši, že jsou skutečností? Je možné, že by nám byl Bůh tak blízko, že se s ním můžeme osobně setkat?

Tato námitka není nová. Už v době, když Kristus prohlásil, že dá své tělo za pokrm a svou krev za nápoj, mnozí reptali, divili se, jak může dát jíst své tělo a pít svou krev, a dokonce mnozí z učedníků odešli. Kristus však trval na svém. A trval na doslovném významu svých slov (Jan 6, 48-69). Co tedy konáme, nemá smysl pouhých symbolů nebo náznaků. Znamení, která se zde konají, nejsou jenom náznakem, ale podle Kristova ustanovení to, co naznačují, také uskutečňují. Uskutečňují tedy Kristovu přítomnost mezi námi. Je jisté, že propast, která zde před námi zeje, totiž propast spočívající v rozdílu mezi tím, co věc je, a mezi tím, co naznačuje, musíme překonat. Je tu určité napětí. Je zde znamení, prostý pozemský úkon nebo prostý pozemský předmět (např. chléb), který nejen naznačuje, ale také uskutečňuje to, co Ježíš chtěl. Tuto propast nelze překonat jinak než vírou. Bez víry se nám znamení stává opravdu jenom náznakem nebo památkou a ztrácí obsah, který mu dal Kristus. Mši nemůže pochopit ten, kdo nevěří, nemůže ji pochopit ten, kdo si není jist, že Ježíš, Syn Boží, byl a je mezi námi a že jeho slovo je stále stejně mocné.

Stavba mše svaté

Ve mši je spojena dvojí bohoslužba: bohoslužba slova a eucharistická slavnost.

Bohoslužba slova je dědictvím starozákonní bohoslužby, kde byla velice rozvinuta. Samostatná křesťanská bohoslužba slova byla známa již v pol. 2. století. Eucharistie má původ v Ježíšově poslední večeři.

Úprava bohoslužebného místa sama už vyjadřuje toto rozlišení. V presbytáři, tedy na tom místě kostela, kde se slouží mše svatá, rozeznáváme tři základní body:

- a) předsednické místo - pro biskupa nebo kněze, který předsedá shromážděné obci,
- b) ambon - místo, z něhož se předčítá Písmo svaté,
- c) oltář - stůl, u něhož se koná eucharistická slavnost.

Oltář má být upraven a umístěn tak, aby věřící dobře viděli vše, co kněz na něm koná. Proto má být obrácen k lidu a nemá na něm být nic, co by překáželo.

Vstupní obřad

K eucharistické slavnosti je zcela nutné, aby se vytvořilo společenství. K tomu je vhodný společný zpěv a společné chování celé obce. Proto mše začíná zpěvem, který nazýváme vstupním, protože při něm kněz s příslušujícími přistupuje k oltáři symbolizujícímu Krista. Pozdraví jej políbením a odebere se k předsednickému sedadlu. Znamením kříže a pozdravem zahajuje pak společnou slavnost. To, co člověk pociťuje, když přistupuje k slavení bohoslužby, je především vědomí, že před Bohem jsme zcela nepatrní a že bez očištění nemůžeme přistoupit k slavení svatých tajemství. Proto první společnou modlitbou ve mši je prosba o Boží slitování.

Zvolání "Pane, smiluj se" (Kyrie eleison) je omylem považováno za kající zvolání. Řecké slovo Kyrios - Pán, které pochází především z listů sv. Pavla, je výraz pro Krista. Zvoláním Kyrie eleison, které střídáme se zvoláním Kriste eleison, mu vzdáváme čest, která mu náleží.

O některých svátcích a nedělích následuje chvalozpěv "Sláva na výsostech Bohu" (Gloria). Je to zpěv chvály a díky Bohu, který navazuje na jáсот při zvěstování Ježíšova narození. Kněz, předseda bohoslužebného shromáždění, pak vyzývá obec, aby se ponořila do modlitby. Je to úvodní modlitba, která právem může být nazývána modlitbou předsednickou, neboť je vyhrazena jedině knězi, konajícímu svaté tajemství. Po výzvě "Modleme se" zachováváme ticho. Je to velmi důležité; musíme se opravdu niterně ztišit, abychom své prosby, díky a chvály přednášeli plně soustředěni. Kněz pak jménem celé obce vyslovuje modlitbu, která vlastně uzavírá vstupní obřad.

Bohoslužba slova

Apoštol Pavel napsal v listě Římanům (10, 17): "Víra je z hlásání". Proto předčítáme ve mši část Písma svatého. Druhý vatikánský koncil rozhodl, že stůl Písma svatého má být bohatěji prostřen, a proto byl celý lekcionář přebudován. O nedělích a slavnostech jsou zpravidla tři čtení.

První je obyčejně ze Starého zákona nebo také ze Skutků apoštolů, druhé je z listů apoštolů. Vyvrcholením bohoslužby slova je čtení z evangelia. Jednotlivá čtení jsou spojena zpěvy, které obvykle ještě jiným způsobem osvětlují myšlenku ve čteních vyjádřenou. První mezizpěv se skládá z žalmu a odpovědi, kterou zpívá celá shromážděná obec.

Po evangeliu následuje homilie, čili výklad Písma svatého. (Starší slovo "kázání" se hodí spíše pro označení promluvy, která není výkladem bezprostředně čteného textu.) Je to součást bohoslužby slova a o nedělích nemá být vynechána. Doporučuje se, aby se konala i ve všedních dnech, a to tak aby povzbuzovala ducha pro denní úkoly.

O nedělích a slavnostech následuje po výkladu vyznání víry (Kredo). Užívá se zpravidla vyznání nicejsko-cařihradské, formulované na církevních sněmech v Niceji (r. 325) a v Cařihradě (r. 381). Jeho přednesem se připojujeme k pravdám slyšeným při čtení a při výkladu. Bohoslužba slova je uzavřena společnými modlitbami celé obce. Tyto modlitby totiž vyjadřují jak potřeby celé církve, tak i potřeby místní obce, a je proto vhodné, aby byly přednášeny zástupci shromážděné obce.

Eucharistická slavnost

Střed mše svaté tvoří eucharistická liturgie, bohoslužba oběti, která má tři části:

- a) přípravu darů,
- b) eucharistickou modlitbu a
- c) obřad přijímání.

Zatímco obec zpívá píseň k přípravě darů, přinášejí přísluhující na oltář kalich, mešní knihu a ostatní věci, které jsou potřebné. Nato přichází k oltáři kněz a přijímá z rukou věřících chléb a víno. Chléb na obětní misce a víno v kalichu s přimísenou kapkou vody klade na oltář. Omývá si ruce, aby tím vyjádřil že ke Kristově hostině smíme přistoupit jen s čistým svědomím. Během přípravy darů na oltáři je možné konat sbírku. Když jsou dary položeny na oltář, vyzve kněz věřící k modlitbě nad dary, aby Bůh přijal společnou oběť.

Nejposvátnější část mše svaté začínáme prefací, tj. zpěvem chvály a díků, která je úvodem k eucharistické modlitbě. Preface se mění podle svátků nebo období církevního roku. Je zakončena chvalozpěvem "Svatý" (Sanctus). Eucharistická modlitba je středem celé mše. Existuje zatím ve čtverém znění. Každá eucharistická modlitba je díkůčiněním Otci skrze Krista, vzpomíná na Kristovo dílo a na životní potřeby církve. Těžiště má ve zprávě o Večeři Páně, v Kristových slovech: "Vezměte a jezte z toho všichni: toto je moje tělo, které se za vás vydává," a: "Vezměte a pijte z něho všichni: toto je kalich mé krve, která se prolévá za vás a za všechny na odpuštění hříchů."

Křesťanská obec zde skrze kněze, posvěceného služebníka, plní Kristův příkaz: "To činite na mou památku." Opakuje se tím, co se stalo při Kristově poslední večeři. Kristus se stává přítomným pod způsoby chleba a vína. Této části mše říkáme proměňování. Pak kněz ukazuje tělo Páně a kalich s krví Páně. Tento obřad, pozdvihování, který vstoupil do eucharistické slavnosti poměrně pozdě, vlastně jen odpovídá touze lidí vidět proměněné obětní dary. Na výzvu "Tajemství víry" odpovídá obec krátkým, velice krásným vyznáním víry. Závěrem eucharistické modlitby je slavnostní díkůčinění (doxologie), na něž všichni odpoví: Amen.

Obřad přijímání je třetí část eucharistické liturgie. Je uveden modlitbou Otčenáš. Je to zde vlastně stolní modlitba. Po něm a po krátké modlitbě o pokoj, s níž je spojeno pozdravení pokoje (u nás si většinou věřící podávají vzájemně ruce), je zpěv "Beránku Boží". Není to kající modlitba, je to zpěv k lámání chleba (hostie), příprava k eucharistické hostině.

Kněz pak ukazuje hostii věřícím a spolu s nimi říká "Pane, nejsem hoden". Po knězi přijímají věřící, dosud většinou pod způsobou chleba. Přijímání pod obojí způsobou si našlo opět místo v našem obřadu; může se uskutečnit při celé řadě příležitostí. Během rozdávání eucharistie se zpívá zpěv k přijímání, který je díkůčiněním za to, že je nám dopřáno přijmout našeho Pána. Kněz a věřící pak zachovávají přiměřeně dlouhou chvíli ticha k osobnímu setkání s Pánem ve vlastním nitru. Po výzvě "Modleme se" přednese kněz modlitbu po přijímání.

V závěrečném obřadu je čas na zprávy ze života farnosti a jiná oznámení. Po nich kněz pozdraví obec a udělí požehnaní. Výzvou "Jděte ve jménu Páně" kněz věřící propouští. Pozdraví oltář políbením a po úkloně nebo pokleknutí od oltáře odchází. Věřící odcházejí z kostela naplněni silou Boží milosti, kterou mají vnášet do svého života.

Shromážděná obec se jako celek chová během bohoslužby jednotným způsobem. Je to jistě dáno místními zvyklostmi, ale některá pravidla je třeba zachovávat. Hlavní z těchto pravidel jsou: Klečení je výraz kajícího srdce; stojíme-li, vzdáváme Pánu úctu. Stojíme také při radostných projevech a stojíme i tehdy, když společně zpíváme části, které náležejí k mešnímu ordinariu (např. Pane, smiluj se, Sláva, Věřím, Svatý, Beránku Boží ...). Stojíme na znamení úcty při evangeliu, při třech předsednických modlitbách kněze a při závěru mše svaté.

Katolickému pojetí odpovídá úcta Nejsvětější svátosti i mimo mši. Skutečnost společné oběti lépe vynikne, jestliže věřící při mši svaté přijímají z darů, které byly při ní posvěceny (proměněny). Avšak pro případ podávání svatého přijímání mimo mši, např. nemocným, nebo pro vystavení v monstranci, se proměněné hostie uchovávají ve svatostánku. Církev uctívá eucharistii zvláštním svátkem Těla a Krve Páně.

Církevní rok

Výklad o církevním roce nemůže být než pouhým schématem. Jde totiž o útvar s bohatými dějinami, který představuje vývoj křesťanské zbožnosti po mnoho staletí. Největší slavností katolické církve jsou velikonoce. Zmrtvýchvstání je ústředním tajemstvím

naší víry. Pro velký význam této slavnosti se vyvinula poměrně záhy příprava zvaná postní doba (půst). Začíná Popelční středou a trvá čtyřicet dnů. Jsou to týdny, po které se rozjímáním, kajícími a soustředěním připravujeme na největší slavnost křesťanského života. Tato příprava končí tzv. velikonočním třídenním. Je to: Zelený čtvrtek (vzpomínka na poslední večeři Páně, kdy byla ustanovena mše), Velký pátek (vzpomínka na utrpení a smrt Páně) a Bílá sobota, kdy v pozdních večerních hodinách začínají obřady Veliké noci vrcholící po půlnoci na Boží hod oslavou vzkříšení Spasitele i našeho znovuzrození z Krista. Za čtyřicet dnů po velikonočních se slaví svátek Nanebevstoupení Páně. Za deset dní nato se slaví seslání Ducha svatého jako dovršení velikonoce.

Velikonoční tajemství je tak důležité, že vlastně každá neděle je připomínkou a oslavou vzkříšení Páně. Podle toho každý týden a dokonce každý den je svou vlastní mší připomínkou velikonočního tajemství. To proniká do našeho života tak hluboce, že kolem něho a z něho vyplývající povinnosti zvěstovat Zmrtvýchvstalého celému světu nemůžeme chodit lhostejně.

Dnes se nám zdá skoro nepochopitelné, že druhý okruh svátků, vánoční, který se uspořádal kolem památky narození Kristova, je mnohem mladší. Křesťané si tím přiblížili dobu Kristova dětství. Velikonoční slavnost však zůstala vždy slavností ústřední. Narození Páně je nám dnes velmi silnou a důležitou připomínkou historického příchodu Ježíše Krista na svět, je však také připomínkou i jeho druhého příchodu na konci časů. Také vánoce dostaly svou přípravnou dobu, kterou nazýváme advent. Je to období, které v nás vyvolává touhu po příchodu Vykupitele.

Okruhy vánoční a velikonoční jsou jakoby upevněny na době mezi rokem. Tato doba má 34 týdnů a je rozdělena do dvou období, a to do části po vánocích a do části po slavnosti Seslání Ducha svatého. Tyto části nejsou vždy stejně dlouhé, neboť velikonoce jsou dosud pohyblivé. Doba mezi rokem nám podrobně rozvádí tajemství Kristovo, uvádí do jeho učení a ukazuje ke Kristovu opětnému příchodu. Je tedy věnována zvláště ve svém závěru myšlence očekávání Krista.

Bohoslužebné "rekvizity"

Ten, komu není katolická bohoslužba přímo součástí života, může se pozastavit nad množstvím vnějších věcí, které při bohoslužbě užíváme. Jsou to např. bohoslužebná roucha, nádoby, kadidlo..., konáme určité úkony - stojíme, klečíc, znamenáme se křížem - a tu se může objevit otázka: patří vůbec do naší doby tato kultovní nádhera? Nepohrůžlivá vlastně toto množství úkonů niternost zbožnosti?

Kristus přece řekl, že se Bohu máme klanět v duchu a v pravdě. Ke katolické bohoslužbě jistě patří mnoho vnějších úkonů, obřadů, věcných symbolů, hudby a zpěvů. Nepochybně tím vzniká nebezpečí povrchnosti. Ovšem každý úkon, který konáme, každá věc, kterou bereme do ruky, je nám znamením. Znamená něco, co je za tímto předmětem, co není na první pohled patrné. Bohoslužba, která by neužívala vnějších znamení, symbolů (toto slovo má však poněkud užší význam), by nebyla liturgií. Je jisté, že všechna znamení (slova apod.) jsou prázdná, není-li v nich obsah, který je prvotní. A ten prvotní, neviditelný a nehmotný obsah se nám zpřístupňuje právě vnějšími znameními. Kdybychom zamítli znamení vůbec, všechen vnější projev (zpěv, hudbu a jiné úkony), pak by taková bohoslužba byla možná dobrá pro nehmotné bytosti. Jsme však bytosti, které mají tělo, proto se můžeme vyjadřovat jedině jeho prostřednictvím a i skutečnosti nehmotné a neviditelné můžeme chápat jen prostřednictvím hmotné skutečnosti. Z toho plyne, že potřebujeme my, ne Bůh, bohoslužbu viditelnou. Beze slov a vnějších úkonů by se lidé nemohli stýkat ani v běžném denním životě.

Kristus staví na této lidské skutečnosti a používá jejích znamení. Sám proměnil chléb ve své tělo a víno ve svou krev, vkládal ruce na nemocné, žehnal.

Je možné, že v některém prostředí nebo na některém stupni kulturního vývoje lidstva se některé znamení zdá překonané, už nic neříká. Církev měla odvahu a bude ji také mít i v budoucnosti, aby znamení, pokud nejsou z ustanovení Ježíše Krista, změnila a upravila tak, aby bylo zřejmé, co naznačují. I to je důvod, proč současná liturgická obnova je nutná a v určitých bodech bude nutná i v budoucnosti.

Zbožní nejsou o nic lepší

Proti bohoslužbě se nevyskytují jenom námitky, že nic nevyjadřuje nebo že neovlivňuje dnešního člověka. Je totiž skutečnost, že jsou křesťané, kteří své svědomí uspokojují účastí na bohoslužbě, případně nějakým příležitostným milodarem, a tím považují odpovědnost za druhé lidi, za sociální spravedlnost nebo za svět vůbec za splněnou. Avšak útek před problémy života za hradbu nějakých obřadů je cizí opravdovému křesťanství. Bohoslužba, tak jako celé křesťanské náboženství, má spojitost jak s osobními problémy jednotlivce, tak i s problémy společnosti. Písmo to vyjadřuje na mnoha místech. Sv. Jakub např. píše, že zbožnost toho, kdo nedrží na uzdě svůj jazyk, je bezcenná (Jak 1, 26). Sv. Jan ve svém prvním listě (4, 20) ještě tvrději nazývá lhářem toho, kdo tvrdí, že miluje Boha, a nenávidí svého bratra. Bůh nemůže být uzavřen do zbožných řečí nebo jen do bohoslužebného dění; musí být mezi námi a s námi. Proto musí mít bohoslužba pokračování ve službě jiným a světu. Tak se stává hodnověrnou a jen tak uctívá Boha opravdu.

Služba světu nebo služba Bohu?

Na počátku jsme si položili otázku, zda by se formální bohoslužba neměla vůbec opustit a zda bychom svou bohoslužbu neměli spatřovat jen ve službě světu, jen ve službě lidem. Vždyť by mohlo platit, že křesťanství je službou světu a zároveň i službou Bohu.

Tento názor je třeba brát velmi vážně. Apoštol Pavel si přeje, aby náš život byl obětí, živou, svatou a Bohu milou, jako duchovní bohoslužba (Řím 12, 1-2). V listě do Korintu (1 Kor 10, 31) píše: "Ať jíte nebo pijete nebo cokoli jiného děláte, všechno dělejte tak, aby to sloužilo k Boží oslavě". Podle apoštola tedy už sám lidský život je uctíváním Boha. Podle toho pro křesťana neexistuje vlastně žádný předěl mezi oblastí světskou a náboženskou. Podle toho, jak říká Teilhard de Chardin, je vlastně celý svět božským prostředím. Kdybychom nedokázali spojit bohoslužbu svého života, službu, kterou konáme denně, s bohoslužbou liturgickou, pak by všechno modlení viselo ve vzduchu. Ovšem, jednostranné by bylo, kdybychom liturgickou bohoslužbu ve shromážděné obci prohlašovali za zbytečnou. Hovořili jsme už o tom, že křesťané slavili eucharistii v souvislosti s jídlem. Náboženská a světská oblast u nich

tedy velice úzce souvisely. Náš svět pozemský a svět našeho Boha se přece vlastně prolíná. Vše musíme brát ve vztahu k Bohu. Být křesťanem neznamená jenom řídit křesťanskými pravidly vztah k lidem, je nutný i vztah k Bohu. Křesťan ví, že je Boží tvor, a tomu musí dát výraz. Navíc je tvorem vykoupeným, a proto musí vzdát i dík.

Protože se v jednom okamžiku můžeme soustředit jen k jedné činnosti, musíme i své úkony, jimiž uznáváme a vyznáváme svou povinnost k světu a na druhé straně vyznáváme oddanost k Bohu, konat jeden po druhém. A podobně jako ve vztahu mezi lidmi, kteří se mají rádi, je třeba i ve vztahu k Bohu projevit to, co člověk cítí, nejen plněním povinností, ale i slovem a gestem.

Zúčastníme-li se bohoslužeb skutečně vnitřně a z přesvědčení, pak naše služba světu nijak neutrpí. Naopak, Boží chvála nám dává odvahu a sílu pro službu bližnímu, pro službu světu. Bohoslužebná slavnost nás tak vlastně výslovně posílá do služby, kterou konáme svým bratřím.

Je psychologicky nemožné, abychom při vstupu do kostela odložili před chrámovými vraty všechno, čím žijeme. Ne-
seme přece s sebou svůj svět, jeho starosti i radosti. Předkládáme je Bohu. V bohoslužbě slova se nám dostává podnětů pro naši dílčí činnost, v eucharistii dostáváme posilující pokrm. Záleží ovšem na každém jednotlivci, jak bohoslužbu slaví a jak z bohoslužby a skrze ni dovede vytvořit most mezi zbožností a denním, všedním životem.

Z evangelia sv. Jana víme, že před večeří na rozloučenou, kterou náš Pán slavil se svými apoštoly, jim posloužil jako otrok. Umyl jim totiž nohy, a to byla práce otroků. Výslovně jim řekl, že jim tak dal příklad, a přikázal, aby se jeho žáci

a uředníci chovali právě tak, jako on. A při téže hostině dal i příkaz: "To konejte na mou památku!" Jeho vůlí bylo, abychom si vzájemně sloužili a abychom skrze eucharistii vzdávali díky Bohu.

K osobní účasti na mši

Už jsme se zmínili, že se při jednotlivých částech mše svaté chováme různým způsobem. Uvědomme si znovu, že tělesný postoj je výrazem toho, co se děje v našem nitru. Klečení vyjadřuje klanění

a pokoru, stát není o nic méně uctivé než klečet. Dokonce pro některé vnitřní postoje jako pro radost, pro ochotu, připravenost a úctu je to dokonce lepší než klečet. Vždyť ve stání je něco ze symbolů zmrtvýchvstání - a proto se kdysi o nedělích ani klečet nesmělo.

Ruka je nástroj, který dovede vyjádřit nesmírně mnoho. V práci nesmírnou obratností rukou dovede člověk vytvářet obdivuhodná díla umělecká nebo technická. Ruce jsou také hlasem našeho těla, kolik nevyslovitelného je někdy možno vyjádřit gestem ruky! Proto také při modlitbě vyjadřují ruce náš niterný postoj. Sepjaté ruce vyjadřují usebrání, rozepjaté ruce - velice starobylý postoj při modlitbě - znamenají otevřenost vůči Bohu, znamenají i otevřenou náruč, do níž chceme při jmout všechny své bratry a přivést je k Bohu. Pochopitelně každý vnější úkon je pouhým tělesným cvičením, když jím nevyjadřujeme to, co uvnitř cítíme. Na druhé straně vnější postoj upevňuje i vnitřní smýšlení. Když více lidí zaujímá stejný postoj, upevňují svou jednotu a oddanost.

Mše je obdivuhodný útvar. Je v ní obsaženo všechno, co potřebujeme pro svůj duchovní život. Nyní je možno ji sloužit různými způsoby, aby se vyjadřovala různá niterná skutečnost i ve vztahu k vnějším okolnostem. Je třeba se naučit různým způsobem mši prožívat. Abychom prostým "hleděním" rozuměli tomu, co se děje, a vstřebávali to do sebe.

Snažme se, aby každá osobní účast na mši svaté byla nová, aby byla novým vyjádřením naší ochoty, našich díky, naší chvály. I tehdy, když mlčíme - a v dnešní bohoslužbě má mlčení svém místo - začleňme do dění u oltáře, přinesme do mše svaté, co je aktuální pro nás, pro náš život, to, co je venku. Je třeba, abychom nestavěli zeď mezi bohoslužbou a činností ve světě, mezi okamžikem nedělním a okamžikem práce. Je nutné zapojit bohoslužbu do celku našeho života tak, aby přinášela požehnání ze setkání s Kristem do všeho, co konáme a co prožíváme. A tak jako se Kristus dává v bohoslužbě nám, máme se i my dávat druhým lidem.

(Sv. Ignác Antiochijský)

17. SVÁTOST SMÍŘENÍ

Tato kapitola předpokládá znalost toho, o čem jsme uvažovali v 7. kapitole o velikosti a bídě člověka. Protože nemůžeme opakovat doslovně vývody, které tam byly uvedeny, budeme se na ni častěji odvolávat.

Zpověď je skutečnost, která mnohým nekatolíkům působí potíže a brání jim přiblížit se ke katolické církvi. Ale touha zbavit se tíže viny, touha po čistém svědomí naproti tomu zase ke katolické církvi přivádí. Ba dokonce i některé reformační církve se k ústní zpovědi vracejí.

Tato kapitola není záměrně nazvána "zpověď", protože tento výraz zdaleka nevystihuje vše, co se zde děje. Výraz "zповідat se" označuje pouze vyznání viny a mlčí o tom hlavním. Důležitější než samo vyznání je totiž proces pokání, proces vnitřního obrácení člověka. Proto se nyní mnohem více užívá výrazu "svátost pokání"; mnozí doporučují označení "svátost smíření". Každý z těchto výrazů postihuje něco jiného. První se týká člověka, týká se toho, co se v člověku děje a co má on sám vykonat svou kajícíností, naproti tomu druhý výraz spíše postihuje to, co koná Bůh.

Nepochybně zde vznikne obtíž. Jestliže záleží na vnitřním obrácení, na změně vnitřního smýšlení, po němž přijde odpuštění z Božích rukou, proč se tedy obžalovávat? Proč je nutno mluvit o jednotlivostech? Proč je nutný mezičlánek mezi hříšníkem a Bohem, proč má mezi ně vstoupit ještě jiný člověk? Nelze si věci vyřídit přímo s Bohem? Nad tím je třeba se zamyslet.

Co je hřích?

Staré pojmy jako pokání, vina, hřích jsou modernímu člověku velmi nesympatické. Nicméně v hovorové řeči se často mluví o provinění, o prohřešku. Mluvíme o tom, že se někdo provinil proti celním nebo dopravním předpisům. Když je přistižen, zaplatí pokutu a věc je vyřízena. V očích dnešního člověka to nemá nic společného s vnitřním životem. Hřích je tedy jenom jakási lehkomyšlnost nebo přestupek proti slušnému chování. Slýcháme často: To by byl hřích, nevyužít tak krásného počasí. Význam slova hřích poklesl jenom na něco, co se nemá dělat. A ani tu nemusí být nějaký mravní dopad, dokonce se objevilo tvrzení, že něco takového jako vina neexistuje. Vědomí viny je prý v lidech jen vypěstováno tlakem veřejného mínění a náboženskou výchovou.

Při myšlence na dobro, které jsme nevykonali, nebo na vlastní prostřednost, lhostejnost k druhému, na určitou nevěrnost vlastnímu přesvědčení míváme pocit, který nám naši nedostatečnost připomíná; ale děje se to někdy způsobem, který nelze definovat. Stydíme se například, přistihneme-li se u závistivých nebo násilných myšlenek; když se přistihneme, že některé věci konáme jenom ze strachu před soudem jiných, aniž sami pociťujeme nějakou závaznost ve vlastním svědomí, obviňujeme se ze zbabělosti. Pokud nemáme otupělé svědomí, pociťujeme určitý pocit viny; když odkládáme práci, kterou máme vykonat v termínu, když myslíme na promarněný čas, když si vzpomeneme na různé věci, které se podařilo utajit, ale které přece jen jsou nečestné. Tyto pocity nám nejsou milé, snažíme se jim proto často uniknout, vědomí viny v sobě potlačujeme. Ale skrytá vina, s kterou se člověk poctivě nevypořádal, může být příčinou různých nemocí. Jsou pro ni různá jména, která znějí vznešeně a cize. Jsou to např. úzkostné komplexy, neurózy, napětí, deprese, stresy vznikající z životních situací.

Nikdo nepopírá, že na pocitech, které jsme nazvali pocity viny, bylo mnoho vyvoláno výchovou a mnohdy i okolím a že to je někdy zcela falešné. Je pravda, že se tím dá mnohé vysvětlit, ale nedá se tím vysvětlit každé vědomí lidské viny. Zralí lidé, kteří jsou zejména rozumově a citově vyspělí, mají pocit vlastního selhání, který je nezávislý na okolí. Jestliže si dospělý a uvážlivý člověk uvědomí svou vinu, které se dopustil třeba tím, že svým jednáním zranil svého partnera - a možná, že právě při odpuštění pozná velikost své viny - pak mu to nevsugerovalo jeho okolí. Je to zcela určitě svobodný soud nad sebou samým. Tento soud vychází z poznání, že člověk porušil nějakou skutečnou hodnotu. A tu narážíme na něco velmi hlubokého. Vina porušuje vztahy lidí, porušuje lidské věci. Rozrušuje také Boží plán se světem a s lidmi, i když se na to výslovně nemyslí. V nejhlubším smyslu je vina porušení našeho vztahu k Bohu, a to vyjadřujeme slovem hřích.

Pozorujeme také, že vědomí viny a skutečná vina sama vstupuje do křesťanského vědomí obvykle až tehdy, když se dovedeme postavit před Boha. Velmi často je nedostatek vědomí viny svědectvím nedostatečné víry. Právě zde se musíme vrátit k tomu, o čem jsme uvažovali už v kapitole sedmé a třetí.

Odpuštění

Komplexy, které vznikají v důsledku viny, nepovstávají vlastně z viny samé, nýbrž z toho, že se člověk pokusil vinu potlačit. Tím, že ji chtěl ponechat v sobě, uzavřít, neukázat jinému, tím si vůbec neprospěl.

Když dva přátelé nebo manželé odstraní neshodu, která mezi nimi vznikla, působí to na obě strany jako osvobození. Stejně tak cítí člověk ulehčení, když napraví způsobenou škodu. Podobně pomůže tomu, kdo se nějak provinil, svěří-li se někomu, komu důvěřuje, kdo je mu autoritou, a dostane-li radu, jak svou chybu napravit. V tom případě se už odstraňuje následek viny, která člověka tíží, sice jen lidsky, ale i to je dobře. Obvykle je tedy člověk, který se provinil, odkázán na druhého, aby zjednal nápravu. Tím, že by ji sám v sobě potlačil a nikomu se nesvěřil, jen by věc zhoršil.

Ovšem vina tkví svými kořeny hlouběji. V lidské rovině ji nelze odstranit, nestačí tu ani rozhovor se zkušeným dobrým člověkem, ani s psychiatrem. I ve zповědi nalézáme některé z prvků, o kterých jsme se tu zmínili: nápravu škody, vyznání, uklidnění, radu do dalšího života. To všechno však netvoří podstatu svátosti pokání. Překonání viny nemůže pocházet od člověka, nýbrž od Boha.

Tento proces si často představujeme asi takto: člověk lituje, rozhoduje se pro dobro a vyzpovídá se. Bůh tyto úkony člověka přijímá a reaguje na ně tak, že vinu promíjí. Vzniká zde jakýsi výměnný obchod. V praxi by to mohlo znamenat, že se člověk pozvedá svou vlastní silou a že Bůh jako odpověď na to člověku smaže minulost. Je však třeba si uvědomit, že vina není porucha, kterou lze odstranit, ani skvrna, která se vyčistí. Vinu nelze vymazat jako by se nestala, nelze ji anulovat. Je to víc než nezaplacený účet, po jehož zaplacení jsme vyrovnáni. Hřích je přece odloučení od Boha. A tak iniciativa k překonání této roztržky vychází od Boha. Člověk si nemůže vynutit kontakt s Bohem, nemůže si vlastní silou vynutit odpuštění. Může se o to snažit, musí být pro to otevřený a připravený. Ovšem situace je taková, že jsme to my, kdo trvá v odvrácení, a Bůh se k nám přiklání. Vždyť on působí už při naší první myšlence na obrácení. Volá nás nejrůznějšími událostmi, jde za námi. Stará se o nás, i když jsme ještě od něho daleko.

Ale můžeme jít ještě dále. Obrácení Boha k nám, odpuštění naší viny - také této konkrétní dnešní viny - se už vlastně stalo. Bůh člověku otevřel cestu. V Ježíši Kristu totiž přichází Bůh až na to místo, kde stojí člověk vzdálený Bohu. A naše osvobození se děje setkáním s Kristem, když přijímáme jeho odpuštění.

Kristus osvobozuje

Už Starý zákon ukazuje, jak si Bůh přeje, aby byl člověk zachráněn: "Jako že žiji, praví Pán, nechci smrt hříšníka, nýbrž aby se obrátil a žil" (Ez 33, 11). V tom duchu vyhledával Ježíš lidi, kteří v očích těch, kteří se považovali za spravedlivé, byli velcí hříšníci: byli to lidé na okraji společnosti (celníci, nevěstky, chudí, nemocní), byli to hříšníci všeho druhu. Jestliže Ježíš pokračoval v tom duchu, který se projevoval ve Starém zákoně, je nám jasné, že nejde o nějaké přechodné stanovisko, nýbrž o celkový postoj, že jde o klima, do kterého nás Bůh vsazuje a v němž žijeme.

Jako by jimi byl zvlášť přitahován, vyhledává Ježíš ty, kteří jsou schopni a ochotni svou vinu poznat. V podobenství o celníkovi vyslovuje odpuštění tomu, kdo se pro samou vinu ani neodvažuje postoupit v synagóze dopředu. (Lk 18, 9n.). Stejný přístup má i k Zacheovi, který chce svůj život změnit, který chce napravit to, co spáchal (Lk 19, 1n.). Stejně se obrací k zločinci na kříži, který svou vinu vyznal (Lk 23, 39 n.). Ježíšova znalost lidí se netýká jen jeho doby; ví, co je člověku jako tvoru vlastní: je tu možnost se provinit, současně i touha viny se zprostit.

Rozhodující a podstatné není to, co se člověk chystá vykonat, aby mu bylo odpuštěno, rozhodující je Boží příslib, že chce odpustit. Kdyby toho nebylo, vyzněly by snahy člověka zřejmě naprázdno. Je to vyjádřeno výrokem: "Synu, odpouštějí se ti hříchy." (Mk 2,5). Ovšem, když Kristus pronáší tato osvobozující slova, neznámá to, že Bůh jen přimhouřil oko; je to veliký osvobozující děj, který je víc než pouhé prominutí. Člověk zde stojí před novým začátkem, dochází k novému stvoření, člověk se znovu rodí (Jan 3; srov. též s vývody v kap. 8). Po tomto novém stvoření už člověk obtížený minulostí neexistuje. Před Bohem stojí nový člověk. Sem je třeba přiřadit vše, co bylo v 13. kapitole řečeno o křtu. Platí to i o odpuštění hříchů.

Proces osvobození, který nás tak zasahuje, proniká celým životem. Člověk je schopen vládnout sám nad sebou. Znovu se stává schopným dobra. Zločinec na kříži přijímá rozsudek, který byl nad ním vyneseno, celník Zacheus odčiní křivdy, kterých se dopustil, z veřejné hříšnice Magdaleny se stává světice. Zároveň je v tom také obsažen příkaz bojovat proti pohodlnosti, proti bezpráví a proti zlobě. Odpuštění není tedy jenom jakási milost, skrze kterou uražený Bůh zapomíná, přehlíží, co bylo proti němu spácháno, případně s vědomím, že se to bude dít znovu. Odpuštění je rozhodně spojeno s příkazem boje, aby teď bylo jinak. Je to dar nového začátku.

Kdo odpouští hříchy dnes?

Chápeme, že Ježíš Kristus, Boží Syn, měl moc odpouštět hříchy, ale kdo odpouští hříchy dnes?

Už v předchozích úvahách jsme viděli, jak Ježíšovo dílo, jeho služba, neskončily jeho pozemským životem, jak pokračují v jeho tajemném těle, v církvi. V ní je Kristus přítomen. A tak tedy i to odpuštění, které Kristus přinesl a uděloval sám osobně svým současníkům, k nám přichází prostřednictvím církve. Ona v apoštolech dostala moc odpouštět hříchy. Ani dnes neodpouští hříchy, které jsou porušením vztahu k Bohu, lidé. Odpouští je Kristus. Ten však jedná prostřednictvím lidí. Jako ve všech svátostech, setkává se i zde Bůh s člověkem tak, aby to člověk mohl nějak vnímat svými smysly.

Je jistě více možností, jak dosáhnout odpuštění hříchů: modlitba, přijímání eucharistie, náprava způsobené škody, ale vlastním způsobem odpuštění hříchů, znamením toho odpuštění, které bylo ustanoveno Kristem a má proto jeho moc a jeho účinnost, je svátost smíření. U sv. Jana v kapitole 20. čteme, jak Kristus po svém zmrtvýchvstání přistupuje ke svým učedníkům a říká: "Jako Otec poslal mne, tak i já posílám vás ... přijměte Ducha svatého. Komu odpustíte hříchy, tomu budou odpuštěny, komu je zadržíte, tomu budou zadrženy" (Jan 20, 21-23).

Zcela jasně zde slyšíme, že učedníci Ježíše Krista dostávají pověření k odpouštění hříchů. Mohou je odpouštět na místě Ježíšově a také odpouštějí. K tomu dostávají patřičnou moc. Kristus to už jednou přislíbil všeobecně: "Všechno, co svážete na zemi, bude svázáno v nebi, a co rozvázete na zemi, bude rozvázáno v nebi" (Mt 18, 18).

Všechna tato pravomoc by byla dost bezcenná, kdyby měl člověk možnost dosáhnout zásadní změny nějakým jiným způsobem. Kdyby mu tedy bylo ponecháno na vůli, zda se před takto ustanovený soud chce, nebo také nechce dostavit. Z moci tímto způsobem udělené vyplývá, že Kristus vlastně uložil svým věřícím, aby se k němu obraceli se svou vinou prostřednictvím lidí, které k tomu pověřil. Každý věřící, který svým hříchem ztratil společenství s Kristem, je odkázán na svátost smíření, když dospěje k rozhodnutí, kterým se od skutečnosti hříchu odvrací, a když chce, aby jeho hřích byl zničen. Proč ta oklika?

Hříchu se dopouštíme my sami, i když pod vlivem okolí. Avšak jsme to my, proto je to něco osobního. Z toho vzniká tendence říkat: "To si vyřídím s Bohem sám!" Snaha nemít prostředníka je stará, ale dnes vystupuje výrazněji do popředí, protože si je člověk vědom své suverenity. Proč tedy Kristus, když znal lidi a věděl, že neradi snášejí jakýsi patronát nebo prostřednictví, nezvolil jinou cestu, bez prostředníka?

Když Kristus do odpuštění hříchů zapojuje jiného člověka, chce tím říci, že hřích není jen věcí soukromou. Hřích má i sociální stránku, i hřích sebeskrytější, i selhání, které je zcela uvnitř člověka, má vztah nejen k Bohu, nýbrž i celý svět, jehož jsme součástí, se jím stává horším. Tímto zhoršením nejsme tedy postiženi jenom my sami, kteří jsme si je sami v sobě přivodili, nýbrž i náš bližní a v nějaké míře i celé lidstvo. Vyplývá z toho také, že každým hříšným činem je narušeno i společenství církve. Hřích můžeme přirovnat k nemoci. Když je jeden úd nemocný, jsou tím zasaženy a trpí ostatní údy (srov. 1 Kor 12, 26).

Jestliže tedy hřích jako zlo, které se dotýká celého společenství, je poškozením toho společenství, musí se i náprava dít v souvislosti s tímto společenstvím, v tomto případě prostřednictvím člověka církvi zplnomocněného. Už apoštol Pavel zdůrazňuje účast církve na procesu odpuštění hříchů (Gal 6,1; 2 Kor 2,5-11; 1 Kor 5, 1-5; srov. také Jak 5, 15). Ani kněz nemůže rozhřešit sám sebe, protože nemá sám nad sebou žádnou moc. I on je odkázán na jiného prostředníka této služby, nebo chceme-li to vyjádřit jinak, na jiného nositele úřadu.

V rané církvi bylo zvláště jasné povědomí, že každý smrtelný hřích znamená také určité odloučení od společenství církve. Proto s pokáním bylo spojeno ze začátku smíření s církví. Toto smíření uskutečnil a přijal nositel úřadu, jímž byl biskup. Proto i dnes ten, kdo na sebe uvalil těžkou vinu, musí dosáhnout usmíření ve svátosti smíření, chce-li přijmout eucharistii, která je znamením společenství mezi křesťany.

Je třeba uvážit ještě další věc. Když chceme přijmout svátost smíření, nemusíme si být jisti, že ten, kdo ji uděluje, je sám svatý. Je třeba jasně vědět, že i kněz je člověk, který se zpovídá a který usmíření sám potřebuje. Svátý Augustin to vyjadřuje: "Jestliže požadujeme od zpovědníka, že musí být svatý, pak to znamená, že svou nadějí vkládáme do člověka, nikoli do Boha." Svátost smíření by ztratila svou jistotu, kdyby její působnost odvisela od svatosti zpovědníka. To bychom si nikdy nemohli být jisti, že máme hříchy odpuštěny. Protože však ve svátosti smíření je skrze člověka činný sám Kristus, můžeme se s jistotou spolehnout na to, že nám hříchy odpuštěny byly.

Praxe svátosti smíření

Z dějin víme, že praxe pokání byla v prvních stoletích církevního života mnohem přísnější než dnes. Dopustit se některého z nejméně vážných hříchů bylo považováno za tak velkou roztržku, že se považovalo za možné dosáhnout smíření s Bohem, a to veřejným pokáním, jen jednou za život. Proto ve staré církvi bývala svátost smíření udělována mnohem řídkěji než dnes a často se její udělení odsouvalo, až když hrozil konec života. Je tu určitá obdoba se křtem, který také někteří odsouvali na dobu co nejpozdější.

Vyznání hříchů

Ve svátosti smíření je nejobtížnější částí vyznání. Proti němu bývá nejvíce výhrad a také s ním bývá spojeno nejvíce těžkostí. Je jistě pravda, že říci někomu na sebe svou vinu není nijak lehké. Ale stejně je třeba přiznat, že člověk cítí potřebu někomu sdělit, co ho tíží. Vzpomeňme jen, jak už v králi Lávrovi vyjádřil Karel Havlíček Borovský svým ironickým způsobem tuto přirozenou nutnost, kdy člověk své tajemství (a zvláště tíživé a sžíravé tajemství) chce říci někomu jinému; je takřka nutkán se někomu svěřit. To sdělení ho do jisté míry dokonce osvobozuje.

Je třeba si přitom ovšem uvědomit, že strach před zpovědí nezačíná u vyznání, nýbrž u vlastní neupřímnosti. Bráníme se tomu, abychom poznali a uznali svá provinění. Naše hrdost a řečněme raději hned, že naše pýcha, působí, že je nám velmi obtížné přiznat si své viny - ba i jen sobě. Už samo zpytování svědomí, tedy hledání vlastních provinění, může být velmi obtížné. Člověk by se i sám před sebou rád cítil bez poskvrny. Brání se proto pravdě, vyhýbá se sebepoznání. Svátost smíření tento sebeklam znemožňuje. V tom je třeba vidět důvod, proč mnohý člověk nechodí rád ke zpovědi. Když se nám podaří upřímné a skutečné sebepoznání, pak vyznání hříchů není už tak těžké. Sebeoznání však je právě cesta, která nám pomáhá nejen odkrýt na sobě chyby, ale i překonat je a nakonec si získat jejich promínutí.

Svátost smíření prošla během církevních dějin určitým vývojem, pokud jde o její vnější formy, zvláště pokud jde o vyznání hříchů. V rané církvi bylo zvykem všední, tj. méně závažné hříchy usmiřovat modlitbou a soukromým pokáním. Není to ani dnes nic neobvyklého. Víme, že všední hříchy se promíjejí úkonem kajícnosti např. ve mši svaté, promíjejí se a usmiřují soukromým pokáním i modlitbou a dobrými skutky v duchu kajícnosti, a zejména přijímáním těla Páně. Ostatně vše, co nás opravdu spojuje s Bohem, samo sebou přináší i odpuštění.

Mluvili jsme už o veřejném pokání ve staré církvi. I nyní existuje veřejné pokání, ale v jiném smyslu: rozhřešení kněze udělené skupině věřících, kteří vyznají hříchy společně všeobecnou formulí. Není ovšem obvyklé. Kdo chce dosáhnout odpuštění těžkých (smrtelných) hříchů, pro toho je jediná normální cesta, a to svátostná zpověď s vyznáním všech smrtelných hříchů. Bez zvláštního vyznání hříchů lze udělit obecné rozhřešení jen výjimečně, když není možné přijmout zpověď jednotlivců z nějakého vážného důvodu. Kdo takto přijal odpuštění, je potom povinen hříchy, pro které dostal rozhřešení touto všeobecnou formou, vyznat také jednotlivě ve svátosti smíření. V poslední době se rozvíjejí "kající bohoslužby slova". Mají velký význam. Připomínají věřícím, že nad hříchy je třeba vzbuzovat lítost, podporují kající smýšlení a připravují na svátost smíření. Ale nemohou být náhradou za svátostnou zpověď smrtelných hříchů. Máme je tedy opomíjet? Rozhodně ne! Lehké hříchy v nich mohou být odpuštěny a připravujeme se jimi, abychom se snáze a s větším užitkem vyznali i z těch hříchů, pro které je svátostné rozhřešení jedinou cestou odpuštění. A hlavně: obec věřících se navzájem posiluje ve vůli k novému obrácení života, k lepší službě Bohu a bližnímu.

Už ve staré církvi existovala pro tajné těžké hříchy i soukromá obžaloba a rozhřešení. Tato forma se časem více a více prosazovala. Během doby však věřící začali vyznávat nejen tajné těžké hříchy, ale i hříchy všední. Rozvíjela se tzv. zpověď ze zbožnosti. Je třeba zpověď ze zbožnosti zamítat? Rozhodně ne. Také lehký hřích stačí k tomu, aby se mohlo udělit rozhřešení. Zpovídat se můžeme i z hříchu už odpuštěného, protože jej můžeme znovu podrobit soudnímu výroku kněze jako zástupce Božího a jako zástupce církve. Má tato zpověď význam? Není to jen přecitlivělost nebo obtěžování zpovědníků? Sem tam i to se stává. Ale pro poctivého věřícího je pravidelná zpověď důležitou cestou k sebepoznání a kontrole duchovního růstu.

Jestliže někde čteme, že ušní zpověď byla zavedena v 9. nebo dokonce ve 13. stol., pak jde o nedorozumění. Z tohoto období pochází nabádání duchovních otců k častější zpovědi, zejména pak podnětem k tomuto tvrzení může být příkazání, aby se věřící zpovídali alespoň jednou v roce (1215).

Z věci samé vyplývá, že je třeba podrobit svátostné moci všechny (nesporné) smrtelné hříchy. Aby povzbudila liknavé, vydala církev na 4. lateránském sněmu (r. 1215) příkaz, aby každý katolík přijal svátost smíření aspoň jednou za rok.

Každá svátost a také svátost smíření je především setkání s Kristem. V této souvislosti vzniká otázka: Proč se tedy musíme individuálně obžalovávat z jednotlivých hříchů? Nestačí obecné vyznání s prosbou o odpuštění, jako je tomu při kajících pobožnostech? Když nám dítě slíbí, že už bude hodné, víme ze zkušenosti, že se mnoho nezmění. I my dospělí se zpravidla podstatně nezměníme, když si řekneme všeobecně, že budeme lepší. Z toho je zřejmé, že se snadno můžeme klamat, pokud jde o naši skutečnou vnitřní situaci; k tomu by asi docházelo, kdybychom zůstávali vždycky jen u všeobecného vyznání hříchu. Když svou vinu označíme jménem, když se přiznáme ke skutečnému konkrétnímu selhání, spíše se podíváme zpříma do zrcadla svědomí, a k tomu nás vede přiznání jednotlivých hříchů. Ovšem závažnější než tato naše úvaha je slovo Kristovo: "Komu odpustíte ... komu zadržíte ...". Aby mohl apoštol, kterému tato moc byla svěřena, a jeho nástupce biskup a jím vysvěcený a pověřený kněz rozhodnout, co má zadržet a co prominout, potřebuje tyto skutečnosti znát. Protože není vševědoucí, musí se od někoho o nich dovědět, a dovědět se to může jen od toho, kdo se sám osobně vyzná. Zdá se tedy, že už Kristova slova předpokládají osobní vyznání. Má-li kněz rozhodnout, kterou z obou mocí má použít, musí znát vinu, o kterou jde. Jde o použití soudní moci, které odvisí od povahy hříchu a od smýšlení kajícího. Proto církev trvá na vyznání.

Někteří lidé mají psychologicky vysvětlitelnou zábranu vyznat svou vinu někomu, kdo je zná. Proto nejsou kající vázáni na nějakého určitého zpovědníka. Omezující předpisy v této věci byly už dávno zcela odstraněny. Každý si tedy může zařídit věci tak, aby byl knězi neznám. Někomu vyhovuje i temnota zpovědnice a možnost, že ani tomu neznámému neukáže svou tvář, aby překonal svou plachost a vyznal se s důvěrou a volně.

Na druhé straně naopak mnoho lidí nehledá neznámého zpovědníka a nestačí jim stručné vyznání a rozehřešení. Chtějí naopak hlubší poznání svého stavu, chtějí si pohovořit, potřebují radu. Řadě dnešních lidí ani už nevyhovuje anonymita zpovědnic, chtějí vidět, s kým mluví.

Těm, kteří se bojí prozrazení, je velkou pomůckou, že kněz, který zpovídá, je vázán velkou, neobyčejně přísnou povinností mlčení. Povinnost mlčet o hříších, které vyslechl kněz při svátosti smíření, je vůbec nej přísnější povinnost, která kněze váže. Staré příručky nazývají tuto povinnost "zpovědní pečetí". Neexistuje žádná výjimka, že by kněz směl prozradit a sdělit hřích, který uslyšel při zpovědi. I dnes je každý z kněží ochoten podstoupit i největší nebezpečí, než by prozradil sebemenší hřích ze zpovědi. Z minulosti známe více mučedníků zpovědního tajemství.

Lítost a předsevzetí

Výraz lítost známe z denní řeči. Často slyšíme, že někdo něčeho lituje, že nějaký čin člověka mrzí a zatěžuje jako vědomí viny jeho svědomí.

Lítost znamená nejenom poznat, že jsme něco udělali špatně, ale také tuto špatnost uzнат. Tato sebekritika je jen prvním stupněm změny: člověk uznává svůj čin a vyzná se z něho. Druhým stupněm je snaha osvobodit se od špatného činu, vzdálit se od něj, distancovat se. Tím vlastně člověk vynáší soud sám nad sebou, tím začíná proces, kterému říkáme obrácení.

Pohled do sebe a současně i proměna smýšlení je velice krásně vyjádřena v Kristově podobenství o ztraceném synu. Když odešel od otce a prohýřil své peníze, říká se o něm v podobenství: „Tu začal uvažovat a řekl ... Vstanu a půjdu k svému otci a řeknu mu: Otče, zhřešil jsem proti Bohu i proti tobě...“ (Lk 15, 17-18).

V tomto vyznání marnotratného syna je vlastně vyjádřen celý proces obrácení od zlého k dobrému a hledání cesty k odpuštění. Člověk se prohlašuje vinným, uznává svou vinu před Bohem. Ale v tom je už skryta i veliká důvěra v Boží milosrdenství, v Boží slitování. Člověk má vůbec odvahu obrátit se, protože nepochybuje o tom, že bude přijat.

Lítost a celý proces obrácení od hříchu není věcí citu a nemusí vést k slzám. Je to věc rozumu a tedy poznání, dále věc vůle a nakonec v základě je to vlastně věc víry. Lítost sama v sobě je záležitost velmi střízlivá, ale současně zasahuje velmi hluboko. Spočívá v uznání viny, ve vůli k lepšímu jednání a v důvěře v Boží milosrdenství.

Lítost je nesmírně důležitá cesta ke smíření s Bohem. Bez ní totiž není odpuštění. Boží milost je bezmocná, jestliže nám chybí lítost. I zde hraje úlohu svoboda člověka, kterou Bůh - můžeme-li to tak říci - respektuje natolik, že ji nepřekonává ani neruší svou milostí. Bůh nepůsobí na člověka násilím. Odvrat člověka od Boha, stav hříchu, trvá, dokud člověk svobodně nedospěje k lítosti. Trvá dokonce i tenkrát, kdyby kněz hříšníkovi z neznalosti jeho vnitřního

stavu udělil rozhřešení. Odpuštění by nenastalo. Bůh hledí do srdce, nemůže být oklamán, nemůže přistoupit na pouhé sehrání nějakého úkonu lítosti. Je nám jasné, že by se katolíkům křivdilo, kdyby se o nich mluvilo jako o lidech, kteří pijí hříchy jako vodu, neboť si jsou vědomi toho, že se vždy mohou vyzpovídat. Lhostejný přístup k roztržce s Bohem, lhostejný přístup ke hříchu, je v protikladu k lítosti, a pokud trvá neochota litovat a rozejít se s hříchem, je jakékoli odpuštění hříchů nemožné.

Lítost, tedy rozchod se zlem, je pro překonání hříchů tak rozhodující, že při dokonalé intenzitě této lítosti Bůh odpouští ihned, jakmile se po hříchu k němu obrátíme, i když nám pak zůstává povinnost podrobit svůj hřích soudu zpo-
vědníka.

Existují různé stupně síly lásky k Bohu. Stejně tak existují různé stupně lítosti. Každá lítost totiž odpuštění nepřináší. Je-li lítost motivována tím, že jsme měli nějaké nepříjemnosti, je-li motivována strachem z trestu, škodou, kterou jsme pro hřích utrpěli, pak je to záležitost sobecká. Taková lítost není pravá. Člověk se stále ještě pohybuje sám kolem sebe, svého provinění lituje jenom pro sebe samého. To, že někomu učinil bezpráví, že porušil řád, který určil Bůh, to mu tolik nevadí. Proto taková lítost platit nemůže. Hříchu je třeba litovat proto, že se hříchem člověk s Bohem rozešel, že rozchodem zmařil Boží záměry se světem a s námi samými.

Kdybychom se někomu omlouvali za provinění, kterým jsme se ho dotkli, a zároveň připojovali: "To nic, já to brzy udělám znovu," pak by nám ten, ke komu se obracíme, nemohl odpustit. Proto také s každou skutečnou lítostí musí být spojeno předsevzetí. Předsevzetí nehřešit je samozřejmé, jestliže jsme se rozhodli odvrátit se od hříchu. Lítost, která by postrádala předsevzetí, vlastně skutečnou lítostí není; proto musí být s lítostí spjat i úmysl napravit, co jsme svým činem způsobili. Jde tu o omluvu, o smír i o náhradu za poškozenou nebo odcizenou věc.

Ale co dělat, když člověk přes své dobré předsevzetí do hříchu upadne znovu? Víme přece, jak často se stále znovu dopouštíme zejména lehkých hříchů, i když nás v daný okamžik přestoupení Boží vůle mrzí. Ačkoli vůle směřuje k dobrému, je od rozhodnutí k uskutečnění často veliký kus cesty.

Musíme si přiznat, že něco podobného se nám děje po celý život. Kdyby totiž po rozchodu s hříchem bylo předsevzetí vždycky naplněno, pak bychom už neměli žádné hříchy. To, že s určitou pravděpodobností počítáme s tím, že v budoucnu opět do hříchu upadneme, nepřekáží opravdové lítosti. Jde o to, abychom se v daném okamžiku opravdu rozhodli, že se ze svého stavu odporu k Bohu, popř. neposlušnosti, opět k němu obrátíme.

Někdy se stává, že člověk řekne: "Tohoto hříchu nemohu litovat, proto také nemohu učinit předsevzetí, že to už neudělám." V tomto případě, je-li to rozhodnutí vnitřní a hluboké, nesplňuje člověk předpoklady, aby mu byla vina odpuštěna. Musí teprve k odpuštění hříchu dozrát a nemůže se divit, že nedostane rozhřešení, protože se s hříchem nerozešel.

Pokání

Hmotnou škodu lze nahradit. Lze zaplatit škodu, kterou člověk způsobil, lze vrátit předmět, který byl odcizen. Horší je napravit pomluvu (lživé tvrzení o někom), obvykle z ní totiž něco zůstane. Z toho je vidět, že každé selhání nelze úplně uvést do pořádku. Co je zničeno, to je zničeno. Můžeme se prostě spokojit s tím, že řekneme, že se tedy nedá nic dělat? To by sotva bylo pravé obrácení. A to nás vede k tomu, abychom alespoň v jiné oblasti vykonali něco dobrého, když už skutečnou nápravu provést nelze. Člověk, který se rozchází se svým špatným skutkem, pociťuje potřebu konat pokání.

Hřích, který nám Bůh ve svátosti smíření odpustil, je už plně vyhlazen. Jeho následky však zůstávají. Jsou to následky, které vyžaduje Boží spravedlnost, je to také škoda, kterou jsme způsobili a kterou nemůžeme nahradit, např. škoda, kterou jsme spáchali daným pohoršením. Jako následek hříchu zůstává v člověku také slabost a náklonnost k zlému. Zůstává v něm nerozhodnost v dobrém, a konečně častějším selháním se vytváří špatný návyk. Hřích tak vlastně

trestá sám sebe. Ostatně, vždyť jsme to už na sobě všichni zakusili! A tak, i když jsme dosáhli odpuštění, zůstává nám úkol bojovat proti následkům hříchu.

Na základě této úvahy chápeme, proč nám kněz po vyznání hříchu uloží určité pokání. To se má stát prvním krokem na nové cestě. Ovšem, dnes jde většinou o modlitbu, která vlastně není v bezprostředním vztahu k vině. Proto si ani neuvědomujeme, že je to krok k dobrému, že je to krok novým směrem. Pokání tímto způsobem konané je jenom znamením, že jsme ochotni přijmout trest, poskytnout náhradu a činit dobré. Víme, že rozhodující učiní za nás samo milosrdenství Boží.

V prvotní církvi bylo pokání velmi tvrdé. Trvalo často celé roky. Zvláštností bylo, že rozhřešení, tedy prominutí viny, která vznikla hříchem, bylo uděleno až po splnění pokání. Dnes je to obráceně. Hříšník dostane rozhřešení a teprve pak vykoná uložené pokání.

V souvislosti s pokáním je třeba zmínit se alespoň stručně o odpustcích. Většinou se jim špatně rozumí. Odpustky nejsou nikdy odpuštěním hříchů, je to vždy jen prominutí časných trestů za hříchy, jejichž vina byla již odpuštěna. Odpustky, respektive jejich nesprávné udělování, způsobily v církvi velmi mnoho zla. Pozitivní a trvalé na odpustcích je, že si při nich člověk uvědomuje, že hřích vleče za sebou následky, které musí být postupně odčiňovány, i když hřích je dávno odpuštěn. Kromě toho se jimi upevňuje vědomí, že církev chce pomoci jednotlivcům překonávat následky hříchu.

Rozhřešení

Rozhřešení, tedy výslovné prominutí hříchů, které pronáší kněz jménem Kristovým, je vlastně potvrzením toho, že člověk v procesu své očisty a svého obrácení už došel tak daleko, že jeho hříchy mohou být odpuštěny a zahlazeny.

Nebudeme zde znovu prokazovat, že kněz má právo jménem Kristovým hříchy odpouštět. Připomeňme si jen příkaz: "Komu odpustíte ..." Uvědomme si jen, že tu neodpouští člověk, nýbrž Kristus. Často se rozhořčeně a s bolestí říká, že tu či onu křivdu přece není možno odpustit. Ale to bychom Boha posuzovali podle lidských měřítek. Bůh může odpouštět vždy!

A tak tedy, když jsou všechny předpoklady náležitě splněny, nastává po přijetí svátosti smíření jistota, že se dostavil výsledek, po němž jsme toužili. Důsledkem toho je pokoj, který člověk nemůže získat žádným lidským úsilím, který nelze získat žádnou sebelepší radou nebo účastí. V okamžiku, když jsme dostali rozhřešení, je tíha zpovědi zapomenuta. Každý z nás by si měl uvědomit, že má být vděčný za to, že se smí zpovídat, že by svátost smíření měl přijímat jako nesmírný dar Božího milosrdenství.

Nezapomínejme však, že se v Otčenáši modlíme: "Odpust' nám naše viny, jako i my odpouštíme našim viníkům." Milost přijatá ve svátosti odpuštění musí nutně od nás požadovat, abychom i my kolem sebe snižovali množství nakupe-ných vin a odpouštěli. Vždyť ten, kdo odmítá svého bratra, kdo se s ním odmítá smířit a přijmout ho s odpuštěním, ten odmítá Krista.

Osobní rada

Tato kapitola o svátosti smíření nemohla povědět o zpovědi všechno. Zejména v ní nebylo řečeno, jak si máme počítat při zpovědi. A právě lidé, kteří se už dlouho nezpovídali, se často omlouvají nebo vymlouvají, že na všechno zapoměli a že už nevědí, jak se to dělá. To, že nevědí, jak si počínat, je vedlejší. Formule, kterými se zpověď vykonává, nebo ostatní náležitosti chování jsou přece vedlejší. Důležité je, že se člověk s hříchem rozchází, že chce žít dobře, a chce-li tuto svou vůli zpečetit také přijetím svátosti smíření, kněz mu rád poradí. Není to přece nic tak těžkého. Mnohem těžší je rozhodnutí litovat vin a odhodlání vyznat je a žít jinak. Ostatní je vždy radostným úkolem kněze, aby tomu, kdo se takto rozhodl rozejít se s chybami, poklesky, proviněními a selháními, pomohl. Každý kněz nepochybně tento úkol splní rád a s vděčností k milosrdnému Bohu.

Šťastný je ten, komu byla odpuštěna nepravost, jehož hřích je přikryt.
Šťastný je člověk, kterému Hospodin nepřičítá vinu, v jehož duši není klamu.
Dokud jsem mlčel, chřadly mi kosti v mých ustavičných nářcích.
Vždyť dnem i nocí mě tížila tvá ruka, má síla se stravovala jak za letních veder.
Vyznal jsem se ti ze svého hříchu, svou nepravost jsem nezatajil.
Řekl jsem: "Vyznávám se Hospodinu ze své ničemnosti," a tys odpustil, co jsem zavinil hříchem. (Ž 31, 1-5)

18. MODLITBA

Východní moudrost říká: "Ticho není na vrcholcích hor, hluk není na tržištích měst. Obojí je v srdci člověka."

Kapitola, kterou nyní čtete, se obrací převážně do hlubiny lidského srdce. Chce mnoha lidem říci něco nového nebo alespoň otevřít oblasti, které se jim snad zdají nepřístupné nebo dokonce zbytečné. Chceme informovat o modlitbě. Ovšem informace o modlitbě je něco docela jiného než modlitba sama.

Domníváme se však, že chce-li člověk dospět k víře, je třeba nejen snažit se porozumět této kapitole, ale také snažit se ji uskutečnit. Jde o to, převádět do praxe to co se zde o modlitbě dočteme. Modlitba je ostatně jedna z cest k víře, i když víme, že víra sama je dar, který si nemůžeme vykoupit.

Proč se modlit?

Bohoslužba a modlitba je pro mnoho lidí ztracený čas. Velice snadno podléháme pokušení (a podléhají mu i lidé věřící), že by tento čas mohl být vyplněn něčím důležitějším. Často si namlouváme, že to, čím pomáháme bližnímu, je prospěšnější než modlitba. Nejsme potom podobni Ježíšovu učedníku, který z lítosti nad vzácnou masťou vylitou na Ježíšovy nohy řekl: "Nač takové plýtvání? Vždyť se to mohlo prodat za drahé peníze a ty peníze dát chudým." Opravdu, nejsme mu podobní?

Uzná-li člověk, že je Božím tvorem, pak už z tohoto vztahu vyplývá nutnost, aby se modlil. Kdo by tuto nutnost popíral, popíral by svou závislost na Bohu. Nepřímo by popřel, že byl stvořen, a otevřel by tím lži cestu do vlastního nitra. Postavil by na hlavu řád, který už uznává, zvrátil by jej. I kdybychom se modlili jen modlitbu prosebnou - kterou otcové duchovního života kladou na poslední místo - přece už i tím uznáváme svou závislost, a tato modlitba nám nedovolí, abychom přezírali vnitřní, hluboký smysl svého života.

U mnohých nekřesťanských náboženství je modlitba ve veliké úctě a lze říci, že by nám mnozí příslušníci nekřesťanských náboženství, zejména orientálních, mohli být vzorem, jak se dovedou soustředěně modlit.

V mnohých východních prostředích je modlitba považována za tak důležitou a vznešenou činnost, že se jí dává přednost před každým jiným zaměstnáním.

Kristus nás učí, jak se modlit

Slyšme slova Páně: "Ano, skutečně, říkám vám: Budete-li Otce prosit o něco, dá vám to v mém jménu" (Jan 16, 23: čtěte také Lk 11,5-13; 18, 1-8).

Ježíš se modlil takovým způsobem, že nám vždy bude vzorem. Především modlitba na Olivové hoře v předvečer jeho utrpení nám ukazuje, jaké smýšlení máme mít, když se modlíme. Když přišli na Olivovou horu, "řekl jim: "Modlete se, abyste nepřišli do pokušení." Sám se pak od nich vzdálil, asi co by kamenem dohodil, klekl a modlil se: "Otče, chceš-li, odejmi ode mne tento kalich, ale ať se stane ne má vůle, nýbrž tvá" (Lk 22, 40-42).

Tento vnitřní postoj je naprosto správný a ukazuje, jak se máme modlit i my. Uznáváme přece Boha za svého Pána. Smíme pak prosazovat svou vůli? Smíme mu předepisovat, kdy a jak nás vyslyší? Modlit se tak, abychom do vůle Boží odevzdávali svou prosbu, znamená, že se modlíme s odevzdaností. Všeobecná zkušenost křesťanstva i učení nejlepších duchovních otců nás poučuje, že Bůh nás vyslyší vždy. Splnění je však jiné, než jak si to představujeme my. Víme totiž, co je pro nás skutečně dobré? A proto, když jsme přesvědčeni, že Bůh je náš Pán i Otec, má být naše modlitba naplněna důvěrou. Mnohdy si až po létech uvědomíme, že bylo správné, když Bůh nevyslyšel naše naléhavé prosby tak, jak jsme si to představovali.

Jak se modlit

Často slýcháme i od lidí, kteří jsou zbožní: "Jsem tak nějak prázdný, vyprahlý, ani modlit se už nemohu." Předpokládáme, že tito lidé mluví pravdu a že se o modlitbu snaží. V čem je tedy potíž?

Důvodem může být nesprávná představa o modlitbě. Slýchali jsme, že modlitba je rozmluva s Bohem. Nemyslíme teď modlitbu liturgickou, která musí být navenek vyjádřena slovy. V každé jiné modlitbě je možné, a často i velice dobré, když tato rozmluva není vůbec vázána na vyřčená slova. Modlit se můžeme také srdcem. Lidé se však často modlí tím způsobem, že přeřikávají veršíky, popřípadě čtou modlitby z knihy, kterou vytvořil možná někdo vysoce duchovně vyspělý. Přesto však to není rozhovor, neboť modlitba není ani básnička, ani předčítání toho, co vytvořil někdo jiný. Můžeme se stát neúčastnými čtenáři, dokonce můžeme říkat něco zpaměti anebo předčítat, aniž to v duchu sledujeme. To je ovšem smutné a prázdné.

Ovšem i ten, kdo opustil dětské modlitby nebo dokonce zbožné texty modlitebních knih, se často může obracet k Bohu tak, že užívá neživotných formulek. Nebo se snaží pořád mluvit k Bohu, a když mu dojdou slova, má pocit, že se už nemodlí.

Jiná představa o modlitbě spočívá v tom, že modlitba má být něco sladkého, že z ní máme pociťovat útěchu nebo vnitřní povzbuzení. Je však důležité si uvědomit, že dobrá modlitba na něčem takovém nezávisí. Bůh může vnitřní útěchu udělit, a také ji uděluje. To je vzácný dar, za který máme být velmi vděční. Ale modlím-li se, klaním-li se Bohu, pak přece nejde o mne, nesmím sobecky všechno vztahovat na sebe, jde přece o Boha. Každá modlitba, při níž se třeba namáháme, při níž třeba usilujeme o to, abychom se modlili, je jistě dobrá, i když máme pocit, že se nám vůbec nedaří. Pak bychom měli Bohu říci asi toto: "Pane, ty víš, že se chci modlit, ale jak těžko obracím své myšlenky k tobě, stále se mi rozbíhají, stále se mi něco zdá důležitější než ty. Pane Bože, ty mě znáš, ty víš, že jsem takový, pomáhej mi tedy, abych se modlit dovedl."

Soustředěnost

Ať už děláme jakoukoli práci, zejména práci duševní, je třeba se soustředit. Je těžké zahloubat se do nějakého problému i v zaměstnání, když jsme se předtím obírali něčím jiným. Tak také při modlitbě je těžko chválit Boha, když jsme bezprostředně předtím byli např. velice rozčileni nebo soustředěni na něco jiného.

Jako pro každou práci, i k modlitbě se musíme uklidnit, a to jak pokud jde o náš vnitřní stav, tak i pokud jde o vnější chování. I naše tělo se musí připojit k modlitbě. Je nutné zaujmout klidnou polohu. Přitom nezáleží na tom, zda sedíme, klečíme nebo stojíme, můžeme se dokonce procházet, pokud se na toto přecházení nemusíme soustředit. Byli otcové duchovního života, kteří učili, že je třeba zaujmout takovou polohu, abychom tělo vlastně ani necítili. Vnitřního klidu docílíme jen tehdy, když dokážeme zaujmout a udržet klid vnější. Snažme se představit si: teď jsem tu jen já a Bůh. Všechno ostatní ať se ode mne vzdálí, ať jsem tu jen já - ovšem s celým svým životem - a můj Bůh.

Modlitbu můžeme také nazvat setkáním s Bohem. Jestliže se chci s někým setkat, musím být v pohotovosti především já. Nejsem-li přítom na místě setkání se všemi svými myšlenkami, jestliže se mi rozbíhají jinam, pak nejsem připraven k setkání. Vnitřní uklidnění je tedy důležitým krokem, abych se mohl setkat s Bohem. Myslím teď tedy sám na sebe. Kdo jsem já, abych mohl mluvit s Bohem? Snažím se vidět sebe tak, jak mne vidí Bůh, s dokonalostmi i nedokonalostmi, s vadami i s přednostmi. Tak, abych mohl říci: ano, to jsem já, já zde před svým Bohem.

Takto soustředění můžeme obrátit svou pozornost k Bohu. Poznal jsem, jak jsem slabý, poznal jsem, kde jsou mé dobré stránky, přistupuji tak zde před Bohem. Smím se odvážit s ním mluvit? Mohu přitom nemyslet na to, že ten, s nímž chci hovořit, je Pánem vesmíru? Vesmíru nepředstavitelně velikého, ale také Pánem toho, co je skryto v nepatrných rozměrech atomů. Je to také on, který mi prokázal nejvyšší dobrodiní, neboť on poslal svého Krista. Skrze něho jsem nyní Bohu nablízku, jsem odkryt a zbaven svých předsudků a toho, co jsem předstíral. Bůh mne vidí a já jsem tu před ním. Nyní je navázán kontakt. Nyní začíná modlitba, vlastně už začala.

Co se modlit?

Jestli jsme se připravili tak, jak o tom byla řeč na předchozích řádcích, není už těžké najít předmět modlitby. Teď konáme něco, co je ze všeho nejdůležitější a nejněžnější. Jsme v kontaktu se svým Pánem, a proto první myšlenka musí být vzývání. Mnozí lidé se domnívají, že modlitba je věcí slabých lidí. Takových lidí, kteří se nedokáží vypořádat se svými záležitostmi, a proto hledají podporu jinde. Těžiště modlitby však není v žadonění, ve vyprošování, ba vyžebrování věcí, zejména takových, pro jejichž získání máme dost vlastních sil. Ani v modlitbě, i když jsme si vědomi nekonečného rozdílu mezi sebou a Bohem, nejsme žebráci, kteří neustále nastavují ruku. Modlitba je přece především velebení Boha, Boží chvála. Nerozumné stvoření hlásá Boha tím, že je. Jestliže člověk Boha uznává, pak je právě na něm, aby tuto němou, slovem nevyjádřenou chválu vyjádřil slovy a přednesl ji Bohu. K nejněžnějšímu smyslu našeho života patří chválit Boha.

Když Boha chválíme, vyplývá z toho i dík za to, že Bůh je náš skvělý, dobrotivý Otec. Všimněme si některých textů mešní liturgie, které mluví o vděčnosti Bohu. V Gloria např. zpíváme: "Vzdáváme ti díky pro tvou velikou slávu." Zejména v prefaci děkujeme Bohu za jeho velikost a nádheru, za jeho velebnost. Z toho vyplývá i dík za to, že Bůh nám dává existenci, že nám poskytuje pomoc.

Prosit ovšem můžeme také, ale naše modlitby by neměly být egocentrické, malicherné, zaměřené jen k tomu, co právě nyní potřebujeme, nebo co by nám bylo milé či o čem si myslíme, že by nám prospělo. Na předním místě mají být v našich prosbách myšlenky široké, i naše srdce má milovat široce. Proto milujeme-li bližního a v něm celý svět, prosíme, aby tento svět žil v míru, aby Bůh vedl lidi k tomu, aby si pomáhali. Modleme se i za jednotu církve.

Máme také své osobní starosti, své těžkosti; víme, že se můžeme na Boha obracet i se zdánlivými drobnostmi, které nikomu nic neříkají, ale pro nás jsou důležité. Bůh je přece náš Otec a nenechá nás trpět zbytečně.

Máme-li před sebou představu Boha jako našeho Pána všemohoucího, může nás napadnout: Proč se tedy modlím, vždyť on ví, proč a co potřebuji, on ví, v jaké jsem situaci. Ano, Bůh to zajisté ví, ale přesto chce, abychom ho prosili: "Proste a bude vám dáno, hledejte a naleznete; tlučte a bude vám otevřeno. Protože každý, kdo prosí, dostane, a kdo hledá, nalezne, a kdo tluče, tomu se otevře" (Mt 7, 7-8).

Bůh patrně chce, aby člověk modlitbou, a to i modlitbou prosebnou, se neustále udržoval ve vědomí, že je tvorem, že není bytostí na Bohu nezávislá. Tento postoj určitě chrání před domýšlivostí. Ba, je třeba říci, že mnohé milosti jsou nám odepřeny, když si je nevyprošujeme.

Některé formy modlitby

Modlitba daného okamžiku

Po tom, co jsme si řekli o soustředěnosti, by se mnohému z nás mohlo zdát, že modlitba je něco nesmírně obtížného. Že je třeba příliš mnoha podmínek, takže je přes všechno úsilí nemůžeme splnit. Nebylo by proto lépe raději modlitby nechat? Ale je-li třeba ji odsunout, až budou dány příznivé předpoklady, nebudeme pak čekat poněkud dlouho?

Věru, mohlo by to trvat velmi dlouho, než bychom se dostali k modlitbě tak soustředěné a vnitřní, jak jsme si řekli. Také by bylo někdy velmi křečovitě, kdybychom k tomu chtěli dospět za všech okolností. Kdybychom rovnou z nějakých prudkých hnutí mysli přešli k chválení Boha, bylo by to zřejmě neorganické a asi nemožné. Využijme tedy všech možností. A není-li možné připravit si pole pro takovou modlitbu, o které byla řeč, pokusme se udělat to jinak. I když se nám zdá, že naprosto nejsme k modlitbě připraveni, že právě není příznivý okamžik, můžeme přece vždy volat z

hlubin svého rozechvění, ať smutku či radosti: "Vidíš, Otče, v jakém jsem stavu, co mě právě nyní zaměstnává, co mě tíží. Je nesprávné, že se toho nedokážu zbavit, ale, Pane, pomoz, tolik se mi toho nedostává." Tím se můžeme nějak oprostít od toho, co nás tíží.

Ostatně neexistuje nic v životě, co by nám nemohlo být podnětem k modlitbě. Setkáme se s někým, kdo je nám protivný. Prožíváme něco, co na nás velmi silně zapůsobí. Můžeme přejít k chvále, díkům a také prosbě. Třeba docela krátce. I Kristus to tak dělal. Dovedl využít všech vnějších okolností, dovedl využít denního života, aby připomněl svým posluchačům Boha.

Vidíme tedy, že můžeme najít způsob modlitby, k němuž není třeba hledat nějakou zvláštní přípravu. Je to modlitba, kterou se můžeme k Bohu obracet kdykoli. Vždyť v našem životě je tolik spěchu a taková modlitba se hodí pro člověka dneška. Nemusíme jen s bolestí vzpomínat na ty, kteří se před léty mohli ponořovat po dlouhé chvíle do přítomnosti svého Pána. I my to dokážeme, jestliže je náš den prostoupen krátkými modlitbami.

Těmto modlitbám se říkávalo střelné modlitby. Chceme-li, můžeme si tento název ponechat. Vždyť jsou to jakási blesková světla, šípy, které vysíláme k Bohu. Jen s krátkým přechodem, jen k posvěcení toho, co děláme. Stačí jen několik slov: "Vše pro tebe, Bože" anebo "Pomoz mi, Pane, abych dělal, co je správné!" Nebo i velmi výrazně a krátce: "Pane, smiluj se nade mnou!"

Modlitba podle předlohy

Z jedné naší zmínky o modlitebních knížkách by se mohlo zdát, že jsme zcela proti nim. Není tomu tak. Je možné, že někdy potřebujeme podnět. Jde o jakési natočení motoru, a tu nám může pomoci knížka. Obvykle v ní mluví mistři duchovního života, kteří mívají mnoho vynikajících postřehů. I když jsme proti bezmyšlenkovitému odříkávání toho, co vymyslel jiný, nezavrhneme nikdy modlitební knížku jako zdroj myšlenek a jako popud k tomu, abychom se rozhovořili sami, abychom svůj vnitřní život mohli uvést v živý pohyb, když například začneme modlitební knížkou a končíme vlastním rozhovorem s Pánem.

Rozjímavá modlitba - meditace

Jestliže jsme modlitbu podle vzoru některých otců duchovního života nazvali rozmluvou s Bohem, naprosto nechceme říci, že pěstujeme samomluvu. Hovoříme-li s přítelem, nemůžeme do něho mluvit až do omrzení. Dáme mu příležitost, aby mluvil s námi také on. Ostatně mnohdy také stačí, že jsme mu blízko, že jsme vedle něho. Tento přístup k modlitbě je nám jasnější, když si znovu řekneme, že modlitba je setkání s Bohem.

Když si při modlitbě uvědomujeme, že jsme v Boží blízkosti, že k němu upínáme své myšlenky, že spolu s Bohem pozorujeme nějakou věc a uvažujeme o ní, pak mluvíme o meditaci. Meditace jistě není modlitba uspěchaná; vyžaduje klid a soustředění.

Soustředění a vnitřní ticho jsou východiskem meditace. Už jsme si řekli, že právě soustředěné ticho je cesta, kterou přistupujeme k Bohu, k jistotě Boží přítomnosti, a pak už mnohdy stačí, abychom naslouchali, co nám Bůh říká. Není to fantazie, sugesce nebo autosugesce? Nenamlouváme si sami, že k nám mluví Bůh? Mohlo by to být, ale máme možnost se tomu vyhnout. Když si přečteme nějaký úsek Písma, který nejčastěji může být podkladem pro rozjímání, máme před sebou Kristovo slovo. Kristův čin a jeho slova jsou před námi živá, snažíme-li se vidět biblickou událost a být mezi Kristovými posluchači. Učme se nechat na sebe působit Kristovo slovo a ptát se: "Co chceš, Pane?" Není to také autosugesce? Není, když do úst Páně nevkládáme své slovo, nýbrž posloucháme, co říká on. Stejným východiskem může být i pohled na obraz, pohled na kříž, na Boží dílo v přírodě.

V katolických kostelích bývají obrazy křížové cesty. Čtrnáct obrazů, které zobrazují události Kristova utrpení. Nemáme-li odvahu k rozjímavé modlitbě, myslíme-li si, že je pro nás příliš vznešená a vzdálená, pak to zkusme právě s křížovou cestou. Vždyť její obrazy se výtečně hodí k rozjímavé modlitbě. Opravdu, tady není třeba předloh a zbožných modlitebních knih. Stačí se postavit před obraz, dívat se na něj a pozorovat Ježíše, co právě dělá, co je podnětem jeho myšlenek, co hýbe těmi, kteří kolem něho stojí v různých dramatických pozicích, zda je to láska, či odpor

nebo nenávisť. A úvaha pak vždy vyplývá v rozhodnutí následovat Krista a vzdalovat se těch, kteří mu křížovou cestu připravili. Je to tak těžké? Zkuste alespoň u některého obrazu křížové cesty jenom se dívat a nechat působit v duši to, co obraz vzbudí.

Růženec

Když jste si přečetli název odstavce, řeknete si asi: "Proč přicházíte právě s růžencem? Nejsem nijak zaujat, ale je to přece jen modlitba zastaralá, mechanická, je to modlitba mnoha slov, která si už ani jména modlitby nezasluhuje. Podobá se tolik tibetským modlitebním mlýnkům, nebo dokonce praporečkům, na kterých jsou napsána slova modlitby, a ten, kdo je napsal, si myslí, že vlající prapor se modlí za něj."

To by byl ovšem velký omyl. Růženec je především modlitba rozjímavá, niterná. Skládá se z Otčenáše a z opakovaných Zdrávasů, vzájemně propojených a uvedených několika modlitbami úvodními. Do každého Zdrávasu vkládáme větu, která má souvislost s životem Ježíšovým.

Růženec je tedy modlitba kristologická, směřuje ke Kristu, který je ve středu růžence, a tedy i ve středu rozjímání. O některé události z jeho života (říkáme tomu tajemství) uvažujeme během deseti Zdrávasů. To je podkladem růžence. Nejde tedy o jednotlivá slova Zdrávasů, ale o události z života Ježíšova.

Je k tomu potřeba šňůrky s růžencovými zrnky? A nejsou zde potom slova zbytečná? Nepochybně je modlitba růžence jiná modlitba než modlitba tichého rozjímání. I psychologové rozeznávají různé druhy pamětí. Někdo si například pamatuje přesně místo, na kterém byla v knize věc napsána, někdo si zase pamatuje věci podle toho, co při sdělení viděl, jiný se dobře učí, jen když pohybuje rukama nebo chodí. Růženec je tedy modlitba pro ty, které by rušilo absolutní ticho. Slova Zdrávasu se jim stávají jakýmsi řečištěm, kterým plyne proud myšlenek, stávají se pomůckou k lepšímu soustředění. Když přecházíme a o něčem usilovně přemýšlíme, pak nemyslíme na jednotlivé kroky. Zrovna tak člověk, který se modlí růženec, nemyslí na jednotlivá slova. Ta jsou stejná, stále se opakují a mohla by působit jednotvárně, mohla by sama vést k bezmyšlenkovitosti. Abychom při rozjímání beze slov zase neupadli do snění, jsou zde slovní modlitby. Jsou jako břeh, na který naše prchavé myšlenky narážejí a vracejí se zpět do řečiště.

Šňůra růžence a její zrnka jsou k tomu, aby nás vedly. Nevyžadují pozornost, ta zůstává volná. Když je desátek u konce, je nám to znamením, že můžeme přejít k jinému obrazu. Jsme tím vázáni, abychom u obrazu nezůstali déle? To nám přece nikdo nepřikazuje. Jde o to, aby nám byl růženec pomůckou k soustředění, o nic jiného.

Růženec je tedy formou meditace zejména pro toho, pro koho by se rozjímání samotné stalo přece jenom jakýmsi nevýrazným dumáním. Je to asi tak, jako ve středověku byla bible chudých, tj. obrazy z Písma svatého v klášterních chodbách. Ty přiváděly k myšlenkám na Kristův život a jeho utrpení. Tak také růženec je nám jakousi meditací chudých. Pochopitelně, že leckomu tento způsob nevyhovuje; ostatně ho nikomu nevnučíme! .

Jestliže se někomu zdá modlitba růžence primitivní, pak je třeba říci, že je to způsob dobrý, protože a pokud podporuje rozjímání a učí lidi rozjímavě se modlit. Proč bychom jej tedy měli odmítat?

Liturgická modlitba

Do kapitoly o modlitbě patří také modlitba liturgická. Hovořili jsme o ní podrobněji v 16. kapitole. Pro úplnost se zde o ní zmíníme ještě z hlediska, podle něhož jsme uvažovali o modlitbě vůbec. Modlit se ve společenství je příznačné pro křesťanskou bohoslužbu. Kristův příslib, že bude mezi těmi, kteří se shromáždili v jeho jménu, je základem liturgické modlitby (srov. Mt 18, 19-20). Modlitba ve společenství se ovšem řídí některými pravidly, která mohou být při individualistickém chápání člověku proti mysli. Vždyť ve společenství se nemůže každý modlit, co chce. Musí si najít společnou formu. I když můžeme soukromé záležitosti vkládat do společné modlitby, přece jenom musíme větší prostor ponechat chválení Boha a modlitbám za společné obecné potřeby. Na liturgické modlitbě je charakteristické, že není čistě vnitřní modlitbou. Je spojena s určitým předepsaným chováním, gestem, s vnějším

postojem ať už kněze nebo shromážděné obce. Tyto úkony na jedné straně vyjadřují vnitřní smýšlení, na druhé straně je vyvolávají. Modlitba ve společenství nás spojuje s ostatními a dává nám nahlédnout, že stejně jako my jednájí i jiní. A že stejně, jako se s nimi modlíme ve společné liturgické modlitbě, s nimi také na tomto světě žijeme, a že se k nim musíme chovat tak, jak bychom si přáli, aby se oni chovali k nám.

Kristus vyzval své učedníky, aby se modlili tak, jako se modlil on. Přednesl jim modlitbu, které říkáme modlitba Páně, naučil je Otčenáš. O Otčenáši bylo napsáno velmi mnoho knih a bylo by dobré, kdybychom vzali také některou z nich do ruky, přečetli si ji a rozjímali nad ní, abychom pronikli do jeho hlubin. Je v něm přece vše, co k dobré modlitbě náleží; jsou v něm sice prosby, avšak jsou mnohem více než jen prosba, je to sjednocení s Božím plánem a s Boží vůlí, je to vyznání Boha jako Pána našeho života. Modlitba Otčenáše se rozvíjí tak, jak by se měly rozvíjet všechny naše modlitby. Směřuje k Boží chvále, připouští jak prosby za velké potřeby lidstva, tak umožňuje i prosby za potřeby jednotlivce. Modlíme-li se v Otčenáši za vysvobození ode všeho zlého, pak je to prosba tak široká, že to zahrnuje celé lidstvo a každého z nás. Modlitba Otčenáše dává, jak je vidět, mnoho námětů k rozjímání. Teprve když se nám podaří, abychom si v klidu a soustředění prorozjímali Otčenáš, teprve když pronikneme k jeho hloubce, stane se nám chlebem, bez něhož se nebudeme moci obejít.

Modlitbu někdy uzavíráme hebrejským slovem "amen". Znamená "stvrzuji" nebo "staň se". Toto "staň se" by mělo pečeti všechen náš vztah k Bohu, k našemu Pánu, k jeho moudrosti, k jeho péči o nás a o celý svět. Mělo by se stát stvrzením naší vůle být dobrý, následovat Krista a plnit Boží vůli.

K promyšlení

Modlitbou je každý rozhovor duše s Bohem, i když rty zůstávají němé. Nejlepší je ta modlitba, která obsahuje nejvíce lásky. (Charles de Foucauld)

Tím, že nám Pán ukládá, abychom se modlili "Otče náš", chce, aby naše modlitba byla prosbou za celou církev, chce nás poučit, že nikdy nemáme mít na zřeteli vlastní prospěch, nýbrž vždy a všude prospěch svého bližního. Tím zneumožňuje i nepřátelství, potlačuje pýchu a závist a umožňuje, aby do nás vstoupil pramen všeho dobra, láska. (Sv. Jan Zlatoústý)

Otče náš, jenž jsi na nebesích, posvěť se jméno tvé.

Přijď království tvé.

Buď vůle tvá jako v nebi, tak i na zemi.

Chléb náš vezdejší dej nám dnes.

A odpusť nám naše viny,

jako i my odpouštíme našim viníkům.

A neuved' nás v pokušení,

ale zbav nás od zlého.

19. LÁSKA A MANŽELSTVÍ

Všichni víme, jak hrozné je v moderní společnosti procento rozvodů. V čem je příčina? Nemůžeme přece předpokládat, že všichni tito lidé uzavřeli manželství lehkomyšlně nebo že měli už předem v úmyslu "manželství na zkoušku". Domnívají se, že mohou svým manželstvím disponovat jako zaměstnáním nebo bytem. Jako by jim unikalo, co vlastně manželství je.

Co je manželství?

Manželství se sice uzavírá svobodnou lidskou úmluvou, ale je to víc než smlouva. Smlouva je výpočet, jde tu o měřitelné veličiny, o službu a protislužbu, o zajištění jednoho před druhým a o vyloučení rizika; každý tu hledá svůj prospěch. To všechno se stěží hodí na úmluvu manželství. Zde už nejde o kalkulaci a vlastní zisk, nýbrž právě o to, že jeden se druhému "vydává", že se mu daruje. Při uzavírání manželství se neříká "ano" pouze člověku, jak právě v tomto okamžiku stojí před druhým, nýbrž toto "ano" se mu dává předem na celý život. Často je to padesát let i více. Ale za tu dobu se druh změní. To všechno není pouze "rozumné" ve smyslu smlouvy; takového rozhodnutí je schopna jen opravdová láska.

Manželství jako věc společnosti

Když se dva lidé takto rozhodli jeden pro druhého, vzniklo něco nového, jsou spolu spojeni, budou mít společný osud. Ne nadarmo se proto manželství uzavírá před veřejností a je jí potvrzováno. Ať se uzavření manželství jakkoli týká obou partnerů, dotýká se také společnosti, v dětech dokonce zasahuje až do budoucích generací, a proto není ponecháno libovůli manželů. Marx např. říká: "Nikdo není nucen uzavřít manželství, ale každý, jakmile manželství uzavře, musí být nucen, aby se rozhodl k poslušnosti zákonů manželství. Kdo uzavírá manželství, ten zákony manželství nevymýšlí, právě tak jako plavec nevymýšlí přírodu, zákony vody a tíže. Manželství se proto nemůže podřizovat jeho libovůli, jeho libovůle se musí podřídít manželství."

Člověk tento řád bezpečným citem tuší. Všechny kultury proto jednoznačně rozlišují mezi pohlavním vztahem mimo manželství a v manželství. Člověk tuší, že je v manželství dána nejen tělesná jednota, nýbrž i duševní; a ta spojuje dva lidi tak nerozlučně, že není možné opakovat stejné setkání třeba druhého dne s jiným člověkem. Zdravé citění nám říká, že dítě nachází jedině v rodině své správné místo a nejlepší možnost dobré výchovy v charakterního člověka. Proto byl ve všech dobách pokládán manželský původ dítěte za jedině žádoucí. (To ovšem neznamená nějakou mravní méněcennost nemanželského dítěte, ani oprávnění k jeho diskriminaci!) Proto nám svědomí říká, že je tu na místě odpovědnost a že jednota a společenství života, které se ztělesňují v dítěti, se nemohou zrušit podle proměnlivého uznání člověka. Proto všechny doby a kultury hledaly pro manželství určitý řád, a libovůli v této oblasti pokládaly za nepatřičnost nebo i za velké provinění.

Manželství jako věc Boží

Když i nábožensky nevyhranění lidé říkají, že manželství není ponecháno libovůli manželů, že tedy podléhá předem danému řádu, vzniká otázka: odkud pochází tento řád? Jako křesťané říkáme, že řád manželství pochází od Boha. Bůh je tvůrce člověka a lidské přirozenosti i všeho, co tato přirozenost vyžaduje. Právě tak jako člověk, i manželství je nesené řádem, který Bůh vložil do přírody.

Zjevení nás učí, že manželství chce sám Bůh. Na prvních stránkách Písma se vypráví, jak Bůh stvořil člověka v rozdílnosti pohlaví: "Jako obraz Boží ho stvořil; stvořil je jako muže i ženu ..." Potom jim dal příkaz: "Rosťte a množte se a naplňte zemi." Plozením měl mít člověk podíl na tvůrčí síle Boží.

Proto je nutno přijímat celou sféru pohlavního života jako něco pozitivního. Co stvořil sám Bůh, není nečisté. Jestliže existují přikázání, která upravují užívání pohlavní síly, jestliže zde existuje hřích, pak nikoli proto, že by pohlavní život byl sám o sobě nějak vadný, nýbrž proto, že jde o zachování veliké životní hodnoty. Proto Bůh chce, aby se této síly užívalo odpovědně.

V manželství si tedy neříkají "ano" jen manželé navzájem, nýbrž i Bůh, Pán, říká "ano" k tomuto manželskému svazku a potvrzuje ho - a manželé zároveň říkají "ano" Bohu a jeho řádu. Tím vzniká něco nezrušitelného. To je hlavní důvod toho, že manželství nepodléhá lidské libovůli. Proto platí: "Co Bůh spojil, člověk nerozlučuj" (Mt 19, 6). Skrze Boží "ano" k tomuto manželskému svazku se manželství skutečně stává něčím svatým. Právem se proto říká: "Manželství se uzavírá v nebi." Už ve Starém zákoně se Boží úmluva s jeho lidem vyjadřuje obrazem manželství. Že je každá ne-láska vůči bližnímu hříchem před Bohem, je pro nás samozřejmé. Ale nejbližší jsou si manželé. Když se tedy provínají

jeden na druhém, stávají se vinnými i před Bohem. Když jsou manželé na sebe dobří, slouží Bohu, a když si prokazují lásku, ukazuje tato láska na Boha a jeho řád.

Manželství jako svátost

Skrze Krista se manželství dostává ještě větší důstojnosti a ještě užšího vztahu k Bohu.

Na několika místech Nového zákona mluví Kristus o manželství jako ten, kdo má moc: "Já však vám říkám, že každý, kdo se dívá na ženu se žádostivostí, už s ní zcizoložil v svém srdci" (Mt 5, 28). Nebo na jiném místě: "Každý, kdo se rozvádí se ženou a bere si jinou, dopouští se cizoložství, a kdo se žení s rozvedenou, dopouští se cizoložství" (Lk 16, 18; srov. také Mk 10, 11; Mt 19, 9).

Nejkrásnější místo Písma o manželství nacházíme v dopise Efesanům (Ef 5, 25-33): "Muži, každý z vás ať má svou ženu rád, jako si Kristus zamiloval církev a vydal sám sebe za ni, aby ji posvětil ... Tak také muž má mít svou ženu rád jako vlastní tělo. Kdo má svou ženu rád, projevuje tím lásku sám k sobě. Nikdo přece nemá v nenávisti vlastní tělo, ale naopak: dává mu jíst a přeje mu. Tak i Kristus jedná s církví, protože jsme údý jeho těla. Proto opustí člověk otce i matku a přilne k své manželce a z obou se stane jen jedno tělo. Toto tajemství je veliké důležitosti; chci říci, že se uplatňuje na Kristu a církvi. A proto každý z vás měj rád svou ženu jako sám sebe."

Abychom porozuměli tomuto místu, musíme si vzpomenout, že ve Starém zákoně se vztah Boha k člověku líčil obrazem vztahu mezi nevěstou a ženichem. Nyní se zde vztah Krista k jeho církvi srovnává s láskou mezi manžely. Avšak vztah Krista k jeho církvi záleží v jeho darující, milující oddanosti. Jeho láska církev vykupuje, posvěcuje. Právě tak vykupuje a posvěcuje vzájemná láska křesťanských manželů. Proto je manželství označováno jako "veliké tajemství" (latinsky sacramentum). Manželská láska mezi mužem a ženou činí Kristovu lásku k jeho církvi přítomnou v každé době.

Křesťanské manželství tedy náleží do řádu vykoupení, nepřísluší už pouze řádu přírody. Sám Bůh učinil z manželství něco nového, znamená a prostředek své božské skutečnosti. To v nejhlubším významu znamená, že manželství je svátost (srov. 13. kapitolu). Tím rozumíme viditelné a působivé znamení, skrze něž Kristus daruje milost. Tato milost manželství záleží v tom, že manželé jsou manželským svazkem a manželskou láskou hlouběji spojováni s Kristem. Jako kdysi Bůh vyšel vstříc svému lidu svou úmluvou lásky a věrnosti, tak se Kristus setkává s křesťanskými manžely ve svátosti manželství.

Svátost neposvěcuje pouze uzavření manželství, nýbrž celý manželský stav. Muž a žena potřebují pro své úkoly zvláštní božskou pomoc. Lidská láska je slabá. Milostí Kristovou však dostávají sílu k větší lásce a věrnosti. To všechno máme na mysli, když říkáme, že manželství je svátost.

Pojem svátosti v našem dnešním smyslu se však vyvinul teprve ve 12. století; přitom bylo manželství zároveň označeno za jednu z těchto svátostí. Věcně však je toto přesvědčení mnohem starší. Už církevní Otcové mluví o tom, že Kristus vybavil manželství milostí. I východní církve, které se odloučily od římské církve velmi brzy, částečně už ve 4. století, mají sedmero svátostí a mezi nimi také manželství. Musela tedy v době odloučení už existovat společná tradice o svátostném charakteru manželství. Není to tedy pozdější "výmysl".

Manželství jako věc církve

Je-li manželství svátost, patří také do sféry církve. Ona uděluje a spravuje svátosti.

Např. už Papež Kalistus kolem r. 200 vydává církevní zákony o manželství a odmítá tehdy v římském impériu dovolená manželství s rozloučenými. Ještě dříve sv. Ignác (+ kolem 107) požaduje svolení biskupa k uzavření manželství mezi věřícími. Nejstarší synody křesťanstva vydávají ustanovení týkající se manželství. Ve všem tom nedělá církev nic jiného, než co známe z evangelií nebo z listů sv. Pavla.

Církevně byl také odedávna stanoven způsob uzavírání manželství. Bylo prastarou církevní normou, že manželství bylo uzavíráno "před tváří církve". Teprve později církev stanovila a určila jako konečnou formu uzavření manželství,

že pro katolické křesťany může v normálních případech vzniknout manželství pouze tehdy, když se uzavírá před příslušným knězem a dvěma svědky. Svátost si sice udělují sami snoubenci, ale kněz je přítomen jako pověřený svědek církve. Církev tím chtěla učinit konec všem takzvaným tajným manželstvím, která se mohla - protože je nelze kontrolovat - právě tak tajně rozejít.

Je všeobecným přesvědčením, že manželství nevzniká pohlavním vztahem, nýbrž výslovným rozhodnutím uzavřít trvalé společenství muže a ženy a vzájemným projevením tohoto rozhodnutí. Ale nestačí soukromý manželský slib, nýbrž vůle uzavřít manželství musí být oznámena před společenstvím, které jinak nemůže vzít manželství na vědomí a právně je chránit. Právě toto veřejné ohlášení manželství mu může dát v době krizí zvláštní pevnost: veřejné mínění a zákony jsou často oporou, jsou-li lidé slabí. Reprezentantem tohoto společenství býval dříve patrně nejstarší člen rodu, dnes je jím většinou stát. Ten předpisuje určitou formu uzavření sňatku, a kde se tato forma nedodrží, manželství před veřejností neexistuje.

V některých zemích je zástupce církve zároveň pověřencem státu a přijímá prohlášení manželství za něj. I u nás měl dříve stejnou zákonnou platnost jak sňatek občanský, tak církevní. Podle našeho současného práva uznává stát za manželství jen takový svazek, který byl uzavřen před jeho zákonným zástupcem. Svátost manželství je z hlediska státu náboženským úkonem, na který mají manželé právo v rámci náboženských svobod zaručených ústavou. Prakticky z toho plyne, že svátost manželství si mohou podle našeho platného práva udělit jenom ti, kdo už z hlediska státu jsou manžely.

DNES OPĚT STÁT CÍRKEVNÍ SŇATEK UZNÁVÁ A CIVILNÍ OBŘAD SE PŘED NÍM JIŽ NEKONÁ !

Protože manželství není soukromou záležitostí, nýbrž týká se společnosti, nelze státu upírat právo určovat řád manželství. Pro křesťana však manželství není jen společenstvím ve smyslu občanského práva, je navíc svátostí. Tím se ovšem dostáváme do oblasti náboženské, ve které náleží církvi - a stát to respektuje - určovat vše, co se týká náboženského charakteru manželství.

Svátosti patří do nejnuitnější oblasti víry a církve. Můžeme jen neustále prosit o to aby lidé nepokládali za nesnášlivost, jestliže katolická církev zavazuje katolické křesťany, aby uzavírali manželství před knězem a dvěma svědky, měli se stát platným podle církevního zákona. Je to ovšem ustanovení církevního práva, a proto může být v konfliktních případech dána od této formy uzavření manželství dispens. Církev chce vycházet vstříc, kde je to jen možné. Na druhé straně musíme chápat, že manželství souvisí pro nás s vírou a tím i se svědomím.

Manželství jako společná cesta k Bohu

Nejvyšším a posledním cílem křesťana je, aby jednou dospěl k Bohu. To zůstává také posledním cílem společné životní cesty manželů. Nic nemůže takovou rodinu stmelovat hlouběji než společný náboženský život, společné uskutečňování víry.

Děti vrůstají do světa víry jedině tehdy, když jim rodiče svým životem ukazují to, čemu je učí. Co rodiče v tomto ohledu promeškají, zřídka kdo později nahradí. Zde mají křesťanští rodiče velmi vážnou odpovědnost nejen za svou vlastní duši, ale i za duše svých dětí.

Smíšené manželství

Pokud jde o výchovu dětí, ale i o společné uskutečňování víry, může manželství partnerů různého náboženského vyznání (tzv. smíšené manželství) vyvolávat mnoho problémů a obtíží. Toto důležité téma nelze vyřídít několika slovy. Zde můžeme říci jen to nejdůležitější. Každé smíšené manželství není stejné. Jsou smíšená manželství neodpovědná a jsou smíšená manželství odpovědná. Před neodpovědnými varují nejen katolická, ale i evangelická církev i jiné náboženské společnosti. Činí tak proto, že v nich vidí možné nebezpečí jak pro zdar manželství samotného, tak i pro víru partnerů a dětí. Společná víra je nosným prvkem manželského společenství. Avšak daleko větší nebezpečí pro víru

hrozí v manželství s partnerem, který je sice ve stejné církvi, ale je přitom nábožensky lhostejný nebo dokonce protinábožensky zaměřený, než ve smíšeném manželství mezi křesťany různých vyznání, kteří věří v Krista a shodují se vzájemně v základních náboženských a mravních postojích.

Instrukce papeže Pavla VI. z roku 1966 výslovně zdůrazňuje, že chce přinést "zmírnění katolického práva smíšených manželství tam, kde by se odloučení bratři mohli cítit zraňováni". Na druhé straně musíme neustále prosit o porozumění, že pro nás katolíky jsou na základě našeho pojetí církve a manželství stanoveny užší hranice svědomí. Oba partneři by se měli snažit myslet z hlediska druhého a nepředpokládat předem stranické zájmy nebo nesnášenlivost. Katolická církev musí nadále usilovat, aby vyšla vstříc, kde jde o její vlastní církevní právo; když však vidí, že stojí před právem božským, je na hranici svých možností. Takové hranice církev vidí tam, kde je ohrožena víra partnera a dětí. To se nesmí vykládat jako pohrdání jiným přesvědčením. Ani evangelická ani katolická církev nevidí ve smíšeném manželství ideální možnost, jak se přiblížit k opětnému spojení církví; v mnohém se tím naopak napětí zotřuje. Když však manželé různého vyznání touto rozdílností trpí a tento konflikt čestně překonávají, pak se snaží překlenout protiklady, a tak připravovat cestu ke sblížení. Jednota křesťanů je zatím jen dalekým cílem. Nesmíme opomenout nic, co nás k tomuto cíli přibližuje.

Manželská láska a plodnost

Existují různé formy lidské lásky. Jiná je láska mezi matkou a dítětem, jiný smysl má toto slovo, když mluvíme o lásce k bližnímu. Nejplnějším výrazem lidské lásky je láska manželská.

Víme, že v dřívějších dobách - a ještě dnes v jiných kulturách - se pro uzavření manželství požadovaly a požadují jiné předpoklady než láska. Když rodiče provdávali a ženili své děti, neptali se nejprve na lásku; lidé se neženili a nevdávali, protože se měli rádi, spíše se snažili dorůst k lásce, protože byli manželé - a často z toho byla velmi dobrá manželství. Nicméně nebylo to ideální. Účel manželství byl spatřován téměř výlučně v zaměření na potomstvo. Nemalelou úlohu přitom měly i ekonomické úvahy, méně se dbalo na osobní vztah manželů. Trvalo dlouho, než se i zde prosadila zvěst zjevení, která chce, abychom všechno viděli a proměňovali se zřetelem k lásce. Přispěly k tomu společenské převraty a uznání důstojnosti ženy, jak je to např. vyjádřeno i v našem Zákoně o rodině.

Dnes je manželství chápáno především jako společenství lásky manželů. Viditelné projevy lásky jsou zvláštní pomocí k jejímu stálému obnovování a prohlubování. Vzájemné darování srdcí prožívají manželé nejhlouběji v darování těla. V lásce se chce darovat celý člověk, proto láska neustále hledá i tělesný výraz v pohlavním setkání. Tímto darováním se manželé vzájemně přijímají a obohacují se. Tato manželská láska je posvěcena svátostí. Sexuální setkání má být aktem lásky. Kde sexuální život probíhá bez lásky, zbývá "egoismus ve dvou"; a už to není darování se, nýbrž uchopení vlastnictví. A kde láska postrádá trvalou věrnost, stává se sexuální setkání nepravdivým v tom smyslu, že úkon, vyjadřující naprosté darování, provádí někdo, kdo se trvale a úplně darovat nechce. Proto - kromě jiného - stejné konání uvnitř manželství a mimo ně není totéž. "Mimo manželství je láska jako otevřený plamen, který možná plane velmi silně, je však nechráněný, a proto dříve nebo později vyhasne" (Bovet).

Tato láska, která se vyjadřuje v sexuálním setkání, má vyšší poslání. Je ve službách udržení a vytvoření nového života. Vrcholem manželství je vedle toho, že jde o trvalý svazek lásky, přátelství a vzájemné služby, jeho zaměření na pložení a výchovu potomků. Manželská láska působí zároveň s láskou Stvořitele a Spasitele na předávání života. "Rostte a množte se a naplňte zemi," zní příkaz manželům na začátku stvoření. To je tak závažné z našeho katolického hlediska, že sňatek uzavřený s úmyslem, že se předem a na celou dobu trvání manželství dítě úmyslně odmítá, není platným manželstvím.

To mimo jiné znamená, že děti mají přicházet na svět jen v manželství. Říká to člověku jeho přirozené cítění. Děti nemají být výsledkem náhodného vzplanutí pohlavního pudu, nýbrž plodem manželské lásky a věrnosti. Jedině v manželství a v trvalé lásce rodičů nalézají děti prostor, kde se jim dostává potřebného bezpečí a kde vyrůstají ve zralé lidi. Proto je dítě před manželstvím nebo vedle něho nežádoucí. Když má člověk pohlavní styky mimo manželství, vylučuje vědomě jeden účel, který Bůh spojil s pohlavní silou; tedy hřeší. Totéž jednání, které v manželství odpovídá Božímu plánu, je mimo manželství troufalost člověka. - Při cizoložství k tomuto hříchu přistupuje jako zvláště přitěžující okolnost to, že jde zároveň o zásah do práv manželského partnera.

Úsudek o tom, kolika dětem darují život, musí manželé s lidskou a křesťanskou odpovědností učinit sami. Přitom budou mít na paměti jak své vlastní dobro, tak dobro svých dětí; uváží též hmotné a kulturní podmínky doby. (Srov. Druhý vatikánský koncil, Radost a naděje, čl. 50.)

Nemoc a věk rodičů, hospodářská situace, malý životní prostor a mnoho jiných okolností mohou nutit rodiče k tomu, aby - alespoň dočasně - počet dětí omezili. Jednání křesťanských rodičů zde však nikdy nesmí být určováno svévolí, egoismem, obavou z obtíží a z odpovědnosti, které s sebou děti přinášejí. Přehnané nároky na komfort a způsob života nesmí bránit dítěti ke vstupu do života. Někdy nebude snadné rozlišit argumenty opravdové odpovědnosti od argumentů egoismu a pohodlnosti. Proto se svědomí musí neustále orientovat podle Boží vůle a církve mu v tom pomáhá.

Katolíci tedy nemusí mít tolik dětí, kolik je jen možné, nýbrž tolik, kolik je odpovědné. Manželství nebylo ustanoveno jen kvůli plození dětí, ale osobní společenství vyžaduje, aby si manželé neustále prokazovali vzájemnou lásku. Kde je důvěrný manželský život přerušen, tam může být nezávadná věrnost a poškozeno dobro dětí. Proto jednotlivý pohlavní akt v prostoru manželství může mít smysl i tehdy, když nepůsobí nebo nezamýšlí zplození dítěte. Proto i když schází často tak vytoužené potomstvo, manželství trvá jako pospolitost a společenství celého života a podržuje svou hodnotu a nerozlučnost. (Srov. Druhý vatikánský koncil, Radost a naděje, čl. 50.)

Každá metoda řízení početí je nedokonalá a ruší souvislost mezi láskou a plodností. Kde dva lidé egoisticky chtějí prožívat pouze erotické radosti, dítě však z neochoty nebo pro předpokládané obtíže odmítají, tu je každá forma zabránění početí proti smyslu manželství. Může se však stát, že manželé, i když chtějí, nemohou dítě v dané době odpovědně mít. V takovém případě je úplná nebo periodická zdrženlivost mravně nezávadné řešení podle encykliky *Humanae vitae*. Naneštěstí není však vždycky schůdné, když by to totiž bylo možné jen za cenu porušení jiné vážné mravní povinnosti vůči sobě, manželskému svazku, dětem apod. Lásku mezi manžely a dobrou rodinnou atmosféru, důležitou pro zdravý duševní vývoj dětí, je třeba pokládat za významné hodnoty. Jestliže se tedy manželé po svědomitěm uvážení rozhodnou pro jiný způsob prevence početí, který vidí jako východisko ze své svízelné situace, nemusejí se znepokojovat. Jen je ovšem třeba zachovat vědomí, že jde o výjimečné řešení z nouze, a neklesnout do polohy neodpovědného sobectví.

Církev však považuje za nedovolené usmrtit život klíčící v matčině lůně. Hned od početí je to nový život, který je nutno chránit jako každý lidský život, a podle toho je třeba posuzovat záměrné vyhnání plodu (potrat, interrupci).

Nerozlučnost manželství

Manželství je svou povahou spojením na celý život, a proto nemůže být podle libosti manželů znovu rušeno a nově uzavíráno. Oba se stali, jak říká Písmo, "jedním tělem". To znamená jednou bytostí; moderní autoři mluví o jedné nové "manželské osobě". Svátostí se spojení manželů ještě posiluje. Kristus prohlašuje: "Co Bůh spojil, člověk nerozlučuj" (Mt 19, 6). Pavel píše: "Žena od svého muže ať neodchází. Odejde-li však přece, musí zůstat neprovdána anebo se zase smířit se svým mužem. Právě tak muž se nesmí se svou ženou rozvést" (1 Kor 7, 10 n.). Katolická církev proto pokládá dokonané manželství křesťanských manželů zásadně za nerozlučitelné.

Neustále se však mluví o tom, že papež "rozvedl" nějaké manželství. S tím se někdy spojuje podezření, že kdo má vlivné postavení ve světě nebo osobní kontakty v církvi, může v tomto ohledu eventuálně přece jen výjimky dosáhnout. Když se mluví o tom, že Řím "rozloučil" nějaké manželství, může jít o rozloučení platného svazku jen v krajně výjimečných případech; je to na základě zvláštního privilegia, jak o něm mluví sv. Pavel v 1. listě Korintánům (1 Kor 7, 12-16). Prakticky tedy jde většinou pouze o "prohlášení manželství za neplatné". To je věcně něco docela jiného než rozvod. V tomto případě se totiž ve velmi svědomitě vedeném procesu zjišťuje, že platné manželství vůbec neexistovalo. Takový proces, který obvykle trvá dlouho, protože právní předpoklad je vždy platnost manželství a neplatnost musí být manžely nezvratně dokázána, se provádí nezávisle na vlivu nebo známostech.

V této souvislosti se vnučuje otázka, jak to, že svátostné manželství může být někdy neplatné a ve smyslu církevního práva neexistující. Může to být v podstatě ze tří důvodů:

a) Nesprávné úmysly s manželstvím. Manželství se ve skutečnosti neuzavírá, když neexistuje správná vůle k manželství, když třeba bylo na někoho působeno nátlakem ohrožujícím život nebo když byl vědomě před uzavřením manželství odmítnut některý podstatný prvek manželství. Je tedy neplatné tzv. "manželství na zkoušku", protože nebyla zamýšlena nerozlučnost. Právě tak by bylo neplatné manželství, při němž by byl vědomě odmítnut svazek jednoho muže s jednou ženou (monogamie); a konečně to platí, kdyby se předem na celou dobu trvání manželství zásadně odmítalo dítě.

b) Existence překážek manželství. Existovala-li v době uzavření manželství překážka vylučující manželství, nemůže vzniknout platné manželství.

Církevní překážky manželství: jak je známo, k uzavření platného manželství je třeba dosáhnout určitého věku, snoubenci nesmí být blízké příbuzní, musí jednat svobodně a bez přinucení, nesmí být už vázáni manželstvím atd. Jestliže nějaká taková skutečnost existuje, říkáme jí překážka manželství. I když je některý pár sezdán, aniž o této překážce ví, nebo je-li zamlčena, přece jen manželství nevzniká. (Jsou také některé méně závažné překážky manželství, ale ty nečiní manželství neplatným, nýbrž pouze nedovoleným.)

c) Nedostatek ve formě uzavření manželství. Zde předpokládáme, co už bylo řečeno dříve. Jestliže katolík neuzavře manželství před příslušným katolickým knězem a před dvěma svědky, je církevně neplatné, ledaže by byla dána dispens od katolické formy uzavření manželství. Manželství mezi nekatolíky nejsou přirozeně na tuto formu vázána. Jsou tedy platná, ať jsou uzavřena před farářem nebo před státním civilním úředníkem.

Ve všech těchto případech nemůže platné manželství vzniknout, a proto může být takový svazek prohlášen církví za neplatný, neexistující od začátku. S rozvodem manželství to nemá nic společného.

Tragédie rozchodu

Jednoznačné stanovisko církve k nerozlučnosti manželství je mnoha lidmi pociťováno jako kruté a nespravedlivé. Především partneři, kteří byli naprosto nevinně postiženi civilním rozvodem, mají někdy pocit, že musí své osobní štěstí a svou budoucnost obětovat strnulému právnímu stanovisku. Lidsky je taková situace často tragická a zasluží plný soucit. Na druhé straně tragika, která se vyvolává rozvodem, je ještě větší a mnohem nelidštější. Často by bylo bývalo možno v manželství pokračovat, kdyby si jedna strana nebyla zahrávala s možností: mohu to dopustit, nakonec se přece můžeme rozvést.

Církev nesmí jednat podle vlastního uvážení a podle vlastních přání. Má naopak povinnost plnit Boží vůli "vhod nebo nevhod" (2 Tim 4, 2). Manželství, které je z lidského hlediska beznadějně, uchovává si ještě smysl účastí na kříži Kristově. Co u Krista navenek vypadá jako ztroskotání, stalo se přece naší spásou. Takové výpovědi nezní sice příliš optimisticky, nicméně nemálo lidí už na základě této víry našlo sílu žít dále v manželství i za těžkých podmínek. Hrdinství takových jednotlivců je posilou ostatním.

Že na druhé straně ani církevní právo nemůže vystihnout každou situaci, ví i církev. Proto také nezavrhuje ty své členy, kteří ve svém manželství ztroskotali a z lidsky pochopitelných důvodů vstoupili do nového manželství. Dnešní teologie všechny tyto otázky znovu promýšlí, aby nenechala na holičkách právě ty, k nimž se snad život zachoval mačesky. I z těchto svízelných životních situací je možná cesta ve víře. V každém případě by takové lidi měli vyhledat kněze a promluvit si s ním.

Nakonec je každý rozvod, i když se v jednotlivém případě zdá, že je pro manžele nebo pro děti v daném okamžiku tím nejrozumnějším, z hlediska zdraví společenského organismu škodlivý. Každý rozvod oslabuje manželství jako instituci; je totiž mnohem jednodušší udržet manželství ve společenství, které hned nemyslí na rozvod, než ve společenství, kde jsou rozvody denně na programu. Postiženou stranou je většinou dítě, neboť ve výchově se musí otec a matka doplňovat, žádná instituce je nemůže plně zastoupit.

K promyšlení

Jen opravdu silná láska stačí pro manželství. Tato "láska je shovívavá, dobrosrdečná, nezávidí ... nemyslí jen a jen na sebe, nerozčiluje se, zapomíná, když jí někdo ublíží ... všechno omlouvá, všemu věří, nikdy nad nikým nezoufá, všechno vydrží" (1 Kor 13, 4n.).

V podstatě takové lásky je, že je definitivní. Tak to také chápou manželé, kteří se sobě vzájemně darují.

Bože všemohoucí,

ty jsi všechno stvořil a všemu dal svůj řád

a k svému obrazu učinil člověka jako muže a ženu;

a v ženě jsi dal muži nerozlučnou pomocnici,

takže už nejsou dva,

ale jedno tělo a jedna duše.

Sešli na své služebníky,

kteří vstupují do manželství, své požehnání,

ať se po celý život navzájem posvěcují a dávají si tvou lásku.

Ať žijí jeden pro druhého

a jsou jeden druhému znamením tvé přítomnosti.

Jejich lásku posiluj a rozmnožuj:

ať den ze dne roste,

ať se podobá lásce tvého Syna, který miloval až k smrti kříže.

Ať se podobá lásce tvé:

ať je plodná, ať je zdrojem života, ať dává světu a církvi děti,

aby se šířilo tvé království. Ať se osvědčí ve službě bratří, ať přetrvá všechny zkoušky a vydá svědectví o tobě.

Neboť tys, Pane, jejich pomoc a síla; ty je nikdy neopustíš,

ale zůstaneš s nimi vždycky a na věky věků. Amen. (Ze svatebního obřadu)

20 MARIA A SVATÍ

Úcta k Ježíšově matce Marii se téměř stala znakem katolické zbožnosti. Výtkou, že se katolíci Boží Matce "klanějí", se snad už nemusíme zabývat. Uctívání není klanění. Nekatoličtí křesťané se však stále ještě s opravdovou náboženskou starostí obávají, že katolická mariánská zbožnost převažuje natolik, až hrozí nebezpečí, že se vedle ní zatemní obraz Kristův.

Na příkladu Mariině chceme uvažovat o tom, jak se má chápat katolická úcta k svatým. Zmíníme se přitom i o jednotlivých chybných formách, které s katolickou naukou o svatých nejsou v souladu.

Maria v Písmě svatém

Jestliže Marii vyzdvihujeme ze všech lidí a prokazujeme jí zvláštní úctu, řídíme se v tom příkladem Písma. To vzdalo Marii čest, jaké se nedostalo žádnému jinému člověku. Přečteme si např., co stojí u Lukáše (l, 26n.) o andělově zvěstování Matce Boží. Anděl nazývá Marii "plnou milosti", "požehnanou mezi ženami" a říká jí, že se má stát matkou Božího Syna.

Z andělova poselství je patrné ještě něco jiného: úzké Mariino spojení s dílem Božího vykoupení. Bůh neuskutečňuje svůj záměr spásy bez Mariina souhlasu. Když Maria řekla: "Jsem služebnice Páně, ať se mi stane podle tvého slova," začalo pro nás dílo Božího vykoupení.

Maria se tak stává příkladem a vzorem každého věřícího člověka. Víra je totiž odpovědí člověka na Boží zjevení. Proto rádi Marii nazýváme "matkou věřících".

Maria v úctě církve

Maria byla jednou z mála věrných, kteří šli za Pánem až po jeho poslední utrpení. Pod křížem stála s "milovaným učedníkem" Janem:

"U Ježíšova kříže stála jeho matka, sestra jeho matky, Marie Kleofášova a Marie z Magdaly. Když Ježíš uviděl svou matku a jak při ní stojí učedník, kterého měl tolik rád, řekl matce: "Ženo, to je tvůj syn." Potom řekl učedníkovi: "Hle, tvá matka." A od té chvíle si ji ten učedník vzal k sobě" (Jan 19, 25-27).

Od té doby se církev viděla v úloze Jana, jemuž byla na výslovné Kristovo přání Maria dána za matku. Proto je Maria přítomna při velkých událostech mladé církve, např. při události letnic; od ní patrně má Lukáš své znalosti o dětství Páně.

Při velkých sporech prvních staletí o pravé Kristovo božství šlo také o Marii; je to důkaz pro to, jak úzce byla ve vědomí tehdejší církve spojena s Kristem. V roce 431 se konal v Efesu v Malé Asii třetí všeobecný koncil. Usnesení tohoto koncilu podržely i nekatolické křesťanské církve jako pravdy víry. Tehdy šlo především o to, aby byla prozkoumána nauka patriarchy Nestora, který popíral Kristovo božství a tvrdil, že Kristus byl alespoň při narození pouze člověkem. Bylo jednoznačně rozhodnuto dát za pravdu víře v Kristovo božství. To však znamenalo, že Maria smí být právem nazývána "Matkou Boží", "Bohorodičkou".

To se stalo v roce 431. Ale i následující staletí byla jednotná v úctě k Marii. Důkazem toho jsou i východní církve, které už téměř tisíc let nežijí ve společenství s římskokatolickou církví. I ony si zachovaly až do dnešního dne úctu k Panně Marii, a to velice hlubokou a intenzivní.

Lidová mariánská zbožnost

Každý člověk pociťuje vděčnost a úctu k určitým osobám ve svém okolí, především však k zemřelým, kteří pro něho mnoho znamenali. Je proto samozřejmé, že u křesťanů je ve zvláštní úctě také Maria, která je nám milá a drahá pro Krista. Musíme ovšem dobře rozlišovat mezi úctou, kterou prokazujeme Bohu, a mezi úctou, kterou prokazujeme Marii. Klanění náleží pouze Bohu. Jakékoli další klanění by bylo nedbáním prvního Božího přikázání. Katolický křesťan tedy ví, že se nikdy nesmí Marii klanět, že Maria nikdy nemůže zastínit Krista. Všechna lesk, jímž je obklopena, je Kristova záře, která se v ní odráží, je to Boží milost. Je pro nás "nejkrásnější ze všech žen" pouze pro vyznamenání, kterými ji obdařil Bůh. A tak veškerá úcta, kterou Marii prokazujeme, je vlastně úctou Bohu, který projevuje svou velikost v lidech, v nejvyšší míře právě v Marii. Pravá úcta k Boží matce není ničím jiným než oslavou božské milosti, bez níž by ani ona nebyla světlejší než kdokoli z nás. Jestliže často ti, kteří odmítají mariánskou úctu, říkají "Maria nebo Kristus", je to zkreslení mariánské zbožnosti.

Mariánská zbožnost proto existuje i mimo katolickou církev. Vzpomeňme jen na obrazy Matky Boží v evangelických kostelích severu, před nimiž se - jako u nás - zapalují svíčky. Vrátime-li se až k Lutherovi, zjistíme, že uctíval Marii až do své smrti a například v roce 1533 napsal: "Marii nelze dost chválit." (Wa 1, 219, 494). Ve svém výkladu Magnificat (viz Lk 1, 46n.) líčí pravou úctu k Marii: "Jak k ní máme mluvit? Pohleď na slova, učí tě mluvit takto: Svatá Panno a Matko Boží, nebyla jsi zcela ničím, nepatrná a pohrdaná, a Bůh na tebe přece shlédl milostivě a štědře a uskutečnil v tobě veliké věci. Nic z toho sis nezasloužila, a daleko nad všechnu tvou zásluhu je bohatá a překypující Boží milost v tobě. Buď zdráva, blahoslavená jsi od této hodiny až do věčnosti, která jsi nalezla takového Boha ...

Že i Mistr Jan Hus měl vroucí vztah k Panně Marii, dosvědčují tato jeho slova: "O blahoslavené Panně Marii věříme, že ona sama je po Kristu zvlášť osobně nejvyšší úcty hodna ... Je hned mezi všemi blaženými na prvním místě, a to pro zásluhu, že ho zrodila, dále, že ho následovala v pokoře, čistotě a jiných ctnostech. Jí tedy hned po Kristu máme sloužit, jí hned po Kristu máme napodobovat, vystříhat se hříchů a následovat ji v mravnosti. Neboť sama jsouc čistá zrodila nám Krista, čímž i my jsme posvěceni ... Je to ona paní, jejíž pomocí byly odstraněny nepravosti, splaceny dluhy a

zahlazeny viny, jejíž pomocí se staré obnovuje, slabé posiluje, malé zveličuje. Je to ona paní, jejíž pomocí se začaté dokončuje. Je to ona hvězda, jejíž zásluhou se ozářila temnota světa. Je to ona paní, jež nám byla za vodítko, abychom, užívající jejího života jako kormidla, byli s to dospět k přístavu spásy. Kdo tedy může pomlčet o její chvále, maje matku krásnější než slunce, sladší než med, poklad a vzor dobroty? Kdo by mohl mlčet k chvále té, jež je útočiště zarmoucených, matka maličkých, královna andělů, slitovnice hříšníků. A tak, bratří, utíkejte se k ní, vzývejme ji ..."

Jestliže se prostí lidé často snadněji modlí k Marii, než ke Kristu pak to není proto, že snad očekávají od Marie božskou pomoc.

Naopak, je jim jako pouhý člověk bližší. Maria, sama tvor jako my, - tak si říkají tito lidé - mi jistě pomůže prosit, podobně jako zasáhla svou přímluvou na svatbě v galilejské Káně (Jan 2, 3). Je ovšem třeba jít s Marií ke Kristu a s Kristem k Otci. Dodejme k tomu, že církev sice doporučuje úctu Panny Marie a svatých, ale nenařizuje ji.

Neposkvrněné početí

Anděl pozdravil Marii slovy: "Jsi plná milosti." Církev tuto větu stále více chápala takto: Maria je zcela bez hříchu, tj. bez osobní viny, ale také bez dědičné viny. To má církev na mysli, když slaví svátek Neposkvrněného početí (8. prosince): Maria byla od prvního okamžiku své existence (od okamžiku, kdy byla svými rodiči počata) bez hříchu, je "plná milosti". Výraz "neposkvrněné početí" se tedy vztahuje k Mariinu početí, k začátku jejího života; netýká se Kristova narození z Panny, jak si to stále mnozí lidé mylně představují.

Na tomto příkladu je patrné, co opravdu znamená katolická úcta k Marii: oslava nezasloužené Boží milosti, které se Marii tak štědře dostalo. Zde padá jakákoli myšlenka na záslužnost člověka; neboť Maria se ještě nenarodila, když si ji Pán vyvolil. I Maria potřebovala Kristovo vykoupení, ale bylo jí darováno předem se zřetelem na jeho pozdější vykupitelské dílo. Svatý Hippolyt (3. století) ji proto nazývá "prostou vší poskvrny a porušenosti". Sv. Ambrož o ní ve 4. století mluví jako o "Panně, která byla milostí uchráněna od veškeré hříšné poskvrny".

Nanebevzetí

Teď se však zeptáte: Ale jak došlo k učení víry o Mariině nanebevzetí? Bylo přece prohlášeno za dogma církve teprve v roce 1950.

V kostele ve Wittenbergu, kde je pochován Luther, visí až dodnes na stěně mezi hrobem a kazatelnou, na níž Luther tak často kázal, velký obraz nanebevzetí a korunování Matky Boží. Visel tam, už když Luther v tomto kostele kázal. Vedle svátku Nanebevzetí Panny Marie, který se průkazně slaví v církvi od 5. století, je toto zobrazování jeden z mnoha důkazů, že tělesné přijetí Marie do nebe bylo odedávna všeobecným přesvědčením víry církve. Dogma k tomu nic nepřidalo, dalo pouze pevnou formulaci starému přesvědčení. Neříká se jím nic jiného, než že Marii byla vzetím na nebe dána přednost před ostatními lidmi. Všem vykoupeným se dostane "posledního dne" téhož, co Marii; zmrtvýchvstání a života u Boha.

Toto učení se nezakládá na legendách, které se v mladé církvi brzy vytvořily kolem Mariiny smrti. Je důsledkem dogmatu o neposkvrněném početí. Jestliže v listě Římanům (5, 12) stojí: "Skrze jednoho člověka přišel hřích na tento svět a skrze hřích smrt," pak můžeme o Marii, která byla prosta jakékoli viny, říci, že o ní tento zákon neplatí. I ona sice prošla (jako Kristus) smrtí, ale smrt ji neměla poutat a neměla rozrušit tělo, které bylo příbytkem Božího Syna. Jelikož byla od prvního okamžiku života vykoupěna, mohlo se jí dostat ihned milosti tohoto vykoupění v patření na Boha, jehož je účastna s tělem a duší. Tak se jí dostává už teď toho, co my všichni v naději očekáváme.

Přítom je podstatný rozdíl mezi nanebevstoupením Krista, který se vrátil vlastní božskou silou tam, odkud vyšel, a Marií, která jako tvor byla vzata do nebe pouze milostí vykoupění.

Zjevení Panny Marie a poutní místa

Úcta, kterou mají věřící k Marii, dostává neustále nové podněty pozoruhodnými událostmi, při nichž se Maria ukázala lidem a učinila určitá sdělení. Nejznámější jsou Lurdy, kde v roce 1858 viděla Marii dívka Bernadetta, a Fatima v Portugalsku, kde se v roce 1917 ukázala Maria třem venkovským dětem.

Taková zjevení nejsou pro katolíka pravdami víry. Jsou to soukromá zjevení, adresovaná zúčastněným osobám, která jinak nikoho k víře nezavazují. Boží zjevení závazné pro všechny bylo ukončeno v době apoštolské.

Církev byla vždy velmi opatrná v soudu o takových zjeveních. Je známo, jak kritické byly zpočátku církevní instance a jak dlouho trvalo zkoumání pravdivosti zázraků. Církev často zakročovala proti zlořádům kolem údajných zjevení Matky Boží. Jen tam, kde se projevuje duch modlitby pokání a víry, může mít vůbec domněnka o nadpřirozeném dění nějaký smysl.

Tato mimořádná skutečnost se musí ovšem projevit na událostech, pro které nepopíratelně neexistuje žádné přirozené vysvětlení. Církev je velmi zdrženlivá i k zázračným jevům. O zázraku lze mluvit pouze tam, kde je vyloučena jakákoli možnost vysvětlit nějakou událost přírodními silami. V každém případě to důkladně zkoumá vědecká komise. Do této komise patří např. v Lurdech několik set lékařů z celého světa, mezi nimi i nekřesťané. Na přání se může zkoumání zúčastnit každý lékař. Je málo známé, že v Lurdech je každý rok registrováno mnoho uzdravení, ale zdaleka ne všechna jsou uznána za "nevysvětlitelná přirozenými prostředky".

Nesprávnosti v úctě k svatým

Nepopíráme, že v mariánské úctě a v úctě k svatým docházelo a dochází k výstřelkům a podivnostem. Obcházejí-li např. v Padově zástupy poutníků kolem hrobu sv. Antonína s "vírou", že se jim splní každé přání, když si sáhnou na kámen nad světcovým hrobem, pak je to pověra a ne víra. Nesprávná zbožnost je všude tam, kde se světec nebo jeho zobrazení stává amuletem, jakýmsi bůžkem pro štěstí, tam, kde se zapomíná, že středem naší víry není ani Panna Maria, ani žádný svatý, ale Kristus. "Je totiž jenom jediný Bůh, stejně tak jen jediný prostředník mezi Bohem a lidmi: člověk Kristus Ježíš" (1 Tim 2, 5). Z tohoto hlediska je také nepochopitelné, když někdo nesleduje mši svatou, ale modlí se během ní růženec nebo jiné modlitby. (Ještě v nedávné minulosti, kdy byly mše tiché a latinské, se modlitba růžence při mši někdy doporučovala. Dnes, kdy jsme došli k hlubšímu chápání liturgie, vracíme se k aktivní účasti celého shromáždění na mešní oběti, jak to bylo v prvních dobách.) Urážkou pravé zbožnosti jsou kýčovitě obrázky a sošky Panny Marie a svatých, které se leckdy prodávají na poutích, ale i v prodejnách devocionálií. Jinou formou nepravé úcty k svatým je například odříkávání četných modliteb k různým svatým s obavou, že by se na nás dotyčný svatý mrzel, kdybychom některou z těchto modlitbiček vynechali, a že bychom tak ztratili jeho přímluvu v nebi.

Církev vždy vystupovala proti nezdravým jevům, naneštěstí s velmi proměnlivým výsledkem. Zákroky církevních představitelů proti nesprávné úctě k svatým nemají však účtu k svatým potlačovat, ale naopak, mají vést k prohloubení duchovního společenství s těmi, kdo nám mohou být svými ctnostmi příkladem, jak lépe oslavovat Boha.

Obrazy a sochy

Už nejstarší křesťanské katakomby (podzemní pohřebiště) jsou vyzdobeny obrazy Krista a svatých. Od pradávna patří k člověku, že chce mít před očima a v obraze zachytit osoby (zvláště zemřelé), které jsou mu milé a drahé. Právě tak láska a úcta vede k zobrazování Matky Boží a svatých. Ze zkušenosti víme, že snad většinu lidí podněcuje k modlitbě více obraz některého světce nebo výjev z jeho života než pohled na studenou stěnu kostela.

"Obrazoborci" se stále dovolávají Starého zákona, který na různých místech zakazuje jakékoli zobrazování člověka nebo Boha. Zapomínají však, že starozákonní kultovní zákony (srov. knihu Levitikus) pro Nový zákon už neplatí. Přestala platit dokonce i sobota jakožto sváteční den a také znamení úmluvy, obřizka (srov. Sk 15). Zákaz obrazů byl dobově podmíněn a pro tehdejší kulturní úroveň nutný, protože obraz se snadno ztotožňoval s Jahve (Bohem) sa-

motným nebo dokonce s cizími bohy. Protože pohanský okolní svět měl mnoho viditelných postav božstev, byl vyvolený lid v neustálém pokušení, aby se také klaněl obrazům (srov. zlaté tele). Ale i Starý zákon připouští výjimečně obrazové znázornění, např. cheruby na arše úmluvy (Ex 25, 18) a na zdech chrámu. Když však dal Bůh v Kristu na tomto světě zazářit svému obrazu (srov. dopis Kolosanům) a skrze něho zvěstoval uctívání Boha "v Duchu a v pravdě", nebezpečí zneužití už nehrozilo. (Každý katolík ví, že obrazům se neklaníme.)

Patří k zásluhám církve, že od nepaměti uchovávala umělecká díla minulosti a podporovala vznik nových děl odpovídajících době, zejména takových, která živí víru a zbožnost. Ve všeobecných pokynech k nejnovějšímu vydání Římského misálu se o výzdobě kostelů říká toto: "Podle prastaré tradice církve vystavují se v posvátných prostorách obrazy Páně, Panny Marie a světců, aby je věřící uctívali. Nemá jich však být příliš mnoho a mají být umístěny tak, aby neodváděly pozornost věřících od slavení liturgie. Ať není v jednom kostele více obrazů téhož světce. Při výzdobě a uspořádání kostela je třeba řídit se snahou, aby to prospívalo zbožnosti celého shromáždění. Vybavení kostela má přispívat spíše k jeho vznešené prostotě, než k okázalosti. Při výběru výzdoby je třeba se snažit o pravdivost a přičinit se o to, co věřící vzdělává a je v souladu s důstojností celého posvátného místa."

Svatořečení

Mluvíme-li v této kapitole o svatých, máme na mysli svaté v užším smyslu slova, tj. takové, které církev výslovně za svaté prohlásila. Svatý je vlastně každý člověk, který žije v milosti. Pavel ve svých dopisech často mluví o věřících jako o svatých. Ve vyznání víry se modlíme "věřím ve společenství svatých" a myslíme tím všechny, kteří jsou spojeni s Bohem, ať ještě žijí, či už zemřeli. Ale cti svatořečení se dostalo jen docela malému počtu lidí. Aby úcta k mrtvým divoce nerozbujela a nevznikl kult předků či něco podobného, omezuje se uctívání svatých svatořečením.

Když je při slavnostním obřadu svatořečení některý zemřelý prohlášen za svatého, pak to neznamená, že snad teprve od tohoto okamžiku patří na Boha, že papež tedy zároveň určuje "vstup do nebe". Znamená to naopak, že od nynějška smí být veřejně uctíván, protože je u Boha. Před takovým zapsáním do seznamu svatých se koná po celá léta kanonizační proces, ve kterém se zkoumá, zda dotyčný člověk vedl příkladný život z víry. Noví světci pak většinou dostávají určitý den své památky v církevním kalendáři.

V Písmu je vícekrát dosvědčena úcta k andělům. Obyčej úcty k svatým sahá až do prvních křesťanských staletí. Tehdy byli uctíváni mučedníci a prosilo se o jejich přímluvu u Boha. V roce 156 křesťané ze Smyrny oznamovali okružním listem mučednickou smrt svého biskupa, sv. Polykarpa. Zde čteme: "Kristu se klaníme, protože je Syn Boží. Svědky krve však milujeme jako učedníky a následovníky Pána ..." O pozůstatcích biskupa mučedníka ze Smyrny v citovaném dopise stojí: "Jsou nám dražší než drahé kameny a milejší než zlato. Pohřbili jsme je na vhodném místě: tam se budeme v radostném plesání shromažďovat a slavit výročí jeho mučednické smrti."

První ne-mučedník, který byl uctíván jako svatý, byl sv. Martin Tourský. První oficiální svatořečení v církvi bylo svatořečení sv. biskupa Oldřicha z Augsburgu (993).

Uctívání ostatků

To nejdůležitější o uctívání ostatků jsme četli ve výše citovaném listu křesťanů ze Smyrny. Je lidské uchovávat to, co nám po sobě zanechal nějaký milý člověk, který od nás odešel. Tak se např. často uchovávají nedotčeny pracovní slavných lidí, tak při sobě často nosíme nějakou upomínku na milovaného člověka. Proč by nám všechny tyto prastaré projevy příchylnosti neměly také pomáhat k tomu, aby se naše myšlenky pozdvihovaly k Bohu? Proto se také uchovává a má v úctě to, co zůstalo po svatých. Nazývá se to ostatky, relikvie. Jsou-li nám všechny tyto předměty pomocí k modlitbě, připomínají-li nám Boha a jeho milost, která se mocně projevila v takto uctívaných světcích, pak není tak důležité, zda u nějaké relikvie máme nevýratnou jistotu o její pravosti. V podstatě přece nejde o nějaký kus látky nebo úlomek kosti, nýbrž o uctívanou osobu jakožto vzor víry, a nakonec o Boha, kterého ve svatých uctíváme.

Už Písmo ostatně říká, že se věřící snažili dotknout alespoň Kristova oděvu nebo později být zastíněni Petrovým stínem (Lk 6, 19; Mk 6, 56; Sk 5, 15). Nikdo jim to neodmítl. Ale už v době Karla Velikého benediktin Alkuin řekl: "Lépe je následovat v srdci příklady svatých, než nosit v pytlíčku jejich kosti."

Je nepochybné, že se zejména na sklonku středověku spojovalo s úctou k ostatkům svatých mnoho pověrečných praktik a že se rozbušel obchod s pravými i falešnými ostatky, pěstovaný podnikavými šarlatány, proti čemuž zakročil 4. lateránský sněm (1215). To ovšem nemá nic společného s Kristovým evangeliem. Je to spíše projev primitivních pudových potřeb člověka nějak se zajistit před osudem. Při úvahách o těchto jevech si stále znovu uvědomujeme, jak mnoho i jak málo se liší náš životní postoj od postoje středověkého člověka. U tak velké středověké osobnosti, jako byl např. náš Karel IV., si vážíme právě toho, jak vnější dobově podmíněné projevy jeho zbožnosti, k nimž právě patřilo vášnivé sběratelství relikvií, vyvěraly z hlubokého a poctivého úsilí o osobní svatost a o ztělesnění ideálu spravedlivého křesťanského panovníka.

Mnozí nekatolíci mají obavu, aby se mezi Boha a nás nevsunulo něco lidského. Ale není celé zjevení a dílo vykoupení vybudováno na lidském zprostředkování? Zvěst evangelia k nám přichází pouze hlásáním jiných lidí; milost se nám zprostředkuje ve viditelném společenství církve. Sám Kristus nám ukazuje tuto cestu. On sám se stává člověkem a veškeré vykoupení jde přes toto zlidštění, přes viditelné společenství církve, přes viditelná znamení svátostí. Bůh zná člověka lépe, než se známe my sami. Ví, že nejsme pouze duch, ale že všemi vlákny tkvíme v těle. Proto se nám dává přes viditelné věci. Proč bychom my lidé nemohli jít bez obav po cestě, kterou nám Bůh nejen nezahradil, nýbrž ukázal? Písmo je toho jedinečným dokumentem.

K promyšlení

Svatí nezatemňují Boží obraz, naopak, odkazují na Boha víc než cokoli jiného. Každý světec je odleskem a obrazem Krista; v každém se znovu uskutečňuje vtělení Boha, protože se v něm dosahuje toho, čím by měl být každý člověk, totiž "druhým Kristem" (srov. Pavlovy listy). Svatost existuje jen skrze Krista. Maria sama se v Magnificat modlí (Lk 1, 46-55): "Blahoslavít mě budou všichni národové." Chceme - tváří v tvář slovům Písma při tom chybět?

Uvedme proto ještě volání, kterým se my katolíci obracíme k Marii. První část je vzata z evangelia a neopakuje nic jiného než pozdrav, jímž Marii uctil anděl a Alžběta (Lk 1, 28-42). Druhou část připojila církev a prosí Marii o její mocnou přímluvu u Božího trůnu:

Zdrávas, Maria, milosti plná, Pán s tebou,
požehnaná tys mezi ženami
a požehnaný plod života tvého, Ježíš.
Svatá Maria, Matko Boží, pros za nás hříšné
nyní i v hodinu smrti naší. Amen.

Neboť velikost jejich života je tvůj dar: vydali o tobě svědectví a dali nám příklad a nepřestávají za nás u tebe prosit. V jejich společenství nám dáváš vytrvalost a sílu k zápasu a s nimi nám jednou podáš nevadnoucí věnec vítězství skrze našeho Pána, Ježíše Krista, jehož krev nám otvírá přístup do tvého věčného království. (Z preface o svatých z mešní liturgie)

21. OŽEHAVÉ KAPITOLY Z CÍRKEVNÍCH DĚJIN

Když papež Jan XXIII. svolával Druhý vatikánský koncil, měl na mysli především obnovu církve. Tím je nepřímou řečeno, že v církvi není všechno dokonalé a že církev neustále potřebuje reformy. Platí-li to dnes, kdy představitelé nekatolických křesťanských církví někdy říkají, že by k rozštěpení ve víře nebylo došlo, kdyby byla tehdy církev taková, jako je dnes, pak se to hodí ještě mnohem více na minulost katolické církve.

Selháním svých členů - od neznámých věřících až po samé papeže - církev na sebe uvalila mnohonásobnou vinu. Nikdo to neví lépe než sami katolíci a trpí tím tak, jak trpíme, když selže někdo z členů naší vlastní rodiny. Nebylo by

správné, kdybychom na církvi chtěli všechno hájit; a právě tak by bylo křivdou, kdybychom jednostranně poukazovali jen na její nedostatky. Jestliže přesto v této kapitole shromažďujeme hlavně temné stránky církevních dějin, pak to činíme proto, že zde začínají výhrady mnoha lidí stojících vně církve.

Raně křesťanská církev a nebezpečí rozkolu

Největší otřesy nebyly v církvi vyvolány pronásledováním či útoky zvenčí, nýbrž ve všech dobách jí nejvíce škodili její vlastní nehodní členové nebo mylná učení; obojí neustále ohrožovalo její vnitřní pevnost. Od začátku proto existovalo nebezpečí rozštěpení, už Pavel před ním varoval křesťanskou obec v Korintě (srov. 1 Kor 1, 10).

V prvních staletích vážně ohrožoval jednotu církve arianismus, který popíral Kristovo božství. Rozšířil se mezi germánskými kmeny (s výjimkou Franků). Nicejský koncil (325) arianismus odsoudil, a ten se pak udržel už jen ojedinele.

Tak zvané "temné století" (9.-10. stol)

Od té doby, co římscí císařové byli křesťany, mělo v nich křesťanství mocnou oporu. Zároveň se však stávali pro církev velkým zatížením. Úvahy, které pohnuly císaře Konstantina k tomu, aby církev stále více zahrnoval dary, nebyly vždycky náboženské povahy, nýbrž sledovaly zčásti politické cíle: křesťanství mělo rozpadávající se římské říši dát duchovní jednotu, kterou kdysi udržovalo státní náboženství, kult císařů. Ale tím bylo automaticky dáno nebezpečí císařské vlády v církvi, tzv. césaropapismu (césar = císař, papa = papež). Už císař Konstantin zasahoval do nejnuitnějších záležitostí církve, i do koncilů. Co se někdy pociťovalo jako pomoc, stávalo se nezřídka břemenem, ba vážným nebezpečím.

Celá následující doba probíhala v tomto dilematu: buď se světští vládci - někdy dokonce několik panovníků současně bojujících o prvenství - pokoušeli vykonávat moc i nad církví a tak upevnit své panství, nebo na druhé straně církev za vedení papežů, aby se osvobodila z tohoto poručnickování, podléhala pokušení usilovat o světskou moc a bohatství, ne-li o moc nejvyšší. Tak můžeme pochopit následující staletí, a to jak hluboký úpadek papežství, které se v 9. a 10. století dostalo do závislosti na soupeřících římských šlechtických rodech, tak pozdější boje o moc mezi papežem a císařem.

Když v roce 476 přestalo existovat západořímské císařství, připadla římským biskupům (papežům) za zmatku stěhování národů skoro automaticky světská vláda nad Římem a okolím. To byl zárodek církevního státu. Ochrannou ruku nad ním drželi panovníci germánských Franků. Nejmocnější z nich, Karel Veliký (768 až 814), obnovil na západě císařskou hodnost. Po jeho smrti se říše rozpadla v bojích o moc mezi jeho nástupci. Papežství se stalo míčem v ruce šlechtických rodů vládoucích v Římě a navzájem se potírajících. Na volbě papeže měl tehdy ještě účast římský lid spolu s římským klérem a římskou šlechtou. Způsobilst, zbožnost, vědomosti, věk a čistota mravů kandidáta hrály při tom mnohem menší úlohu než násilí, podplácení, moc a příbuzenství. Za 80 let se vystřídalo 24 papežů, z nichž mnozí byli zavražděni.

Štěpán V. (896-897) dal vytáhnout po devíti měsících z hrobu mrtvolu svého předchůdce Formosa (891-896), posadit ji na stolec, soudit pro domnělou neplatnost volby, zohavit, svléknout, vláčet ulicemi a uvrhnout do Tibery. V pozadí byly ovšem politické motivy. Hraběnka Marozia, která měla tehdy v Římě největší moc, dosazovala na papežský stolec své milence a nemanželské syny. Snad nejvíce zostudil papežství její vnuk Oktavián, sedmnáctiletý mladík. Jeho jméno bylo tak zatíženo hanbou, že jako první papež přijal nové jméno - Jan XII.

Přijímat po volbě za papeže nové jméno se pak stalo zvykem, který se udržel dodnes, i když důvody ke změně jména jsou pochopitelně jiné. Papežové přijetím nového jména vyjadřují svůj vztah k některému světci nebo předchůdci v papežské službě a naznačují tak nezřídka i program svého pontifikátu.

Není třeba vypočítávat všechny hříchy, kterých se kdy dopustili i nejvyšší představitelé církve. Příklad, který jsme uvedli, je dostatečným svědectvím, jak hluboké krize musela církev ve svých dějinách překonávat. Koncem 19. století dal papež Lev XIII. otevřít všechny tajné archivy Vatikánu, aby do nich mohli vědci volně nahlédnout a studovat je. Není co skrývat.

Je lidsky nepochopitelné, jak je možné, že se církev v takových obdobích, kdy i její vedení až do nejvyššího vrcholu jednalo spíše k její záhubě než k rozvoji, nezhroutila. Ani v nejhroší době žádný papež nehlásal nějaký blud. I ten nejněhodnější měl tolik respektu před svým úřadem, že víra zůstala neporušená. Přímo se zdá, že špatní papežové jsou jedním z nejsilnějších důkazů božského původu církve, protože při tolika selháních by podle lidských měřítek sotva bylo další trvání církve pravděpodobné. Církev naopak bezprostředně po každém takovém úpadku nachází novou sílu k vnitřní obnově. V 10. až 12. století to byli například mužové z kláštera Cluny ve Francii, kteří přispěli k oživení Kristova evangelia v církvi a jejímu duchovnímu prohloubení. Jedním z čelných představitelů tohoto hnutí byl druhý pražský biskup - sv. Vojtěch.

Papežové a císařové

Tři staletí byla poznamenána neustálým zápasem císařů a papežů o nadvládu. Nově vzniklé císařství Otovců (963) znamenalo pro papežství pomoc proti římské šlechtě, která je půl druhého století znásilňovala. Papež se tím ovšem dostal do nové závislosti na německých císařích, kteří papeže nakonec sesazovali a dosazovali zcela podle své vůle. Císař Ota I. začal také povyšovat biskupy na říšská knížata. V tom bylo další velké nebezpečí: zsvětštění biskupů a jejich závislost na světské moci. Na Petrův stolec však právě tehdy přišlo několik významných papežů reformního směru, zvláště Řehoř VII. (1073-1085). Za jejich vlády byl v západní církvi prosazen celibát kněží (nežijí v manželství) a odsouzena simonie (kupování a prodávání duchovních úřadů). Reformní papežové se především obraceli proti dosazování kněží a biskupů laiky, proti tzv. laické investituře. To však nutně vedlo k mocenskému boji s císařem, který se nechtěl vzdát ani práva dosazování biskupů, ani práva jmenování papežů.

Obtíž byla dána dvojitým úřadem, který měli biskupové jako nositelé duchovní důstojnosti a zároveň jako zemští hodnostáři, obdaření od panovníka velkými statky. Stanovisko obou stran v boji o investituru - císařské i papežské - je pochopitelné. Řešení bylo nalezeno teprve tehdy, když se obojí moc biskupů, světská i duchovní, začala rozlišovat a posuzovat odděleně. Vítězem v tomto boji tentokrát zůstalo papežství. Dekret lateránské synody o volbě papežů (1059) ustanovoval, že volba papežů přísluší pouze kardinálům (tak je tomu dodnes), a wormský konkordát (1122) odsoudil laickou investituru ve staré formě. O potvrzování papežské volby císařem už nebylo řeči.

Tím byla otevřena cesta pro vzestup papežství do nikdy nevidané výše. Církev se stala nespornou vůdkyní ve všech oblastech kultury. Ale nastaly nové problémy. Papežové začali podněcovat a organizovat křížové výpravy, vedené proti muslimům pod heslem osvobození posvátných míst v Palestině. Byly to složité události. Vedle upřímného nadšení se v nich uplatňovala i rvavá bojovnost západoevropského rytířstva, zisková chtivost benátských obchodníků a všechna lidská slabost účastníků výprav. To vše velmi málo odpovídalo duchu evangelia. Trvalou hanbou zůstane masakr, kterého se křížáci dopustili při dobytí Jeruzaléma (1099). Křížácké panství ve Svaté zemi se sice dlouho neudrželo, ale podstatně pomohlo vyhloubit krvavou propast mezi křesťanstvím a islámem. Stejně neblahé byly křížové výpravy hlášené v Evropě proti pohanům (např. proti polabským Slovanům) a kacířům, i když se je snažíme pochopit v jejich dobové podmíněnosti.

Stále více se prosazovalo pojetí, že nejvyšší moc světa je moc duchovní, která propůjčuje moc světskou na způsob léna. (Takzvaná teorie dvou mečů, která však nemá v nauce církve žádné odůvodnění.) Tento názor dosáhl vrcholu za papeže Inocence III. (1198-1216), který vykonával skutečnou světovládu na způsob kněze-krále jako rozhodčí nad kmeny a národy, nad císaři a králi.

Potom však následoval prudký pád. Po vymření rodu Hohenštaufů v říši stala se vedoucí mocí v Evropě Francie a církev se dostala do závislosti na ní. Zdálo se, že snad už zůstane trvale hříčkou neustále se střídajících mocností a že má pouze možnost hledat takovou ochranu, která by co nejméně zasahovala do náboženských záležitostí. Z toho je pochopitelné, i když je nám to dnes proti mysli, proč se papežové přiklíněli hned na stranu té, hned oné moci. Tím se však také vysvětluje, proč se papežové - a právě nejlepší z nich - neustále snažili přisvojit si sami politickou moc, a tak zajistit církvi nezávislost na mocenských blocích. Žádnou dobu, zvláště pak středověk, nemůžeme soudit podle dnešních představ, nýbrž jen na základě historicky daných skutečností a dobových myšlenkových proudů. Ta doba byla proniknuta myšlenkou Boží vlády na světě, a to je myšlenka, kterou je možno snadno chápat mylně a přehnat ji. Často i ti císařové a králové, kteří sesazovali a věznili papeže, chtěli pro církev to nejlepší: zbavit ji zsvětštění. Domní-

vali se, že je k tomu třeba užít světské moci. A tak usilovali o to, co odmítali. Zdálo se, že z toho není žádné východisko. Všechny snahy obnovit církev zvnitřku, jak o to usilovali mnozí papežové a zvláště kláštery, měly málo úspěchu. Nejprve muselo dojít v důsledku velkých duchovních změn k světodějným převratům.

K základním proměnám, které znamenají novou epochu dějin, patří také náboženský převrat, nazývaný reformace. Poslední důvody tohoto rozštěpení víry však ležely hlouběji a sahaly více do minulosti, jinak by nové hnutí nemělo takovou dynamiku.

Tři papežové zároveň

Když byl r. 1305 zvolen za papeže Francouz Klement V., předtím arcibiskup v Bordeaux, neodešel po své volbě pod vlivem Filipa Sličného do Říma, nýbrž zůstal ve Francii. Tak začala doba "babylónského vyhnanství" církve. Po 70 let byl sídlem papežů Avignon v jižní Francii. Téměř všech sedm papežů, kteří tam sídlili, se sice snažilo o návrat do Říma, ale bránily jim v tom zmatky v Itálii a francouzský vliv. V Římě řádili loupežníci, všude bylo plno špíny, nádherné chrámy ležely namnoze v troskách a někdy sloužily jako konírny. Chyběl vlastní pastýř Říma, papež, který byl také světským pánem města.

Řehoř XI. se konečně r. 1377 vrátil do Říma, ale zemřel už rok po návratu. Kvapně byl za bouřlivého tlaku římského lidu zvolen papežem opět po dlouhé době Ital, Urban V. Byl to muž prostý, přísných mravů, ale prchlivý a v jednání neuváživý. Brzy se dostal do rozporu s francouzskými kardinály. Ti prohlásili předchozí volbu za neplatnou (ačkoli po volbě všichni kardinálové Urbanu V. holdovali a v prvních týdnech ho za papeže uznávali). Teď zvolili ctižádostivého, světsky smýšlejícího protipapeže Klementa VII. Tak začalo tzv. západní schizma (rozštěpení), které trvalo skoro 40 let a přineslo církvi nesmírně mnoho neštěstí. "Francouzského" papeže přirozeně uznal francouzský král, ale i mnoho jiných zemí. Na Urbanově straně stál především císař (a český král) Karel IV. Rozhodnutí pro nebo proti se řídila v mnoha případech politickými zřeteli. Papežové exkomunikovali sebe navzájem i přívržence druhé strany. Každý měl pak po smrti svého nástupce. Konečně se kardinálové obou stran dohodli s císařem (a českým králem) Václavem IV., oba papeže sesadili a r. 1409 v Pise zvolili nového papeže Alexandra V. (Po devíti měsících po něm nastoupil Jan XXIII.) Bylo to dobře myšleno, ale volba byla ovšem stejně neplatná jako volba prvního protipapeže.

Nyní existovali tři papežové a každý jmenoval pro jednotlivá biskupství biskupy a pro kláštery opaty. Každý byl ve svém svědomí přesvědčen, že je zákonný, každý měl pro sebe pravé i zdánlivé důvody, každý měl na své straně učence, ba dokonce světce; ti nemohli poznat, kdo je skutečným papežem: pro nás je to dnes z historického odstupu mnohem snadnější.

Papežství, záruka jednoty církve, bylo samo rozštěpeno, jeho vážnost tím byla hluboce otřesena. Dějepisec Gregorovius, odpůrce církve, o tom napsal: "Každá světská říše by na to zahynula, ale organizace duchovní říše byla tak podivuhodná a idea papežství tak neobyčejná, že nejhlubší rozštěpení jen dokazovalo jeho nedělitelnost."

Jednota byla obnovena r. 1417 na všeobecném koncilu v Kostnici u Bodamského jezera. "Třetí papež" byl přinucen odstoupit a později se podrobil. "Francouzský" papež byl sesazen, právoplatný papež v Římě (už devadesátiletý) podal demisi, aby uvolnil cestu pro novou volbu. To bylo a je i dnes podle církevního práva zcela možné. Byl zvolen Martin V. a jednota byla znovu nastolena.

Hus a husitství

V Kostnici byl položen důraz na jednotu a uplatnění papežské moci, kdežto potřebná vnitřní reforma církve byla odsunuta. V této souvislosti je třeba chápat i naše české události. Kostnický koncil od-soudil jako kacíře Mistra Jana Husa, profesora pražské univerzity a slavného kazatele v Betlémské kapli. Důsledkem tohoto odsouzení bylo, že císař Zikmund dal Husa podle zákona platného v německé říši upálit. Vážíme si Husových zásluh o národní kulturu a ušlechtilého zápalu, s nímž bojoval proti zlořádům v soudobé církvi, i když se v některých věcech (hlavně vlivem anglického Mistra Johna Viklifa) odchýlil od jejího učení. Pro Husa byl zajisté mravní zřetel důležitější než teologické hloubání. Při pohledu na tehdejší situaci (trojpapežství, nesmírné bohatství církve, její převažující finanční a mocenské zájmy) nebylo divu, že Hus i jiní reformátoři proti této viditelné církvi, plné špatností, stavěli církev jako neviditelné

společenství vyvolených, jehož jedinou hlavou je Kristus. Nezapomínejme, že Hus byl vždy katolickým knězem, že se za něj až do konce považoval, že se nikdy nemínil postavit proti církvi, že naopak usiloval o její obrodu. Byl to kněz bezúhonného života, vroucí ctitel Panny Marie. Umíral se jménem Ježíše Krista na rtech.

Dnešní stanovisko církve k tragédii Mistra Jana Husa nejlépe vyjadřují slova kardinála Josefa Berana na Druhém vatikánském koncilu: "Zkušenost nám ukazuje, že každý postup proti svobodě svědomí je morálně škodlivý i tehdy, mají-li jeho původci na mysli prospěch pravé víry. Katolická církev stále trpí pro to, co bylo v minulosti jejím jménem vykonáno proti svobodě svědomí, jako bylo v patnáctém století upálení kněze Jana Husa, nebo v sedmnáctém století vnější donucení velké části českého národa, aby zase přijal katolickou víru, podle zásady Cuius regio - eius religio (Čí panství, toho i náboženství), jež byla uplatňována. Světská moc, i když chce sloužit katolické církvi nebo to aspoň předstírá, ve skutečnosti takovými činy způsobuje trvalou ránu v srdci národa."

Už před Husem bylo znakem náboženského hnutí českého (Jan Milíč z Kroměříže a jeho okruh), že postavilo do středu všeho křesťanského života slovo Boží a eucharistii, i časté přijímání svátosti oltářní. Husův přítel Jakoubek ze Stříbra to přepjal až v požadavek závazného přijímání pod obojí způsobou, těla i krve Páně (tj. také z kalicha), jako nutného předpokladu ke spáse. Je tragické, že právě kalich se stal symbolem rozdělení mezi českými křesťany a příčinou krvavých bojů, vedených stejně krutě na obou stranách. Proti narůstajícímu revolučnímu hnutí husitskému, které mělo i obsah národní a sociální, si císař Zikmund vyžádal od papeže Martina V. vyhlášení křížové výpravy. Tento pokus zdolat husitství zbraněmi selhal. Po porážce radikálního husitského směru u Lipan (1434) došlo sice na basilejském sněmu v r. 1436 k dohodě církve s českými kališníky (kompaktáta), papežové však bohužel platnost této úmluvy neuznali. Jiří z Poděbrad chtěl být králem "obojího lidu", křesťanů podjednou i podobojí, ale začaly nové války, vedené hlavně ctižádostivým uherským králem Matyášem Korvínem. Nakonec se u nás ustálila jakási koexistence obou směrů, vždyť šlo spíše o rozdíly obřadní než věroučné. Česká kališnická církev se s dojemnou vytrvalostí snažila zachovat apoštolskou posloupnost svého kněžského stavu až do nástupu nové vlny reformace, luterské a kalvínské. Ovšem vedle toho se země hemžila spoustou drobných náboženských skupinek; z nich si největší ocenění získali Čeští bratři pro svou mravní výši, přísnou kázeň i kulturní činnost. Mohli bychom se mnoho učit z myšlenek posledního biskupa Jednoty bratrské, velkého filozofa a pedagoga J. A. Komenského. Ale ten už spadá do jiného ožehavého období našich dějin.

Reformace a Bílá hora

Rozmezí 15. a 16. století bylo opět dobou hlubokého úpadku papežství. Papežové se zaplétali do místních sporů mezi italskými státečky, a jako by ztráceli z mysli své celokřesťanské poslání. Na svatopetrský stolec se dostalo několik zcela nehodných papežů, zvláště Alexandr VI. (1452-1503) ze španělského rodu Borgiů. I když jsou sotva pravdivé všechny pověsti o jejich zvrhlosti, stačí to, co je bezpečně zjištěno. A přece i tehdy našla církev sílu povznést se z tohoto kalu. Už dávno všecko volalo po obrodě. Reformace, která vedla k odloučení mnoha miliónů křesťanů, měla obdobu i na katolické straně. Od reformního Tridentského koncilu (1545-1563) se už nevyskytují "špatní" papežové, ačkoli i pak došlo k mnoha politickým chybám. Ani potom totiž neskončila v dějinách církve úloha světské moci. Německo i Francie zažily kruté náboženské války. Náboženství se stalo heslem pro velké zápolení mezi obrovskou mocí habsburského rodu a jejími odpůrci v německé říši i v severní a západní Evropě (třicetiletá válka). Vládcové nutili své poddané měnit vyznání podle nekřesťanské zásady: Čí panství, toho i náboženství.

České země to zakusily vrchovatou měrou po porážce protihabsburského odboje na Bílé hoře r. 1620. Jsou to trpké vzpomínky na dobu národního úpadku a politické poroby. Habsburkové se rozhodli utvrdit panovnickou moc a zavést katolickou náboženskou jednotu v zemi většinou nekatolické. Šlechtici a měšťané dostali na vybranou: buď se shodnout s panovníkem ve víře, nebo prodat svůj majetek a vystěhovat se. Poddaným zůstala jediná možnost: podrobit se. V podstatě šlo o opatření vládní moci, ale spoluvinu církve na této perzekuci nelze popírat. V každém případě vnější nátlak, i když doprovázený přesvědčovací a výchovnou prací zejména jezuitů - zanechal na duších trvalé stopy, jakési psychické trauma. Z takových kořenů vyrůstal později "rakouský katolicismus", praktikující pouhou přítomnost na náboženských obřadech, průvodech a slavnostech, ale duchovně mělký. Jedině nový, otevřený pohled na církevní dějiny, bez zastírání a omlouvání, pomáhá překonat ten podivný rozpor víry a vlastenectví, kterým u nás vědomě či podvědomě trpělo tolik nejlepších lidí minulých generací.

Inkvizice a víra v čarodějnice

Myšlenka jednoty měla v minulosti, zvláště ve středověku, jak jsme viděli, velký význam. Důležitým cílem byla také jednota víry, ale cesta k jejímu uskutečnění byla leckdy bohužel hledána násilím.

Ve starověku se církev bránila proti bludným naukám a rozkolům tím, že heretiky (bludaře) vylučovala ze svého společenství. Dělo se to bez násilí a byl to trest čistě církevní. Církevní spisovatel Lactantius tehdy psal: "Chceš-li náboženství bránit krví, mučením, zlem, pak je nebráníš, nýbrž poskvřňuješ a činíš mu násilí." Avšak státní představitelé (např. křesťanští císařové Theodosius a Justinian) brzo sahalo - podobně jako v době pohanské proti křesťanům - příležitostně k násilným opatřením. Už v roce 407 existoval zákon, který označoval pochybení proti náboženství jako neštěstí pro všechny. Bludné nauky byly tedy pokládány za útok proti společenství, a proto za zločin a velezradu. Odsouzení k smrti však byla vzácná.

Avšak když se v 11.-12. století rozšířilo sektářství, stále více se přecházelo k trestům vězení a vypovězení ze země; v Německu a v severní Francii začali takové heretiky věšet nebo upalovat. Marně napomínal sv. Bernard: "Víra se nesmí vynucovat násilím; musí být nabízena přesvědčováním." Za ohrožení církve a státu se pokládaly zvláště sekty katarů (česky: čistí; odtud je odvozeno označení pro učitele bludů kacír, z něm. Ketzer) a valdenských. Ti mj. popírali svátosti, spalovali kříže, zakazovali však také přísahu, odmítali soukromé vlastnictví, světskou vrchnost a manželství. Byli proto pokládáni za škůdce lidu a společnosti. Stát a církev se společně snažili na synodě ve Veroně (1184) zajistit obranu proti nim církevní exkomunikací a klatbou. Bylo nařízeno, že biskupové mají po takových hereticích pátrat. Odtud pochází slovo inkvizice (lat. inquirere = hledat). Když byli usvědčeni, měli pak být předáni k potrestání světské vrchnosti. A právě císař Fridrich II., známý svým bojem proti papežům, nařídil upalování usvědčených kacírů. V roce 1229 byly vydány pokyny, že tito kacíři musí nosit oděv se dvěma žlutými kříži. Tento systém inkvizice, soudů víry, byl pak ve 13. stol. dále "zdokonalován" a papež Řehoř IX. jej předal řádu dominikánů. V roce 1252 k velkému neštěstí dovolil papež Inocenc IV. převzít z římského práva mučení (které už přešlo leckde do práva germánského) i pro inkviziční soudy, aby se získalo přiznání viny. U nás se lidí podezřelých inkvizicí zastával ušlechtilý biskup Jan IV. z Dražic. Ještě v 13. století Řehoř IX. potrestal doživotním vězením jednoho inkvizitora, který byl u něho obžalován pro nelidskou krutost. Kdysi v 9. století Mikuláš I. zavrhl mučení, které bylo v této pozdější době uznáváno, jako urážku lidského a božského práva.

Hlavní oblastí inkvizice byla jižní Francie a severní Itálie. Po odstranění katarů se jí užívalo už jen porůznu. Jak hluboko se zakořenila do názorů doby, ukazuje skutečnost, že neprestala existovat až do počátku novověku a že krvavé pronásledování jinověrců schvalovali a prováděli i vedoucí reformátoři (zvl. Kalvín).

Od církevní inkvizice je nutno rozlišovat státní inkvizici ve Španělsku, která byla za vedení Velkého inkvizitora namířena hlavně proti židům a Maurům obráceným na křesťanství (Moriskům). Dnes si to vše sotva dovedeme představit. Druhý vatikánský koncil výslovně zdůraznil právo člověka na náboženskou svobodu: "Nikdo nesmí být v náboženských věcech nucen, aby jednal proti svému svědomí ..." Koncil přiznává, že v minulosti církev leckdy jednala jinak a že to odporovalo duchu evangelia.

Těchže metod se ve středověku užívalo i proti takzvaným čarodějnicím. Obrácení na víru v prvních staletích středověku bylo mnohdy jen povrchní a dalo se často z rozhodnutí náčelníka celého kmene. Není divu, že se udrželo mnoho pověr a i prastará pohanská víra v čarodějnice. Nesympatickým lidem, zvláště ženám, se připisovaly nadlidské síly, které tito lidé získali spojenectvím s ďáblem, aby škodili ostatním lidem. Stát a církev sice v raném středověku blud o čarodějnicích potíraly, jak o tom svědčí četné dokumenty. Ale neustále se do toho primitivního způsobu myšlení upadalo, takže byla tímto dobovým zlem nakažena i církev, a to až po své nejvyšší představitele.

V druhé polovině 13. století začala po čarodějnicích pátrat inkvizice. Trestem byla podle starého římského (nikoli církevního) práva obvykle smrt na hranici. Tak v roce 1431 byla ve Francii upálena jako údajná kacírka a čarodějnice Jana z Arku, tzv. panna Orleánská. (Církev se později nestyděla tento přehmat jednoho biskupa přiznat a tuto pannu prohlásila za svatou.) V roce 1484 Inocenc VIII. povolil pronásledování čarodějnic tzv. bulou o čarodějnicích a brzy potom dva dominikáni vydali pokyny k příslušným procesům, tzv. Kladivo na čarodějnice. Jeden z nich, Jindřich Institoris, působil také na Moravě, kde byl činný literárně a kde i zemřel. Nevyvolal však u nás žádné čarodějnické procesy, protože u nás nebyly pro to tehdy vhodné podmínky.

Víra v čarodějnice dosáhla vrcholu teprve v 17. století, tedy po reformaci. Ještě za třicetileté války napsal papež hněvivý dopis würzburgskému biskupovi, ve kterém ho kárá proto, že v Německu dokonce i duchovní jsou oddáni víře v čarodějnice a že se proti tzv. čarodějnicím nelidsky zakročuje. V odlehlých krajích našeho moravskoslezského pohraničí vypukla v těch dobách úplná hysterie čarodějnických procesů, podněcovaná zištnými soudci, kteří se zmocňovali jmění odsouzených. Obětí se stal r. 1685 i vzdělaný šumperský děkan Kryštof Lauthner. V Itálii víra v čarodějnice zanikla mnohem dříve a vedla jen k malému počtu odsouzení na smrt.

V středověkém soudnictví se často užívalo Božího soudu, který vycházel z germánského právního nazírání. Záležel v přesvědčení, že Bůh zjeví vinu nebo nevinu zázrakem. Tak byly zavedeny ordalie, zkoušky ohněm, vodou nebo souborem. Církev je zavrhlá už v roce 1215 na 4. lateránském koncilu, nicméně užívalo se jich dále. U nás je zakázal až Karel IV. Šlo při nich o hrubou pověru, která je proti prvnímu Božímu přikázání. Na rozdíl od těchto pověrečných způsobů byly procesy u církevních soudů vedeny podle zásad římského soudního řízení (platných i v novodobém soudnictví), tj. zjišťovala se skutečná podstata věci listinami, spisy, výslechy svědků atd.

I kdyby byly dochované počty lidí, kteří padli za oběť inkvizice a víře v čarodějnice, přehnaný, zůstává zahanbuující, že u katolíků i evangelíků, u světské, ale i duchovní vrchnosti mohlo existovat takové zmatení ducha, jako byly tyto projevy. Můžeme je však pochopit pouze z doby, jejíž mravy byly velmi drsné a hrubé a která na druhé straně pro nedostatečnou znalost přírodních souvislostí přírodního dění sváděla každé neštěstí, proti němuž byli lidé bezmocní, na mimolidské síly. V podezření ze spojení se silami zla byli také všichni, kdo se pokoušeli proniknout do záhad přírody tajemným (magickým) způsobem, kde ještě nestačily metody vědeckého zkoumání...

Avšak to, co odpovídalo názorům doby, nemůžeme svádět na církev. Ani antika ani středověk neznali to, čemu dnes říkáme "subjektivní omyl" nebo "subjektivní omluva". Jestliže byla zjištěna skutečnost přečinu nebo nauky odchyloující se od víry, uměli si to vysvětlit pouze zlou vůlí. Nikdo nepřišel na myšlenku, že by někdo přitom mohl mít čisté svědomí. Z toho vyplynula snaha zlomit tuto zarputilost mučením, protože k odsouzení se vždy vyžadovalo vlastní přiznání obviněného. Nadto soudnictví bylo tehdy velmi tvrdé, např. v r. 1581 byl v Hamburku oběšen jedenáctiletý chlapec, protože jednomu radnímu rozbil okno. Za vlády Jindřicha VIII. (kolem r. 1500) zahynulo v Anglii údajně 72 tisíc lidí smrtí provazem, často pro nepatrný přestupek, např. pro drobnou krádež.

Takovou situaci nelze posuzovat podle našeho způsobu myšlení. A měli bychom vůbec být opatrní, abychom se necítili příliš nadřazení nad tehdejšími názory. Tehdejší oběti byly bezpečně jen zlomkem miliónů, které například zahynuly v našem osvíceném století v nacistických koncentračních táborech.

Očekáváte, že teď nutně přijde ještě obrana nebo zmírnění uvedených historických skutečností? Nikoli, neboť ze všech těchto událostí vznikají obtíže proti víře pouze u toho, kdo se domnívá, že církev musí být zcela a úplně svatá. Avšak tak, jako každý člověk má své světlé i stinné stránky, je i křesťan zasažen milostí jen zčásti a vždy znovu i u něho proniká čistě pozemské smýšlení a snažení. A tedy i církev, která je vybudována ze slabých a hříšných členů, po všechny časy zůstane zároveň nejen dále žijícím Kristem, ale i lidským výtvozem, tedy světlem i stínem vedle sebe. Na ní se opakuje božsko-lidské tajemství Kristovo, ovšem bez Kristovy neposkvrněnosti. Bylo-li už pro Židy obtížné poznat v Ježíšovi Bohočlověka, pak je patrně ještě obtížnější vidět v církvi dále žijícího Krista.

Proto je chybně položena i námitka, že "církev zklamala" nebo že "svět se po 2000 letech křesťanství nezlepšil". Vždy je to pouze jednotlivec, který se dá Kristem uchvátit. Mravní nebo duchovní velikost, kterou člověk získal Boží milostí, nikdy nemůže být předána další generaci. V duchovní oblasti existuje pouze v omezené míře pokrok toho druhu, že zůstává potomkům, čeho bylo dosaženo předky. V náboženské oblasti se však musí každý jednotlivec osobně znovu rozhodnout, a tak trvají také stále všechny možnosti selhání. Každý stojí na zcela novém začátku. To je důvod, proč se zdá, že církev zklamala, že svět není po dvou tisíciletích křesťansky lepší. Neboť ani po 2 000 letech se nikdo nenarodí bez možnosti mravního selhání a sklonu k němu.

A tedy svět se svými dějinami vchází do církve. I dobové proudy a chybné postoje každého historického období spoluformují tvář církve. Ta sice není ze světa, ale je ve světě, a je podrobena všem historickým zákonitostem. Kardinál Newman říká: "Církev neustále churaví a chřadne ve slabosti, neustále nese na svém těle umírání Pána Ježíše, aby se na jejím těle zjevil i Ježíšův život."

Od starověku se církev stavěla proti nauce, že snad může existovat "čistá" obec Kristova (gnóze, nováciáni, donatisté, M. Jan Hus). Kořenem skoro všech bludů bylo v podstatě to, že se lidé domnívali, že mohou vybudovat tuto zcela svatou a neposkvrněnou církev. Avšak víra v církev zahrnuje nejen vědomí, že je založena Kristem, který je její hlavou, ale i uznání skutečnosti, že se skládá z chybných lidí, kteří ji vždy svou slabostí poznamenávají.

K promyšlení

I když církev mocí Ducha svatého zůstala věrnou nevěstou svého Pána a nikdy nepřestala být znamením spásy ve světě, přece dobře ví, že mezi jejími údy, ať kleriky nebo laiky, nechyběli v průběhu tolika staletí lidé, kteří se zpronevěřili Božímu Duchu. I v dnešní době ví církev, jak velká vzdálenost dělí poselství, které přináší, od lidské slabosti těch, kterým bylo evangelium svěřeno. Ať dějiny soudí tyto nedostatky jakkoli, my si je musíme uvědomovat a rozhodně proti nim bojovat, aby nebyly na škodu šíření evangelia. Církev též ví, jak musí staletou zkušeností neustále zrát ve svém vztahu k světu. Vedena Duchem svatým Matka církev bez přestání vybízí své syny k očišťování a k obnově, aby znamení Kristovo na tváři církve zářilo jasněji. (Druhý vatikánský koncil, O církvi v dnešním světě, 43)

Ani světci nejsou prosti všedních hříchů. Církev proto říká jako celek: "Odpusť nám naše viny!" Má tedy skvrny a vrásky. Ale vyznání tyto vrásky vyhlazuje, vyznání smývá poskvrny. Církev stojí a modlí se, aby byla svým vyznáním očištěna, a pokud budou lidé na zemi, bude takto stát a modlit se. (Sv. Augustin)

22. SMRT A VĚČNÝ ŽIVOT

Hlášení v poledních zprávách bylo stručné: Nad zálivem San Francisco se zřítilo letadlo Boeing 727. Počet mrtvých: 129. Příčina neštěstí nebyla zjištěna. Cestující byli katastrofou překvapeni. Smrt je přepadla, "jako zloděj v noci".

Kde žijí lidé, je vždy doma i smrt. Nemá smysl zavírat před tím oči. Transplantace, krevní převody, operace v podchlazení atd. pomáhají život prodloužit, ale smrt se jimi neodstraní.

Co je smrt?

Co se děje, když člověk umírá? Musíme přiznat, že se ocitáme na rozpacích, máme-li na tuto otázku odpovědět. Vždyť poslední krok musí každý člověk udělat zcela sám. Zástava dýchání a srdeční činnosti, vyhasnutí činnosti mozku - to je nález, při kterém lékař stanoví diagnózu smrti. Ale je tím už řečeno o smrti všechno? Ptáme-li se na to Písma, nesmíme očekávat lékařský referát. Tam jde o náboženský výklad smrti. Písmo mluví v obrazech, které nejsou snadno pochopitelné; jejich obraz je proto třeba neustále zkoumat, abychom pochopili jejich smysl a neupadli do dětinských představ.

Proč musí člověk zemřít?

Máme tendenci říkat: protože se spotřebovávají a vyčerpávají tělesné síly. Rodíme se, rosteme, dosahujeme určitého vrcholu, po němž pak s přibývajícím věkem následuje úbytek vitality. Umírání je tedy něco docela přirozeného. To je správné. Ale uvažme, že např. duševní a tělesné síly člověka nejsou tímto opotřebováním postiženy vždy ve stejné míře. Známe tělesně nemocné a staré lidi, kteří zůstali duševně velmi mladí a čilí. Smrt člověka není pouze chemicko-fyzikální proces; člověk umírá jinak než rostlina nebo zvíře.

V Písmu se smrt často uvádí do souvislosti s hříchem. "Skrze jednoho člověka přišel hřích na tento svět a skrze hřích smrt" (Řím 5, 12). To neznamena, že bez hříchu by byl člověk nezemřel. Ale nebyl by patrně smrt prožíval jako katastrofu, jako nesmyslné zhroucení, smrt by byla proměnou, naplněním a vrcholem. V pozadí je myšlenka, že člověk může uniknout zásahu smrti pouze ve spojení s Bohem, původcem veškerého života.

Smrt jako brána k životu

Mnozí vidí ve smrti zeď, na níž život neodvratně ztroskotává. Budoucnost po smrti? Mnozí lidé mají podezření, že naděje na posmrtnou odplatu je podvod, který má utěšit prosté lidi a odvádět je od kritiky zlořádů tohoto života. Krátce: smrtí všechno končí.

Na začátku této knihy jsme si řekli, že se cosi v nás vzpírá proti myšlence, že bychom měli úplně zaniknout. Mnoho lidí proto touží žít dál ve svých dětech nebo ve svých dílech. Egypťští faraónové stavěli pyramidy, aby nezanikli v paměti lidí. Jiní se zase snaží proslavit se jako umělci, vědci, nebo dělají výstřední rekordy, aby unikli zapomnění. To vše je jen slabá ozvěna mocné touhy po nesmrtelnosti, která vyvěrá z podstatné složky člověka, z jeho nesmrtelné duše.

Co říká o budoucnosti člověka víra?

Kristus přislíbil: "Já jsem vzkříšení a život. Kdo věří ve mne, i kdyby umřel, bude živ, a žádný, kdo žije a věří ve mne, neumře na věky!" (Jan 11, 25-26; srov. Lk 23, 43). Ale nejen věřící budou žít po smrti, žít budou i ti, kdo nevěřili v nic a posmrtný život považovali za nesmyslnou pověru. V listě Židům se píše: "Lidem je souzeno, že musí jednou umřít a pak nastane soud" (9, 27). Nikdo nepopírá, že všichni lidé musí zemřít; Písmo k tomu říká, že všichni pak budou podrobeni soudu za své skutky. K obecnému soudu se dostaví všichni, dobří i zlí: "Přichází hodina, kdy všichni v hrobech uslyší jeho (Kristův) hlas a vyjdou: ti, kdo konali dobro, budou vzkříšeni k životu, kdo páchali zlo, budou vzkříšeni k odsouzení (Jan 5, 28-29).

Smrt je pro nás výslednicí jak naší lidské přirozenosti, tak dědičného hříchu; ale Kristus tím, že vzal na sebe smrt v plné poslušnosti Otce, přinesl do dějin nový prvek: člověk je schopen, pokud se oddá Kristu ve víře a lásce, umřít s ním a s ním dosáhnout nového života ve vzkříšení.

Aby jednotlivec dospěl ke vzkříšení s Kristem, musí se předtím účastnit na jeho smrti a pohřbu svou vírou a křtem (srov. Řím 6, 1-11). Tato účast se posiluje ostatními svátostmi, zvláště eucharistií, a statečností v pokušení a bolestech lidského života. Nesmíme si tedy smrt představovat jako konečnou tečku za životem, smrt je spíše stálým průvodcem lidského života. Od svého narození jdeme vstříc smrti. To nás musí naplnit ne smutkem, ale optimismem: ve smrti dozrává všechno dobré, co klíčilo v našem životě.

Dobrá smrt je zvláštní setkání člověka s Bohem, a to bez zastření a bez symbolů. Bůh člověka neúprosně volá a člověk musí poslechnout, nemůže se tomu volání nijak vyhnout. Člověk se setkává s Bohem v naprosté samotě, umírá úplně sám, i kdyby byl obklopen rodinou a přáteli. Člověk, který zaslechne Boží volání, si uvědomuje své postavení tvora, svou konečnost, závislost, pomíjivost a nicotu. Smrtí opouští člověk definitivně svůj pozemský život, lidské dějiny, kruh rodiny a přátel. V tom je hořkost umírání, jež nese rysy pokání. Člověk byl za života stále pokoušen postavit se na roveň Bohu, udělat sebe sama středem světa; teď cítí nejhlubší pokoření, když je stlačen do vymezených hranic, které se neustále snažil překračovat. Věřícímu nebude těžko pochopit tento smysl smrti, protože se naučil umírat s Kristem po celý život; proto dokáže v poslušné ochotě říci s Kristem: "Otče ... ne jak já chci, ale jak ty chceš" (Mt 26, 39). Kdo takto umírá, dovršuje v sobě stavbu Božího království, smrt se mu stává korunou života.

V tomto světle se nám jeví smrt nejen jako pouhý biologický, chemický a fyzikální děj, který je společný rostlinám a zvířatům, ale jako důsledek tvůrčí svobody Boží. Ten, který uvedl člověka do života, jej ze života odvolává, a to proto, aby mu dal účast na vyšším životě, na životě slávy, kterým on sám od věků žije. Zvolání ve smrti je proto hlasem lásky, a to bez ohledu, kdo volaný je, zda je věřící nebo nevěřící. Vždyť ten, který naposled jako Pán volá člověka ve smrti, jej předtím nescíslněkrát volal k lásce a spásce za pozemského života.

Písmo líčí proto člověka jako poutníka, který se ubírá životem, a umírajícího jako toho, kdo se z ciziny vrací do vlasti a do otcovského domu.

Poslední rozhodnutí ve smrti

Malý chlapec byl cestou do školy poražen autem a při převozu do nemocnice podlehl svým zraněním. Máme dojem, že byl tento mladý lidský život přerván dříve, než dospěl do rozkvetu a zralosti. Toto násilné ukončení nehotového

života má v sobě cosi otřesného. Je zřejmé, že smrt nemusí člověka zastihnout vždy v okamžiku, kdy svůj život vnitřně dovršil.

Ale je tomu při smrti dospělého člověka jinak? Jak jsme se vyrovnali se svými otázkami a pochybnostmi? Pochopili jsme všechno? Často ani dospělý člověk nedozraje k tomu, aby posoudil svůj život. Často musí být člověku odňato všechno, na čem lpí, musí padnout všechny masky a všechny úlohy být dohrány, aby viděl, na čem vpsledku záleží.

Podle mínění mnoha teologů se proto při smrti člověk rozhoduje ještě jednou. Umírání přece není věc okamžiku. Smrt pak přivádí k dozrání to, co ještě zbývá rozvinout: v ní se stává každé dítě dospělým a dospělý setřásá, co na něm lpí nehotového. Podle toho by smrt nebyla jen propadáním do tmy - jak se to zdá zvnějška nýbrž posledním činem člověka. Teprve když člověk hledí za hranice života a vidí život jako celek - a k tomu patří i to, co k němu přichází ve smrti, - poznává smysl svého osudu a Boha jako střed světa. Proč by proto člověk neměl v takovém okamžiku ještě jednou revidovat i svůj vztah k Bohu?

I ten, kdo nikdy neměl vztah k Bohu, protože vyrostl v nepříznivém prostředí, nebo protože mu byl Bůh předkládán jako pohádka nebo jako tyran, má alespoň ve smrti možnost setkat se osobně s Bohem. I slabomyslný nebo psychicky narušený člověk, který po celý svůj život zůstal duševně málo vyvinutý, ba i nenarozené dítě - ti všichni pak mají (jak říkají teologové) možnost přivést svou lidskou existenci k rozhodnutí a k zralosti.

Proti tomu, co jsme řekli, se může snadno namítat: jaképak rozhodování ve smrti, vždyť ti, co už klinicky zemřeli a dík resuscitačním pokusům se opět vrátili do života, o žádném setkání s Bohem nevědí. Na to odpovíme krátce: co se odehrává za fyziologií smrti, ví jen ten, kdo skutečně zemřel a odešel mimo prostor a čas. O své zkušenosti se s námi přirozeně nemůže podělit ani pomocí snů, telepatie nebo spiritismu.

Druhá námitka je praktická: Nač se tedy budu namáhat v životě, když mám zaručeno, že se ještě ve smrti mohu obrátit? Lehkomyslní mohou být ukolébáni v naději, že Bůh je z toho nakonec "vytáhne", a že tedy není třeba dělat si starosti s posledními věcmi a že pravdu mají ti, kteří žijí ze dne na den a trhají, co se utrhnout dá.

Na to je třeba říci, že poslední rozhodnutí ve smrti je prakticky výsledkem předchozího života. Jestliže Bůh člověka ve smrti volá, dává mu současně zvláštní bdělost, aby se mohl rozhodnout, a nabízí mu svou pomoc, aby se rozhodl pro něho. Přitom svoboda člověka zůstává nedotčena, čili je tomu ve smrti stejně jako v životě, kdy Bůh volá člověka milostí. Jak se člověk rozhodne, bude výsledkem jak jeho svobodného rozhodnutí, tak Boží milosti.

Křesťan, který se už mnohokrát rozhodl pro Boha za pozemského života, vcelku se pro něj lehce rozhodne i naposled. Tuto možnost věřící uvítá spíš s radostí než s obavou, protože do ní může koncentrovat všechno své úsilí; celý svůj život může žít s Bohem v čase a teď už na věky. Horší to bude mít ten, kdo vědomě o Boha v životě nestál, kdo se mu dokonce stavěl na odpor, když žil proti svému svědomí. Ani takovému člověku nebude chybět možnost obrácení, ale musel by vyvinout nadlidské úsilí, aby rázem zavrhl svůj život a v okamžiku otočil své smýšlení do protisměru. Proto tím, čím bychom chtěli být v budoucnosti, musíme začít být už v přítomnosti, a pamatovat si, že "jaký život, taková smrt".

Přesto platí, že poslední čin pečeti celý život. Rozhodnutí ve smrti je neodvolatelné. Kdo se rozhodl proti Bohu, nebude moci už nikdy své jednání opravit, stejně jako ten, kdo se k Bohu přimkl ve smrti, nebude od něho odloučen po celou věčnost. Smrtí končí doba zásluh a nastává doba odplaty. "Přichází noc, kdy nikdo nebude moci nic konat" (Jan 9, 4). V podobenství o bohatém muži a chudém Lazarovi (Lk 16, 19-31) říká Písmo, že smrtí se rozhoduje úděl člověka navždy. Nauka o reinkarnaci (stěhování duší) odporuje jasnému smyslu Písma.

Osobní soud

S tvrzením, že o konečném osudu člověka se rozhoduje při jeho smrti, souvisí učení o bezprostředním, osobním soudu nad člověkem po smrti.

Písmo zdůrazňuje, že člověk musí skládat účty ze svého života a že po smrti bude každý souzen podle svých skutků. Takový soud nazýváme "osobním", "soukromým", protože se týká jednotlivce, na rozdíl od "obecného" soudu, který se bude konat nad celým vzkříšeným lidstvem při druhém Kristově příchodu.

I když není soukromý soud nad člověkem po smrti výslovně doložen v Písmě, přece je zahrnut ve výpovědích o různém stavu spravedlivých a hříšných, jak lze vyčíst z uvedeného podobenství o boháčovi a Lazarovi nebo z listu Filipánům (1, 23), kde Pavel prohlašuje, že má touhu zemřít a být s Kristem (hned po smrti, což předpokládá soud).

Jak probíhá takový osobní soud? Nechme stranou představu o "soudné stoličce", nebo o "knize života", kde jsou zapísány naše skutky. I když víme, že lidská slova mohou jen chabě vyjádřit Boží skutečnost, můžeme říci asi toto: Člověk je ve smrti zalit Božím světlem, v němž s naprostou jistotou poznává sám sebe bez omylu a sebeklamu, protože nepoužívá lidských měřítek, ale Božích. Může sám posoudit, co ve světě vykonal dobře, co špatně, jaké kladné hodnoty s sebou nese na věčnost a jaké dluhy. Člověk tedy koná soud sám nad sebou: všechny jeho činy a motivy jsou najednou přítomné a člověk poznává, jaký je před Bohem, a podle toho poznává i svůj věčný osud. Jestliže je pravda, že se člověk může ještě ve smrti rozhodnout pro Boha nebo proti němu, pak tento zvláštní soud spadá s tímto rozhodnutím vjedno. Bůh vyslovuje svůj rozsudek v rozsudku, kterým člověk soudí sám sebe. To, co člověk zvolil, potvrzuje s konečnou platností Bůh: buď život v neustálé lásce, nebo život v neustálém vzdoru vůči Bohu a uzavření do sebe.

Z tohoto zvláštního soudu není nikdo vyňat, ani spravedlivý, ani hříšník. Pro toho, kdo se za pozemského života soudil ve křtu a ve svátosti pokání, kdo se soudil podle svého svědomí, bude soud zakončen jen osvobozujícím rozsudkem, protože ten odsuzující už má takový člověk za sebou. Prakticky se tedy po smrti potvrzuje rozsudek, který vyslovujeme sami nad sebou svým každodenním jednáním.

Očistec

Při konečném soudu vyjde najevo dílo jednoho každého: "Onen den to ukáže a v ohni to vyjde najevo a právě oheň vyzkouší, jaké je dílo každého člověka. Když něčí tak vybudované dílo přetrvá, dostane stavitel odměnu. Když však někomu jeho dílo shoří, utrpí sice stavitel škodu, ale sám se zachrání, ovšem bude tak, jako kdyby vyběhl z ohně" (1 Kor 3, 13-15). Sv. Pavel používá obrazu ohně, aby vylíčil Boží soud nad kazateli evangelia, soud, který probíhá už na zemi, ale pro některého se stane skutečností až po smrti; kazatel se sice zachrání, ale ne bez bolestí, které se přirovnávají k popáleninám.

Také Kristus hovoří o hříších, které nebudou odpuštěny ani na zemi, ani po smrti (Mt 12, 32). To znamená, že z některých hříchů může být člověk očištěn i po smrti. Musí tedy vedle nebe a pekla existovat ještě zvláštní stav, kde člověk, který sice zemřel v lásce k Bohu, ale v lásce ještě nevyzrálé, plné sobeckosti, musí svou lásku očistit, zdokonalit. A tím stavem je očistec.

Lidové představy o očišťovacím ohni a počítání délky očištných muk na léta nepatří ke katolické nauce.

V čem spočívá očišťování duší, které se ve smrti rozhodly pro Boha, ale trpí ještě následky svého nedokonalého života? Podle sv. Augustina je to zranění v lásce. Duše chce ihned navázat dialog s Bohem, ale poznává, že na to ze své strany není připravena. Vidí Boha, jaký je a co pro ni znamená, a cítí palčivou touhu se s ním spojit. Přitom poznává, že její láska je ještě neschopna takového čistého objetí. Proto trpí prudkou bolestí nad svou nehotovostí, nezralostí. Poznává, že sobecké já, které poznamenalo na zemi i sebečistší myšlenku a čin, není schopno vejít ve styk s nezahaleným Bohem. Toto sobectví taje tím rychleji, čím rychleji se duše otvírá Bohu. Podstata "očištění" je v růstu lásky duše k Bohu, lidské já ustupuje před božským Ty. Čím usilovněji duše před Bohem ustupuje, a to lze jen za cenu trpké, kruté bolesti, tím usilovněji roste v duši také radost, nejen z toho, že už Boha nemůže ztratit, ale že mu bude brzo dokonale náležet. Čím palčivější je touha duše splynout s věčnou láskou, tím palčivěji pociťuje zvrácenou zamilovanost člověka do sebe samého. A tato bolest "očišťuje", zdokonaluje lásku člověka, až nastane okamžik, kdy tato láska dozraje k objetí s tím, který je svou podstatou Lásky.

První křesťané chápali, že tvoří se zemřelými jedno společenství (srov. 9. kap.), proto se za ně modlili a ve výroční den jejich smrti za ně sloužili mši, jak dosvědčuje už ve 2. stol. Tertullian. Později pamatovali, hlavně na Východě, na zemřelé při každé eucharistii. Nepochybně tím dosvědčovali víru v očistec a přesvědčení, které měl už Juda Makabejský, že zemřelým lze pomáhat modlitbou a obětí (2 Mak 12, 42-46). Dodnes se vzpomíná při každé eucharistii na zemřelé a od středověku je v církvi živá zvláštní památka na zesnulé věřící (2. listopadu).

Kde máme hledat nebe?

Ted' se patrně zeptáte: Kdepak žijí naši mrtví a jak žijí? Řekněme předem, že to nevíme. "Co žádné oko nikdy nevidělo, co žádné ucho nikdy neslyšelo. nač žádný člověk nikdy ani nepomyslel, to Bůh připravil těm, kdo ho milují" (1 Kor 2, 9). Písmo sv. pouze říká, že budeme žít (srov. 1 Kor 15, 12 n.), že nás Bůh k sobě volá, a že budeme žít u něho (2 Kor 5, 8). Všechno, co Písmo říká o onom "jak", které také nazýváme nebem, jsou jen opisy tohoto přebývání u Boha. Mluví o "věčném životě", o "nepřestávající spáse", o "pokoji bez utrpení", o "světle" a "pokoji"; nebo užívá obrazů jako "hostina s Bohem", "Boží příbytek", "věčná svatební hostina", "živá voda" atd. To všechno jsou pokusy, jak vyslovit nevyslovitelné.

Ted' bychom se vlastně měli ještě jednou vrátit k naší první kapitole. Mluvili jsme o člověku jako otevřené bytosti, kterou její touha po naplněném životě neustále podněcuje přesáhnout sebe sama. Tato naděje není iluzí. Pro člověka existuje skutečně bohatý a naplněný život jako konečný cíl jeho lidské existence. A tím je život s Bohem. To je to "nebe", které je slíbeno spravedlivým, těm, kteří odešli ze světa v dokonalé lásce nebo k ní vyžráli v očistci. Nebe je uzráním toho, co se v dějinném životě začalo: na zemi člověk putuje k cíli, "v nebi" cíle došel, na zemi se setkával s Bohem ve víře, "v nebi" tváří v tvář. Nebe je dokonalý dialog mezi Bohem a člověkem, výměna života. Člověk zcela zbavený sobectví se vydává Bohu a naopak Bůh zcela nezastřený se daruje člověku. Teologové tuto výměnu života nazývají "patřením na Boha" (srov. Mt 5, 8), které se netýká jen rozumu, nýbrž i srdce.

V každém životě existují okamžiky vnitřního štěstí: zážitky harmonie a bezpečí, svobody, poznání, jistoty a síly, pokoje a hluboké radosti, lásky atd. ... To může být jen tušením toho, co znamená "být v nebi". Temnoty života se prosvětlí a my tušíme cosi z tajemství, k němuž jdeme.

Na otázku, kde je tedy nebe, nemůžeme odpovědět jinak, než že nebe není místo, nýbrž stav, nový a dokonalý způsob života. Nikde mimo náš svět, ani nad oblaky nebo v Mléčné dráze, neexistuje ohraničený prostor, kterému bychom mohli říkat nebe; nebe je dovršený, vykoupený svět.

Užívá-li Písmo prostorových představ, říká-li, že Bůh je "nahore" a "v nebi", vyjadřuje tím, že Bůh je zcela jiný a že je vznešený.

Leckdy slycháme námitku: Křesťané očekávají ráj na onom světě, protože kapitulují před obtížemi našeho konkrétního světa. Pro toho či onoho věřícího to možná platí. Tento postoj by však nebyl opravdu křesťanský, Pavel naopak říká: "Každý ... dostane vlastní odměnu podle toho, kolik vynaložil vlastní práce" (1 Kor 3, 8). Jinými slovy řečeno to znamená: o našem osudu se rozhoduje už nyní tím, co každý den děláme. Náš život není bez významu pro nebe. Naopak, všechno dobré je "pozdvíženo" a vstupuje do nebe, nebo lépe: je už začátkem nebe. Neboť toto vše není hudba budoucnosti. Toto "nebe" už začalo. Písmo často zdůrazňuje, že v Kristu už vidíme Boha (Jan 12, 45) a že už jsme skrze něho byli probuzeni k novému životu a přeneseni do nebe (Ef 2, 4-7). To, co je rozhodující, se už událo. Nebe, život s Bohem, už začalo, nemůžeme jen tuto skutečnost dosud zcela uchopit a prožít. Ještě musíme růst a osvědčovat se; až do naší smrti zůstává všechno ještě otevřeno, ještě můžeme ztroskotat.

Může být člověk na věky zavržen?

Školním dětem byla položena otázka, jak si představují peklo: Je to prý velká, černá hladomorna, tmavá a plná páry. Lidé jsou tam krutě týráni a štváni od ďáblů. Všude je oheň. - Jiné byly zase toho názoru, že duše kdesi bloudí jako strašidla a nikdy nedojdou klidu.

Člověk mívá od dětství před očima nějaký cíl - chce se něčím stát, chce něco mít, chce žít v lásce ... Pocítíte už někdy strach, že selžete? Že nedosáhnete vytčeného cíle? Jak často lidé pocítují vinu, že zmařili svůj život. Ted' musí nést bolestné důsledky.

Mnohem horší je definitivní ztroskotání, naprosté selhání v dosažení celkového životního cíle a s tím spojené úplné zoufalství. A to je peklo. Kristus vícekrát uvádí dvojí způsob života po smrti: radost a naplnění - prázdnotu a bezúčinnost (srov. Mt 13, 42 n.; 25, 31-46; Řím 2, 6-10).

Avšak do této temné bezvýchodnosti není člověk vržen Bohem, tam se může odsoudit jen on sám. Stává se to tehdy, když se v krátkozrakém egoismu zcela uzavírá sám do sebe, když se snaží být "blažený" svým způsobem a na vlastní pést. Touží už jen sám po sobě a tak skutečně zůstane na celou věčnost sám se sebou - a to pro něho znamená peklo.

K plnému životu potřebujeme podněty zvnějšku, styk s věcmi, s lidmi, naplnění v Bohu. Kdo to všechno zanedbává nebo toho zneužívá, maří svou vlastní budoucnost.

Křesťan však není zaměřen pouze na své okolí, nýbrž především na Boha. Protiklad k tomuto určení proto prožívá jako prázdnotu. Sv. Pavel se proto domnívá, že takový člověk je už teď více mrtvý než živý (Řím 6, 16-23; 8, 6-13). Je vydán záhubě (Flp 3, 19). Jestliže zemře, je pak dvojnásob mrtvý, a Písmo tento stav po smrti proto nazývá "druhou smrtí" (Zj 20, 14). Říká se přece, když život naprosto ztroskotal, že "to už není žádný život".

Může to být spojeno i s tělesnou bolestí, neboť takový rozpor doléhá také na poměr člověka k okolnímu světu. Když člověk nezachází správně s věcmi světa, nutně se zraňuje odporem, který v nich sám vyvolává.

Jestliže člověk tento postoj radikálně zachová i ve smrti, sám se vylučuje z "vykoupeného světa". Peklo tedy v podstatě není nic jiného než stav vyvolaný odmítnutím Boha. Tuto "vzdálenost od Boha" líčí Písmo také jako útěk z otcovského domu (Lk 15, 11 až 32) nebo jako temnotu. Ireneus říká: "Kdo prchá před světlem, bude přebývat v temnotě." I zde je zřejmé, že člověka netrestá Bůh, nýbrž že se člověk odsuzuje sám. - Peklo neodporuje Boží lásce, je přece jejím odmítnutím. Jestliže je láska popřena, stává se bezmocnou. To, co je nejlepší, stává se trýzní, když si člověk uvědomí, že se o to sám připravil. Písmo nepodává žádnou statistiku, zda existují lidé, kteří se takto úplně minuli s cílem svého života, a kolik jich je. Je jisté, že žádný člověk není stvořen pro peklo.

Budoucnost světa

Dosud jsme přemýšleli pouze o osudu jednotlivého člověka, ale člověk nestojí na jevišti života sám, je částí tohoto světa. Jeho osud je těsně spojen s osudem celého lidstva ~ začleněn do vývoje kosmu. Ale kam směřuje tento vývoj? Jaký bude jeho konec?

Kristův návrat

"Lidé budou zmírat strachem a očekáváním toho, co při jde na celou zem, neboť hvězdný svět se zachvěje. A tehdy uvidí Syna člověka (= Ježíše) přicházet v oblaku s velikou mocí a slávou. (Oblak v biblické mluvě znamená Boží moc a nádheru). Až to všechno začne, vzpřimte se a zdvihněte hlavu, protože se blíží vaše vykoupení" (Lk 21, 26 n.; srov. též Mt 24, 29 n.; Mk 13, 24 n.).

Písmo svaté praví, že "na konci času" znovu přijde Kristus. S tímto návratem je spojeno vzkříšení mrtvých, soud nad všemi lidmi a dokonání světa.

Vždy existovali lidé - i dnes je nalézáme v mnoha sektách - kteří očekávali náhlý konec světa už zítra nebo pozítří. Ježíš sám však zdůrazňuje, že přesnou dobu nikdo nezná (Mk 13, 32). I apoštolové mírnili takové očekávání a varovali před každou přesnou předpovědí (1 Sol 5, 1 n.; 2 Sol 2 1 n.). Tam, kde první křesťané tu a tam skutečně počítali s bezprostřední blízkostí takového dne, byl to projev vědomí, že už žijí v "nové době", která už začala zmrtvýchvstáním Krista. S Kristem pro nás "poslední doba" už skutečně začala (srov. Žid 1, 1 n.).

Vzkříšení těla

"Tak je tomu i při vzkříšení z mrtvých. Do země se klade tělo, které podléhá zkáze, vstane však tělo, které zkáze nepodléhá. Do země se klade tělo, které budí ošklivost, vstane však tělo, které budí úctu. Do země se klade tělo slabé, vstane však silné. Do země se klade tělo živočišné, vstane však tělo zduchovnělé" (1 Kor 15, 42-44).

Z lidského obličejce lze mnoho vyčíst: zda je někdo dobrý, rozvážný nebo uzavřený a lstivý. Také lidské nitro se odráží na lidském těle. A naopak nám říkají lékaři, že tělesný nedostatek působí zpětně na duševní oblast. Tělo a duše tedy patří k sobě a teprve spolu vytvářejí celého člověka - osobu. Ba ani vztah k okolnímu světu nelze od člověka odlučovat. Potom však tělo a okolní svět musí mít možnost vstoupit do věčnosti, má-li člověk i po smrti skutečně žít jako člověk.

Nesmrtelnost tedy není přislíbena duši oddělené od těla, nýbrž celému člověku - osobě. (1 Kor 15, 1-58; Řím 8, 11; Flp 3, 21). Tam, kde Písmo mluví o vzkříšení mrtvých, jde tedy vždy o úplné obnovení člověka.

Vzkříšené tělo ovšem nemusí mít totéž složení jako naše nynější tělo. Je přece známo, že se hmota našeho těla v průběhu let úplně vyměňuje; přesto však je tu stále tentýž člověk. Klidně tedy smíme zastávat názor, že stačí, je-li naše já znovu spojeno s hmotou, aby to byl tentýž člověk. Nesmíme to však chápat tak, že dostaneme nějaké ideální tělo, které by nemělo soupeře při soutěžích krásy. Jde spíše o zcela novou formu života. Že i tělo je vykoupeno, znamená, že existuje mimo veškerou porušitelnost. Nepodléhá už obvyklým podmínkám hmoty, není závislé na prostoru a čase, rozsahu a tíži jako my. To také chtějí říci zprávy o zmrtvýchvstalém Kristu. (Lk 24; Jan 20). Jestliže však ke vzkříšení mrtvých dojde teprve na konci času, jak si máme představovat život bezprostředně po smrti? Církev se o tom nevyslovila, přesto se teologové pokoušejí vnést trochu světla do tohoto "mezidobí", kdy duše žije odděleně od těla. Jedni tvrdí, že hned po smrti nastává vzkříšení těla, a to tak, že člověk dostává novou tělesnou existenci, zatímco jeho pozemské tělo se rozpadne v hrobě. Toto počáteční vzkříšení bude dokonáno až při obecném vzkříšení. Jiní myslí, že duše bez těla, protože neztrácí svůj vztah k hmotě, působením Božím vstupuje do bezprostředního vztahu ke světu, v jehož hmotě se vyjadřuje. Jiní učí, že duše integruje ještě neuskutečněné vzkříšení těla jako jistou událost do své existence, protože patření na Boha a vzkříšení mrtvých tvoří organický celek, i když nejsou totožné, nýbrž podle našich časových představ obsahují uskutečnění v různých fázích.

"Poslední soud"

Mluvili jsme už o soudu, ke kterému dochází při smrti každého člověka. Písmo však ještě více zdůrazňuje všeobecný soud nad celým lidstvem, k němuž dojde na konci času (Mt 16, 26; Jan 5, 25 n.; Řím 2, 5-11; Zjev 20, 11-15). Jak se to srovnává? Není v tom žádný protiklad. Smrtí už začal soud, který se na konci času stane soudem nad světem. Zatímco zde jde o jednotlivce a o posouzení jeho dobrého či špatného smýšlení, tam se zjeví osud celého lidstva. Každý uvidí každého tak, jaký skutečně je, nikoli tak, za jakého by se rád vydával, a jasně se uvidí důsledky našeho jednání pro průběh lidských dějin.

Ježíš nám podává obrazné líčení tohoto soudu světa: "Až přijde Syn člověka (Ježíš) ve své slávě a všichni andělé s ním, posadí se na svůj trůn slávy, a budou před něj shromážděny všechny národy. A oddělí jedny od druhých, jako pastýř odděluje ovce od kozlů ... Potom řekne král (Ježíš) těm po své pravici: "Pojďte, požehnaní mého Otce, přijměte jako úděl Království, které je pro vás připraveno od stvoření světa" ... těm po levici ... odpoví: "Co jste neučinili jednomu z těchto nejnepatrnějších, ani mně jste neudělali." (Mt 25, 31-46).

Nemůžeme přehlédnout napomenutí, které je v tom obsaženo: Ještě je čas! Záleží jen na tom, abychom se dali správnou cestou, protože člověk bude "souzen" v podstatě podle svého chování k bližnímu, a tím ke Kristu.

Nové nebe a nová země

"Potom jsem spatřil nová nebesa a novou zemi - dřívější nebesa a dřívější země zmizely ... A uslyšel jsem od trůnu mohutný hlas: Hle, Boží přebývání mezi lidmi. Bůh bude s nimi přebývat; oni budou jeho lid, a on - Bůh s nimi - bude jejich Bůh. On jim setře každou slzu z očí: nebude už smrti ani zármutku, nářku ani bolesti už nebude, protože starý svět pomínil. A ten, který seděl na trůně, řekl: "Hle, obnovuji všechno!" (Zj 21, 1-5).

Tyto mohutné vize světa na konci jeho vývoje mají ozřejmit, že Bůh je vlastní střed vesmíru, smysl veškerých lidských dějin, konečný cíl veškerého stvoření.

Ježíš proto mluví o "obrodě", tj. o novém uspořádání celého stvoření (Mt 19, 28). Pavel říká, že celý svět sténá pod kletbou hříchu a volá po vykoupení (Řím 8, 22-25). Petr zvěstuje, že se zánikem světa bude obnoveno veškerenstvo (2 Petr 3, 13).

Protože my lidé jsme velmi těsně spojeni s tímto naším světem, je i naše naplnění, náš cíl ve světě. Protože však je to konečný cíl, leží mimo všechno pozemské a dočasné. Existuje nejen obnovení člověka - vzkříšení -, nýbrž také vykou-

pené stvoření. Svět a člověk patří k sobě i v konečném životě. Mnohé z toho, co jsme řekli o konci časů, pro nás zůstane temné, jedno však je přece zřejmé: při veškeré vážnosti, která k nám mluví z této zvěsti, jde přece jen o zaslíbení plné útěchy a radosti.

K promyšlení

Smrt není katastrofa, nýbrž sice bolestné, ale nutné zakončení tohoto pozemského života.

Celý náš život se všemi jeho radostnými i bolestnými zážitky vstupuje do budoucího světa a to, co na něm bylo dobré a hodnotné, zůstane věčně cenné a nikdy se neztratí.

Všechno špatné, zlé, znetvořené, zatvrzelé poukazuje na to, že peklo je přítomno už nyní - ovšem dosud ne neodvolatelně a neodvratně.

Detail dostává smysl teprve v celku. Kdo pozoruje vlákna na rubu koberce, ví málo o kráse na jeho lícu. Tak je tomu také s naším životem a smrtí. My známe jen jednu stranu, ale jak vypadá ta druhá? Teprve když člověk za sebou zanechá prostor a čas, uvidí celek a odhalí smysl, který vlastně trvale hledá.

Smrti těla se bojí každý člověk, smrti duše jen málokdo. O smrt těla, která určitě jednou přijde, se starají všichni a snaží se, aby nepřišla. Člověk, který jednou umřít musí, se stará, aby nezemřel, a člověk, který má žít věčně, se nestará, aby nehřešil. A když se namáhá, aby nezemřel, namáhá se zbytečně, neboť jen docílí odkladu smrti, ale nevyhne se její nevyhnutelnosti. Když se však vyhýbá hříchu, nebude mít žádnou starost a bude žít věčně. (Sv. Augustin)

23. KATOLICKÉ ZVLÁŠTNOSTI

Možná, že jste si při čtení předchozích kapitol dali otázku, jak se všechno to, o čem jsme mluvili, projevuje v životě katolíků, které znáte. Většina katolíků u nás je "matrikových" - jsou pokřtěni, snad měli svatbu v kostele, na bohoslužby někdy zajdou o velikých svátcích, ale jinak se na společenství církve nepodílejí, svátosti nepřijímají a jejich životní praxe se neliší od způsobu života nevěřících lidí. Ale snad znáte i katolíky "praktikující" - ty, kteří berou svou víru vážně a snaží se žít podle Boží vůle. Takového člověka je někdy třeba lépe poznat, aby bylo možno posoudit, nakolik se mu daří v jeho subjektivních i objektivních podmínkách reprezentovat Krista. Často jsou to věci skryté běžnému pohledu. Nevěřícímu okolí nebývají vždy na katolíkově nápadné jeho mravní kvality (může to být dáno jeho selháním, ale i špatným zorným úhlem, pod kterým byl pozorován), nýbrž spíše jen vnější zvláštnosti v chování, kterými se odlišuje od svého okolí. Tak vzniká někdy dojem jakéhosi "podivínství".

Tady musíme dát pozor: neurotik, člověk nemocný, skutečný podivín, může být zároveň katolíkem - a velmi poctivým; právě tak, jako by mohl být i bez vyznání. Často se však stává, že lidé duševně nevyvážení a nevyzrálí zdůrazňují na svém náboženství to, co je navenek nápadné, a tak třeba podvědomě chtějí přitahovat pozornost okolí. To je ovšem chorobné a s katolictvím to nemá nic společného. Měli bychom si však také uvědomit, že tam, kde se většina lidí neřídí pevnými mravními zásadami a hledá jen svůj vlastní prospěch, jeví se jako podivín každý člověk (nejen katolík!), který jedná nesobecky, obětavě a nevidí cíl svého života jen ve své vlastní spokojenosti.

Prostí lidé, kteří sice mají v okruhu svých známých katolíky, ale sami moc o katolické víře nevědí, představují si katolickou víru takto: katolíci mají určité množství zvyků, cvičení a zákonů, jimiž je jejich život ohraničen (či je do nich vtěsnán). K tomu patří církevní příkázání (jako např. povinnost nedělní mše a posty), církevní tresty, předepsané chování při bohoslužbě, svěcení a žehnání. Člověk stojící mimo v tom vidí houšť vnějškovostí, která zabraňuje volnému pohledu na Krista.

Ale ze všeho, co jsme si dosud řekli, by mělo být zřejmé, že se tak katolická víra jeví jen na povrchu. Ve výkladu velkých pravd víry není o tom všem nikde řeč. Katolickou víru můžeme popsat v její hloubce, aniž se na takové obyčeje vůbec dostaneme. A přece je v onom názoru cosi pravdivého: ke katolickému životnímu stylu skutečně patří viditelné vnější projevy víry, a to nejen u prostých lidí.

Je to snad pád z čisté duchovnosti víry? Přizpůsobení se lidovosti? Pak nám dal pro tento "pokles" příklad sám Kristus. O něm se přece praví, že se stal člověkem, a víme o něm, že zachovával všechny náboženské obyčeje svého lidu. Od té doby není z oblasti náboženské vyňato nic lidského. K uctívání Boha je povolán člověk se všemi svými schopnostmi, tedy i s tělem; v uctívání Boha mají své místo i věci viditelné, vnější.

Ještě něco: v této kapitole najdete - na rozdíl od ostatních kapitol jen zřídka citát z Písma svatého. Obyčeje, o kterých zde jednáme, samozřejmě nesahají až ke Kristu, nýbrž byly zavedeny církví. Nepatří proto také k nezrušitelnému obsahu víry a mohou být během času měněny nebo i zrušeny. Rity a obyčeje jsou životní projevy živé víry a odpovídají povaze člověka, a proto se mohou u lidí různých dob nebo různých národů projevovat rozdílně.

Znamení kříže

K obrazu české krajiny, jak nám ji zachytili malíři a jak se s ní můžeme dodnes setkat, patří kříže, obrazy a "Boží muka" u polních cest a na rozcestích. Postavili je tam naši předkové, aby jim jako viditelná znamení neustále připomínaly Boha a jeho lásku.

Podobný smysl má znamení kříže, jímž katolíci obvykle začínají modlitbu. Je to nejkratší vyznání víry v trojjediného Boha a ve vykoupení, znamení oddanosti Kristu, Ukřižovanému.

Nesmíme si přirozeně představovat mechanické nebo zkomolené formy, které bohužel můžeme často u katolíků pozorovat. Takové znamení kříže působí spíše komicky než zbožně. Ale dělá-li se správně a s uvědoměním, pomalu od čela k prsům, od levého k pravému rameni, pak je to působivý symbol příslušnosti ke Kristu; pak kříž člověka jakoby objímá a člověk se tak staví pod kříž. Proto je logickým úvodním úkonem našich modliteb. Podobným znamením, které jste už možná viděli, je "bití v prsa". Je to starý lidský výraz vědomí viny, a proto logické zdůraznění kající modlitby, pokud se ovšem nekoná jen povrchně a při nevhodné příležitosti. Viditelná znamení mají v náboženské oblasti smysl pouze tehdy, když jsou oduševnělá, to znamená, když se vnitřně ztotožňujeme s tím, co naznačujeme navenek.

Svěcená voda

Se znamením kříže je často spojen jiný náboženský obyčej: žehnání svčenou vodou. Koná se ve spojení se znamením kříže zvláště při vstupu do kostela, kde je u vchodu kropenka. Na první pohled je patrné, že je to vzpomínka na křest. Kristus nám svým křížem dal milost vykoupení, které se nám dostává především ve křtu. Tím je dáno spojení kříže a svčené vody (viz kapitolu o křtu). Žehnání svčenou vodou má hluboký smysl především tehdy, když si chceme uvědomit, že před Bohem jsme všichni hříšníci, nečistí, které může učinit čistými a svatými jen Bůh.

Církevní svěcení a žehnání

Možná, že jste už někdy slyšeli, že byla kdesi "posvěcena" hasičská stříkačka nebo škola. Přitom katolický kněz provedl žehnání, to znamená, že na lidi a na jejich díla svolával Boží požehnání. Právě tak církev žehná děti, matky, nemocné, světlí dům, pokrmy a nápoje, žehná polím, zvířatům a stájím, světlí tramvaje, auta, zkrátka všechno, čeho člověk užívá. V této věci jedná jako Kristus. O něm víme, že vkládal ruce na děti a žehnal jim, že žehnal chléb a víno (Mk 10, 16; 14, 22; 6, 41).

O "svěcení" ve vlastním slova smyslu (na rozdíl od "žehnání") mluví církev pouze u lidí a věcí, které chce dát veřejně do zvláštní služby Bohu. Tak se zvláštním obřadem světlí kostely, oltáře, kalichy, církevní roucha, voda a svíčky, medaile, varhany, zvony a hřbitovy.

Vždy znovu se říká, že církev ve válce světlí také zbraně. V tzv. rituálu (to je kniha, v níž jsou všechny církevní formule svěcení a žehnání pro nejrůznější účely) je formulářů více než sto, ale žádný pro žehnání zbraní a válečné výzbroje. Ve středověku existovala formule pro žehnání meče, která se užívala při pasování na rytíře nebo v křižáckých výpravách. Takové požehnání znělo "Požehnání všemohoucího Boha sestup na tuto zbraň a jejího nositele, který jí chce chránit právo. Prosím tě, Pane, chraň a braň ho!" Protože však se zbraní velmi snadno užívá nejen k obraně

práva, byly formule pro žehnání zbraní později z rituálu vypuštěny. V první a druhé světové válce církev zbraně nevětila. Žehkala však samozřejmě vojákům, např. v závěru mše. Jestliže se snad přece někde stalo, že některý kněz svévolně žehnal zbraním, pak to nekonal z pověření církve.

Když někdo jménem církve žehká nebo světí, dělá znamení kříže. Často se přitom užívá také svěcené vody. Většinou žehká kněz, ale žehkat může i každý věřící. Tak například rodiče žehnají dětem. Když někdo dělá znamení kříže (viz shora), žehká sám sebe.

Chceme-li se dovědět, co takové žehnání znamená, stačí přečíst si, co se přitom žehnající kněz modlí. Tyto modlitby vesměs vycházejí z chvály Boha jako pána a dárce všeho stvořeného. Všechno na světě nakonec náleží jemu, i předmět, který má být posvěcen. A tak se dává do služeb Bohu, doporučuje se jeho ochraně, aby lidé jeho užíváním získali pomoc Boží milosti i časné požehnání.

Tato Boží pomoc zde není spojena s určitým obřadem nebo předmětem stejným způsobem jako u sedmera svátostí. Žehnání nezavedl Kristus, nýbrž církev. Tato žehnání tedy nepůsobí vlastní silou, kterou by jim propůjčil Bůh, jako ji propůjčil svátostem. Protože se však podobají svátostem svou povahou jako znamení, nazýváme je svátostinami. Jejich působnost je v přímělné modlitbě církve a v důvěře věřícího člověka, kterého Bůh vyslyší podle své svaté vůle.

V tom je velký rozdíl mezi těmito žehnáními a posvěcenými předměty a mezi všemi pověrečnými kouzly, která se konají s talismany a maskoty, při nichž člověk připisuje zázračnou a ochrannou sílu kousku plechu nebo látky. Při žehnání člověk všechno očekává od Boha, Pána světa, jehož požehnání a ochrany se církev nad svěcenými předměty doprosuje. Kdyby však katolík očekával pomoc od samotných vnějších znamení nebo kdyby si myslel, že medaile "zaručeně" chrání od každého neštěstí, byla by to pověra, a tedy hřích.

Kadidlo

Při mnohých těchto žehnáních, a především při slavných bohoslužbách, se užívá také kadidla.

Kadidlo je vonná pryskyřice, která se sbírá na Blízkém Východě. Vloží-li se na rozžhavené uhlí, které je uloženo v tzv. kaditelnici, vzniká bílý dým, který šíří silnou vůni. Symbolika kadidla je spíš v dýmu stoupajícím k nebi než ve vůni. Proto už v židovských obřadech bylo kadidlo symbolem modlitby (Ž 140, 2) a spalovalo se ve chrámu ráno a večer na zlatém oltáři jako oběť chvály. O symbolu modlitby hovoří i kniha Zjevení (8, 3-5): "Pak přišel jiný anděl a postavil se k oltáři; v ruce měl zlatou kaditelnici, a bylo mu dáno mnoho kadidla ... vystoupil před Boha kadidlový kouř s modlitbami věřících". Také tři mudrci přinášejí jako výraz úcty narozenému Mesiáši kadidlo (Mt 2, 11).

Dnes se kadidla při bohoslužbách používat nemusí; odpovídá to střízlivosti člověka technického věku a má to praktický důvod: snížení viditelnosti v malých prostorách a znehodnocení fresek a obrazů.

V Římě se první křesťané bránili užívat kadidla při bohoslužbě tak dlouho, dokud to živě připomínalo jeho užívání v pohanských kultech. (Za pronásledování byli křesťané sváděni k odpadu tím, že měli hodit trochu kadidla před modly nebo před obraz císařův.) Teprve když církev přestála pronásledování, začala užívat kadidla i v bohoslužbě, protože v tom už nikdo neviděl pohanský smysl.

Církevní přikázání

V církvi nacházejí katolíci kromě Božího slova a svátostí také povzbuzení a směrnice pro křesťanský život. Tato církevní přikázání nám připomínají některé povinnosti, uložené Bohem (jako světit sváteční den, konat pokání, přijímat eucharistii) a dávají jim konkrétní podobu, přiměřenou okolnostem našeho života a doby. Proto se tyto směrnice čas od času mění, aby vždycky pomáhaly plnit nezměnitelný Boží zákon.

Že má církev právo a povinnost blíže určovat, kdy a jak Boží zákon zavazuje, popřípadě ukládat věřícím něco, co prospívá jejich náboženskému životu, vyplývá ze slov Páně: "Učte je zachovávat všechno, co jsem vám přikázal" (Mt 28, 20); "Všecko, co svážete na zemi, bude svázáno v nebi" (Mt 18, 18).

Nejnámější církevní přikázání jsou požadavky, aby katolíci v neděli a zasvěcený svátek zachovával pracovní klid a obětoval spolu s celou místní církevní obcí eucharistickou oběť - mši sv., aby se nejméně jednou za rok vyzpovídal z těžkých hříchů a přijal svátost oltářní a aby se každý pátek v týdnu, na Popeleční středu a na Velký pátek postil způsobem blíže určeným v každé zemi.

Slavení neděle

Třetím Božím přikázáním byl už ve Starém zákoně jeden den v týdnu, a to sedmý (sobota), zasvěcen Bohu. To platí i pro křesťany, kteří však už od apoštolských dob nesvětili jako sváteční den sobotu - na rozdíl od židů -, ale "den po sobotě", tj. neděli.

Jsou ještě křesťané, kteří vytýkají katolíkům, pravoslavným i evangelíkům, že přestupují Boží přikázání, protože světili neděli a ne sobotu, jak je výslovně nařízeno v Desateru: "Dbej na den šabbatu, abys jej světil, jak ti přikázal Jahve, tvůj Bůh ... šest dní budeš pracovat ... sedmý den, šabbat, je pro Jahve, tvého Boha, nebudeš konat žádná díla ..." (Dt 5, 12-14). Šabbat je hebrejské slovo a česky znamená "den odpočinku, klidu". Židé počítali týden od 1. do 7. dne, křesťané od 2. do 8., aby naznačili, že sobota není posledním dnem týdne, ale neděle, neboť toho dne Bůh vzkříšením Ježíše dokončil své dílo stvoření jeho obnovou v Kristu. Svěcení soboty přestalo být pro křesťany závazné (jako ostatní předpisy mojžíšského zákona) Kristovou smrtí (Řím 7, 1. 4). To jasně ukázali apoštolové, když na prvním sněmu v Jeruzalémě neuložili křesťanům obráceným z pohanství zachovávat sobotu (Sk 15, 20-29). Už Kristus se prohlašuje za "Pána nad sobotou" (Mt 12, 8). Pavel brání křesťany proti židovské propagandě a nedovoluje, aby byli odsuzováni proto, že nezachovávají sobotu (Kol 2, 16); dokonce namítá, že by se křesťané odloučili od Krista, kdyby zachovávali sobotu a mojžíšský zákon (Gal 5, 4).

Vraťme se k Božímu přikázání o svěcení sedmého dne. Co znamená "světit" nějaký den? Především to, že člověk nevykonává své povolání, aby měl volný čas věnovat se Boží službě. Jeruzalémští křesťané v první a druhé generaci světili sobotu jako den pracovního klidu, chodili zpočátku na synagogální bohoslužby nebo do chrámu, ale zároveň v "první den po sobotě", v neděli, se shromažďovali ke slavení eucharistie (Sk 20, 7). Křesťané obrácení z pohanství sobotu neslavili, avšak v neděli slavili eucharistii. Teprve Konstantin Veliký zákonem ze 7. března 321 nařídil v neděli pracovní klid.

Jaký by ale důvod, že se křesťané shromažďovali v neděli ke slavení Večeře Páně? Musíme si hlouběji uvědomit, čím je neděle pro křesťany.

Neděle jako den vzkříšení Páně

Pán vstal z mrtvých "prvního dne v týdnu" (Mk 16, 9) a ukázal se svým: ženám, Petrovi, emauzským učedníkům, pak se zjevil uprostřed shromážděných apoštolů, jedl s nimi (Lk 24, 41), poslal je hlásat evangelium a seslal na ně Ducha svatého k odpuštění hříchů (Jan 20, 21-23). To vše tvoří obsah křesťanských velikonočních v jejich šíři. Toto vyvrcholení dějin spásy vtisklo navždy pečeť prvnímu dni v týdnu podle židovského počítání - neděli. Neděle je proto týdenní oslava velikonočních.

Křesťanská oslava "prvního dne" začala oktávou, vzkříšení Páně: po osmi dnech se znovu setkává Ježíš s učedníky, ukazuje své oslavené rány a žádá od Tomáše víru (Jan 20, 27). Tím staví do ohniska bohoslužebného shromáždění svůj oslavený kříž, kolem něhož se shromažďují ti, kdo uvěřili, obec věřících. Apoštolská církev hned od počátku vystihla význam tohoto "osmého dne", jak nazývala neděli, který jí zůstal nerozlučně spojen s památkou a přítomností ukřižovaného a vzkříšeného Pána. Jako učedníci ve večeřadle, i ona se chtěla setkávat se vzkříšeným Pánem tváří v tvář. Proto se shromažďovala právě v den, kdy Ježíš vstal z mrtvých, aby splnila jeho příkaz "To konejte na mou památku", a slavila eucharistii, v níž se prostřednictvím svátostného děje stávala svědkem jeho smrti, vzkříšení a slávy.

Neděle jako shromáždění místní církve

Církev se shromažďuje na nějakém místě hlásáním evangelia a je vytvářena eucharistií. To bylo prvním křesťanům tak zřejmé, že navzdory nebezpečí ztráty života se zúčastňovali nedělní eucharistie. Mučedníci z Abitiny v severní Africe (31 mužů a 18 žen), kteří byli zatčeni a později popraveni, protože přestoupili Diokleciánův zákaz shromažďování, prohlásili 12. února 304 ústy lektora Emerita na svou obranu: "Nemůžeme být bez slavení dne Páně!" Báli se, že by bez Kristova slova a pokrmu propadli duchovní smrti, a proto raději volili fyzickou smrt.

Toto živé vědomí, že bez eucharistie není možný křesťanský život, se během pozdějších staletí natolik zatemnilo, že církev musela stále častěji napomínat liknavé, aby se nevzdalovali nedělního eucharistického shromáždění, až se z toho stalo obecné "církevní přikázání". Bylo uloženo v neděli a v zasvěcený svátek nepracovat tělesně a účastnit se mše sv. Odtud mnozí až dosud chápou nedělní eucharistii jen jako "povinnost", a proto se jí pod různými záminkami vzdalují.

Účast na nedělní mši má však mnohem hlubší důvody, než jen poslušnost církevního přikázání. Skutečný křesťan se účastní nedělního eucharistického shromáždění, protože ví:

- a) že se tím připojuje k celé obětující církvi bratří a sester, údů tajemného Kristova těla;
- b) že tím plní přikázání Páně: "To konejte na mou památku";
- c) že tím uplatňuje své obecné kněžství vrcholným způsobem; činná účast na eucharistické oběti je na základě jeho křtu nejen právem, ale i povinností.

Přikázané svaté přijímání

Věřící se aktivně účastní na eucharistické oběti tím, že přinášejí k oltáři chléb a víno, že spolu s knězem a sjednoceni s Kristem obětují Krista ukřižovaného i samy sebe nebeskému Otci, a že přijímají tělo a krev Kristovu ve svátostné hostině. Toto přijímání je vrcholem jejich činné účasti na mši, a proto Druhý vatikánský koncil, stejně jako už tridentský, naléhá, aby věřící přijímali při každé mši, jak tomu bylo u prvních křesťanů. Když poklesla původní horlivost mnohých křesťanů, musela církev přikázat, aby věřící přijímali svátost oltářní alespoň jednou za rok.

Kromě ročního přijímání má katolík přijímat svátost oltářní v nebezpečí smrti. Neboť kdy pravdivěji, než před odchodem na věčnost, platí slova Páně: "Nebudete-li jíst tělo Syna člověka a pít jeho krev, nebudete mít v sobě život" (Jan 6, 53)? Proto v nebezpečí smrti, například ve vážné nemoci, požádá katolík kněze, aby jej "zaopatřil" tímto pokrmem nesmrtelnosti na cestu do věčného života. Podobně pozve katolík kněze k lidem, kteří mu jsou svěřeni, jsou-li v nebezpečí života. Projevím jim tak nejúčinněji svou lásku - musí ovšem postupovat velmi taktně!

Zpověď a půst

Od začátku viděla církev ve svátosti pokání nesmírný, dar Božího milosrdenství. S velkým ostychem uplatňovala moc odpouštět hříchy Kristovým jménem, nejprve jen v krajním případě, když křtem znovuzrozený člověk upadl velkým hříchem do stavu duchovní smrti. Teprve postupně objevili hlavně lidé, usilující o křesťanskou dokonalost, další bohatství, skryté v této svátosti, a začali se zpovídat pravidelně. Kromě toho církev ve středověku pochopila, že zde má prostředek, jak pomáhat masám svých členů zvládat neřesti, které měly svou tvrdošíjnou tradici. Nařídila proto zpověď jednou za rok jako povinnost. Před velikonoce se sešla celá obec v řadě u zpovědnice, každý vyznal své viny, smířil se s Bohem, s církví i s lidmi, dostal radu i povzbuzení.

Povinnost roční zpovědi pro katolíky trvá dodnes. Ale to se týká jen těžkých hříchů. Tím není řečeno, že církev předpokládá u každého za rok smrtelné hříchy (v určitých dobách se však takový pesimismus vyskytoval). Církev spíše působí na věřící, aby nezanedbali soustavnou péči o duši, a proto vyžaduje pravidelnou "zdravotní prohlídku" svědomí. Je to ovšem jen jakési obecné minimum duchovní hygieny. Jinak je samozřejmé, že když křesťan vážně mravně selže, má se vrátit do otcovského domu (srov. Lk 15, 11-32) co nejdříve. Podobně je žádoucí posilnit se svátostnou milostí a radou zpovědníka, když člověk v sobě cítí rozkolísanost mezi dobrem a zlem. Pro pravidelnou zpověď se rozhodlo mnoho lidí proto, aby měli zejména v prvních fázích soustavného duchovního snažení kontrolu, povzbuzení a celkové vedení od moudrého kněze.

Přijetí svátosti pokání je pokaždé nové obrácení, ať jde o důkladnou zpověď po mnoha letech, nebo o pravidelnou revizi po měsíci. Aby nezůstalo při slovech, ukládá zpovědník pokání. Ale celý život křesťana má být pokáním, totiž napravováním škod způsobených hříchy a napravováním sebe. To nám připomíná církev postní povinností. Tu upravuje podle okolností, takže v různých dobách a k tomu i v různých zemích vydávají episkopáty postní řády, které se od sebe mohou lišit. Odpradáva zde má významné místo pátek. Jako je neděle svátek vzkříšení, tak je pátek do jisté míry svátek kříže. Proto docela vhodně spojujeme své malé pokání s univerzálním Kristovým pokáním za celý svět.

Povinný půst není samoučelný. Je to pouze budíček pro svědomí, abychom nezapomněli činit pokání a růst ve vnitřní svobodě a v ochotě milovat bližní i s obětí. Plněním postního řádu neudělá křesťan všechno - on sám si potřebuje ukládat osobní pokání podle toho, jak na sobě vidí nutnost sebekázně.

Kdo má zájem, aby ve sportu dosáhl vynikajících výkonů, rád přijímá od trenéra i tvrdé úkoly. Když chápeme do hloubky smysl postu a vůbec církevních příkázání, není nám zatěžko plnit je a mít z nich prospěch. Co se jen musí, nevzbudí nadšení, a také málo pomůže. Zato uvědomělá práce na sobě pod vedením církve, v duchu evangelia, se nakonec ukáže na výsledcích, ty zase působí hlubokou radost, která stojí za mnoho obětí. "Když se postíte, nedělejte ztrápený obličej ..." (Mt 6, 16).

Je samozřejmé, že církevní příkazy nestojí nad Božím zákonem, ale slouží mu. Proto střetne-li se vážná povinnost např. lásky k bližnímu s příkázáním církve, zavazuje láska a nesplnění církevního příkázání není hřích. S pádnou názorostí to ujasnil tehdejší znalec Zákona Ježíš: "Spadne-li někomu z vás dítě nebo dobytče do jámy, nevytáhnete ho hned i v sobotu?" (Lk 14, 5).

Podrobněji jsme se svátostí pokání zabývali v 17. kapitole.

K promyšlení

Pokuste se na začátku své modlitby udělat na sobě kříž: pomalu, od čela k prsům, od levého ramene k pravému, takže vás kříž zcela obklopí. Pak se možná sami přesvědčíte, jak to může člověka usebrat.

Máte už zkušenost s tím, že i držení těla může ovlivnit modlitbu? Že člověk někdy prostě nemůže stát před Bohem zpřímá, že to člověka nutí k pokleknutí, když se cítí vinen? Že naopak sezení při modlitbě může přispět k vnitřnímu klidu? Různým vnitřním stavům odpovídají různé vnější postoje. Nedbalý postoj také většinou vede k nedbalosti v modlitbě.

Chléb je pokrm. Poctivý pokrm, který opravdu živí. Jadrný pokrm, který se nikdy nepřejí. Chléb je opravdový. A je dobrý: vezmi to slovo v jeho hlubokém, teplém smyslu. V podobě chleba se však Bůh stává živým pokrmem pro nás lidi. Svatý Ignác z Antiochie píše věřícím do Efesu: "Lámeme chléb; ten nám buď svátostí nesmrtelnosti." Je to pokrm, který celé naše bytí živí živým Bohem a působí, že jsem v něm a on v nás.

Víno je nápoj. Ba, abych to řekl správně: není to jen nápoj, který hasí žízeň; tím je voda. Víno znamená více. "Obveseluje srdce člověka," praví Písmo. Smyslem vína není jen hasit žízeň, nýbrž být nápojem radosti, hojnosti, nadbytku.

"Jak krásný je můj pohár plný opojení," praví žalm. Pochopil jsi, co to znamená? A že tu opojení znamená něco zcela jiného než nestřídmost? Jiskřivou krásou je víno, vůní a silou, která všechno rozšiřuje, zjasňuje a proměňuje. A ve způsobě vína dává nám Kristus svou božskou krev. Nikoli jako hodný a rozumný nápoj, nýbrž jako přemíru božské lahody. (Romano Guardini)

24. VÍRA JE SETKÁNÍ S ŽIVÝM BOHEM

Naše úvahy o katolické víře skončily. Neznamena to, že bychom si už neměli co říci. Domníváme se však, že ten, kdo kriticky promýšlel všechno, co tu bylo řečeno, získal přehled alespoň o nejdůležitějších otázkách víry. A může v uvažování pokračovat - sám v klidných, soustředěných chvílích, při četbě dobrých knih, v rozhovoru s přáteli - ale hlavně v rozhovoru s Bohem v modlitbě a při četbě Písma.

Pro některé čtenáře však mohou být tyto kapitoly spíše zklamáním. Víru, kterou v nich hledali, nenašli. Jim patří naše závěrečná úvaha.

Víra je totiž víc než vědění. Je možné, že někdo měl ve škole z náboženství jedničku, a přece v Boha nevěřil. Víra je něco živého a nedá se dokázat jako početní příklad. Existuje skutečně mnoho momentů, které víru ztěžují, které neustále doléhají i na věřící:

Bůh je daleko. Všechny ostatní věci, které nás obklopují, na nás doléhají více, protože jsou viditelné a hmatatelné. Je možné, že nám to všechno připadá důležitější a skutečnější než Bůh, náš tvůrce. Pozemské věci nám mohou velmi snadno pohled na Boha zastřít, jestliže bez ustání neusilujeme o to, abychom se dívali skrze ně a nedali si zakalit pohled na to, co je podstatné, na Boha.

Pro souhlas s vírou je někdy neuvědomělou překážkou také strach z důsledků: Čeho všeho bych se musel zříci! To bych musel žít jinak! - Nebo máme málo času a klidu, abychom si všechny otázky skutečně důkladně promysleli. Krátce, existuje mnoho momentů, které se mohou navršit jako hráz mezi poznání a chtění na jedné straně - a život na straně druhé.

Víra je milost

O tom jsme mluvili už v šesté kapitole. Je to dar, který pochází od Boha. Ne jako by nám prostě spadl do klína. Jen vzácně se někomu dostane víry jako Pavlovi v náhlém osvětlení a v konkrétním zážitku, jako by byl milostí přemožen. Ani víra zprostředkovaná křtem není pro člověka neztratitelným majetkem. Většinou o ni musí lidé bojovat sami se sebou, musí se pro ni vnitřně otevřít. Existují však lidé, kteří prostě nejsou připraveni k tomu, aby byli obdarováni. Jsou to všichni ti, kteří jsou spokojeni sami se sebou, jimž nic nechybí, kteří nepociťují žádný neklid a žádnou touhu. Má-li člověk toužit po tom, co dává Bůh, musí si nejprve uvědomovat svou prázdnotu jako nedostatek.

Často ve víře hledáme více sebe než Boha, našeho Pána. Proto se mnozí ptají: "Co z toho budu mít?" Víra se pak snadno chápe jako prostředek pro ukojení "náboženských potřeb". Něco z toho má v sobě každý z nás, nikdo toho není prost. Ale teprve když si to uvědomíme, když se snažíme tento pancíř kolem sebe rozrazit, začínáme být vnímaví pro víru. Bez tohoto otevření by nám Boží milost musela činit násilí - ale to není Boží způsob. V tomto smyslu jsme si na začátku řekli, že o víru je třeba prosit; ne že bychom si ji tak mohli vynutit, jako by modlitba mohla na nás víru stáhnout nebo dokonce na způsob autosugesce vemluvit. Ale Kristův příslib "Proste a bude vám dáno" (Mt 7, 7) platí, především pokud jde o víru.

Víra je poznání a zároveň uznání pravdy

Matematická pravda mě nechává chladným. Že $2 \times 2 = 4$, to mě nijak nevzrušuje, pokud to nemá důsledky pro můj život. Náboženská pravda však vždy vyžaduje, aby člověk zaujal nějaké vnitřní stanovisko. Zde každé poznání volá po uznání a vyžaduje zároveň poslušnost - možná přeorientování všech životních návyků. Proto je zcela rozhodující, zda někdo přistupuje k četbě Písma svatého nebo i k těmto kapitolám s vnitřní obranou, se skepsí nebo dokonce s nedůvěrou. Takové stanovisko člověka uzavírá jako krunýř.

V křesťanské víře - jak jsme viděli - nejde konec konců o souhlas s nějakou naukou nebo o poslušnost k nějakému mravnímu kodexu. Typicky křesťanské je "ano" dané osobě, totiž Kristu, Božímu Synu. Je-li však vnitřní otevřenost nezbytným předpokladem už pro přijetí náboženské pravdy, platí to ještě více, má-li se vázat na určitou osobu.

Když se někdo představí svým jménem, řekne tím něco o své osobě, získávám o něm určité poznání. Toto poznání je však pro mne poměrně nezajímavé. Nevzrušuje mne. Zda se někdo jmenuje Novák nebo Dvořák, mnoho neznamena. I když znám nazpaměť celý kádrový materiál nějakého člověka, nedostávám se s ním ještě do vnitřního kontaktu.

Když však někdo ke mně přijde a řekne: "Mám tě rád," vypovídá tím o sobě samém tak, že mě to proměňuje, i kdybych o něm jinak nic nevěděl. Ten, kdo byl takto osloven, se musí rozhodnout mezi odmítnutím nebo přijetím.

To jsme měli na mysli, když jsme říkali, že víra je víc než vědění. Víra je svobodný souhlas s Božím slovem. Není pouze věcí rozumu, ale i citu a především vůle. Vezměte jako příklad lásku mezi dvěma lidmi. I v lásce je obsaženo vědění o tom druhém, ale přijetí milovaného se děje nejen vědoucím rozumem, ale především vůlí, jež je nesena citem. To přijetí vychází ze středu člověka a účastní se na něm rozum, vůle i cit.

Také náboženská víra je takovým souhlasem celého člověka s Kristovou osobou. V evangeliu slyší člověk o tom, že Bůh jej miluje. Tato láska se stala viditelnou v osobě Krista, který se stal jedním z nás. Víra je odpověď na tuto lásku. Vychází z rozumu, který jí dává důvody, proč má Kristu věřit a zamilovat si jej. Pak se víra pod vlivem milosti dovršuje v úkonu vůle. Člověk celou svou bytostí přilne k Bohu v Kristu, bez výhrad skočí do té nezměřitelné propasti Boží lásky se slovy apoštola Tomáše: "Pán můj a Bůh můj!"

Čím vyšší je předmět poznání, tím mnohotvárnější jsou duševní síly, které jsou nutné k jeho poznání, a tím komplikovanější je proces poznání. Při přijetí Boha se uplatňují všechny síly člověka. Tak jako se málo přiblížíme člověku tím, že studujeme jeho kádrový materiál, tak se málo přiblížíme Kristu, chceme-li ho pouze studovat a nehledáme-li živoucí setkání. Možná, že jste přeslechli, že vás osobně oslovil: "Miluji tě a znal jsem tě, miloval a vykoupil, dříve než jsi byl."

Jednat podle víry, abychom došli k víře

Lukáš nám ve 24. kapitole (13-35) vypráví o tom, jak Ježíš potkává učedníky jdoucí do Emauz. "Ale cosi jim jakoby zakrývalo oči, takže ho nepoznali," třebaže kráčel vedle nich a třebaže jim vykládal Písma, že "Mesiáš to vše musel trpět, a tak dosáhnout slávy." Jejich oči zůstávaly bez poznání; tu "jim lámal chléb" a "oči se jim otevřely a poznali ho". Jejich oči byly otevřeny - tím je

naznačena Boží milost, která pomáhá člověku otevřít se Bohu a bez níž není víra možná.

Lépe to snad osvětlí příklad. Některý z velkolepých středověkých domů můžeme pozorovat ze zcela různých hledisek. Kdo se nevyzná v dějinách stavitelství a v architektuře, bude procházet tímto dómem a spíše neuvědoměle a citově si vytvoří úsudek: je to krásná stavba. Jiný se bude opájet barevnou nádherou oken. Odborník bude obdivovat každou jednotlivost tohoto díla, bude měřit proporce, bude možná kopat v základech, aby se dověděl něco o historii stavby. Získá nové poznatky, ale při tom všem může být člověkem nevěřícím, kterému vlastní smysl této stavby zůstává uzavřen.

Čtvrtý se postaví daleko od dómu, aby jej mohl vidět jako celek. Při pohledu na věže, které ukazují vzhůru, budou možná jeho vlastní myšlenky těmito kamennými prsty pozdviženy vzhůru a obráceny k Bohu. To je více a je to smyslu dómu ještě bližší. Ale plné pochopení to také není.

To všechno jsme vykonali: pokusili jsme se získat pohled na katolickou víru jako celek; pozorovali jsme blíže jednotlivosti a ukázali základy v Písmu svatém. To všechno se však týká našeho vědění; víra to ještě není; trvá nejistota. Vraťme se ještě jednou k onomu dómu: jsou tu možná docela prostí lidé, kteří chodí do dómu, šli tam možná už stokrát a nedbají ani tak na stavitelské dílo, dívají se jen na prostý oltářní stůl a jejich myšlenky jsou zcela u Boha, který je tu přítomen pro ně. Ti pochopili, proč stavitelé stavěli. Pochopili, proč se tyčí mohutné pilíře a rozpínají oblouky. Všechno je tu pouze pro tento malý střed. Všimněme si, že musíme vírou žít, aby nám vyvstaly poslední souvislosti, aby se nám dostalo jistoty víry. Nevedou tam teoretické úvahy; to všechno jsou jen podpěry a předběžná cvičení. Víra je víc než poznání. Je jí zasažen nejen rozum, nýbrž celý člověk, ale musí se také celý dát zasáhnout. Musí do ní vstoupit, vírou žít, i kdyby to bylo zpočátku snad jen "na zkoušku"; neboť jinak se neustále zmocňuje pouze jednotlivostí, útržků, a ty nevytvářejí žádný obraz, a proto nepřesvědčují. Když však vírou žijeme, poznáváme ze zkušenosti, jak tato víra nese, jak v ní pro člověka všechny věci dostávají souvislost, jak se temnoty života projasňují, jak stojí za to žít v tomto světle víry, a mnoho věcí dostává svůj poslední smysl. Ale víra se musí dostat do středu života, nemůžeme stát na okraji. Nehleďte proto Boha kdoví kde, hleďte ho v hlubině svého srdce a uprostřed každodenního

života. Bůh není daleko od vás. Je ve vašem srdci a hovoří k vám hlasem svědomí i oblažujícími slovy, jestliže se dokážete v sobě ztišit. Dáte za pravdu Augustinovi, který řekl: "Marně hledá někdo Boha na nebesích, když jej nenašel v sobě." Stačí ve chvíli samoty jen říci: "Pane promluv, poslouchám," a uslyšíte jeho hlas.

Hledejte Boha kolem sebe: v každé události, jež vás potkává, v každém člověku, se kterým se setkáte. Po čase poznáte, že různé "náhody", krize a setkání byly drobnými kaménky, z nichž Bůh sestavoval obraz vašeho života, jako mozaiku, která jednou má být vsazena do věčnosti.

Toto praktické vyzkoušení víry v životě, tento neumělý pokus o křesťanský život vás jednoho dne obdaruje jistotou, která je hlubší a opravdovější a také lidštější než jakékoli pouhé rozumové dokazování. Plavec se nenaučí plavat tím, že teoreticky i prakticky zkouší všechny pohyby na suchu, ale tím, že skočí do vody. Skočte, třeba nepřesvědčení, do proudu života a snažte se myslet a jednat jako Kristus - a stanete se věřícími.

A ještě něco: z nevěry, pochybností a hledání se jde k víře samotnému člověku těžko. Hledejte proto kontakty a rozhovory s lidmi, kteří svou víru hodnověrně žijí. Čtěte vytrvale v Písmě svatém, abyste byli osloveni Božím Slovem, Kristem. Člověk osamělý krouží stále kolem sebe. Vyhledejte proto společenství věřících, hlavně jejich eucharistická shromáždění. Poznáte tam Krista spíše než z knih a z rozumování. Je stará zkušenost, že se nikdo rychleji neseťkal s Kristem v osobní víře než ten, kdo se s ním setkal ve společenství modlící se a obětující církevní obce.

Přáli bychom vám, abyste jednoho dne poznali víru jako "světlo, které svítí na temném místě, dokud se nerozbrěskne den a dokud vám jitřenka nezvejde v srdci" (2 Petr 1, t9).

K promyšlení

Počátkem je víra a koncem láska. Obojí ve své jednotě je Bůh. Všechno ostatní, co patří k pravému životu, vyplývá z nich. Nikdo, kdo vyznává víru, nehřeší, a nikdo, kdo má lásku, není schopen nenávisi. Strom poznáme podle jeho plodů. Tak ti, kteří vyznávají Krista, se poznají podle skutků. Neboť nyní nezáleží na vyznání, nýbrž na tom, aby každý byl shledán v síle víry až do konce. (Sv. Ignác Antiochijský)

Věřím v Boha, Otce všemohoucího, Stvořitele nebe i země.

I v Ježíše Krista, Syna jeho jediného, Pána našeho;

jenž se počal z Ducha svatého,

narodil se z Marie Panny,

trpěl pod Ponciem Pilátem,

ukřižován umřel i pohřben jest;

sestoupil do pekel,

třetího dne vstal z mrtvých;

vstoupil na nebesa,

sedí po pravici Boha, Otce všemohoucího;

odtud přijde soudit živé i mrtvé.

Věřím v Ducha svatého,

svatou církev obecnou,

společenství svatých,

odpuštění hříchů,

vzkříšení těla

a život věčný. Amen. (Apoštolské vyznání víry)

Zkratky biblických knih

STAROZÁKONNÍ KNIHY

Gn 1. kniha Mojžíšova - Genesis
Ex 2. kniha Mojžíšova - Exodus
Lv 3. kniha Mojžíšova - Leviticus
Nm 4. kniha Mojžíšova - Numeri
Dt 5. kniha Mojžíšova - Deuteronomium
Joz Kniha Jozue
Sd Kniha Soudců
Rt Kniha Rut
1 Sam 1. kniha Samuelova
2 Sam 2. kniha Samuelova
1 Král I. kniha Královská
2 Král 2. kniha Královská
Ezd Kniha Ezdrášova
Neh Kniha Nehemiášova
Tob Kniha Tobíáš
Jdt Kniha Judit
Est Kniha Ester
I Mak I. kniha Makabejská
2 Mak 2. kniha Makabejská
Job Kniha Job
Ž Kniha Žalmů
Př Kniha přísloví
Kaz Knihu Kazatel
Pís Píseň písní
Nldr Kniha moudrosti
Sir Kniha Sirachovcova
Iz Kniha proroka Izaiáše
Jer Kniha proroka Jeremiáše
Pláč Kniha Žalozpěvů
Bar Kniha proroka Barucha
Ez Kniha proroka Ezechiela
Dan Kniha proroka Daniela
Oz Kniha proroka Ozeáše
Jf Kniha proroka Joela
Am Kniha proroka Ámosa
Abd Kniha proroka Abdiáše

Jon Kniha proroka Jonáše
Mich Kniha proroka Micheáše
Nah Kniha proroka Nahuma
Hab Kniha proroka Habakuka
Sof Kniha proroka Sofoniáše
Ag Kniha proroka Aggea
Zach Kniha proroka Zachariáše
Mal Kniha proroka Malachiáše

NOVOZÁKONNÍ KNIHY

Mt Evangelium podle Matouše
Mk Evangelium podle Marka
Lk Evangelium podle Lukáše
Jan Evangelium podle Jana
Sk Skutky apoštolů
Řím List svatého apoštola Pavla Římanům
1 Kor 1. list svatého apoštola Pavla Korinťanům
2 Kor 2. list svatého apoštola Pavla Korinťanům
Gal List svatého apoštola Pavla Galatánům
Ef List svatého apoštola Pavla Efesanům
Flp List svatého apoštola Pavla Filipánům
Kol List svatého apoštola Pavla Kolosanům
1 Sol I. list svatého apoštola Pavla Soluňanům
2 Sol 2. list svatého apoštola Pavla Soluňanům
1 Tim I. list svatého apoštola Pavla Timotejovi
2 Tim 2. list svatého apoštola Pavla Timotejovi
Tit List svatého apoštola Pavla Titovi
Flm List svatého apoštola Pavla Filemonovi
Žid List Židům
Jak List svatého apoštola Jakuba
1 Petr 1. list svatého apoštola Petra
2 Petr 2. list svatého apoštola Petra
1 Jan I. list svatého apoštola Jana
2 Jan 2. list svatého apoštola Jana
3 Jan 3. list svatého apoštola Jana
Jud List svatého apoštola Judy
Zj Kniha Zjevení svatého apoštola Jana

NAŠE VÍRA sborník úvah o katolické víře

Podle německé předlohy Der katholische Glaube (Katholische Glaubens Information, Frankfurt am Main, vročení neu-dáno) zpracoval kolektiv autorů

Vydal ZVON, české katolické nakladatelství, Spálená 8, Praha 1 v roce 1991 jako svou 4. publikaci

Odpovědní redaktoři Dagmar Pohunková, Václav Vaško

Návrh obálky a grafická úprava Jiří Blažek, Technická redakce Michal Holeček 2. vydání

Ze sazby písma Times vytiskla Grafia Zlín Náklad 30 000 výtisků